

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI**

INTERUNIVERSITARIA

Ediția a XXI-a

Materialele

**Conferinței Științifice Internaționale a Studenților
consacrată aniversării de 80 de ani de la fondarea Universității
de Stat „Alecu Russo” din Bălți
din 16 mai 2025**

Volumul III

Bălți, 2025

CZU 3(082)=135.1=161.1

I -58

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Președinte al Comitetului științific:

Natalia GAȘIȚOI, dr., conf. univ., Rector

Membri:

Valentina PRIȚCAN, dr., conf. univ., prorector pentru activitatea științifică și relații internaționale

Lilia TRINCA, dr., conf. univ., decană, Facultatea de Litere

Ina CIOBANU, dr., conf. univ., decană, Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului

Tatiana ȘOVA, dr., conf. univ., decană, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte

Vitalie RUSU, dr., conf. univ., decan, Facultatea de Drept și Științe Sociale

Alina TOFAN, dr., conf. univ., Universitatea din Leipzig, Germania

Armenuhi HARUTYUNYAN, dr., conf. univ., șef al Departamentului de Cercetare, Inovare și Cooperare, Universitatea de Stat „H. Tumanyan” din Vanadzor, Armenia

Liudmyla HMYRIA, dr., conf. univ., Universitatea Națională de Lingvistică din Kiev, Ucraina

Colegiul de redacție:

Valentina PRIȚCAN, dr., conf. univ., prorector pentru activitatea științifică și relații internaționale

Alexandra MELNIC, metodistă, Secția Știință

Liliana EVDOCHIMOV, redactoră, Centrul editorial universitar

Corector și tehnoredactare: **Liliana EVDOCHIMOV**, masteră în filologie

Coperta: **Silvia CIOBANU**, bibliotecară principală, Centrul Marketing și activitate editorială

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

„Interuniversitaria”, conferință științifică internațională a studenților (21 ; 2025 ; Bălți). Interuniversitaria : Materialele Conferinței Științifice Internaționale a Studenților consacrată aniversării de 80 de ani de la fondarea Universității de Stat “Alec Russo” din Bălți din 16 mai 2025, Ediția a 21-a / comitetul științific: Natalia Gașiței (președinte) [et al.] ; colegiul de redacție: Valentina Prițcan [et al.]. – Bălți : [S. n.], 2025 (CEU US) – . – ISBN 978-9975-50-363-1.

Vol. 3. – 2025. – 252 p. : fig. color, tab. – Antetit.: Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat “Alec Russo” din Bălți. – Texte : lb. rom., rusă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 50 ex. – ISBN 978-9975-50-366-2.

Tiparul: Centrul editorial universitar al Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

© Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, 2025

ISBN ISBN 978-9975-50-363-1; ISBN 978-9975-50-366-2 (vol.3).

SUMAR

SECȚIUNEA nr. 3 ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE

Atelierul ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Mădălina VICOL. <i>Jocul didactic – metodă eficientă de învățare la clasele primare</i>	5
Irina URSULEAC. <i>Cultura organizațională și starea de bine a angajaților</i>	12

SECȚIUNEA nr. 4 ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE I

Александр МУЩИНСКИ. <i>Анализ некоторых проблемных аспектов, касающихся поворота исполнения, в исполнительном законодательстве Республики Молдова</i>	20
Laura RUSU. <i>Unele reflecții privind natura politico-juridică a Uniunii Europene</i>	28
Анна РЕМАРЧУК. <i>Специфика конституции Великобритании</i>	36
Maria CRISTIAN. <i>Infracțiunea de huliganism: reflecții de ordin teoretico-practic</i>	43
Olga FRECĂUȚANU. <i>Reflecții privind amestecul în înfăptuirea justiției și urmărirea penală</i>	50
Марина ЛЫСАК. <i>Штраф как вид уголовного наказания</i>	54
Vlad PETROV. <i>Funcția publică versus funcția politică: analiza comparativă a rolurilor și responsabilităților în administrația publică</i>	62
Ana MITROFAN. <i>Reglementarea activităților bancare: limite și permisiuni în sectorul financiar</i>	68
Marina ILAȘCIUC. <i>Particularitățile raportului juridic în domeniul dreptului bancar</i>	78
Silvia TUDORACHI. <i>Cooperarea dintre administrația publică și mediul de afaceri</i>	84
Рохана САВĂТУТ. <i>Анализ infracțiunilor cibernetice în contextul reglementărilor naționale și internaționale</i>	90
Константин ПРИСЯЖНЫЙ. <i>Проблематика регулирования института обжалования действий судебного исполнителя в Республики Молдова</i>	99
Ionela GHERMAN. <i>Procesul de insolabilitate: între șansă și eșec</i>	107

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE II

Olga FRECĂUȚANU. <i>Reglementări legale privind implementarea politicilor sociale europene în Republica Moldova</i>	113
Марина ЛЫСАК, Юлия ЕЛАШКО. <i>Причинность несовершеннолетней преступности в Республике Молдова</i>	121
Александр МУЩИНСКИ. <i>Уголовно-правовой анализ проблемных аспектов состава преступления «подлог идентичности» (ст. 177¹ УК РМ)</i>	129
Кристина АРДЕЛЯНУ. <i>Роль государственного служащего в процессе модернизации государственного управления</i>	138

Тимофей ГОРОДИНСКИЙ. Правовой статус политической партии в демократическом государстве	143
Silvia TUDORACHI. Dreptul la petiție și participarea cetățenilor la procesul decizional – instrumente esențiale ale democrației participative ..	151
Maria MIRONIUC. Rolul și locul Cancelariei de Stat în administrația publică centrală	157
Stanislav CEBOTARI. Regimul de activitate al autorităților publice locale în contextul stării de urgență	162
Vlad PETROV. Evoluția administrativ-teritorială a Republicii Moldova din perioada URSS până în perioada actuală	166
Maria MIRONIUC. Contestarea actului administrativ individual – obiect al acțiunii de contencios administrativ	171
Stanislav CEBOTARI. Rolul instanței de contencios administrativ în protecția drepturilor subiective și intereselor legitime	175
Roxana CAPBĂTUT. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu acquisul Uniunii Europene: o revizuire a progreselor și a provocărilor actuale	181
Maria CRISTIAN. Realizarea principiului incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități prin prisma politicilor sociale contemporane ..	189
Arina SULEAC. Aplicarea măsurilor civile de protecție în cazurile de violență în familie	197
Константин ПРИСЯЖНЫЙ. Объективное рассмотрение вопроса относительно характера и тенденции развития банковского права ..	202
Татьяна ШАБАНОВ. Прекращение деятельности коммерческих банков в Республике Молдова	210
Ionela GHERMAN. Reglementarea juridică a secretului bancar în Republica Moldova	219
Надежда СТРЕМБИЦКАЯ. Система всемирного банка	227
Ecaterina ȚURCA. Drepturile fundamentale ale cetățenilor în raport cu administrația publică	234

Atelierul ISTORIE ȘI EDUCAȚIE PENTRU SOCIETATE

Maxim AVĂDĂNII. Organizația antisovietică a tineretului studios „Majadahonda” din Orhei (1940-1941): istorie și memorie	239
Aliea MICȘANSCHI. Revoluția Română din decembrie 1989: ecouri, efecte, atitudini în spațiul public din RSS Moldovenească	245

SECȚIUNEA nr. 3 ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, PSIHOLOGIE ȘI ARTE

Atelierul ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CZU 371.382

JOCUL DIDACTIC – METODĂ EFICIENTĂ DE ÎNVĂȚARE ÎN CLASELE PRIMARE

Mădălina VICOL, studentă, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie
și Arte, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Conducător științific: **Iulia POSTOLACHI**, dr., lect. univ.

Abstract: *This article illustrates didactic games as an effective learning method for primary school pupils, emphasizing their role in active learning. Teaching games are defined as teaching methods with simulated didactic action. They facilitate the acquisition of knowledge, skill formation and character development. Educational games have multiple roles in education, being a means of instruction, an effective method and a way of organizing children's activity.*

Keywords: *didactic game, primary education, cognitive development, active learning, educational methods.*

Jocul, în esența sa, reprezintă o activitate fundamentală a copilăriei, o modalitate naturală prin care cei mici explorează lumea, își dezvoltă abilitățile și își exprimă creativitatea. Însă, dincolo de aspectul ludic, jocurile au un potențial educativ remarcabil, transformându-se într-un instrument valoros în procesul de învățare. Atunci când sunt integrate în mod inteligent în contextul educațional, jocurile devin o punte între distracție și cunoaștere, facilitând atingerea obiectivelor didactice într-un mod captivant și eficient.

S. Cristea definește jocul didactic ca fiind „o metodă de învățământ în care predomină acțiunea didactică simulată. Această acțiune valorifică la nivelul instrucției finalitățile adaptative de tip recreativ proprii activității umane, în general, în anumite momente ale evoluției sale ontogenetice, în mod special” [3, p. 255].

Jocul didactic este definit în *Dicționarul praxiologic de pedagogie* ca „o metodă folosită în scopul instruirii, educării și formării preșcolarilor și școlarilor mici, formă fundamentală de activitate didactică, mijloc de realizare a educației copiilor mici” [2, p. 133].

Jocul didactic este o metodă de învățământ activă, care facilitează însușirea și consolidarea cunoștințelor prin acțiune și simulare, depășind rolul de simplu divertisment. Astfel, jocul didactic „are scop didactic și este considerat o metodă de învățământ atunci când vizează învățarea, consolidarea sau recapitularea unor cunoștințe, dobândirea și exersarea unor abilități practice prin acțiune și simulare, nu doar divertismentul, relaxarea, veselia, varietatea, prevenirea monotoniei și a plictiselii” [2, p. 133].

În acest context, prezentăm categorii de jocuri didactice specifice învățământului primar.

Tabelul 1.1. Categoriile de jocuri didactice specifice învățământului primar [2, p. 159]

Nr. crt.	Criteriul de clasificare	Tipuri de joc	Exemple
I.	Scopul educațional	Jocuri de mișcare; Jocuri de exersare a pronunției corecte; Jocuri de atenție și orientare spațială; Jocuri de dezvoltare a memoriei; Jocuri de dezvoltare a gândirii.	„Ne pregătim de lecții” „Telefonul fără fir” „Atenție la comenzi!” „Acum îl vezi, acum nu-l vezi” „Descifrează mesajul”
II.	Sarcina didactică	Jocuri pentru fixarea și sistematizarea cunoștințelor; Jocuri de transmitere și însușire de noi cunoștințe; Jocuri de verificare și evaluare.	„Adevărat sau fals?” „Roata timpului” „Țări, orașe, ape, munți”
III.	Conținut	Jocuri didactice pentru cunoașterea mediului înconjurător; Jocuri didactice matematice; Jocuri didactice pentru educarea limbajului etc.	„Descoperă drumul spre comorile științei” „Reduceri de prețuri” „Caută cuvinte!”
IV.	Locul în activitate	Jocuri organizate ca activitate de sine stătătoare; Jocuri integrate în alte activități.	„Mingea complimentelor”

J. Piaget [6, p.14] propune o clasificare mai largă a jocurilor didactice:

1. Jocuri exerciții, care presupun reflectarea în plăcere a unei activități însușite pe alte căi în scopul adaptării la mediu;
2. Jocuri-simbolice, bazate pe transformarea realului prin asimilarea la trebuințele „eului” propriu;
3. Jocurile cu reguli, care se transmit în cadrul social de la copil la copil și a căror importanță crește odată cu socializarea copilului.

Fiecare joc didactic trebuie să includă următoarele componente esențiale:

1. Obiective operaționale, definite în termeni de comportament observabil și măsurabil;
2. Conținuturi, pentru evocarea cunoștințelor anterioare ale copiilor;
3. Sarcina didactică, sub forma unei probleme de gândire/recunoaștere/ghicire/comparație etc.;
4. Dotarea cu materialele necesare;
5. Regulile jocului să le arate copiilor cum să se joace, cum să rezolve problemele;
6. Acțiunea de joc propriu-zisă să cuprindă momente de așteptare, surprize, descoperire, ghicire, întrecere și să creeze stări emoționale care să întrețină interesul, să dea un colorit deosebit activității [4, p. 59].

Reușita integrării jocului didactic în planificarea și desfășurarea activității educaționale este influențată de mai mulți factori importanți:

- a) Alegerea jocurilor didactice în funcție de obiectivele lecției, de caracteristicile de vârstă și de nivelul intelectual al elevilor, luând în considerare tipurile de inteligență și stilurile de învățare;

- b) Calitatea sarcinii didactice, asigurându-se o corelare precisă între aceasta și obiectivele concrete ale lecției;
- c) Explicație clară și succintă a regulilor și modului de desfășurare a jocului [7, p. 502].

Conform literaturii de specialitate, jocul didactic are la bază câteva funcții, precum:

1. Recreativă – oferă divertisment, plăcere și stimulează interesul elevilor;
2. Comunicativă – contribuie la dezvoltarea abilităților de exprimare verbală;
3. De autoreglare – creează un cadru pentru interacțiuni sociale și reglarea comportamentului;
4. Terapeutică – ajută la depășirea diverselor dificultăți;
5. Diagnostică – permite identificarea abaterilor de la comportamentele normale;
6. Corectivă – sprijină ajustarea trăsăturilor de personalitate;
7. De socializare – facilitează învățarea normelor de conviețuire în societate [1, p. 150].

În acest sens, jocul didactic accentuează unele trăsături:

1. Jocul presupune manipularea de obiecte, de cele mai multe ori, foarte atractive pentru copiii mici;
2. Jocul presupune adesea rezolvare de probleme; mobilul pentru care copilul perseverează în activitatea ludică este asigurat, în acest caz, de conflictul cognitiv, pe care îl resimte ca provocator;
3. Jocul poate să presupună identificarea cu un model, ale cărui caracteristici, convingeri, atitudini, comportamente, emoții sunt imitate, ceea ce reprezintă un exercițiu pregătitor pentru asumarea identității de mai târziu;
4. Jocul are caracter distractiv prin repetitivitatea acțiunilor pe care le impune, prin cadrul stabilit de desfășurare pe care îl implică uneori, prin surprizele oferite;
5. Jocul oferă recompense imediate, prin consecința vizibilă a acțiunilor întreprinse de copil; copilul este satisfăcut că poate realiza o acțiune, că înțelege schema motorie, că are o surpriză distractivă la finele unei secvențe acționale, că înțelege care a fost efectul imediat al unui gest propriu;
6. Jocul ia uneori forma competiției, situație în care copiii obțin satisfacția câștigării unei recompense la finele secvenței ludice;
7. Jocul este limitat în timp și spațiu, începe și se încheie la un moment dat, este marcat de convenții împărtășite de toți participanții, ceea ce îi oferă copilului un sentiment de siguranță [2, pp. 95-96].

Cadrul didactic poate avea diferite niveluri de implicare în desfășurarea jocului didactic: fie se limitează la organizarea și coordonarea acestuia fără a participa direct, fie îl ghidează indirect prin intermediul elevilor.

Jocurile pot fi integrate în orice moment al lecției: în faza de evocare, unde se pune accent pe motivație; în desfășurarea sarcinii didactice, pentru a transmite informațiile într-un mod dinamic și atractiv, contribuind la dezvoltarea unor noi competențe; și în etapa de reflecție, pentru a asigura durabilitatea învățării și transformarea noilor cunoștințe în achiziții accesibile pentru elev.

Jocul didactic este o metodă eficientă de învățare, desfășurată prin mai multe etape esențiale:

- ✓ În faza de captare a atenției – se pune accent pe crearea unui impact emoțional.
- ✓ În etapa de predare a noilor cunoștințe și consolidare a celor deja acumulate – se urmărește transmiterea informațiilor într-un mod dinamic și atractiv, contribuind la dezvoltarea unor abilități noi.
- ✓ În procesul de transfer al cunoștințelor dobândite – se asigură o învățare de durată, transformând informațiile primite în achiziții sigure pentru elevi [7, p. 501].

Participarea la un joc implică responsabilitate. Orice joc necesită respectarea unor condiții și reguli, precum:

- să ne jucăm într-un mod care să fie plăcut pentru toți participanții;
- să nu credem că doar noi putem avea cele mai bune și originale roluri;
- să nu ne descurajăm în cazul în care pierdem;
- să împărtășim cunoștințele despre un joc cu ceilalți, dacă îl cunoaștem bine [8, p. 101].

Pentru organizarea și desfășurarea jocului didactic în învățământul primar, este necesară respectarea unor principii esențiale:

1. Accesibilitatea – Jocul didactic trebuie să fie adaptat nivelului de dezvoltare cognitivă a elevilor, contribuind la îmbogățirea vocabularului și îmbunătățirea abilităților de comunicare.
2. Repetiția constantă – În cadrul unei lecții, noțiunile și conceptele nu se asimilează complet din prima. De aceea, jocul didactic se aplică în mai multe variante:
 - a) se reia pentru consolidarea cunoștințelor;
 - b) se adaptează prin introducerea unor elemente noi, pentru a menține interesul elevilor;
 - c) se utilizează în diferite discipline pentru atingerea obiectivelor educaționale.
3. Ilustrativitatea – Folosirea unor materiale vizuale variate este esențială pentru a sprijini și eficientiza procesul de învățare la nivel primar.
4. Competitivitatea – Jocul didactic trebuie să includă un element de competiție, deoarece acesta stimulează motivația și implicarea activă a elevilor în procesul de învățare [5, p. 79].

Jocul contribuie la dezvoltarea abilităților sociale ale copiilor, alături de cele cognitive și emoționale. Le îmbunătățește capacitatea de a comunica, de a-și exprima opiniile, de a gestiona conflictele și de a lua decizii. De asemenea, joacă un rol important în cultivarea empatiei, oferindu-le oportunitatea de a înțelege perspectivele și comportamentele celorlalți participanți.

De asemenea, într-un joc didactic se evidențiază mai multe elemente de joc, precum:

1. Componenta competițională;
2. Elementul cooperant sau de cooperare;
3. Elementul-surpriză;
4. Elementul de recompensare [2, p. 138].

În cadrul jocului, materialul didactic trebuie să respecte anumite reguli, cum ar fi:

- a) Materialul didactic trebuie să fie adecvat obiectivelor educaționale și sarcinilor propuse.
- b) Să prezinte conținutul într-un mod atractiv și captivant.

- a) Să aibă atât valoare informativă, cât și formativă.
- b) Să fie variat și să includă suporturi vizuale și interactive (fișe, rebusuri, jetoane etc.).
- c) Să fie ușor de utilizat și manipulat.
- d) Să stimuleze motivația și creativitatea elevilor.
- e) Să fie explicit, clar și ușor de înțeles.
- f) Să permită utilizarea în diverse moduri.
- g) Să ofere posibilități de evaluare și recompensare a progresului elevilor.
- h) Succesul materialului depinde de condițiile în care este utilizat și de integrarea sa în activitățile educative [2, p. 139].

Includerea jocurilor didactice în lecție aduce multiple beneficii pentru elevi:

- Își implică întreaga personalitate, atât la nivel intelectual, cât și emoțional și motor;
- Își dezvoltă abilități esențiale precum spiritul de observație, atenția, gândirea și imaginația;
- Elevii timizi devin mai activi și capătă încredere în propriile capacități, în timp ce cei extrovertiți învață autocontrolul;
- Își prioritizează interesele colective în detrimentul celor individuale;
- Colaborează eficient pentru atingerea unui scop comun;
- Comunicarea devine autentică și naturală;
- Își însușesc, consolidează și aplică noile cunoștințe într-un mediu plăcut și relaxant [7, p. 501].

Jocurile didactice creează un mediu de învățare dinamic și motivant, unde elevii sunt stimulați să își dezvolte gândirea critică, să rezolve probleme și să colaboreze eficient în echipă. Prin participarea la aceste activități, elevii au ocazia de a experimenta și aplica noile cunoștințe într-un context practic, ceea ce le îmbunătățește înțelegerea și capacitatea de reținere a informațiilor.

Jocurile didactice aduc multiple beneficii, deoarece trezesc curiozitatea și interesul elevilor în soluționarea sarcinilor propuse. De asemenea, ele încurajează gândirea creativă prin identificarea și formularea unor răspunsuri diverse și originale. Totodată, sporesc motivația elevilor de a se implica activ, determinându-i să ofere răspunsuri corecte într-un timp cât mai scurt [1, p. 150].

Prin jocul didactic, elevii își cultivă gândirea reflexivă, își îmbunătățesc auto-cunoașterea și își evaluează propriul proces de învățare, analizând acțiunile și operațiunile desfășurate.

Jocul didactic joacă un rol esențial în învățământul primar, deoarece contribuie la asimilarea, consolidarea și evaluarea cunoștințelor într-un mod accesibil și atractiv. Prin caracterul său formativ, acesta influențează pozitiv dezvoltarea personalității copilului. Învățând prin joc, elevul devine mai implicat în activitate, asumându-și diverse roluri adaptate contextului. De asemenea, jocurile didactice reprezintă un instrument eficient pentru stimularea întregului colectiv de elevi, promovând spiritul de echipă și colaborarea [4, pp. 55-56].

Avantajele jocurilor didactice sunt următoarele:

- a. Să le ofere elevilor perspective inedite asupra subiectului studiat sau să le permită valorificarea unor perspective aparte identificate de ei;
- b. Să le cultive elevilor un sentiment al competiției; situațiile de învățare pot porni de la achizițiile existente deja în repertoriul de cunoaștere al elevilor și trebuie să permită valorificarea acestor achiziții;
- c. Să le ofere elevilor ocazia să se prezinte ca individualități și să se manifeste la nivelul maxim de care sunt capabili; situațiile de învățare pot deveni prilejuri de prezentare personală dacă li se dă din timp elevilor să ofere o soluție inedită, să pună întrebări, dacă li se cultivă curajul de a avea opinii inedite și diferite;
- d. Să ofere un mediu suportiv pentru desfășurarea activităților de învățare: în ritmul propriu copiilor și cu anumite grade de libertate, într-o atmosferă sigură, prietenoasă și netichetativă;
- e. Să cultive implicarea deplină emoțională și cognitivă în situația de învățare prin contextualizarea învățării în raport cu problemele vieții reale, cu un scenariu narativ, dar oferindu-le elevilor libertatea să planifice, să orienteze și să structureze activitatea conform înțelegerii proprii;
- f. Să asigure momente de reflecție și gândire [2, pp. 124-125].

Prin jocul didactic, elevul devine un participant activ în procesul de învățare, folosindu-și cunoștințele dobândite pentru a rezolva probleme în contexte noi și diverse. Astfel, el își construiește treptat noi cunoștințe și experiențe de învățare. În acest mod, jocul didactic se transformă într-o metodă eficientă de dezvoltare intelectuală, contribuind la formarea personalității elevului și optimizând procesul de cunoaștere științifică în învățământul primar [5, p. 78].

Jocurile reprezintă o metodă eficientă pentru atingerea obiectivelor didactice, cu condiția să fie bine organizate și să urmeze o succesiune logică în procesul de cunoaștere, învățare și evaluare. Atunci când sunt adaptate corespunzător, acestea răspund nevoii naturale a copilului de a fi activ, determinată de dorințele și tendințele sale specifice. Astfel, se poate vorbi despre un sistem educațional centrat pe copil, un obiectiv important al curriculumului modern aflat în proces de implementare.

În continuare, voi prezenta un joc didactic:

„Roata timpului”

Disciplina: Limba și literatura română

Clasa: a III-a

Subiectul: timpurile verbale

Scopul jocului: identificarea și folosirea corectă a timpurilor verbale

Desfășurarea jocului: Pe un disc asemănător cadranului unui ceas se trec inițialele fiecărui copil. În mijloc, se fixează un ax indicator. Când discul se învârtă, acul se oprește în dreptul numelui unui copil, care trebuie să răspundă la una dintre întrebările:

1. „Roata morii	sau	3. „Mai micuț când
se-nvârtăște,		eu eram
Fiecare se gândește	2. „Ce va fi când va fi	Pe acasă, ce
Acum, ce este el	mare”	faceam?”
oare?”	sau	

Versurile jocului stimulează emoțiile elevilor și îi ajută să exerseze vorbirea corectă în propoziții. Prin intermediul unor întrebări succesive, bazate pe conversația euristică, sunt identificate cele trei timpuri verbale, iar concluziile formulate sunt consemnate în caiete [2, pp. 162-163].

Concluzii:

Jocul didactic în învățământul primar reprezintă un instrument esențial pentru dezvoltarea intelectuală a elevilor, stimulând procesul de învățare și contribuind la succesul școlar. Această metodă joacă un rol important în cultivarea interesului cognitiv al copiilor din clasele primare. Prin utilizarea sa, se asigură un învățământ formativ, implicând activ majoritatea elevilor și crescând motivația acestora prin satisfacția obținută din rezultatele pozitive ale propriului efort.

Referințe bibliografice:

1. BORBILA, Diana și COROPCEANU, Eduard. *Jocul didactic ca mecanism motivant în procesul de instruire la chimie*. Disponibil: <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/4373/Conf-UST-27-28-09-2019-V1-p150-154.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [accesat 2025-04-02].
2. CATALANO, H. și Ion ALBULESCU. *Pedagogia jocului și a activităților ludice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2018. ISBN 978-606-31-0499-2.
3. CRISTEA, Sorin. *Dicționar de termeni pedagogici*. Online. București: Editura didactică și pedagogică. ISBN 973-30-5130-6. Disponibil: https://www.academia.edu/36303246/Sorin_Cristea_dictionar_de_termeni_pedagogici [accesat 2025-03-25].
4. GALBEN-PANCIUC, Zinaida. *Jocul didactic – formă de organizare și metodă eficientă în realizarea sarcinilor didactice*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/55_66_Jocul%20didactic%20%E2%80%93%20forma%20de%20organizare%20si%20metoda%20eficienta%20in%20realizarea%20sarcinilor%20didactice.pdf [accesat 2025-03-25].
5. NISTOR, Aurelia. *Jocul didactic- metodă activă de dezvoltare intelectuală a elevilor de vârstă școlară mică. Univers pedagogic*. Online. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Jocul%20didactic_metoda%20activa%20de%20dezvoltare%20intelectuala%20a%20elevilor%20de%20virsta%20scolar%20mica.pdf [accesat 2025-04-02].
6. PETCU, Galina. *Teoria jocului*. Bălți, 1998.
7. SLAVENSCHII, Emilia. *Jocul didactic – mijloc eficient de dezvoltare a competențelor*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/501-504.pdf [accesat 2025-04-02].
8. ȘRAM, Aurica. *Jocul didactic- un mijloc eficient de stimulare a interesului față de studierea limbii și literaturii române. Didactica Pro*. Online. 2006, nr. 5-6 (39-40). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Jocul%20didactic_un%20mijloc%20eficient%20de%20stimulare%20a%20interesului%20fata%20de%20studiarea%20limbii%20si%20literaturii%20romine.pdf [accesat 2025-04-02].

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ ȘI STAREA DE BINE A ANGAJAȚILOR

Irina URSULEAC, studentă, Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Silvia BRICEAG**, dr., conf. univ.

Abstract: *Organizational culture and well-being form a bidirectional relationship in which one influences and strengthens the other. Communication is the key element of organizational culture, shaping interactions and employees' emotional balance. Clear and assertive communication fosters a supportive environment, reducing stress and enhancing team cohesion. In the digital era communication adaptability supports psychological health and motivation. Investing in training programs and authentic dialogue optimizes interactions and organizational performance. This analysis researches the correlation between communication and well-being.*

Keywords: *Organizational culture, communication, well-being, adaptability, employee engagement.*

Introducere

Dacă secolul al XIX-lea a fost secolul individualităților, secolul al XX-lea este secolul colectivităților organizate, al marilor organizații. Pentru determinarea acestui tip de societate s-a creat chiar și un termen special, cel de societate organizațională sau organizată, în care organizațiile ce cuprind tot mai multe domenii ale vieții oamenilor, imprimă un caracter cu totul aparte vieții sociale, de eficiența lor depinzând eficiența întregii societăți [6, p. 11].

Se constată, astfel, că organizațiile influențează într-o așa de mare măsură omul și viața sa încât acest om, care populează și acționează în cadrul organizațiilor, este, prin excelență, un „om organizațional”, cu ideologia, cu educația și chiar cu bolile sale nervoase. S-a conștientizat și faptul că comportamentul omului care acționează în organizații are o serie de particularități specifice, ceea ce a dus la conturarea conceptelor de „comportament organizațional” și „cultură organizațională”, cărora li se dedică tomuri întregi [6, p. 12].

Cultura organizațională este un concept central în studiile de management și sociologie organizațională, descriind ansamblu de valori, credințe, norme și practici care ghidează comportamentul membrilor unei organizații. Aceasta poate fi considerată „ADN-ul” organizației, oferindu-i identitate și coerență în toate aspectele activității sale [3, p. 9].

Oamenii intră în organizații echipați cu trecutul și experiența lor, cu ideile și valorile lor, cu convingerile și idealurile lor. În organizații găsesc valori, reguli și obiceiuri statuate de-a lungul timpului la care vor trebui să se adapteze și uneori să le modifice și influențeze. Dacă nu se pot adapta, de cele mai multe ori, sunt izolați și apoi vor părăsi organizația.

În funcție de gradul de percepție și flexibilitate față de schimbare, cultura organizațională are două nivele: o parte vizibilă și accesibilă imediat percepției și o parte invizibilă. Partea vizibilă și accesibilă a culturii organizaționale cuprinde: produsele

artificiale, actorii, eroii și perspectivele organizației și a indivizilor organizației. Par-tea invizibilă a culturii organizaționale are un rol esențial în constituirea culturii și în modificarea acesteia și este formată din concepțiile de bază, valorile, credințele și normele promovate în organizație [2, p. 286]. Multitudinea de obiective, diversitatea intereselor și imprevizibilitatea situațiilor, combinate cu reacții neașteptate ale oamenilor, pot face ca chiar și cele mai bine organizate planuri să devină, uneori, inefficiente. În acest context, cultura organizațională poate oferi cadrul necesar pentru adaptabilitate și flexibilitate prin intermediul componente sale de bază – comunicarea organizațională. Ca proces ce permite schimbul de mesaje între oameni, ea face, în același timp, posibilă realizarea acordului, dar și apariția dezacordului, manifestarea și impunerea puterii, ca și negocierea și consensul [4, p. 21].

În cadrul unei organizații, comunicarea nu este doar un proces operațional, ci o forță fundamentală care modelează și susține cultura organizațională. Comunicarea organizațională se definește ca procesul prin care are loc transferul de mesaje (informații, intrări comportamentale), în vederea realizării obiectivelor individuale și comune membrilor organizației [5, p. 34]. Rolul comunicării organizaționale este cu atât mai important cu câte organizații se confruntă cu schimbări rapide în mediul lor de operare. În era globalizării și a digitalizării, comunicarea trebuie să depășească barierele culturale, geografice și tehnologice, adaptându-se nevoilor unei forțe de muncă tot mai diverse. Mai mult pentru a susține o cultură organizațională sănătoasă și o stare de bine a angajaților. La rândul său, bunăstarea face ca organizația să fie mai productivă, mai atractivă și mai responsabilă pentru starea angajaților săi. Starea de bine este un construct larg biopsihosocial care include: sănătatea fizică, psihic-mentală și socială. Regăsirea acestei dimensiuni în organizație aduce beneficii atât pentru oamenii din interiorul ei, cât și pentru cei din afara acesteia [1, p. 348].

În această ordine de idei, ne-am propus să realizăm o investigație pentru a cerceta o probabilă corelație între comunicarea organizațională – ca element central al culturii organizaționale și starea de bine a angajaților.

Problema cercetării este relația dintre starea de bine a angajaților și comunicarea ca element esențial al culturii organizaționale și cum poate îmbunătățirea acesteia contribui la bunăstarea angajaților.

Scopul cercetării: analiza relației dintre starea de bine a angajaților și comunicarea organizațională, ca element central al culturii organizaționale.

Obiectivele cercetării:

- Studiarea și analiza literaturii științifice cu scopul de a determina baza teoretică a problemei investigate.
- Selectarea instrumentelor de cercetare (metode și tehnici de cercetare a stării de bine și a comunicării organizaționale).
- Selectarea subiecților pentru experimentul de constatare.
- Efectuarea experimentului de constatare: identificarea nivelului stării de bine și a stilului de comunicare a angajaților.
- Analiza și interpretarea datelor obținute.
- Elaborarea și aplicarea programului formativ de dezvoltare a comunicării aser-tive, cu scopul de a îmbunătăți starea de bine a angajaților.

- Verificarea eficienței programului formativ aplicat.
- Validarea ipotezei și formularea concluziilor.

Ipoteza cercetării: presupunem că a) există o relație bidirecțională între comunicarea organizațională (ca element al culturii organizaționale) și starea de bine a angajaților; b) eficientizarea comunicării organizaționale, ca element-cheie al culturii organizaționale poate avea impact pozitiv asupra stării de bine a angajaților.

Baza conceptuală a cercetării o constituie studiile realizate în ultimele decenii asupra conceptului de Stare de Bine, subliniindu-i rolul esențial în creșterea performanței, adaptabilității și succesului în plan personal și profesional. Vom remarca realizările lui Martin Seligman, Carol Ruff, Ed Diner.

În aprofundarea studiului despre Cultura Organizațională, ne-am bazat pe contribuțiile valoroase ale autorilor de referință precum Edgar Schein, Cameron și Quinn, Geert Hofstede, și Mihail Zlate, care au adus perspective psihologice asupra fenomenelor organizaționale.

Baza experimentală: cercetarea experimentală a fost efectuată în cadrul companiei DRAEXLMAIER din orașul Bălți. Eșantionul utilizat este alcătuit dintr-un manager de nivel superior, patru manageri de nivel mediu și treizeci și cinci angajați.

Metodele cercetării:

Metode teoretice: analiza și sinteza literaturii de specialitate, analiza comparativă a opiniilor mai multor cercetători, sistematizarea informației și realizarea capitolului teoretic.

Metode empirice: Experimentul psihologic cu realizarea etapelor specifice: constatare, formare și control. Colectarea datelor a fost realizată prin intermediul instrumentelor:

- Scala de bunăstare psihologică a lui Ryff (PWB).
- Chestionar „Stilurile de comunicare” după Casianov.

Metode statistice de prelucrare a datelor:

- Testul statistic Coeficientul de corelație liniar (Pearson).
- Testul t – Student

Rezultate si discuții

Investigarea corelației dintre cultura organizațională și starea de bine a angajaților.

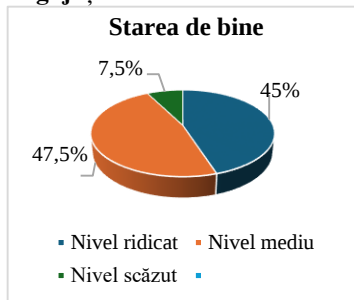

Fig. 1. Distribuția procentuală a stării de bine

Având drept scop determinarea interferențelor psihologice și sociale ale stării de bine și a comunicării organizaționale, am considerat oportun să începem analiza constatativă cu testarea subiecților.

Diagrama prezentată în Fig. 1 este o diagramă circulară care reprezintă distribuția procentuală a nivelurilor stării de bine a angajaților. Cercul este împărțit în trei segmente distincte: fiecare corespunzând unui nivel specific al stării de bine: 45% nivel ridicat, 47,5% nivel mediu și 7,5% nivel scăzut.

Diagrama prezentată în fig. 2 reflectă distribuția procentuală a tipurilor de comunicare ale angajaților. Cercul este divizat în patru segmente distincte: 45% din angajați utilizează stilul asertiv, 27,5% preferă comunicarea non-asertivă, 20% adoptă un stil manipulator, iar 7,5% se exprimă într-un stil agresiv. Dimensiunea fiecărui segment este proporțională cu procentul aferent, oferind o perspectivă clară asupra predominanței stilului asertiv și evidențiind diversitatea stilurilor de comunicare prezente în cadrul organizației.

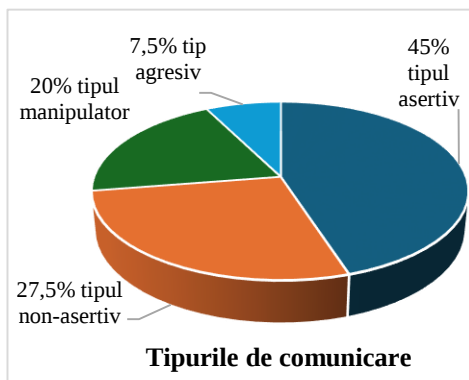

Fig. 2. Distribuția procentuală a tipului de comunicare

Pentru investigarea aprofundată a ipotezei, conform căreia există o relație bidirecțională între comunicarea organizațională (ca element al culturii organizaționale) și starea de bine a angajaților, am considerat oportun să analizăm dacă variabilele studiului nostru (starea de bine și stilul de comunicare) stabilesc corelații semnificative. Pentru aceasta, ne-am propus să realizăm o analiză statistică a valorilor obținute în urma testării.

Variabilele studiului:

Variabila independentă – stilul de comunicare.

Variabila dependentă – starea de bine.

Analiza corelației variabilei dependente – starea de bine (conform Scalei de bunăstare psihologică a lui Ryff (PWB)) asupra variabilei independente – stilul de comunicare (conform chestionarului „Stilurile de comunicare” după Casianov) a fost realizată cu ajutorul corelației Pearson. Datele obținute sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Rezultatele testului Pearson între media stării de bine și scorurile la comunicare asertivă

		Stil com.	St bine
Stil_com	Pearson Correlation	1	,812**
	Sig. (2-tailed)		,002
	N	40	40
St_bine	Pearson Correlation	,812**	1
	Sig. (2-tailed)	,002	
	N	40	40
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

Corelația dintre media stării de bine și a scorurilor calculate la testarea comunicării asertive, exprimată prin coeficientul Pearson $r=0,812$, indică o relație pozitivă între cele două variabile. Această valoare sugerează că nivelurile mai ridicate ale stării de bine sunt asociate cu o tendință pronunțată spre adoptarea unui stil de comunicare asertiv. Valoarea $p=0,002$ confirmă semnificația statistică a relației. Această

observație este conformă cu un nivel de semnificație de 0,01, ceea ce întărește validitatea relației stabile.

Rezultatele obținute în urma analizei statistice ne permit validarea ipotezei conform căreia: *există o relație bidirecțională între comunicarea organizațională (ca element al culturii organizaționale) și starea de bine a angajaților.*

Intervenții psihologice

Metode și strategii de menținere a bunăstării prin eficientizarea comunicării organizaționale

Rezultatele obținute în cadrul experimentului de constatare au evidențiat necesitatea îmbunătățirii stării de bine a unor participanți, subliniind importanța unor strategii de intervenție orientate spre consolidarea acestora. Cercetările din domeniul psihologiei pozitive au demonstrat că aplicarea unor metode structurate poate genera schimbări semnificative în acest sens. Printre aceste metode, comunicarea asertivă se conturează ca un factor de influență major. De aceea, ne-am propus să elaborăm un program de dezvoltare a competențelor de comunicare asertivă.

Astfel, tematica programului a fost structurată în 5 ședințe. Rațiunea acestuia este ameliorarea stării de bine a angajaților. O altă idee urmărită este de a oferi participanților posibilitatea de a discuta diverse probleme, temeri, incertitudini, cu care se pot confrunta pe parcursul activităților, precum și dezvoltarea abilităților de lucru în echipă, suport reciproc, comunicare în grup. Astfel, programul include o îmbinare echilibrată între teorie și practică, făcându-se trecerea de la ascultarea activă, spre exerciții și lucrul în grup.

Frecvența ședințelor: de 1-2 ședințe pe săptămână.

Durata ședințelor: 60-90min

Materiale necesare: Foi A4 alb, color; stilouri; creioane colorate; foi de flipchart; plicuri.

Tehnici și metode: Explicația; Convorbirea; Joc de rol; Tehnici de relaxare; Tehnici proiective.

Grupul-țintă: 10 angajați cu nivel mediu și scăzut al stării de bine și cu scoruri mici la titlul de comunicare asertivă.

Tab. 2. Structura programului formativ

Activitatea	Titlul activității	Timp
Ședința nr. 1		
Activitatea 1.	Salutul prin cuvinte pozitive	10 min
Activitatea 2.	Notă informative	20 min.
Activitatea 3.	Să ne cunoaștem	15 min.
Activitatea 4.	Cercul intereselor comune	15 min.
Activitatea 5.	Tehnica de relaxare si autosugestie „Atinge Stelele”	15 min.
Activitatea 6.	Etapă de încheiere a ședinței	5 min.
Timp total, ședința nr. 1		90 min.
Ședința nr. 2		
Activitatea 1	Salutul prin gesturi simbolice	10 min
Activitatea 2	Explorarea sinelui	15 min.

Activitatea 3	Oglinda comunicării	30 min.
Activitatea 4	Etapa de încheiere a ședinței	5 min.
Timp total ședința nr. 2		60 min.
Ședința nr. 3		
Activitatea 1	Salutul prin analogii	10 min.
Activitatea 2	Puterea afirmațiilor	20 min.
Activitatea 3	Scaunul gol	20 min.
Activitatea 4	Cum să spunem „nu” asertiv fără culpabilitate	10 min.
Activitatea 5	Etapa de încheiere a ședinței	5 min.
Total timp ședința nr. 3		65 min.
Ședința nr. 4		
Activitatea 1	Salutul prin culori	10 min.
Activitatea 2	Exerciții de ascultare activă	20 min.
Activitatea 3	Telefonul fără fir	10 min.
Activitatea 4	Detectarea detaliilor	15 min.
Activitatea 5	Etapa de încheiere a ședinței	5 min.
Timp total ședința nr. 4		60 min.
Ședința nr. 5		
Activitatea 1	Salutul prin emoticoane	10 min.
Activitatea 2	Harta relațiilor profesionale	15 min.
Activitatea 3	Exersarea tehnicii de respirație pentru reglarea emoțiilor	15 min.
Activitatea 4	Acord comun pentru comunicare în echipă	20 min.
Activitatea 5	Feedbackul trainingului	10 min.
Timp total ședința nr. 5		70 min.

Analize și discuții

Pentru a investiga care a fost impactul programului de dezvoltare a comunicării asertive asupra stării de bine și asupra tipului de comunicare dominant, am realizat testarea post-program. La această etapă am aplicat: Scala de bunăstare psihologică a lui Ryff (PWB) și Chestionarul „Stilurile de comunicare” după Casianov, pentru a observa dacă pot fi înregistrate schimbări.

În scopul evaluării eficienței programului de optimizare a stilului de comunicare, a fost efectuată analiza comparativă a rezultatelor testării și retestării în cadrul grupului experimental, reprezentarea grafică a cărora este redată în fig. 3 – starea de bine și în fig. 4 tipul de comunicare. În cele ce urmează, vom analiza modificările nivelului de stare de bine, datorate influenței demersului formativ.

Datele prezentate în figura 3 și 4 au fost prelucrate prin SPSS utilizând testul *t* pentru compararea a două eșantioane perechi (subiecții cărora le-am măsurat starea de bine înainte și după intervenția noastră formează eșantioane perechi). În tabelele de mai jos am prezentat date statistice cu privire la nivelul stării de bine înaintea promovării programului și după.

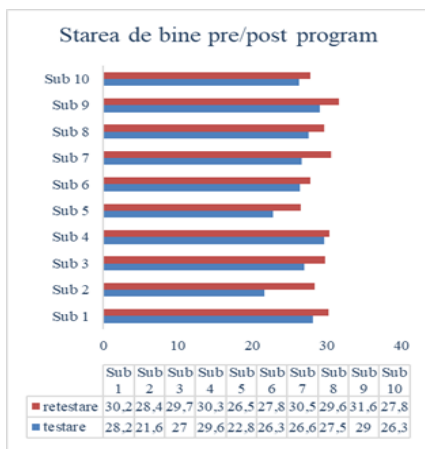

Fig. 3. Mediile scorurilor nivelului stării de bine până/post program

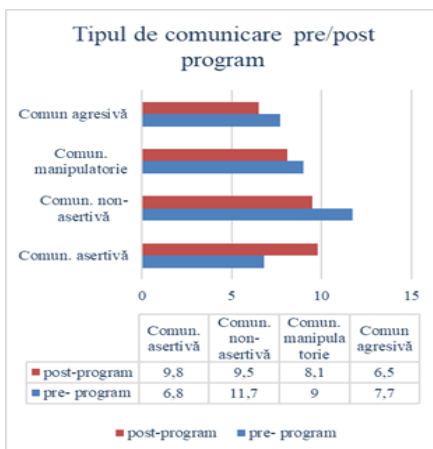

Fig. 4. Mediile scorurilor tipului de comunicare până/post program

Tab. 3. Mediile stării de bine înaintea programului și post program

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
pPair 1	St. de bine pina progr	26,595	10	2,224	0,704
	St. de bine post progr	27,4	10	1,88	0,59

Tab. 4. Rezultatele testului *t* pentru compararea mediilor stării de bine înainte și post program

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	St. bine până pr. St. bine după pr.	0,908	0,665	0,10	0,44	1,372	4,32	9	0,002

Diferențele dintre scorurile înainte și după programul formativ sunt statistic semnificative la un nivel de semnificație de 0,05 ($p = 0,002$).

În continuare, sunt prezentate datele statistice cu privire la tipul de comunicare assertivă până și post program.

Tab 5. Mediile scorurilor tipului de comunicare assertiv înaintea programului și post program

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
pPair 1	Com.a assert. pina pr.	6,8	10	1,17	0,37
	Com. a assert. post program	9,8	10	1,99	0,63

Tab 6. Rezultatele testului *t* pentru compararea mediilor scorurilor tipului de comunicare asertiv înainte și post program

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	Com. Asert. până program Com. Asert. după program	3	2,11	0,67	1,48	4,52	4,48	9	0,001

Valoarea *t* calculată este 4,48, iar valoarea asociată $p < 0,001$, datele indică o diferență semnificativă din punct de vedere statistic între mediile analizate. Analiza realizată demonstrează faptul că programul a avut un impact pozitiv asupra rezultatelor obținute, ceea ce susține eficiența intervenției și ne permite să validăm ipoteza conform căreia: *eficientizarea comunicării organizaționale, ca element-cheie al culturii organizaționale poate avea impact pozitiv asupra stării de bine a angajaților.*

Concluzii:

Rezultatele studiului subliniază faptul că Cultura organizațională și starea de bine a angajaților sunt interconectate printr-o relație bidirecțională, în care fiecare influențează și modelează cealaltă. O cultură organizațională bine definită susține sănătatea psihologică a angajaților, iar o stare de bine optimă contribuie la dezvoltarea unui climat de lucru pozitiv și performant.

Implementarea programelor de formare în comunicarea asertivă s-a dovedit a fi o strategie eficientă pentru promovarea stării de bine și optimizarea culturii organizaționale. Aceste programe nu doar că îmbunătățesc interacțiunile sociale, ci și stimulează dezvoltarea personală, având un impact direct asupra motivației și satisfacției la locul de muncă. Integrarea acestor inițiative în politicile de resurse umane contribuie la reducerea stresului profesional și a fluctuației angajaților, consolidând o cultură organizațională bazată pe încredere și echilibru emoțional.

Bibliografie:

1. AVRAM, Eugen. Cary L. COOPER. *Psihologie Organizațional-Managerială. Tendințe actuale*. București: Editura Polirom. 2008. p. 912. ISBN 978-973-46-0808-9.
2. MACARIE, Felicia Cornelia. *Managementul Organizațiilor*. Cluj-Napoca, Editura: Eikon, 2012. p. 399. ISBN 978-976-757-655-2.
3. MATEESCU, Veronica Maria. *Cultura Organizațională. Aspecte teoretice și metodologice*. Cluj-Napoca: Editura EFES, 2009. 155 p. ISBN 9786065260405.
4. NICULAE, Tudorel. Ion. GHERGHIȚĂ. Diana. GHERGHIȚĂ. *Comunicarea organizațională și managementul situațiilor de criză*. București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2006. p. 200. ISBN 9737450299.
5. OMER Ioana. *Psihologia Muncii*. Iași: editura Fundația România Măine, 2007. p. 127. ISBN 9789737259400.
6. ZLATE, Mielu. *Psihologia Muncii – relații interumane*. București: Editura didactică și pedagogică, 1981. ISBN 97897833020257.

SECȚIUNEA nr. 4 ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE

Atelierul ȘTIINȚE JURIDICE ȘI SOCIALE I

CZU 347.416(478)

АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ ПРОБЛЕМНЫХ АСПЕКТОВ, КАСАЮЩИХСЯ ПОВОРОТА ИСПОЛНЕНИЯ, В ИСПОЛНИТЕЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Александр МУЩИНСКИ, студент, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Дмитрий ДУМИТРАШКУ**, др., преп.

Abstract: *The article deals with theoretical and practical aspects concerning the regulation of the institution of reversal of execution in the executorial legislation of the Republic of Moldova. Thus, it analyzes some problematic aspects concerning cases of limitation of the reversal of execution, as well as cases when the property was alienated in good faith. The article presents a critical comparative analysis, focusing on the different specificity of interpretation and regulation of the features, characteristics, grounds and conditions characteristic to the institution of reversal of execution. The article presents ways of normalization and harmonization of national legislation in order to unify law executorial practice in cases concerning the reversal of execution.*

Keywords: *reversal of execution, executorial legislation, creditor, debtor, judgment, limitation of the reversal of execution, property, executorial practice.*

Национальное исполнительное законодательство устанавливает, что в случае отмены решения, приведенного в исполнение, и вынесения после нового рассмотрения дела решения об отклонении иска полностью или частично либо определения о прекращении производства или об оставлении заявления без рассмотрения судебная инстанция по своей инициативе выносит решение о возврате ответчику (должнику) за счет истца (взыскателя) всего того, что было взыскано по отмененному решению, а также исполнительных расходов [1, ч. (1) ст. 157]. Высшая Судебная Палата подчеркивает, что под возвратом исполнения понимаются действия по восстановлению сторон исполнительного производства в правах, существовавших до исполнения судебного решения [3, стр. 16].

Природа института поворота исполнения не имеет однозначного толкования, вызывая доктринальные споры относительно трех способов её определения и индивидуализации [6, стр. 45]:

1. **Форма защиты прав должника.** В соответствии с данной моделью институт поворота исполнения рассматривается в качестве инструмента защиты должника, если решение, по которому он осуществил исполнение, было отменено. Так, институт поворота исполнения призван обеспечить защиту имущественных и личных неимущественных прав должника, когда произведенное им исполнение перестало иметь обязательный характер.

2. **Обязанность взыскателя.** Данная концепция исходит из того, что полученное взыскателем обогащение после отмены судебного решения, становится

неосновательным ввиду того, что отпадает правовое обоснование получения взыскателем определенных денежных сумм, имущества либо иных выгод. Так, полученное взыскателем обогащение, ставшее впоследствии неосновательным по причине того, что судебное решение, его обуславливающее, было, должно быть возвращено лицу, предоставившему данное обогащение.

3. **Процессуальный инцидент.** Процессуальный инцидент рассматривается как обстоятельство, которое изменяет правовое положение как взыскателя, так и должника в связи с тем, что отмена судебного решения, по которому было осуществлено исполнение, приводит как к изменению объема прав должника (возможность требования поворота исполнения), так и к изменению объема прав взыскателя (обязанность осуществить поворот исполнения в связи с отсутствием юридических фактов, обуславливающих обоснованность полученного от должника обогащения/взыскания). Другими словами, сущность поворота исполнения направлена на возвращение сторон в положение, существовавшее до частичного или полного исполнения должником требований [7, стр. 53], указанных в исполнительном документе, в пользу взыскателя.

Исходя из этого, основания для требования поворота исполнения возникают в следующих обстоятельствах [3, стр. 16]:

- Отменено или изменено приведенное в исполнение решение судебной инстанции вышестоящей судебной инстанцией.
- После нового рассмотрения дела было вынесено решение о полном или частичном отклонении требований истца.
- Постановлением суда вышестоящей инстанции или в ходе повторного рассмотрения дела было вынесено определение о прекращении производства или об оставлении заявления без рассмотрения.

Так, доктринально выделяются следующие кумулятивные условия возникновения возможности обращения к институту поворота исполнения [6, стр. 45-46]:

1. **Отмена исполнительного документа (отмена права принудительного требования взыскателя).** Соответственно, основанием для требования поворота исполнения является отмена юридического акта, по которому это исполнение было реализовано либо должно было реализовываться. Отмена права принудительного требования непосредственно приводит и к отмене исполнительного документа (чаще всего, исполнительного листа), что связано с отменой судебного решения, на основании которого данный документ был выдан [4].

2. **Требование заинтересованного лица.** Несмотря на то, что исполнительное законодательство включает возможность начала процедуры поворота исполнения по инициативе судебной инстанции, в доктрине уточняется, что требование заинтересованного лица является необходимым, поскольку судебная инстанция на момент отмены решения может не знать, в какой степени было исполнено обязательство по отменяемому судебному решению. Такого же мнения придерживается румынское законодательство, устанавливая, что, «если судебная инстанция отменила исполнительный документ или само принудительное исполнение, то, по требованию заинтересованного лица, она тем же решением может постановить о восстановлении положения, существовавшего

до исполнения» [2, ч. (1) ст. 724]. Безусловно, можно расценивать, что «требование заинтересованного лица» чрезмерно бюрократизирует процесс, однако довод о том, что судебная инстанция заведомо не может знать, на какой стадии принудительного исполнения находится исполнительное производство, является разумным. В этом смысле формулировка национального законодательства выглядит более гибкой и адаптивной: в случае, если судебная инстанция располагает информацией о том, что должник исполнил обязательство, она может постановить о производстве поворота исполнения по собственной инициативе, а в случае, когда судебная инстанция не располагает такими данными, она предоставляет стороне возможность требовать поворота исполнения по её инициативе.

3. Частичное или полное исполнение исполнительного документа. Поскольку в рамках поворота исполнения должнику возвращается за счет взыскателя «все то, что было взыскано по отмененному решению, а также исполнительные расходы» [1, ч. (1) ст. 157], должник должен непосредственно начать исполнять требование взыскателя (т.е. с него хотя бы частично должны быть взысканы какие-либо суммы, имущество или иные блага в пользу взыскателя). Если с должника в рамках принудительного либо добровольного исполнения не были взысканы никакие суммы, имущество или блага, поворот исполнения невозможен, поскольку как у взыскателя не возникает правового положения, характеризующего неосновательное обогащение, так и у должника не возникает правового положения, характеризующего ущемление его прав и свобод (в основном, касающихся имущественных прав).

Институт поворота принудительного исполнения характеризуется рядом теоретических и практических проблемных аспектов:

1. Проблемными являются случаи ограничения поворота исполнения, предусмотренные законодателем. В соответствии со ст. 160 Исполнительного Кодекса Республики Молдова, *не допускается поворот исполнения по делам о взыскании алиментов, о возмещении вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья, а также в связи с потерей кормильца, кроме случаев, когда отмененное решение было основано на сообщенных истцом ложных сведениях или представленных им подложных документах* [1].

Таким образом, выделяются три группы дел, по которым поворот исполнения невозможен, а именно:

1. дела о взыскании алиментов;
2. дела о возмещении вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья;
3. дела о возмещении вреда в связи с потерей кормильца.

Национальная доктрина не аргументирует подобное регулирование в правовом смысле, а лишь многократно ссылается на то, что кредиторами (взыскателями) по данным группам дел являются социально и экономически уязвимые лица [6, стр. 48]. Так, причины, указываемые национальной доктриной, охватывают исключительно социальные, экономические и гуманитарные аспекты и во многом дублируют друг друга, не приводя дополнительных правовых аргументов. Румынское законодательство вообще не устанавливает случаи, при

которых поворот исполнения невозможен, и такая форма защиты должника является абсолютно оправданной.

Позиция национального законодателя не кажется последовательной, поскольку предполагаемый социальный или экономический статус взыскателя не может служить непосредственным обоснованием для ущемления имущественных прав должника. При этом доктрина основывается сугубо на субъективных критериях и акцентируется исключительно на имущественном и социальном статусе кредитора, не предполагая, что социально и экономически уязвимым может быть не только взыскатель, но и должник. В этом контексте предполагаемая уязвимость кредитора и полная индифферентность к реальному положению должника выглядит дискриминационной.

Смоделируем 3 ситуации, которые законодатель считает недопустимыми для требования поворота принудительного исполнения:

1. Лицо X, находясь в браке с лицом Y, родило ребенка от лица Н. В соответствии с презумпцией отцовства, Y был признан отцом ребенка. Ни X, ни Y не знали, что биологическим отцом ребенка является Н, поэтому после развода бывшая супруга X подала на алименты против своего бывшего супруга Y; судебная инстанция удовлетворила требование истицы. Лицо Y платило алименты на содержание несовершеннолетнего ребенка в течение 1 года, а затем выяснило, что X, находясь в браке с Y, во время служебной командировки имела тесный контакт с лицом Н, в результате которого забеременела. X не подозревала, что её бывший муж не является отцом ребенка. Лицо Y, узнав о том, что он вероятно не является отцом ребенка, запросил биологическую экспертизу, которая подтвердила его подозрения. Лицо Y обжаловало решение судебной инстанции, ссылаясь на вновь открывшиеся (новые) обстоятельства. Решение первой инстанции было полностью отменено. Лицо Y также требовало, чтобы ему вернули все средства, которые он потратил на содержание ребенка, отцом которого он не является.

2. На лицо X напал неизвестный, который нанес лицу X множественные удары, в результате которых он потерял зрение. Судебная инстанция признала лицо Y виновным и вынесла ему обвинительный приговор. Лицо X потребовало от лица Y возмещения вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья. Лицо Y выплатило соответствующую сумму взыскателю X в гражданском порядке, однако в дальнейшем появились новые факты, которые опровергли причастность лица Y к избиению лица X. Решение судебной инстанции было полностью отменено.

3. Лицо X было признано виновным в совершении умышленного убийства против лица Y. В дальнейшем в пользу оставшихся без кормильца несовершеннолетних детей Y было вынесено решение о возмещении им ущерба, связанного с потерей кормильца. Высшая Судебная Палата отменила решение нижестоящих инстанций, и лицо X было признано невиновным.

Каждая из вышеприведенных гипотетических ситуаций обходит единственное условие, при котором ограничение поворота исполнения не будет действовать: во всех случаях решение не было основано на сообщенных истцом *ложных*

сведениях или представленных им подложных документах. Соответственно, должники по данным делам не смогут требовать поворота (возврата) исполнения.

Кроме того, институт поворота исполнения фактически основан на концепции неосновательного обогащения, известной по гражданскому законодательству. В этом смысле и неосновательное обогащение, выраженное в исполнительном законодательстве через механизм поворота исполнения, не должно действовать, иначе это нарушает системность законодательства и его гармоничное взаимодействие. Цель законодателя – ограничить предполагаемо социально уязвимого взыскателя от требования поворота исполнения со стороны должника.

Но в данном контексте возникает вопрос относительно справедливости подобного регулирования. Вызывает сомнения, что справедливой является невозможность вернуть средства или имущество, которые были переданы на основании отмененного судебного решения. Также существующая модель регулирования позволяет двояко рассматривать и возможность обращения с регрессным иском к лицу, которое действительно будет должно исполнить соответствующее судебное решение. Соответственно, модель, представленная в румынском законодательстве, в рамках которого не устанавливаются случаи, когда поворот исполнения невозможен, является более справедливой и системной.

II. Другим проблемным аспектом, напрямую не урегулированным национальным законодательством, является ситуация, когда взыскатель передал право собственности на вещь добросовестному третьему лицу [5, стр. 39]. Румынское законодательство прямо указывает, что *«вещи, в отношении которых было осуществлено принудительное исполнение, будут возвращены правомочному лицу без ущерба для прав, приобретенных добросовестно и окончательно третьими лицами»* [2, ч. (2) ст. 723].

Национальное законодательство лишь устанавливает, что *«в случае невозможности возврата имущества в натуре судебная инстанция предусматривает возврат стоимости этого имущества, установленной на день поворота исполнения»* [1, ч. (2) ст. 157]. При этом под «невозможностью возврата», вероятно, следует понимать как факт безвозвратной гибели (уничтожения) вещи, так и факт её добросовестного отчуждения третьим лицам [8, стр. 37]. В контексте добросовестного отчуждения, а равно добросовестного приобретения права собственности следует учитывать и то, что судебная инстанция может высказаться о повороте исполнения по собственной инициативе, фактически не зная, было ли имущество передано другому лицу и, соответственно, добросовестно ли это лицо приобрело данное имущество. Так, поскольку постановления судебных инстанций должны быть лишены двусмысленности и альтернативности, обязательство осуществить поворот исполнения в натуре может быть заведомо невозможно, если судебная инстанция по собственной инициативе высказалась по данному вопросу, однако не уточнила судьбу переданного должником взыскателю имущества.

III. Также молдавское и румынское законодательство не сходятся в контексте регулирования возможности колебания цен на вещи. Молдавский законодатель ссылается на стоимость имущества, установленную на день поворота

исполнения [1, ч. (2) ст. 157], в то время как румынский законодатель ссылается на сумму, полученную в результате продажи, обновленную в соответствии с уровнем инфляции [2, ч. (3) ст. 723].

При этом ни один из данных критериев не является абсолютно справедливым. Рассмотрим несколько ситуаций:

1. Судебное решение предполагало необходимость передачи взыскателю мобильного телефона, который после передачи в ходе его использования потерял возможность функционировать. На мировом рынке в результате, например, кризиса, связанного с производством микрочипов на фоне глобальной дестабилизации и тайваньской турбулентности, цена на мобильные телефоны резко возросла в 4 раза, при этом инфляция в стране возросла не столь значительно – на 15%.

2. Судебное решение предполагало передачу взыскателю нескольких тонн хлебобулочных изделий. В ходе энергетического кризиса инфляция возросла до 40%, в то время как цена хлебобулочных изделий, ввиду интенсификации аграрного сектора в государстве, возросла всего на 5%.

Соответственно, необходимо исходить из духа закона, чтобы выбрать наиболее корректный вариант. Молдавский законодатель подчеркивает, что в ходе поворота исполнения должнику должно быть возвращено все то, что было взыскано по отмененному решению [1, ч. (1) ст. 157], а румынский законодатель подчеркивает, что должник должен вернуться в положение, предшествующее исполнению [2, ч. (1) ст. 723]. Другими словами, оба законодательства сходятся во мнении, что должник должен получить денежные средства, имущество либо блага, которые у него существовали до момента принудительного исполнения законодательства. Значит, после поворота исполнения он должен получить либо переданную в пользу взыскателя вещь, либо её денежный аналог (т.е. компенсацию стоимости вещи). Так, национальное законодательство является более системно гармоничным в данном аспекте, поскольку оно гарантирует, что должник получит возможность вновь приобрести аналогичную вещь (т.е. должник действительно вернется в положение, существовавшее до момента принудительного исполнения). В то же время румынское законодательство привязывает поворот исполнения к сумме, полученной с продажи, а также показателю инфляции, в результате чего должник (в случае, если общий показатель инфляции, в сущности, не отражает колебания цен на определенные товары) может находиться в значительной диспропорции по сравнению с положением, в котором он находился до момента принудительного исполнения.

IV. В доктрине также возникает вопрос, возможен ли поворот нематериального требования. Формулировка «должнику возвращается все то, что было взыскано по отменённому решению» [1, ч. (1) ст. 157] явно указывает на исключительно имущественный характер требований, которые подлежат повороту. При этом судебная практика иных государств отражает, что *«нематериальные требования могут быть обращены вспять, а положения закона подлежат расширительному толкованию»* [1]. В этом контексте, например, остаётся неурегулированным вопрос о том, может ли быть осуществлен поворот исполнения по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации или дела,

определяющие место жительства несовершеннолетнего ребенка после расторжения брака его родителями [9].

Существующая судебная практика указывает на то, что судебная инстанция высказывается по вышеобозначенным аспектам, если сторона указывает на соответствующие требования, когда обжалует судебные решения. В этом контексте остается неясным, как будет действовать судебная инстанция, если в рамках обжалования сторона не указала требование, которое, в сущности, и подразумевает поворот исполнения. Например, в случае, если было отменено решение суда о расторжении брака, будет ли восстановлен брак между «бывшими» супругами.

V. Ещё один вопрос касается обоснованности взыскания гербового сбора в случае рассмотрения дела о повороте исполнения в приказном производстве. В соответствии с ч. (1) ст. 158 Исполнительного Кодекса Республики Молдова, *судебная инстанция, которой дело передано на новое рассмотрение, обязана по своей инициативе рассмотреть вопрос о повороте исполнения и разрешить его в новом решении или определении, которым заканчивается производство по делу* [1]. То есть рассмотрение вопроса о повороте исполнения является обязанностью (а не правом, реализуемым по собственной инициативе) судебной инстанцией. В случае, если судебная инстанция, вновь рассматривавшая дело, не разрешила вопрос о повороте исполнения отмененного решения, ответчик *вправе* в пределах срока давности подать в данную судебную инстанцию заявление о повороте исполнения в приказном производстве [1, ч. (2) ст. 158]. Соответственно, право истца на подачу заявления о повороте исполнения в приказном производстве возникает в том случае, если судебная инстанция по каким-либо причинам забыла (или не смогла) высказаться о повороте исполнения.

Следует исходить из того, что рассмотрение поворота исполнения является обязанностью, а не правом, а значит, неисполнение судебной инстанцией этого требования не должно возлагать на должника новые обременения, когда судебная инстанция могла, но не высказалась по вопросу поворота исполнения, однако законодатель указывает, что *в случае подачи заявления о повороте исполнения в приказном производстве уплачивается гербовый сбор в размере, предусмотренном Законом о государственной пошлине № 213/2023* [1, ч. (4) ст. 158]. Другими словами, на должника в этом контексте возлагается дополнительное обременение по уплате гербового сбора, однако сама необходимость нового судебного производства проистекала из неисполнения судебной инстанцией своей обязанности по рассмотрению вопроса о повороте исполнения.

Исходя из вышеизложенного, действующее национальное законодательство в сфере поворота исполнения, обладая рядом преимуществ, является недостаточно урегулированным. Так, для гармонизации нормативно-правовой базы, унификации судебной практики и соблюдения концепции предсказуемости действия нормативных актов, необходимо:

1. Исключить из законодательства случаи ограничения поворота исполнения (ст. 160 ИК РМ): они, в сущности, ущемляют права должника, при этом не представляя системных, логичных и непротиворечивых легальных доводов относительно необходимости данного ущемления.

2. Дополнить положения ч. (2) ст. 157 ИК РМ следующим содержанием: «...Вещи, в отношении которых было осуществлено принудительное исполнение, будут возвращены правомочному лицу (должнику) без ущерба для прав, приобретенных добросовестно и окончательно третьими лицами», тем самым отдельно закрепив действие принципа добросовестности и связанной с ним гражданско-правовой защиты.
3. Однозначно высказаться о возможности поворота исполнения, касающегося нематериальных требований, ввиду того, что некоторые страны расширяют аналогичное правовое регулирование института и на совокупность нематериальных требований, а не лишь ограничиваются исключительно материальными требованиями.
4. Исключить необходимость оплаты гербового сбора в случае, если судебная инстанция, обязанная, в соответствии с нормами законодательства рассмотреть вопрос о повороте исполнения и разрешить его в новом решении или определении, которым заканчивается производство по делу, не разрешила его.

Библиография:

1. *Исполнительный Кодекс Республики Молдова* № 443 от 24.12.2004. В: Monitorul Oficial № 214-220 статья № 704 от 05.11.2010
2. *Codul de Procedură Civilă al României din 1 iulie 2010*. În: Monitorul Oficial nr. 247 din 10 aprilie 2015
3. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 10 din 16.12.2013* Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Codului de executare în cauzele civile. [On-line] (дата обращения: 29.10.2024) Доступно: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=342
4. BOZEȘAN, Vasile. *(Im)posibilitatea creditorului obligat la întoarcerea executării de a opune în compensație creanța din titlul său inițial*. [On-line] (дата обращения: 29.10.2024) Доступно: <https://www.juridice.ro/essentials/7631/imposibilitatea-creditorului-obligat-la-intoarcerea-executarii-de-a-opune-in-compensatie-creanta-din-titulul-sau-initial>
5. RENIȚĂ, Gheorghe. *Întoarcerea executării silite: aspecte teoretice și practice*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2015, nr. 2(33), pp. 38-42. ISSN 1857-2405.
6. RENIȚĂ, Gheorghe. *Întoarcerea executării silite: aspecte teoretice și practice*. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2015, nr. 1(32), pp. 43-48. ISSN 1857-2405.
7. VISTERNICEANU, D., RENIȚĂ, G. *Este oare posibilă întoarcerea executării silite, în ipoteza anulării actelor executorului judecătoresc?* În: Revista Institutului Național al Justiției, 2016, nr. 1(36), pp. 50-55. ISSN 1857-2405.
8. КУТЮХИНА, Ирина. *К вопросу о повороте исполнения решения суда*. В: Теология. Философия. Право, nr. 2 (14), 2020, сс. 32-40.
9. ФУРЦОВА, Е., ФЕТИСОВА, А. *Поворот исполнения решения суда: правоприменительная практика*. [On-line] (дата обращения: 29.10.2024) Доступно: <https://www.advgazeta.ru/mneniya/povorot-ispolneniya-resheniya-suda-pravoprimenitelnaya-praktika/>

UNELE REFLECȚII PRIVIND NATURA POLITICO-JURIDICĂ A UNIUNII EUROPENE

Laura RUSU, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: Victoria ȚARĂLUNGĂ, dr., conf. univ.

Abstract: *This article examines the political and legal character of the European Union by comparing its characteristics with those of a federation and a confederation. Through a comparative analysis of institutional competences, legal principles, and sovereignty mechanisms, the article highlights that the European Union integrates features from both models, forming a unique and evolving form of political organization adapted to the diversity of its member states.*

Keywords: *European Union, legal-political structure, federation, confederation, hybrid model.*

Pentru a înțelege pe deplin esența Uniunii Europene, este important să analizăm parcursul său istoric și contextul în care această construcție a luat naștere. Ideea de a crea o uniune pe teritoriul continentului european nu a apărut dintr-odată și nici nu s-a concretizat rapid. Acesta a fost un proces îndelungat, resimțit pe parcursul întregii istorii, proces prin care ideea s-a materializat în acțiune. Primele idei de unitate europeană (sau chiar depășind continentul european) datează încă din Antichitate, fiind mai proeminente în cazul cuceririlor romane. Ulterior, unitatea se dorește în timpul Evului Mediu. Deși Europa este caracterizată de divizare politică, conflicte religioase, crize politice, totuși se atestă două doctrine de creare a unei Europe unite, și anume, pe de o parte, o unitate pontifică, pe de altă parte, una imperială. În continuare, în Epoca Modernă se acutizează divizarea Europei, însă ideea de unitate se resimte în perioada Renașterii, în cadrul căreia se aspira la existența unui „om umanist”, aparținând întregii Europe.

Ideea de unitate prinde un contur mai clar începând cu perioada interbelică. În acest sens, un proiect remarcabil este cel al lui Richard von Coudenhove-Kalergi, el fiind ulterior numit „părintele Europei”. Astfel, în anul 1923, el propune proiectul „PAN-EUROPE”, care prevedea crearea unei Europe Federale în baza renunțării statelor la suveranitate. Deși proiectul nu a fost implementat la acea vreme, multe dintre ideile lui Kalergi se regăsesc astăzi în Uniunea Europeană. De ce totuși nu s-a aplicat atunci, în 1923, acel proiect, ci decenii mai târziu? Se spune că în viață te determină să acționezi fie un vis, fie o problemă. Prin urmare, în anul 1923, proiectul lui Kalergi nu era decât un vis. Europa era sigură că, după stingerea Primului Război Mondial și crearea Ligii Națiunilor, probabilitatea izbucnirii unui conflict de proporții era minimă. Totuși, acest lucru se dovedește a fi complet greșit, când, în 1939, izbucnește un nou război mondial. Astfel, sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial a condiționat accelerarea căutării unor măsuri de a asigura siguranța în Europa, iar visul din perioada interbelică de a crea o unitate europeană devine soluția la problema perioadei postbelice.

În urma traumelor provocate de războaiele mondiale și temându-se de noi forme de dominație ideologică, țările europene au înțeles că izolarea nu mai era o soluție.

[4, p. 43] În loc să repete greșelile trecutului, ele au optat pentru cooperare și solidaritate, punând bazele unui proiect comun care urmărea refacerea economică și consolidarea stabilității politice. Acest demers a dus la apariția unui model inedit de colaborare internațională, în care statele și-au unit eforturile și au decis, în mod liber, să împartă responsabilitatea asupra unor domenii strategice. Deși istoria a cunoscut exemple similare, amploarea și profunzimea acestei inițiative europene sunt fără egal. Astfel, la data de 9 mai 1950, în ziua creării Comunității Economice a Cărbunelui și Oțelului (CECO), Ministrul francez al Afacerilor Externe declară: „*Europa nu se va realiza dintr-odată și nici printr-o construcție de ansamblu: ea se va realiza prin relații concrete, care să creeze mai întâi o solidaritate de fapt. Reunirea producției de cărbune și de oțel va asigura imediat stabilirea unor baze comune de dezvoltare economică, primă etapă a Federației Europene, și va schimba destinul acestor regiuni dedicate mult prea mult timp fabricării de arme de război, ale căror victime le-au fost, cel mai adesea, tot ele. Solidaritatea care va fi astfel creată va demonstra faptul că orice război între Franța și Germania devine de neconceput și chiar material imposibil*” [1].

Deși la început a fost un experiment într-un domeniu strategic, dar mai puțin sensibil pentru statele membre, crearea CECO a constituit primul pas în formarea Uniunii Europene pe care o cunoaștem în prezent. Următorii pași esențiali, în acest sens, au fost crearea în anul 1957 a Comunității Economice Europene (CEE) și a Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM).

La început, aceste trei comunități europene prevedeau doar cooperarea la nivel economic, însă „*imperativul economic creează preocupări politice*” [5, p. 16]. Cooperația europeană a evoluat constant: de la domenii industriale precum resursele naturale și energia, spre integrare economică, formarea unei piețe unice, adoptarea unei monede comune și conturarea unor obiective politice și de securitate partajate [3, p. 362]. Așadar, treptat, cu pași calculați, de la unitate economică s-a trecut și la o unitate politică.

În timp, cele trei comunități europene – CECO, CEE și EURATOM – au evoluat și s-au transformat printr-o succesiune de tratate fundamentale care au redefinit scopurile și structura cooperării europene. Tratatul de la Roma (1957) a pus bazele pieței comune; Tratatul de la Maastricht (1992) a marcat nașterea Uniunii Europene ca entitate politică, introducând conceptul de cetățenie europeană și inițiind Uniunea Economică și Monetară; Tratatul de la Amsterdam (1997) și cel de la Nisa (2001) au adus reforme instituționale necesare extinderii UE către est. În cele din urmă, prin Tratatul de la Lisabona (2007, intrat în vigoare în 2009), Uniunea Europeană a dobândit personalitate juridică proprie, fapt ce i-a conferit capacitatea de a încheia tratate internaționale, de a avea reprezentare unitară externă și de a acționa ca un actor global consolidat [6, pp. 10-32]. Astfel, visul unei Europe unite, care părea utopic în prima jumătate a secolului XX, a devenit o realitate complexă și funcțională în secolul XXI.

Pe acest fundal istoric și instituțional, apare firesc întrebarea asupra naturii reale a Uniunii: ce tip de structură politică reprezintă, dincolo de tratate și instituții? Astăzi, Uniunea Europeană reprezintă una dintre cele mai avansate forme de cooperare între state suverane din lume. De la un simplu parteneriat economic, ea a evoluat într-o uniune politică și instituțională complexă, cu instituții comune, politici externe și de securitate coordonate, drepturi cetățenești comune și o voce unitară pe scena globală. Deși provocările contemporane – precum migrația, schimbările climatice, securitatea energetică sau crizele economice – testează solidaritatea europeană, spiritul integrării rămâne prezent.

Totuși, o întrebare esențială rămâne în continuare deschisă: ce este, de fapt, Uniunea Europeană? Este o federație în devenire sau mai degrabă o confederație modernă? Această dilemă nu este nouă – încă din primele etape ale construcției europene, gânditori, lideri politici și juriști au fost divizați între două viziuni: una federalistă, care presupune o autoritate centrală puternică și suveranitate comună, și una confederală, care menține preeminența statelor membre. În prezent, Uniunea Europeană pare a reprezenta o entitate hibridă, un model unic care împrumută elemente din ambele forme, dar care nu se încadrează pe deplin în niciuna. Este o uniune de state care cooperează profund, dar fără a renunța complet la suveranitatea națională – un organism supranațional cu trăsături proprii, aflat mereu în transformare.

Această realitate complexă și în continuă evoluție a Uniunii Europene ridică, în mod firesc, nevoia unei analize mai detaliate: în ce măsură corespunde construcția europeană modelului unei federații și în ce măsură păstrează caracteristicile unei confederații?

Pentru a înțelege mai bine natura juridico-politică a Uniunii Europene, este esențial să examinăm în ce măsură aceasta reflectă trăsăturile clasice ale unei federații. „*O federație este caracterizată printr-un sistem în care unități administrative sau politice, locale sau naționale, își împart puterea cu o autoritate centrală.*” [5, p. 18]. Astfel, federația este un sistem politic în care mai multe entități suverane (de obicei, state sau regiuni) se unesc pentru a forma o entitate politică mai mare, păstrând totuși o anumită autonomie. Însă, după fuziunea acestor entități, noua entitate nu este privită ca o unitate de state, ci ca un nou stat suveran.

Prin urmare, este firesc să dorim să analizăm în ce proporții coincide structura organizatorică a Uniunii Europene cu cea de federație. În continuare, vom încerca să elucidăm care anume dintre caracteristicile clasice ale unei federații se aplică și în cazul inedit al Uniunii Europene, însă nu ne asumăm să le enumerăm sau analizăm în mod exhaustiv pe toate.

Să începem cu trăsătura de permanență în timp a unei federații clasice. Spre deosebire de confederațiile clasice, care sunt, prin natura lor, structuri temporare sau revocabile, Uniunea Europeană s-a constituit ca o entitate cu vocație de durabilitate. Tratatul care stă la baza sa nu prevăd un termen-limită de funcționare, iar instituțiile europene – de la Parlamentul European la Comisie sau Curtea de Justiție – sunt create pentru a funcționa în mod continuu, independent de schimbările politice din statele membre. Această stabilitate structurală este tipică unei federații, în care unitatea politică nu este supusă renegocierii constante, ci se consolidează în timp.

În al doilea rând, în cazul unei federații, constituția scrisă este piatra de temelie a întregului sistem – un document care delimitează cu precizie competențele dintre autoritatea centrală și entitățile federate. Uniunea Europeană nu dispune de o constituție în sensul tradițional al termenului. Totuși, tratatele fundamentale, în special Tratatul de la Lisabona, joacă un rol similar, oferind cadrul legal care reglementează funcționarea instituțiilor europene, raporturile dintre acestea și competențele atribuite Uniunii. Prin urmare, chiar dacă nu avem un text unic, de natură constituțională, ordinea juridică a Uniunii se sprijină pe un ansamblu coerent de tratate, ce funcționează ca un substitut constituțional flexibil [2].

În al treilea rând, o altă trăsătură definitorie a unei federații este existența unei monede comune, gestionate de autoritatea centrală, fără ca entitățile federate să aibă

competențe monetare proprii. În cazul Uniunii Europene, introducerea monedei euro a reprezentat un pas major spre consolidarea integrării economice. Adoptarea euro implică renunțarea la controlul național asupra politicii monetare în favoarea unei guvernante comune exercitate de Banca Centrală Europeană. Cu toate acestea, sistemul nu este uniform: doar 20 dintre cele 27 de state membre au aderat la zona euro, iar Uniunea nu dispune încă de o politică fiscală complet centralizată. Astfel, moneda unică reflectă un nivel avansat de integrare, dar rămâne, totodată, o expresie a echilibrului delicat între unitate și autonomie.

În al patrulea rând, într-o federație, cetățenia are un caracter unitar și presupune atât apartenența la statul federal, cât și la entitatea componentă, cu drepturi și obligații recunoscute de ambele niveluri. Uniunea Europeană oferă un model aparte: cetățenia europeană nu înlocuiește cetățenia națională, ci se suprapune acesteia, oferind o serie de drepturi comune – precum libera circulație, dreptul la muncă sau participarea la alegerile europene. Această dublă apartenență exprimă mai degrabă o solidaritate juridică între state, fără a crea o identitate juridică autonomă. În acest sens, cetățenia europeană rămâne o inovație juridico-politică originală, aflată la granița dintre complementaritate și suveranitate.

Un alt element specific unei federații este coexistența a două niveluri de legislație: unul federal, cu aplicabilitate generală, și unul local sau statal, adaptat particularităților fiecărei entități. Uniunea Europeană reflectă această structură într-o formă proprie: pe de o parte, fiecare stat membru continuă să adopte și să aplice propriile legi în cele mai multe domenii interne; pe de altă parte, dreptul Uniunii, acolo unde este aplicabil, are prioritate și efect direct. Domenii precum piața internă, concurența sau protecția consumatorului sunt reglementate prin acte juridice europene, care se impun autorităților naționale. Această suprapunere de norme creează un sistem juridic complex, dar care funcționează tocmai datorită cooperării continue între ordinea juridică națională și cea supranațională.

În structurile federale, împozitarea este organizată pe două niveluri: unul federal, care susține instituțiile centrale, și unul local, care finanțează autoritățile componente. Uniunea Europeană a dezvoltat un mecanism propriu, adaptat statutului său specific: statele membre își păstrează controlul asupra sistemelor fiscale naționale, în timp ce Uniunea gestionează un buget propriu, alimentat prin contribuții naționale, venituri din taxe vamale și alte resurse proprii. Nu există o autoritate fiscală europeană în sens strict, dar acest cadru dual permite sprijinirea politicilor comune și funcționarea instituțiilor UE, fără a suprima autonomia statelor.

În continuare, într-o federație veritabilă, politica externă și apărarea sunt domenii de competență exclusivă ale autorității centrale, iar entitățile componente nu pot acționa independent pe plan internațional. Uniunea Europeană, în schimb, păstrează un model mai nuanțat. Deși statele membre își mențin o parte semnificativă a suveranității în aceste domenii, există totuși mecanisme de coordonare crescândă. Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), alături de Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), arată o tendință clară spre formularea unor poziții comune și acțiuni concertate la nivel global. Astfel, deși nu se poate vorbi de exclusivitate în sens federal, direcția este una de aprofundare a cooperării și de consolidare treptată a unei prezențe unitare în relațiile internaționale.

De asemenea, într-o federație, existența unor instituții centrale puternice, capabile să acționeze independent de statele componente, este un element definitoriu. În acest sens, Parlamentul European și Comisia Europeană pot fi privite ca manifestări ale unei structuri supranaționale în cadrul Uniunii Europene. Parlamentul este singura instituție aleasă direct de cetățenii europeni, ceea ce îi conferă legitimitate democratică, iar Comisia, în calitate de „gardian al tratatelor”, exercită un rol executiv și de inițiativă legislativă, asemănător unui guvern central. Totuși, spre deosebire de o federație veritabilă, aceste instituții nu dispun de putere suverană deplină, iar autoritatea lor este permanent echilibrată de rolul statelor membre în Consiliu, ceea ce păstrează caracterul hibrid al Uniunii.

Una dintre trăsăturile centrale ale unei federații este capacitatea autorităților centrale de a adopta norme cu aplicabilitate directă asupra cetățenilor, fără a depinde de transpunerea acestora de către entitățile componente. În Uniunea Europeană, acest principiu se regăsește clar: regulamentele europene, odată adoptate, devin parte integrantă a ordinii juridice interne a fiecărui stat membru, fără a fi necesară o intervenție legislativă națională. Această capacitate normativă directă transformă Uniunea dintr-o simplă organizație internațională într-o entitate cu forță legislativă proprie, apropiind-o de logica de funcționare a unei federații.

În cadrul unei federații, dreptul federal prevalează asupra celui al entităților componente în caz de conflict normativ, asigurând coerența și unitatea ordinii juridice. Uniunea Europeană a adoptat același principiu: în domeniile de competență europeană, normele Uniunii au prioritate față de cele naționale, chiar și atunci când legislația internă este ulterioară. Acest principiu a fost consacrat inclusiv prin jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Făcând referință tot la drept, într-o federație, o curte supremă asigură interpretarea unitară a constituției și garantează supremația dreptului federal asupra celui local. În Uniunea Europeană, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) joacă un rol comparabil: interpretează dreptul Uniunii și asigură aplicarea sa uniformă în toate statele membre. Deciziile sale sunt obligatorii și pot invalida norme naționale care contravin dreptului european. Mai mult, orice instanță națională poate (sau este obligată, în anumite condiții) să solicite interpretarea CJUE, ceea ce subliniază rolul său de instanță supremă în sistemul juridic al Uniunii. Astfel, CJUE contribuie esențial la coerența normativă a Uniunii, o trăsătură fundamentală a sistemelor federale.

Într-o federație, instituțiile judiciare centrale pot investiga și urmări penal infracțiuni care afectează întregul sistem federal, fără a depinde de autoritățile locale. Parchetul European, creat în cadrul Uniunii Europene, reflectă un pas important în această direcție. Această instituție supranațională are competența de a investiga și urmări penal infracțiuni care aduc atingere intereselor financiare ale Uniunii, precum fraudă cu fonduri europene sau corupția transfrontalieră. Aceasta acționează independent, dar în cooperare cu autoritățile naționale, preluând dosare în mod direct atunci când este necesar. Totuși, spre deosebire de un sistem federal clasic, competența sa este limitată și nu acoperă toate domeniile de drept penal, iar participarea la această structură este voluntară – nu toate statele membre fac parte din Parchetul European. Astfel, Parchetul European aduce Uniunii o trăsătură de tip federal, dar în mod fragmentar și gradual.

Totuși, chiar dacă elementele de tip federal sunt evidente, ele nu conturează în mod complet un model federal clasic. Prin urmare, este necesar să ne întrebăm în ce măsură Uniunea se apropie și de logica unei confederații.

Confederația poate fi definită ca fiind „*un sistem de administrare și organizare politică în care două sau mai multe entități organizaționale își păstrează identitatea, dar împreună dau puteri specifice unei autorități superioare, pentru rațiuni de eficacitate și securitate*” [5, p. 17]. De obicei, statele se încadrează sub forma unei confederații, pe un termen temporar, pentru a atinge un scop comun. În cazul acestei forme de organizare, statele componente își păstrează un grad înalt de autonomie.

Anterior, analizând particularitățile caracteristice unei federații, raportate la forma de organizare a Uniunii Europene, am observat că, deși într-un procentaj destul de remarcant, Uniunea Europeană întrunește aceste trăsături, totuși acestea nu coincid totalmente cu cele ale unei federații clasice, cum este SUA sau Federația Rusă. Astfel, în continuare, ne propunem să analizăm cât de corect ar fi să numim Uniunea Europeană ca fiind o confederație, din prisma caracteristicilor unei confederații clasice.

În primul rând, într-o confederație, statele membre păstrează controlul asupra suveranității lor și au dreptul de a se retrage din uniune într-un mod legal, fără a încălca principiile fundamentale ale sistemului. În Uniunea Europeană, acest principiu este reglementat de Tratatul de la Lisabona, care prevede explicit posibilitatea ca un stat membru să părăsească Uniunea, conform articolului 50. Cazul Marii Britanii, care a invocat acest articol pentru a organiza referendumul și a ieși din UE, ilustrează aplicarea acestui drept într-un mod legal și instituționalizat. Astfel, Uniunea Europeană, deși este un sistem complex, permite retragerea unui stat membru, caracteristică tipică unui model confederal.

În al doilea rând, într-o confederație, centrul nu își exercită autoritatea în mod suveran, ci acționează în limitele unui mandat expres oferit de statele membre. Puterea nu este preluată, ci delegată punctual și condiționat. Această logică se regăsește, într-o anumită măsură, și în arhitectura juridică a Uniunii Europene. Conform Tratatului de la Lisabona, competențele Uniunii sunt fie exclusive, fie partajate, fie de sprijin, însă chiar și în cazul celor partajate, intervenția instituțiilor europene este posibilă doar în măsura în care acțiunea comună este considerată mai eficientă decât cea individuală a statelor. Astfel, legitimitatea acțiunii la nivelul UE derivă nu dintr-o suveranitate originară, ci din consimțământul și voința coordonată a statelor membre [2].

În al treilea rând, una dintre trăsăturile definitorii ale unei confederații este menținerea unui control ferm al statelor membre asupra deciziilor luate la nivel central, adesea prin dreptul de veto. Uniunea Europeană reflectă această realitate în domenii esențiale precum politica externă, fiscalitatea sau modificările tratatelor, unde deciziile necesită unanimitatea Consiliului. Acest mecanism oferă fiecărui stat membru o putere considerabilă de blocare, garantând că nicio măsură nu poate fi impusă împotriva voinței sale exprimate. Astfel, deși Uniunea funcționează printr-un cadru comun de instituții, capacitatea statelor de a interveni și de a opri inițiativele neagreate individual ilustrează logica unei cooperări între suveranități, mai degrabă decât supunerea față de un centru autonom.

În al patrulea rând, într-un sistem confederal, obligațiile impuse de autoritatea centrală nu se adresează direct cetățenilor, ci statelor membre, care rămân interfața

principală între individ și decizia colectivă. În Uniunea Europeană, acest principiu subzistă în anumite domenii în care dreptul unional nu are aplicabilitate directă, iar transpunerea normelor rămâne în sarcina statelor – cum ar fi în cazul directivelor sau al politicilor în care competența este împărțită. Deși unele norme europene au efect direct, multe dintre deciziile luate la nivelul Uniunii sunt implementate prin intermediul legislației naționale, accentuând astfel ideea că statul membru este în continuare veriga esențială a aplicării dreptului unional. Acest raport indirect cu cetățeanul întărește imaginea unei structuri de tip confederal, în care autoritatea centrală nu pătrunde complet în spațiul suveranității interne.

În continuare, într-o structură confederală autentică, autoritatea centrală nu se bucură de o relație fiscală sau electorală directă cu cetățenii; legitimitatea sa derivă din voința statelor membre. Uniunea Europeană reflectă parțial această trăsătură: deși dispune de un buget propriu și organizează alegeri pentru Parlamentul European, realitatea financiară a Uniunii rămâne profund dependentă de contribuțiile statelor membre, nu de un sistem fiscal propriu. La fel, deși cetățenii votează pentru europarlamentari, instituțiile executive majore – precum Comisia Europeană – își trag autoritatea din procese interstatuale și compromisuri politice între guverne. Astfel, legătura directă dintre Uniune și cetățean, atât pe plan fiscal, cât și electoral, rămâne limitată, păstrând logica unei construcții politice aflate mai degrabă în serviciul statelor decât într-o relație de reprezentare directă a indivizilor.

O altă trăsătură fundamentală a confederațiilor este păstrarea, de către subunități, a suveranității lor depline, inclusiv asupra competențelor delegate temporar sau condiționat autorității centrale. În cazul Uniunii Europene, chiar dacă unele domenii sunt gestionate de instituțiile comune, această delegare de competențe nu este niciodată absolută sau ireversibilă. Tratatul de la Lisabona consacră în mod expres principiile subsidiarității și proporționalității, subliniind că Uniunea acționează doar acolo unde obiectivele nu pot fi atinse suficient de bine de către statele membre. Prin urmare, statele păstrează nu doar o parte esențială a suveranității lor, ci și capacitatea de a reevalua și, teoretic, de a retrage delegările acordate, după cum a arătat precedentul Brexit.

În mod tradițional, confederațiile nu dispun de o armată comună permanentă, tocmai pentru că statele membre își păstrează suveranitatea deplină în materie de apărare și securitate. Acestea pot conveni asupra unor forme de cooperare militară, dar fără a transfera autoritate reală sau durabilă către un centru comun. În cazul Uniunii Europene, Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) funcționează mai degrabă ca un cadru de coordonare decât ca o structură militară unificată. UE nu are o armată proprie, iar capacitatea de reacție este dependentă de voința și resursele statelor membre. Intervențiile sub egida Uniunii se bazează pe consens și contribuții voluntare, ceea ce reflectă cooperarea între suverani egali, care decid împreună doar în măsura în care le convine, fără a renunța la controlul național asupra forțelor armate.

De asemenea, trăsături de confederație observăm și la nivel de structură instituțională a Uniunii Europene. Deși are și trăsături federale, Consiliul European rămâne, în esență, un for interguvernamental, întrucât reunește șefii de stat sau de guvern ai statelor membre, care decid prin consens asupra direcțiilor strategice ale Uniunii. Faptul că deciziile importante necesită acordul unanim sau majoritatea calificată

reflectă natura confederală a acestei instituții – statele își păstrează un cuvânt greu de spus și nu pot fi forțate să accepte politici cu care nu sunt de acord.

Consiliul Uniunii Europene rămâne unul dintre pilonii care exprimă cel mai fidel logica interguvernamentală a construcției europene. Componenta sa – miniștrii statelor membre reușiți pe domenii de competență – reflectă o viziune în care decizia colectivă se naște din negocierea intereselor naționale, nu dintr-o voință centralizată. Votul în cadrul Consiliului, deși uneori majoritar, păstrează în numeroase cazuri principiul unanimității, oferind fiecărui stat drept de veto asupra deciziilor esențiale. Astfel, Consiliul acționează ca o expresie permanentă a voinței coordonate a guvernelor naționale, consolidând dimensiunea confederală a Uniunii Europene.

În plus, prin structuri precum Comitetul Regiunilor și Comitetul Economic și Social European, Uniunea Europeană oferă un exemplu elocvent de guvernanta care nu emană exclusiv de la nivelul central, ci integrează vocile pluralității interne – de la regiuni și comunități locale, până la organizații sindicale, patronale și civice. Ambele organe au un rol consultativ, însă importanța lor rezidă tocmai în mecanismul participativ pe care îl activează: regiunile, societatea civilă și actorii economici sunt chemați să contribuie la conturarea politicilor europene. În acest mod, legitimitatea deciziei europene se construiește nu prin impunere, ci prin deliberare și consens, într-o formulă apropiată de logica confederală, în care autoritatea este distribuită, iar centrul acționează nu în virtutea unei suveranități asumate, ci a unei reprezentativități negociate.

Privind în ansamblu cele două perspective, putem observa că Uniunea Europeană nu se supune unei clasificări rigide. Tocmai această complexitate justifică o concluzie care să reflecte ambivalența fondatoare a proiectului european. Așadar, disputa în legătură cu forma organizatorică a Uniunii Europene, înrădăcinată încă de la apariția primelor idei de creare a unei uniuni pe continentul european, rămâne actuală până în prezent. Încă de la începuturile construcției europene există două curente controversate, unul pledând pentru formarea unei federații europene, celălalt – a unei confederații. Prin urmare, lupta acestor curente a și creat un inedit, astfel că nu putem nici în prezent să spunem cu exactitate dacă entitatea constituită pe teritoriul continentului european este o federație sau o confederație. Cert este că nu o putem atribui în exclusivitate nici uneia dintre cele două forme, căci ea întrunește, după cum am constatat pe parcursul acestui articol, caracteristicile ambelor forme. Însă, până și la nivel de trăsături observăm că în cadrul aceleiași trăsături întrunim elemente și de federație, și de confederație.

Prin urmare, ne aflăm în fața unui hibrid autentic, integrând elemente din ambele modele, adaptându-se realităților variate ale statelor membre și ale epocii contemporane. Așadar, sloganul „Unitate în diversitate” reflectă nu doar pluralismul cultural, ci și caracterul mixt al structurii organizatorice europene, formând un sistem care favorizează cooperarea, fără a anula identitățile politice ale statelor. Tocmai această capacitate de a evolua prin echilibru și negociere între modele aparent opuse poate constitui cheia rezilienței și continuității Uniunii în fața provocărilor viitoare.

Bibliografie:

1. Declarația Shuman – mai 1950. [on-line] [citat 14.04.2025] Disponibil: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_ro

2. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 2007/C 306/01// [on-line] [citat 14.04.2025] Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/JOhtml.do?uri=OJ:C:2007:306: SOM:RO:HTML>
3. ENCIU, N., ENCIU, V. *Construcția Europeană (1945-2007). Curs universitar*. Chișinău: Editura Civitas, 2007. 392 p. ISBN 978-9975-912-00-6
4. KAHN, Sylvain. *Geopolitica Uniunii Europene*. Chișinău: Cartier istoric, 2008. 176 p. ISBN 978-9975-79-468-8
5. POPESCU-BÎRLAN, Liliana. *Construcția Uniunii Europene*. București: C. H. Beck, 2009. 142 p. ISBN 978-973-115-644-6
6. ȚARĂLUNGĂ, Victoria. *Drept instituțional al Uniunii Europene: curs universitar (ediție revizuită și completată)*. Bălți, 2022. 138 p. // [on-line] [citat 14.04.2025] Disponibil: <http://dspace.usarb.md:8080/jspui/handle/123456789/5720>

CZU 342.4(410)

СПЕЦИФИКА КОНСТИТУЦИИ ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Анна РЕМАРЧУК, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Елена БОТНАРЬ**, др., конф.

Abstract: *This article explores the specific features and peculiarities of the Constitution of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Special attention is given to its uncoded nature in comparison with the constitutions of Romano-Germanic legal systems, as well as to the principle of parliamentary sovereignty. The article also examines the structure of institutions, the role of the monarch, the actual power of the government, and the significant role of the judiciary. The flexibility of the constitutional system, stemming from the absence of a single codified act, is analyzed.*

Keywords: *United Kingdom, Constitution, Parliament, Monarch, Traditions, Uncoded, Government.*

По сравнению с другими странами, где конституция является письменной, в большинстве случаев жесткой, именно Конституция Великобритании является феноменом в конституционной системе. В отличие от других государств, особенно государств, которые относятся к Романо-Германской правовой системе, отличительными качествами которой является кодификация права, жесткость конституции, Великобритания существенно отличается тем, что государственное устройство формируется на исторических традициях, которые включают в себя комплекс таких норм, как: статутное право¹, судебные прецеденты, обычаи и конституционные конвенции, которые, в свою очередь, могут быть писаными и неписаными. Такое устройство не только определяет гибкость и адаптивность правовой системы Великобритании, но и определенно вызывает научный интерес к изучению структуры, специфики конституционного права Великобритании.

¹ *Статутное право* – в странах англосаксонской правовой системы совокупность норм права, создаваемых законодательными органами (законы). В статутное право также включаются акты органов местного самоуправления.

Формирование конституции Великобритании также уникально, поскольку конституция формировалась в течение столетий, а не в результате принятия политико-правового акта. Стоит отметить, что одним из ключевых этапов в истории конституционного права Британии стало принятие *Великой хартии вольностей* (*Magna Carta*), суть которой заключалась в ограничении абсолютной монархии короля. Несмотря на то, что изначально данный документ имел скорее договорной характер, но со временем *Великая хартия вольностей* стала символом борьбы против произвола власти за верховенство закона над волей монарха. В дальнейшем в Великобритании стремительно развивалось влияние парламента, постепенный рост влияния *Палаты общин*², это происходило в период борьбы против абсолютной власти монарха, достигнув своего пика в период *Английской революции и гражданской войны* (1642-1651). В это время фактически зародилась идея о необходимости ограничении власти монарха с помощью верховенства закона и ответственности перед парламентом [2, стр. 407]. Решающим моментом стала *Славная революция* (1688), в результате которой парламент утвердил *Билль о правах* (*Bill of Rights, 1689*). Именно этот документ стал одним из основополагающих актов конституции Великобритании. Джон Сомерс, один из ключевых авторов *Билля о правах 1689 года*, говорит о значении этого документа для конституционного строя Британии следующее: *Наше счастье заключается в том, что наши монархи связаны с законом так же, как и мы, и особенно обязаны поддерживать его в полной силе, потому что, разрушая закон, они одновременно разрушают самих себя, подрывая саму основу своей королевской власти и величия. Это выражение помогает отчетливо увидеть, как монархи, которые прежде считались выше всех правил, отныне были равны перед законом, как и все граждане Англии. Также Джон Сомерс утверждает: Наше правительство не является произвольным, а законным; не абсолютным, а политическим. Наши монархи никогда не смогут стать произвольными, абсолютными или тиранами, не утратив при этом своего королевского характера, нарушив основные условия своей власти, которые заключаются в действии в соответствии с древними обычаями и устоявшимися законами нации.*³

Исходя из вышеизложенного, замечаем, что принцип верховенства закона ограничил власть монарха, что стало основой для развития конституционной монархии в Великобритании.

В период XVIII-XX веков происходила дальнейшая существенная эволюция Британской государственной системы власти, которая была связана с увеличением избирательных прав, снижением влияния *Палаты лордов*⁴, формированием *ответственного правительства*⁵.

² *Палата общин* (англ. House of Commons) – нижняя палата парламента Великобритании.

³ John Somers, *A Vindication of the Proceedings of the Late Parliament of England* (1690).

⁴ *Палата лордов* (англ. House of Lords) – верхняя палата парламента Великобритании. В её состав входят лорды духовные (высшее духовенство англиканской церкви) и лорды светские (пэры). Палата лордов выполняет законодательные и контрольные функции. Она разделяет с Палатой общин задачу принятия и проверки законодательства. Также палата рассматривает и вносит поправки в предлагаемые законопроекты, проводя более детальную экспертизу, чем Палата общин.

Активно развивалась демократизация политического процесса, и параллельно укреплялась судебная практика, которая закрепляла новые конституционные нормы через судебные прецеденты.

XXI век также прославлен реформами, стоит упомянуть о таких реформах, как *Закон о правах человека (1998)* и *Закон о конституционной реформе (2005)*, который упразднил судебные функции Палаты лордов и создал независимый Верховный суд Великобритании. Эти изменения способствовали укреплению принципа разделения властей и судебной независимости, но при этом сумели сохранить традиционный, устоявшийся дух британского конституционализма. [4, стр. 8]

Таким образом, можно сделать вывод, что Конституция Великобритании является результатом многовековой эволюции, отражающий исторический путь страны, ее стремление к балансу между историческими традициями и современными демократическими стандартами.

Как упоминалось ранее, Конституция Великобритании является неписаной и гибкой⁶, поэтому можно утверждать, что существует метафизический (абстрактный) и конкретный смысл понятия «конституция». В метафизическом смысле конституция является совокупностью законов, прецедентов и конституционных соглашений, определяющих порядок формирования и полномочия органов государства, принципы взаимоотношений государственных органов между собой, государственных органов и граждан. В конкретном смысле, конституция – это конкретный юридический документ или система правовых актов, в котором наиболее важные правовые положения, определяющий предмет конституционного регулирования, были приняты в соответствии с особой процедурой. Следовательно, можно сделать вывод, что Конституции Великобритании не существует в конкретном значении этого понятия, только в абстрактном смысле этого слова.

Конституция Великобритании своеобразна и имеет характерные черты, присущие только Соединенному королевству, такие, как:

- единство конституции в Соединенном Королевстве Англия, Уэльса, Шотландии и Северной Ирландии;
- отсутствие одного писаного текста, что позволяет говорить о трех составляющих Британской Конституции: (Статутное право (*Statute Law*), Общее право (*Common Law*), Конституционные соглашения (*Constitutional conventions*)). Исходя из этого, уточняем, что источниками конституционных норм являются: *статуты, судебные прецеденты, конституционные соглашения*, а также влияние на формирование этих источников оказывают и продолжают оказывать труды авторитетных юристов. Третьим, закрепляющим характерным признаком британской Конституции является отсутствие различия

⁶ Некоторые правоведы высказывают сомнение в том, есть ли вообще в Великобритании конституция. У нее действительно нет Конституции с большой буквы, обобщающего текста, но есть совокупность норм и принципов, которые создают – или «конституируют» (*constitute*) – государство. Когда правоведы говорят о британской конституции, они ссылаются на конституцию с маленькой буквы, т.е. совокупность принципов и норм, которая создает государство. См., напр.: Barber N.W. *The Constitutional State*. Ch. 5 and 6.

между «конституционным» и «текущим законом», поскольку на принятие, изменение парламентских законов действует общий порядок, поэтому они не могут пересматриваться судами или объявляться неконституционными.

Принципы конституционного права Великобритании формировались в ходе обычной судебной практики. По рассмотрении конкретного дела суд выносит решение, часть которого составляет правило прецедента⁷. Чаще всего это решения *Высокого суда (отделение королевской скамьи), Апелляционного суда и Палаты лордов* [1, стр. 401]. Помимо этого, прецеденты регулируют и конституционный институт прав и свобод граждан (К примеру, право на неприкосновенность жилища, право на частную собственность и т.д.). В деле *Entick v. Carrington* (1765), суть которого заключалась в незаконности приказа по обыску, это создало, впоследствии прецедент, действующий по сей день: *приказы общего характера об обыске незаконны*. Данный прецедент укрепил принцип неприкосновенности частной собственности без санкции закона. Необходимо подчеркнуть, что прецеденты устанавливают принципы деятельности и полномочия высших органов власти. Наиболее распространенным делом является *Case of Proclamation* (1610), касающийся королевской прерогативы⁸, основанием которого послужило стремление короля Якова I запретить строительство новых зданий в Лондоне посредством издания королевской прокламации⁹. Решение содержит ряд положений, которые существенно повлияли на развитие конституционного права, такие, как:

- Монарх не имеет права объявлять преступлением то, что таковым до этого не считалось.
- Прерогатива монарха не превалирует над законом страны.
- Последовательные изменения в праве осуществляются только путем принятия парламентского закона.

Что касается судебной практики и важной роли прецедентов в регулировании конституционных отношений, то следует обратить внимание на труды авторитетных юристов, заложивших основы британской конституции. Особое место занимают работы *А.В. Дэйси (Dicey)*, который является автором концепции парламентского суверенитета и верховенства права. Дэйси утверждал в *Introduction to the Study of the Law of the Constitution* (London: Macmillan, 1885), что *Принцип суверенитета парламента означает не более и не менее как то, что парламент имеет право создавать или отменять любой закон*. Таким образом, его теория, невзирая на давность, продолжает функционировать как доктринальное основание для анализа конституционной системы Великобритании.

⁷ Решение суда состоит из двух основных частей: 1) *ratio decidendi* (правило прецедента); 2) *obiter dictum* (попутно сказанное судьей).

⁸ *Королевская прерогатива* – совокупность полномочий, прав и обязанностей, привилегий и иммунитета монарха как суверена по общему праву и, иногда, по гражданскому праву.

⁹ *Королевская прокламация* – документ, изданный 7 октября 1763 года английским королём Георгом III после приобретения Великобританией французских территорий и после окончания Семилетней войны.

Великобритания является одной из немногих стран, где институт монарха сохраняет свое значение в конституционной системе и остается формальным источником государственной власти. Как принято считать, монарх выступает главой государства, между тем, в условиях парламентской монархии, полномочия монарха ограничены и носят более символический и церемониальный характер. Также в Англии существует довольно известная фраза: *Королева царствует, но не правит*¹⁰, которая на данный момент является принципом конституционного права, нежели поговоркой. Но тем не менее, за монархом все же остаются определенный ряд полномочий, среди которых: право созыва или роспуска парламента, назначение премьер-министра, утверждение законопроектов посредством *королевских санкций*¹¹, и также монарх обладает статусом верховного главнокомандующего вооруженными силами. Следует уточнить, что эти прерогативы не реализуются самостоятельно, а исключительно в рамках действующих конституционных конвенций и по рекомендации правительства. Монарх открывает ежегодную сессию парламента, выступая с тронной речью, которая является подготовленной премьер-министром, и монарх не может изменить в нем ни слова. Исходя из данной информации, можно утверждать, что фактическая власть сосредоточена в руках парламента и кабинета министров, в то время как роль монарха является формальной: монарх выполняет функцию единства нации и обеспечивает преемственность государственной власти. Монарх является неприкосновенным лицом, которое не подлежит уголовной, административной, гражданской ответственности¹² [3, стр. 362].

Что определенно подчеркивает уникальность конституционного права Великобритании – это парламент. Именно парламент Великобритании является одним из старейших законодательных органов в мире и занимает главенствующее место в конституционной системе Англии. Уникальность парламента определяется доктриной *парламентского суверенитета*, который был сформулирован авторитетным юристом Альбертом Венном Дэйси [5, стр. 25]. Согласно этой доктрине, парламент обладает высшей юридической силой и правом принимать или отменять любые законы без ограничений. Ни один суд либо иная государственная структура не имеет права оспаривать либо признавать недействительными акты парламента, что делает британский парламент верховным источником права, в отличие от других государств с наличием жесткой конституции с жестким конституционным контролем.

Парламент Великобритании состоит из трех элементов: Палаты общин, Палаты лордов и монарха, но фактически функционируют две палаты парламента, в которой главная законодательная роль принадлежит Палате общин, члены

¹⁰ *The Queen reigns but does not rule*

¹¹ *Королевская санкция* – это акт, которым монарх или его представитель одобряет принятые парламентом законы. Обычно монарх по традиции или закону обязан одобрять все законы, принятые парламентом, а королевская санкция является простой формальностью.

¹² Хотя, казнь короля Карла I во время английской революции, было осуждаемым.

которой избираются всеобщим голосованием. Собственно, эта палата обладает реальной властью в таких вопросах, как: принятие законов, утверждение бюджета и контроль над правительством. Необходимо отметить, что именно Палата общин имеет право выносить *вотум недоверия* правительству, что является спецификой конституционного права Великобритании, указывает на отсутствие четкого разделения властей. Что касается Палаты лордов, исторически эта палата представляла собой аристократический орган, в состав которого входили наследственные пэры¹³ и духовенство, однако со временем полномочия этой палаты были существенно ограничены после принятия *Парламентских актов 1911 и 1949 годов*. Эти акты лишили лордов права окончательного вето на законопроекты, вместо этого, им дали возможность *суспензионного вето*¹⁴. В условиях нынешней действительности Палата лордов выполняет в основном роль консультативного и ревизионного органа, пересматривающего и предлагающего поправки к законопроектам. [3, стр. 357]. Важной особенностью британской конституционной системы является то, что правительство формируется из членов парламента, в частности из палаты общин. Премьер-министр, как и большинство министров, являются действующими депутатами, что создает тесную связь между исполнительной и законодательной ветвями власти, делающую конституционную систему более специфичной. Из этого следует, что данное положение позволяет правительству эффективно проводить законодательные инициативы при наличии парламентского большинства, но в то же время параллельно делает правительство зависимым от доверия парламента [3, стр. 355-365].

В свете изучаемой темы следует отметить что, таким образом парламента Великобритании соединяет в себе как законодательную власть, так и элемент контроля за исполнительной властью. Следовательно, структура и принципы парламента отражают специфику неcodифицированной Конституции Великобритании, основанной на исторических традициях, прецедентах и доктринах, где ключевая роль заключается в балансе между исторической преемственностью и нынешним стандартом демократии.

Исходя из вышеуказанного, отметим, что конституционно-правовое положение личности в Великобритании имеет свои особенности. Это исторически предопределено в результате прецедентного права в правовой системе страны, кроме того, Великобритания обладала статусом крупнейшей колониальной державы, после распада которой сформировалось *Содружество*¹⁵, повлекшее

¹³ Изначально пэрами были прямые вассалы короны, которые приносили клятву верности и получали от монарха взамен землю или деньги. Со временем пэрство превратилось в класс могущественных дворян, которые имели право служить в Палате лордов, одной из двух палат парламента.

¹⁴ *Суспензионное вето* – это возможность временной отсрочки принятия законов.

¹⁵ *Содружество наций* – добровольное объединение суверенных государств, в которое входят Великобритания и почти все её бывшие доминионы, колонии и протектораты. Членами Содружества также являются и другие государства, не имеющие исторических связей с Великобританией. По данным на 2023 год, в Содружество входят 56 государств.

за собой влияние на традиционное регулирование вопросов гражданства для других стран. Следует иметь в виду, что вопросы гражданства регулирует не только Закон о гражданстве 1981 года, но и закон 1948 [1, стр.406], поскольку до середины XX века в основу регулирования вопросов гражданства легла доктрина *общего права о верноподданстве*¹⁶.

С 1914 по 1943 год был принят целый ряд законов, регулирующих вопросы гражданства. Именно на основе этого ряда законов в 1948 году был принят обширный *Закон о гражданстве (British Nationality Act, 1948)*, который сохраняет свое значение и по сегодняшний день, после принятия нового *Закона о гражданстве*, в 1981 году. Как и в случае с Конституцией, нет единого закона, который регулировал бы все аспекты гражданства, что демонстрирует специфику конституционного строя Британии.

Что касается Конституции Великобритании, то необходимо подчеркнуть, что в конституции отсутствует положение о основных правах человека в том смысле, который несут в себе писанные конституции. Институт прав и свобод может быть изменен в том же порядке, что и любая часть конституции. Для англичан права и свободы – это индивидуальные права, которые происходят из принципа: *каждый может делать то, что не запрещено законом*.

Основываясь на изложенной информации, делаем выводы, что Конституция Великобритании представляет собой своеобразный, специфический правовой феномен, не имеющий аналогов в современных конституционных реалиях. Специфика заключается прежде всего в отсутствии единого кодифицированного акта, регламентирующего государственный строй, а также функционирование публичной власти. Конституция Великобритании является результатом многовековой исторической эволюции права, традиций, компромиссов и судебной практики, итогом которых является формирование гибкости, адаптивности и устойчивости Конституции к внешним и внутренним вызовам.

Особое внимание следует уделить принципу парламентского суверенитета, о котором писалось ранее, являющимся фундаментом британского конституционализма. В соответствии с данной доктриной, парламент обладает абсолютной властью в законотворчестве, и его решения не могут быть оспорены ни судом, ни каким-либо иным государственным органом. Это положение и отличает Великобританию от государств с жесткими кодифицированными конституциями и конституционным контролем. В то же время внутренняя культура, уважение к правовым традициям и демократическим процедурам служит надежным инструментом для предотвращения злоупотреблений парламентской властью.

Таким образом, Конституция Великобритании и Северной Ирландии раскрывает пример гибкой и устойчивой правовой системы, способной адаптироваться к изменяющимся условиям без необходимости кардинальных реформ. Ее особенности заключаются в уникальном сочетании писаного и неписаного права, преобладании политических механизмов контроля над юридическими, а также в глубоком уважении к историческим традициям. Несмотря на критику

¹⁶ *Common Law doctrine of allegiance*

отсутствие кодификации и формальных ограничений парламентской власти, конституционное право Великобритании успешно продолжает обеспечивать функционирование демократии и правопорядка.

Библиография:

1. БАГЛАЙ, М., ЛЕЙБО, Ю., ЭНТИН, Л. *Конституционное право зарубежных стран: Учебник для вузов*. М.: Норма, 2004. – 832 с. ISBN 5-89123-342-8
2. ИЛЬИНСКИЙ, Н.С. *История государства и права зарубежных стран: курс лекций*. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Деловая и учебная литература, 2006. – 624 с. ISBN 5-94486-114-2.
3. ЧИРКИН, В.Е. *Конституционное право зарубежных стран*. М.: Юрист, 2005. – 540 с. ISBN 5-7975-0725-1.
4. БАРБЕР, Н. *Разделение властей и Конституция Великобритании*. [Электронный ресурс] (дата обращения: 24.04.2025). Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/razdelenie-vlastey-i-konstitutsiya-velikobritanii/viewer>
5. МЕЛЬНИК Д.А. *Парламент Великобритании и его взаимосвязь с исполнительной властью*. [Электронный ресурс] (дата обращения: 24.04.2025). Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/parlament-velikobritanii-i-ego-vzaimosvyaz-s-ispolnitelnoy-vlastyu/viewer>
6. МИШИН А.А. *Конституционное право зарубежных стран*. М.: Проспект, 2010. – 416 с. ISBN 978-5-392-01028-5.
7. ЛУЗИН, В. *Парламентарная модель разделения властей (на примере Великобритании)*. Право и политика, 2000, № 6, с.с. 27-37. ISSN: 2454-0706
8. ПАШКОВ, Р. *Библиотека конституций стран мира*. Конституционные акты Великобритании. [Электронный ресурс] (дата обращения: 24.04.2025). Доступно: <https://worldconstitutions.ru/?p=162>
9. DICEY A. V. *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*. [Электронный ресурс] (дата обращения: 24.04.2025) Доступно: <https://archive.org/details/introductiontost00diceuoft>
10. Официальный сайт Парламента Великобритании [Электронный ресурс] (дата обращения: 25.04.2025). Доступно: <https://www.parliament.uk>

CZU 343.343.3

INFRAȚIUNEA DE HULIGANISM: REFLECȚII DE ORDIN TEORETICO-PRACTIC

Maria CRISTIAN, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Ion DĂNOI**, dr., lect. univ.

Abstract: This article represents a comprehensive analysis of the crime provided for in Article 287 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Hooliganism is a social deviation, which manifests itself through a series of intentional actions, meant to violate public order. The article illustrates the objective and subjective elements of the crime composition, highlighting for each one the specific characteristics. In the Republic of Moldova, the crime of hooliganism is very widespread, and the national portal of the courts of law is suggestive in this regard.

Keywords: *hooliganism, crime, Criminal Code of the Republic of Moldova, public order, law, social deviation.*

Huliganismul constituie o totalitate de acțiuni săvârșite intenționat care încalcă ordinea publică. Acestea sunt succedate de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice. Acțiunile de huliganism, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism și obrăznicie deosebită.

Desconsiderarea deplină a ordinii publice o demonstrează dorința făptuitorului de a profita de un pretext neînsemnat pentru răfuiala cu victima. În frecvente cazuri, pretextul pentru săvârșirea infracțiunii din motive huliganice este, în genere, aproape imposibil de identificat. Aceasta deoarece un astfel de pretext este în totală necorespondență cu fapta comisă și cu urmările produse de aceasta. Care sunt celelalte trăsături ale motivelor huliganice? Acestea sunt: capacitatea de actualizare fulminantă și spontană; ușurința cu care e săvârșită infracțiunea; reacția neadecvată a făptuitorului; făptuitorului îi aduce satisfacție însuși faptul comiterii infracțiunii. În cazul infracțiunii de huliganism, aceste trăsături specifice ale motivelor huliganice se concretizează în: lipsa evidentă de respect față de societate și normele etice general acceptate; conduita făptuitorului care reprezintă o provocare manifestă ordinii publice; conduita făptuitorului condiționată de dorința de a se contrapune altor membri ai societății și de a-și demonstra sentimentul de desconsiderare a acestora [2].

Fapta de huliganism este incriminată la art. 287 din Codul Penal al Republicii Moldova, iar alin. (1) definește nemijlocit această infracțiune: *„Huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, precum și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită”* [1]. Sintagmele impregnate în cadrul acestei dispoziții – „încalcă ordinea publică”, „opunerea de rezistență”, „obraznicie deosebită”, sunt pline de abstractizare, fiind totodată imprecise și neclare, fapt ce împiedică judecătorii în cadrul înfăptuirii justiției să soluționeze eficient cauzele referitoare la huliganism.

V. E. Godik susține că: „Echivocitatea interpretării se manifestă cel mai acut în procesul de înfăptuire a justiției. Dacă hotărârile judecătorești reprezintă una dintre formele de realizare a dreptului, însă hotărârile respective oferă o interpretare ambiguă a normelor de drept, apare problema eficienței legii în principiu” [3]. În acest context, la 15 mai 2017, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr. 6 [4] de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism” [5].

Plenul Curții Supreme de Justiție deține dreptul de a interpreta legea penală nu numai cauzal (în legătură cu examinarea unor cauze penale concrete), dar și de a conferi interpretării legii penale rolul de instrumentar special explicativ, adresat tuturor instanțelor judecătorești din Republica Moldova, în vederea percepției unitare a sensului legii penale. Reprezentată de judecătorii cei mai pregătiți în plan profesio-

nal, această autoritate judecătorească consideră de demnitatea sa să adopte, atunci când este necesar, hotărâri explicative (inclusiv în materie penală) [2].

În continuare, vom analiza elementele obiective și subiective ale componenței de infracțiune, prevăzute la art. 287 din Codul Penal al Republicii Moldova.

Obiectul juridic generic al infracțiunii de huliganism îl formează relațiile sociale cu privire la securitatea publică și ordinea publică. Securitatea publică și ordinea publică sunt interconținute și strâns legate reciproc. Securitatea publică este starea de fapt creată de normele de drept, destinată să asigure colectivității cele mai prielnice condiții de conviețuire, astfel încât interesele membrilor colectivității să fie puse la adăpost de orice pericol. La rândul său, ordinea publică reprezintă segmentul ordinii de drept, reprezentând valoarea socială care s-a format ca urmare a respectării normelor de drept, având ca obiectiv menținerea liniștii și moralității publice, a stimei reciproce, a comportamentului adecvat al cetățenilor în ipostaze cu implicații publice, cu respectul decenței în cuvinte, fapte și atitudini. Se mai poate susține că ordinea publică constituie ordinea politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și se traduce prin funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora [2].

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 287 CP RM are un caracter complex în sensul în care această infracțiune se exprimă în acțiuni care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice. În ipoteza în cauză, obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale cu privire la ordinea publică, apărute împotriva infracțiunii de huliganism; *obiectul juridic secundar* îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică (morală) a persoanei [2].

De ex.: *****, la data de 28.08.2021, la ora 0015, aflându-se în centrul satului *****, fiind în stare de ebrietate alcoolică, a încălcat ordinea publică, în prezența mai multor persoane, printre care Groza Petru, Balaban Cezar, Anani Denis, Burac Olga și alții, inițiind un conflict cu consăteanul său, *****, fără a avea vreun temei real, din cauza unei boxe, numindu-l pe acesta din urmă cu cuvinte necenzurate, după care, folosind un cuțit, pe care îl avea asupra sa, a încercat să-l maltrateze, aplicându-i cu acesta o lovitură în regiunea abdomenului, cauzându-i, astfel, lui Dilan Eugeniu dureri fizice, iar ulterior a alergat după acesta din urmă cu cuțitul în mână, totodată numindu-l cu cuvinte necenzurate. Tot el, *****, la data de 28.08.2021, aproximativ la ora 0015, aflându-se în centrul satului Cîrnășeni, raionul Căușeni, fiind în stare de ebrietate alcoolică, urmărind scopul cauzării vătămării integrității corporale lui Dilan Eugeniu, i-a aplicat acestuia din urmă o lovitură în regiunea abdomenului cu un cuțit, pe care îl avea asupra sa, cauzându-i lui Dilan Eugeniu, conform raportului de expertiză judiciară nr. 202102D1417 din 13.09.2021, „o plagă înțepat-tăiată a peretelui abdominal penetrantă în cavitatea abdominală cu lezarea peritoneului, care a fost cauzată în rezultatul acțiunii traumatice a unui obiect înțepător-tăietor și care prezintă pericol pentru viața sau sănătatea persoanei, iar în baza acestui criteriu

*se califică ca vătămare corporală gravă”. Ca urmare, acțiunile lui ***** au fost încadrate la etapa urmăririi penale în baza articolului 287 alin. (3) din Codul penal – huliganismul, adică acțiunile intenționate care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, cu aplicarea armei sau a altor obiecte pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății și articolului 151 alin. (1) din Codul penal – vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață [6].*

Obiectul material al infracțiunii specificate la art. 287 CP RM îl reprezintă corpul persoanei sau bunurile mobile ori imobile.

Numai reprezentantul autorităților sau o altă persoană, care curmă actele huliganice, poate fi victima infracțiunii de huliganism, în cazul opunerii de rezistență violentă. Prin „reprezentant al autorităților” înțelegem persoana care: are dreptul de a realiza pe linia de serviciu acțiuni care generează consecințele juridice obligatorii pentru toți cetățenii sau pentru o mare parte a acestora; are atribuții de autoritate în raport cu persoanele din afara sistemului organizațional din care face parte acest reprezentant al autorității. Prin „altă persoană care curmă actele huliganice” trebuie de înțeles persoana care contracarează activ huliganismul, încercând să impună în mod silit încetarea activității infracționale sau să rețină făptuitorul, ori să realizeze alte fapte active. Nu se are în vedere persoana care se limitează doar la o observație, revoltă sau la o altă formă pasivă a atitudinii de neacceptare a manifestărilor huliganice [2].

Latura obiectivă a infracțiunii specificate la art. 287 CP RM constă în fapta prejudiciabilă exprimată prin câteva acțiuni alternative: cele care încalcă ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor sau de amenințarea cu aplicarea unei asemenea violențe, de opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților sau altor persoane care curmă actele huliganice, și acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obrăznicie deosebită.

Comiterea infracțiunii de huliganism într-un loc public nu este o caracteristică obligatorie a acestei infracțiuni; obligatoriu este modul public al infracțiunii de huliganism: fie actele huliganice sunt săvârșite în prezența unor persoane, fie rezultatul actelor huliganice devine inevitabil cunoscut altor persoane [7].

Huliganismul reprezintă o faptă săvârșită în public, însă nu neapărat într-un loc public. Or, conform lit. c) și e) art. 131 CP RM, fapta se consideră a fi săvârșită în public și atunci când este comisă: într-un loc inaccesibil publicului, cu intenția însă ca fapta să fie auzită sau văzută, dacă aceasta s-a produs față de două sau mai multe persoane; prin orice mijloace recurgând la care făptuitorul își dădea seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului [2].

Fapta prejudiciabilă prevăzută la art. 287 Cod Penal al Republicii Moldova presupune, totodată, amenințarea cu aplicarea violenței asupra persoanelor.

Atentatele la sănătatea, integritatea corporală și demnitatea persoanei prezintă un grad de prejudiciu sporit, mai ales când acestea se săvârșesc din motive huliganice, care confirmă nu numai atitudinea de dispreț față de o anumită persoană, dar și pericolul aplicării violenței sau amenințării cu aplicarea unei asemenea violențe. În asemenea cazuri, evident că și răspunderea este mai aspră [8]. Amenințarea cu aplicarea

violenței presupune că victimei i se provoacă sentimentul de teamă de a fi supusă violenței, dacă nu se va conforma voinței făptuitorului. Totodată, amenințarea cu aplicarea violenței trebuie să aibă un caracter real. Cu alte cuvinte, trebuie să existe anumite premise obiective, astfel încât victima să se teamă de realizarea amenințării (de exemplu, victima cunoaște cu certitudine cazuri de realizare în trecut a unor astfel de amenințări ale făptuitorului). De asemenea, este necesar ca victima, reieșind din circumstanțele concrete de expunere a amenințării, să perceapă ca fiind considerabilă verosimilitatea realizării amenințării [2].

O altă modalitate a huliganismului constă în opunerea de rezistență violentă reprezentanților autorităților au altor persoane care curmă actele huliganice.

Reprezentanții puterii sunt persoanele cu funcții de conducere, cele care, în limita competenței lor, au dreptul să dea dispoziții obligatorii nu doar pentru subalterni, ci și pentru toți cetățenii. Din categoria reprezentanților autorităților fac parte deputații, membrii Guvernului, judecătorii, procurorii, ofițerii de urmărire penală, executorii judecătorești, angajații Ministerul Afacerilor Interne, organelor securității de stat, militare, care exercită funcția de menținere a securității publice.

Ultima modalitate a faptei prejudiciabilă, prevăzută la art. 287 Codul Penal al Republicii Moldova se exprimă în acțiuni, care prin conținutul lor, se deosebesc printr-o obraznicie deosebită.

De ex.: *P.R.D, la data de 28.05.2024, în jurul orei 02:10. împreună cu G.C, aflându-se pe str. ***** lângă imobilul cu nr. 120A din mun. Bălți, adică într-un loc public, fiind în stare de ebrietate alcoolică, acționând cu scopul încălcării ordinii publice, care s-a manifestat prin lezarea intenționată a normelor de drept și morale de comportare în societate, care asigură securitatea personală a cetățenilor, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările lor și dorind în mod conștient survenirea acestora, au săvârșit acțiuni care prin conținutul lor se deosebesc printr-o obraznicie deosebită, și anume, acționând din intenții huliganice, având un comportament agresiv, fără careva motive întemeiate, au iscat un conflict cu cet. *****, strigând diferite cuvinte obscene în adresa lui, în cadrul căruia au aplicat violența asupra ultimului, aplicându-le multiple lovituri cu pumnii și picioarele pe diferite părți ale corpului, astfel cauzându-i părții vătămate ***** dureri fizice. Cei doi sunt învinuiți în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 287 alin. (2) lit. b) Cod penal [9].*

Acțiunile care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obraznicie deosebită trebuie deosebite de acțiunile care formează contravenția de huliganism nu prea grav (art. 354 din Codul contravențional). Amploarea acțiunilor care, prin conținutul lor, se deosebesc printr-un cinism sau obraznicie deosebită atinge asemenea cote încât produce nu indignarea izolată a unei persoane, nu un comentariu negativ particular. Este vorba de o manifestare care provoacă indignarea sau revolta unei colectivități de persoane care asistă la fapta săvârșită sau iau cunoștință despre aceasta. Pentru a atinge gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, acțiunile respective trebuie să producă o rezonanță socială considerabilă, revoltând la maxim opinia publică, tulburând pentru mult timp buna desfășurare a relațiilor interumane, devenind subiect de scandal în numeroase publicații de presă etc. [2].

Latura subiectivă a infracțiunii de huliganism se caracterizează, în primul rând, prin intenție directă. G.B. Junușova afirma: „Nu poate fi admisă posibilitatea de a raporta huliganismul la infracțiunile săvârșite fără motiv. Or, nu există conduită umană care să nu fie motivată. Deși motivul nu este indicat în textul legii penale ca semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii de huliganism, el decurge din însăși esența acestei infracțiuni. Căci conținutul noțiunii „motive huliganice” îl exprimă dorința de demonstrare a forței brutale, de contrapunere societății, de manifestare a teribilismului etc.” [10].

Cunoașterea motivului infracțiunii servește totdeauna la determinarea pericolozității faptuitorului și la stabilirea măsurii de apărare socială adecvată acestei pericolozități. Este deci o sarcină permanentă a organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești de a stabili motivul în fiecare caz de infracțiune (inclusiv, în fiecare caz de infracțiune de huliganism). După această digresiune absolut necesară, consemnăm că în teoria dreptului penal s-a manifestat un interes deosebit față de definirea noțiunii „motive huliganice” [2].

În opinia lui A.V. Naumov, prin „motive huliganice” trebuie de înțeles acele imbolduri care-și au suportul în năzuința faptuitorului de a încălca grav ordinea publică, de a-și exprima lipsa de respect față de societate [11].

În viziunea lui A.N. Popov, motivele huliganice constituie motivele care derivă din egoismul și agresivitatea persoanei, generând dorința acesteia – fără niciun pretext sau profitând de un pretext ne semnificativ – să se răfuiească cu victima [12].

Sintetizând opiniile autorilor enumerați supra, putem evidenția mai multe forme de manifestare a motivelor huliganice: din punct de vedere emoțional, rațional și motive huliganice propriu-zise.

În prima ipoteză, o emoție negativă este cea care condiționează apariția motivelor huliganice. Lipsa unui scop rațional este însoțită de o izbucnire emoțională aparent nemotivată: această reacție emoțională fie este lipsită de vreun pretext, fie are la bază un pretext neînsemnat. Atunci când pretextul lipsește, la baza motivelor huliganice se află o ostilitate nepersonificată: fără vreo cauză evidentă, faptuitorul suferă o iritare care își găsește decompensarea care se îndreaptă împotriva unei persoane întâmplătoare. În cea de-a doua ipoteză enunțată mai sus – când motivele huliganice adoptă forma motivului „rațional” – putem distinge două situații. În prima din ele, faptuitorul dorește să-și atingă scopul printr-un procedeu care este nepotrivit pentru aceasta din cauza unor caracteristici ale sale. În cea de-a doua situație, se atestă de asemenea un defect de raționament, însă de altă natură: faptuitorul are posibilitatea reală să-și satisfacă necesitățile pe o cale conformă cu legea, dar alege un procedeu antisocial pentru a-și atinge scopul; faptuitorul își atinge scopul lipsit de semnificație pe o cale caracterizată printr-o nepotrivire flagrantă. În cea de-a treia ipoteză consemnată mai sus, motivele huliganice propriu-zise se manifestă prin teribilism, frondă, autoafirmare. Unii autori consideră, neîntemeiat, că doar la această ipoteză s-ar reduce conținutul noțiunii „motive huliganice” [2].

Subiectul infracțiunii specificate la art. 287 CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani (în ipoteza consemnată la alin. (1)) sau de 14 ani (în ipoteza prevăzută la alin. (2) și (3)).

Infracțiunea de huliganism se referă la comportamente publice violente, agresive sau deranjante, care tulbură ordinea și liniștea publică, fiind adesea asociate cu manifestări de ură sau dispreț față de norme sociale și autorități. În dreptul penal, aceasta este reglementată pentru a preveni și combate acte care pot pune în pericol securitatea și bunăstarea societății.

Concluzionând, huliganismul nu reprezintă doar o simplă încălcare a ordinii publice, ci o amenințare la adresa coeziunii sociale și a respectului față de normele de conviețuire. Legea stabilește sancțiuni pentru a descuraja astfel de comportamente, iar prin aplicarea acestora, se urmărește protejarea unui climat de respect și securitate în comunitate.

Bibliografie:

1. Codul penal al R. Moldova din 18.04.2002, publicat în Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 128-129 din 13.09.2002
2. BRÎNZA S., *Infrațiunea de huliganism (art. 287 CP al RM): Analiză de drept penal*, STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIE, 2015, nr. 8(88) Seria „Științe sociale” Universitatea de Stat din Moldova p. 46-63, ISSN 1814-3199
3. Годик В.Е. Толкование норм права в судебных решениях в Российской Федерации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2006, с. 4.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 6 din 15 mai 2017 de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism” https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=239
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4 din 19 iunie 2006 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism”. https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=249
6. Sentința Judecătorei Căușeni. Sediul Central din 11 februarie 2022. Dosarul nr. 1-258/2021 1-21146259-18-1-04102021. În https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/034D956C-0EE7-4DC5-9B0E-A0E77CA2A2E6. Accesat la 04.04.2025.
7. ЖУНУШОВА, Г.Б. Уголовная ответственность за хулиганство по законодательству Кыргызской Республики, с. 14
8. ROȘCA N., *Analiza laturii obiective a infracțiunii de huliganism* https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/107-109_13.pdf
9. Sentința Judecătorei Bălți. Sediul Central din 20 noiembrie 2024. Dosar nr. 1-668/2024 1-24092681-09-1-16082024. În https://jbl.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/24aa5830-4435-4d27-8604-0262eaf53c60 . Accesat la 04.04.2025.
10. ЖУНУШОВА, Г.Б. Уголовная ответственность за хулиганство по законодательству Кыргызской Республики, с. 10.
11. НАУМОВ, А.В. Мотивы убийств. Волгоград: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1969, с. 51.
12. ПОПОВ, А.Н. Убийства при отягчающих обстоятельствах. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2003, с. 862.

REFLECȚII PRIVIND AMESTECUL ÎN ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI ȘI URMĂRIREA PENALĂ

Olga FRECĂUȚEANU, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: **Ion DĂNOI**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article addresses the necessity of evaluating the continuation of repressive social control policies versus enhancing consensual and multisectoral practices to prevent corruption and interference in justice. It emphasizes the importance of a well-educated citizenry advocating for a broad offensive against corruption to reduce opportunities for illegal acts that could influence governance and legislation for illicit gains. The text outlines various forms of interference in justice, including political meddling, which undermines fundamental rights and leads to judicial errors. The article calls for judicial reforms focused on transparency and accountability, including severe sanctions for corruption among justice officials and the establishment of independent monitoring institutions. It stresses the need for a national anti-corruption program targeting vulnerable sectors like administration and justice to effectively protect these institutions and restore public trust in the judicial process.*

Keywords: *repressive social control, corruption, justice, judicial errors, judicial reforms, transparency, accountability, national anti-corruption program etc.*

Amestecul în justiție este o problemă endemică care afectează eficiența și integritatea sistemelor juridice din întreaga lume. Acesta se referă la orice intervenție nejustificată în procesul de judecată, provenind din surse externe, cum ar fi politicieni, autorități administrative, sau chiar mass-media. Importanța unui sistem judiciar independent nu poate fi subestimată, deoarece există o legătură directă între autonomia justiției și respectarea statului de drept, ce constituie fundamentul democrației.

Mecanismele de control care reglează amestecul în justiție trebuie să fie suficient de puternice pentru a proteja integritatea procesului judiciar. Acest referat va explora diversele aspecte ale amestecului în justiție, tipurile de interferențe, consecințele acestora, metodele de prevenire și studii de caz relevante.

Doctrinarul Gh. Ulianovschi consideră că obiectul juridic generic al infracțiunilor care împiedică înfăptuirea justiției îl constituie „valorile și relațiile sociale privitoare la buna înfăptuire a justiției” [2, p. 10]. La fel, autorul opinează că „majoritatea infracțiunilor care împiedică înfăptuirea justiției au și un obiect juridic special secundar, deoarece, alături de valorile sociale privind înfăptuirea justiției în subsidiar, sunt ocrotite și alte valori sociale, cum ar fi libertatea, demnitatea și integritatea corporală a persoanei” [2, p. 13]. Conform conținutului acestui studiu, autorul încadrează infracțiunile de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală în categoria infracțiunilor „contra justiției, care împiedică realizarea principiilor constituționale privitoare la activitatea organelor care înfăptuiesc justiția”. Autorul susține că, prin incriminarea infracțiunilor de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală, legislatorul a urmărit „scopul de a apăra valorile și relațiile sociale privitoare la independența și imparțialitatea judecătorilor, procurorilor și a persoanelor ce

efectuează urmărirea penală” [2, p. 35]. De asemenea, în viziunea doctrinarului, infracțiunile de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală urmează a fi săvârșite cu scopul special „de a împiedica aflarea adevărului ori de a obține adoptarea sau pronunțarea unei hotărâri ilegale” [2, p. 23].

În opinia autorului Gheorghe Ulianovschi, aplicarea măsurilor de constrângere penală pentru faptele social periculoase ce împiedică realizarea cu succes a justiției este unul din cele mai puternice și efective mijloace de apărare a ei. De aceea, fiecare stat este interesat ca înfăptuirea justiției să fie nu numai strict reglementată, dar și garantată prin incriminarea faptelor ce împiedică normala ei desfășurare [2, p. 9].

În acest context, apare necesitatea de a stabili dacă merită a fi continuată această politică a controlului social represivă sau este necesar de amplificat practicile consensuale și multisectoriale de prevenire a fenomenului respectiv.

Voința clară a unui cetățean educat în spiritul respectării legilor susține necesitatea declanșării unei vaste ofensive pe frontul prevenirii corupției și a altor forme de imixtiune în înfăptuirea actului de justiție, căci, de altfel, întreaga societate urmărește reducerea oportunităților de comitere a acestor fapte ilegale și oprirea evoluției extrem de riscante a formelor diverse ale acestora, cele mai grave prin care persoane, grupuri de persoane, și alte entități publice sau private ar putea influența, prin astfel de acte, procesele de guvernare și de adoptare a legislației sau de luare a deciziilor în scopul obținerii unor profituri ilicite sau pentru alte interese personale.

În opinia savantului rus V. Kudreavțev, toate infracțiunile nedescoperite reprezintă acele fapte ce n-au fost relevate de sistemul justiției penale și, din aceste considerente, față de faptele în cauză nu au fost aplicate acel cumul de măsuri statale și sociale de constrângere, iar persoanele ce au comis aceste fapte rămân în afara sferei de influență a sistemului dat, ceea ce, din punct de vedere al eficienței justiției penale, este un fenomen inadmisibil în cadrul unui stat de drept și democratic [4, p. 77].

În conformitate cu art. 114 din Constituția R. Moldova, justiția se înfăptuiește numai în numele legii. Această prevedere constituțională protejează justiția de orice amestec în activitatea instanțelor judecătorești și a altor organe de drept, care contribuie la înfăptuirea justiției a persoanelor fizice și juridice, precum și a altor puteri publice ale statului [8, p. 465-466].

Astfel, la alin. (1) al art. 116 din Constituția Republicii Moldova, este consfințită prevederea precum că judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii. Întru susținerea aceluiași deziderat, alin. (1) al art. 26 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, declară că judecătorii judecă cauzele penale pe baza legii și în condiții care exclud orice presiune asupra lor [6, p. 46].

Având scopul nobil de a pune în aplicare practică aceste idei călăuzitoare, ridică la nivel de principii fundamentale ale activității de înfăptuire a justiției, legiuitorul a incriminat la art. 303 CP al R. Moldova componența de infracțiune care interzice orice imixtiune în înfăptuirea justiției și în efectuarea urmăririi penale.

Conform literaturii în domeniu există mai multe tipuri de amestec în înfăptuirea justiției și urmărirea penală: Amestecul politic: Acesta se referă la intervențiile din partea actorilor politici în procesul de justiție. Exemplele pot include numirea judecătorilor în funcții-cheie de către o persoană din conducerea statului sau dorința politi-

cienilor de a influența anumite cazuri penale prin declarații publice. De exemplu, în multe țări, există suspiciuni că guvernele au exercitat presiuni asupra sistemului judiciar pentru a obține verdicte favorabile [1, p. 22]. Aceste presiuni pot fi subtile sau evidente, dar rezultatul final este același: compromiterea rolului judecătorului de a judeca în mod obiectiv. Amestecul din partea sistemului de justiție: Corupția și nepotismul sunt două dintre cele mai devastatoare forme de amestec care vin din interiorul sistemului judiciar. Judecătorii sau procurorii care își folosesc poziția pentru a obține beneficii personale sau pentru a proteja anumite interese pot schimba complet percepția publicului despre justiție [1, p. 53]. Aceasta duce la o distrugere a încrederii în organul jurisdicțional, iar cetățenii pot simți că nu pot obține un proces echitabil. Amestecul din partea societății civile și a mass-media: Mass-media are un rol fundamental în informarea publicului, dar poate deveni o forță perturbatoare atunci când influențează deciziile judecătorești. Presiunea publică și mediatizarea excesivă a unor cazuri pot crea un climat de intensitate emoțională care să afecteze integritatea procesului. De exemplu, scandalurile de corupție pot conduce la campanii de denigrare care vizează persoane acuzate, influențând judecătorii sau juriul.

Ca urmare avem o serie de consecințe. Atunci când cetățenii observă că justiția este influențată politic sau social, încrederea în acest sistem scade dramatic [3, p.11]. Mulți aleg să nu mai facă apel la justiție în cazul disputelor, având convingerea că rezultatul nu va fi unul corect. De asemenea, amestecul în justiție afectează direct drepturile fundamentale, inclusiv dreptul la un proces echitabil și la apărare. Atunci când judecătorii sunt supuși influențelor externe, ei pot ignora aceste drepturi, expunând indivizii la abuzuri și arbitraritate.

Procesele judiciare care sunt influențate pot duce la erori judiciare, unde persoanele nevinovate sunt condamnate, iar persoanele vinovate scapă de pedeapsă. Eficiența sistemului judiciar este, astfel, grav afectată, provocând îngrijorări asupra capacității acestuia de a menține ordinea publică și de a proteja societatea.

Nu în ultimul rând, există modalități prin care amestecul se manifestă în urmărirea penală inclusiv:

- Politicienii sau persoane influente pot încerca să îi convingă pe procurori să renunțe la urmărirea penală în anumite cazuri, în special când acestea implică figuri publice sau afaceri conflictante. De exemplu, o persoană puternică din mediul de afaceri ar putea corupe un procuror pentru a obține o soluție favorabilă.
- unele situații, există încercări de a modifica, distruge sau ascunde dovezi care ar putea dăuna unei anumite persoane. Acest lucru subminează întregul proces de anchetă penală și poate duce la verdicturi eronate [4, p. 42].
- Persoanele care ar putea oferi mărturii importante pot fi amenințate sau corupte pentru a-și schimba declarațiile. Astfel de tactici afectează credibilitatea procesului penal și pot duce la exonerarea vinovaților.
- În unele cazuri, autoritățile pot redirecționa resursele de investigare pentru a evita să se ajungă la cercetări aprofundate într-o anumită direcție, impunându-și agenda proprie și ignorând faptele relevante [4, p. 78].

Un exemplu notabil poate include scandalurile juridice din diferite țări, precum cazul „Watergate” în Statele Unite, unde înalte oficialități ale guvernului au fost implicate în ascunderea dovezilor și manipularea justiției. Aceste cazuri ilustrează

modul în care amestecul în urmărirea penală nu doar că periclitează cazuri individuale, dar și afectează încrederea publicului în întregul sistem de justiție.

Un alt exemplu este „cazul lui Mikhail Khodorkovsky”, un oligarh rus, care a fost arestat și condamnat pentru fraudă fiscală și evaziune fiscală după ce s-a opus politicii Kremlinului. Acesta a fost un caz emblematic de amestec politic în justiție, demonstrând cum ajutoarele politice pot fi folosite pentru a pedepsi adversarii.

Reformele necesare în sistemul judiciar trebuie să se concentreze pe creșterea transparenței și responsabilității. Acestea pot include: Adoptarea unor politici care să sancționeze sever orice formă de corupție în rândul oficialilor de justiție și încurajarea colaborării cu organizații internaționale dedicate combaterii corupției. Implementarea măsurilor de securitate personală pentru aceștia și mecanisme care să permită denunțarea abuzurilor fără frica de represalii.

Este esențial ca instituțiile care monitorizează justiția să fie independente. Acestea trebuie să aibă puterea de a investiga și sancționa cazurile de amestec în justiție. O instanță de apel sau un organism de supraveghere independent ar putea fi create pentru a analiza reclamațiile privind intervențiile politice sau abuzul de autoritate.

În multe țări, măsurile de protecție pentru judecători au fost implementate cu succes. De exemplu, în Canada, judecătorii sunt scutiți de responsabilități administrative și nu sunt supuși presiunilor politice în deciziile lor, având, astfel, independența necesară. De asemenea, în Suedia, mecanismele de responsabilitate publică și transparență sunt bine stabilite, asigurându-se că justiția nu este influențată de interese externe [6, p. 34].

Un caz emblematic de amestec în justiție poate fi cel al „Cazului Petru Gărdescu” din România, care a stârnit controverse ample. Gărdescu, un om de afaceri implicat în mai multe scandaluri de corupție, a fost acuzat de fapte penale grave, inclusiv spionaj economic și trafic de influență. În timpul procesului, au existat numeroase afirmații cu privire la intervențiile politice, care au dus la suspiciuni că funcționarii de justiție au fost influențați să decidă în favoarea lui Gărdescu [1, p. 45].

Sub presiune publică și cu implicarea mai multor ONG-uri, s-au realizat anchețe care au scos la iveală că martorii au fost amenințați sau mituiți pentru a modifica declarațiile lor. Asta a dus nu doar la condamnările anterioare, ci și la o reformă legislativă care a crescut transparența și a instituit măsuri mai stricte împotriva corupției în rândul oficialilor de justiție.

Cazul Gărdescu a evidențiat constituirea unei rețele de corupție care a afectat integritatea sistemului judiciar din România. Din cauza amestecului, verdictul inițial a fost invalidat pe baza dovezilor obținute sub presiune, ceea ce a dus la o revizuire a legislației care reglementează integritatea judecătorilor și a procurorilor. Aceasta a generat nu doar o scădere a încrederii în justiție, ci și în procesul politic din țară, ceea ce subliniază efectele devastatoare pe care amestecul le poate avea asupra societății.

Amestecul în justiție este o problemă complexă, cu implicații profunde asupra funcționării democrației și a statului de drept. Este esențial să recunoaștem formele de amestec și să implementăm măsuri eficiente pentru a contracara aceste influențe dăunătoare. Prin reformele necesare și creșterea responsabilității sistemului judiciar, se poate restabili încrederea publicului și se poate asigura un proces echitabil pentru toți cetățenii.

Aria tot mai largă, complexitatea și continua diversificare a formelor de amestec în înfăptuirea justiției, împreună cu tendințele de globalizare a fenomenului corupției, impun conceperea și elaborarea unor strategii adecvate noi, care să abordeze științific și sistematic aceste surse criminogene și să ofere instrumente eficiente pentru prevenirea și controlul social al acestora [6, p. 46].

În vederea determinării problematicei și depășirii cauzelor și condițiilor care generează acest fenomen, consolidării eforturilor comune în acest scop, trebuie întreprinse măsuri radicale, care să determine o reducere efectivă a ariei de manifestare a tentativelor, pe alocuri reușite, de a da un alt curs activității de înfăptuire a justiției, curs care contravine prevederilor legislației în vigoare.

Astfel, evidențiem necesitatea declanșării unei largi ofensive pe frontul prevenirii tuturor formelor de imixtiune în activitatea de înfăptuire a justiției sau în urmărirea penală, precum și împotriva fenomenului corupției.

Susțin că doar un program național de prevenire a corupției precum și a tuturor formelor de imixtiune în activitatea de înfăptuire a justiției sau în urmărirea penală, bine articulat în strategii sectoriale de prevenire orientate spre cele mai vulnerabile ținte cum sunt administrația și justiția, va constitui modul cel mai eficient de protejare a acestor instituții statale în general, iar privitor la funcționarii care activează în această sferă și sunt supuși zilnic riscurilor profesionale, în special [6, p. 46].

Bibliografie:

1. Grigore, M. *Corupția și Independența Justiției: O Perspectivă Românească*, Editura Juridică, 2023
2. Ulianovschi Gh. *Infracțiuni care împiedică înfăptuirea justiției*. Chișinău: Garuda-Art, 1999
3. Stoica, A. *Amestecul în Justiție: Drepturile Omului și Statul de Drept*, Revista Română de Drept și Justiție, vol. 10, 2022.
4. Кудрявцев В.Н. *Причины правонарушений*, Москва, 1976.
5. Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2023*, disponibil online.
6. Rusu O, Slisarenco I. *Amestecul în înfăptuirea justiției și urmărirea penală – cauză a infracțiunilor nedescoperite*, Revista Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova
7. BRAGOI C. *Analiza materialelor științifice privind răspunderea penală pentru amestecul în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală publicate în Republica Moldova*, Revista Institutul Național al Justiției
8. Borodac A., *Manual de drept penal. Partea specială*, Chișinău, 2004.

CZU 343.271

ШТРАФ КАК ВИД УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ

Марина ЛЫСАК, студентка, факультет права и социальных наук
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Руслан ГРИГОРАШ**, ассис. унив.

Abstract: The article examines the fine as a type of criminal punishment in the Republic of Moldova, its legal nature, size and conditions of application. The article examines

the legislative regulation of the fine in accordance with the Criminal Code of the Republic of Moldova, as well as the practice of its application by the courts. Particular attention is paid to the effectiveness of the fine as a punishment, its role in the system of criminal penalties and comparative analysis with other types of punishment. The conclusions provide solutions on whether a fine should be imposed and possible ways to improve legislation.

Keywords: *fine, punishment, types of punishment, fine as a form of criminal punishment, criminal law, application of punishment, individuals, legal entities, statistics, basic punishments, additional punishments, Republic of Moldova.*

Штраф как вид уголовного наказания представляет собой одну из наиболее древних и универсальных форм юридической ответственности. Его суть заключается в возложении на правонарушителя обязанности уплатить государству определённую сумму денежных средств, что в разные времена служило как мерой наказания, так и средством компенсации причинённого ущерба. Исторически штрафы как уголовное наказание восходят к древним правовым системам. Уже в законах Хаммурапи (XVIII век до н. э.) предусматривались денежные взыскания за ряд преступлений. В Древнем Риме штраф (лат. multa) применялся как альтернатива более строгим видам наказаний, включая изгнание и телесные наказания. В средневековой Европе система штрафов активно использовалась в рамках так называемой «композиции» – выкупа, который преступник выплачивал потерпевшей стороне или государству вместо кровной мести или иных санкций [1, стр. 4].

В современных уголовно-правовых системах штраф остаётся важным инструментом наказания, особенно в отношении преступлений небольшой и средней тяжести. Его применение обусловлено рядом преимуществ, включая гибкость, экономическую эффективность и возможность индивидуализации санкции в зависимости от материального положения осуждённого. Однако эффективность штрафа как меры наказания во многом зависит от механизмов его назначения, взыскания и контроля за его исполнением.

Настоящая статья рассматривает штраф как уголовное наказание с точки зрения его правовой природы, истории развития, преимуществ и проблем, связанных с его реализацией в современных правовых системах. Актуальность выбранной нами темы обусловлена тем, что штраф, как вид уголовного наказания, занимает одно из ведущих мест среди других видов наказаний.

Согласно статье 64 Уголовного Кодекса Республики Молдова [2], штрафом является денежное взыскание, применяемое судебной инстанцией в случаях и в пределах, установленных законом [3, стр. 44]. Штраф налагается в условных единицах. Одна условная единица штрафа равняется 50 леям. Размер штрафа для физических лиц устанавливается в пределах от 500 до 3000 условных единиц, а за корыстные преступления – до 20000 условных единиц, исходя из размера условной единицы на момент совершения преступления. Размер штрафа устанавливается в зависимости от тяжести совершенного преступления и имущественного положения виновного и его семьи. С учетом обстоятельств дела судебная инстанция может распорядиться об уплате штрафа в рассрочку до пяти лет [2].

Сравнивая национальное законодательство с иностранными правовыми системами, можно отметить, что в Уголовном Кодексе Российской Федерации штраф есть денежное взыскание, назначаемое в пределах, предусмотренных законом. Штраф устанавливается в размере от пяти тысяч до пяти миллионов рублей или в размере заработной платы или иного дохода осужденного за период от двух недель до пяти лет либо исчисляется в величине, кратной стоимости предмета или сумме коммерческого подкупа, подкупа работника контрактной службы, контрактного управляющего, члена комиссии по осуществлению закупок и иных уполномоченных лиц, представляющих интересы заказчика в сфере закупок товаров, работ, услуг для обеспечения государственных или муниципальных нужд, подкупа арбитра (третейского судьи), взятки или сумме незаконно перемещенных денежных средств и (или) стоимости денежных инструментов [4].

В Уголовном Кодексе Италии аналогичный вид наказания регулируется следующим образом. Размер штрафа устанавливается судом и может зависеть от тяжести преступления, финансового состояния осужденного и других обстоятельств. В случае неуплаты штрафа предусмотрена возможность его замены принудительными работами или краткосрочным лишением свободы. В некоторых случаях закон допускает рассрочку или снижение штрафа, если осужденный докажет сложное финансовое положение. Для коррупционных преступлений и экономических преступлений штрафы могут быть очень высокими и исчисляться в кратном размере от незаконно полученной выгоды [5].

А в Уголовном кодексе Украины размер штрафа определяется судом с учетом имущественного состояния виновного в пределах от тридцати необлагаемых минимумов доходов граждан до пятидесяти тысяч необлагаемых минимумов доходов граждан, если статьями настоящего Кодекса не предусмотрено высшего размера штрафа. За совершение уголовного правонарушения, за которое предусмотрено основное наказание в виде штрафа более трех тысяч необлагаемых минимумов доходов граждан, размер штрафа, назначается судом, не может быть меньше размера имущественного ущерба, причиненного уголовным правонарушением или полученного в результате совершения уголовного правонарушения дохода, независимо от предельного размера штрафа, предусмотренного санкцией статьи (санкцией части статьи) Особенной части Кодекса [6].

В статье 62 УК РМ законодатель закрепил систему наказаний для физических лиц, то есть установленный уголовным законом обязательный для судов перечень наказаний, расположенных по степени их тяжести – от менее строгих к более строгим [2]. Закон содержит исчерпывающий и обязательный для судов перечень наказаний для физических лиц, что имеет гарантийную функцию: суд не может назначить осужденному такое наказание, которое не предусмотрено уголовным законом [7, стр. 179].

Штраф как вид наказания располагается первым в системе наказаний, предусмотренных в части (1) статье 62 Уголовного кодекса Республики Молдова. Исходя из этого можно сделать вывод, что национальный законодатель считает данный вид наказания самым мягким из всех наказаний, предусмотренных Уголовным Кодексом Республики Молдова.

По данным Министерства внутренних дел Республики Молдова, в 2024 году на территории Республики Молдова было зарегистрировано 24,6 тыс. преступлений, что на 2,5% больше по сравнению с 2023 годом, но на 6,5% меньше по сравнению с 2020 годом. Уровень преступности в 2024 году составил 102 преступления на 10 тыс. жителей против 99 преступлений в 2023 году. Каждое пятое преступление относится к категории чрезвычайно тяжких, особо тяжких и тяжких. В 2024 году было зарегистрировано 12,9 тыс. потерпевших от преступлений. Лишение свободы, бесплатные общественные работы и условное осуждение являются основными наказаниями, применяемыми к осужденным по первой инстанции. [8] Из этого следует, что штраф как вид уголовного наказания применялся реже в течение 2024 года.

Если смотреть в процентном соотношении, то в 2024 году в основном применялись следующие наказания: тюремное заключение – 3762 человека (34,5%), неоплачиваемая общественная работа – 3586 человек (32,9%), условно-досрочное освобождение – 2027 человек (18,6%), штраф – 1511 (13,9%). В случае несовершеннолетних преобладали тюремное заключение (51,6%), условно-досрочное освобождение (18,9%) и неоплачиваемая общественная работа (17,8%) [9].

Итак, штраф является одним из основных видов наказания, предусмотренным Уголовным кодексом Республики Молдова. Штраф в качестве дополнительного наказания может применяться только в случаях, когда он предусмотрен как дополнительное наказание за соответствующее преступление.

На первый взгляд, статья 64 Уголовного Кодекса Республики Молдова предоставляет четкое определение штрафа как денежного взыскания, которое назначается в рамках, установленных уголовным законодательством. Тем не менее, существуют и альтернативные точки зрения.

В частности, Ямов А. в своем анализе подчеркивает, что штраф представляет собой уголовное наказание и является мерой государственного принуждения, назначаемой по решению суда с целью восстановления социальной справедливости, исправления осужденного и предотвращения совершения новых преступлений [10, стр. 160].

Цимбалюк Н. считает, что штраф в уголовном праве – это мера государственного принуждения, поскольку применение штрафа как уголовного наказания реализуется обычно в виде денежного взыскания, как правило, в пользу государства, назначаемого по приговору суда за совершение уголовного преступления, предусмотренного законом [11, стр. 315].

Соответственно при определении понятия штрафа важно учитывать, что это вид уголовного наказания, который, помимо своих специфических характеристик, включает все признаки наказания как частного явления в рамках уголовно-правового института. Таким образом, назначение штрафа следует рассматривать как способ реализации уголовной ответственности, который заключается в ограничении имущественных интересов лица, признанного виновным в совершении преступления. Штраф как мера уголовной ответственности понимается в том случае, когда он назначается судом конкретному лицу за совершенное им преступное деяние.

Главной целью применения штрафа, как и любого другого вида наказания, является:

1. **Восстановление социальной справедливости:** Штраф как наказание способствует восстановлению баланса и социальной справедливости в обществе.
2. **Исправление осужденного:** Основная цель наказания – это не только кара, но и возможность для осужденного осознать ошибочность своих действий и исправиться. Другими словами, это должно включать в себя осознание тяжести совершенного преступления и необходимости изменения поведения.
3. **Ресоциализация осужденного:** Штраф также способствует возвращению осужденного в общество, в том числе путем наказания, которое не лишает свободы, но требует финансовых вложений. Это может стимулировать исправление поведения и помочь избежать повторений.
4. **Предупреждение совершения новых преступлений как осужденными, так и иными лицами:** Штрафы помогают предупредить как осужденных, так и других людей от совершения преступлений, создавая четкое представление о последствиях правонарушений. Для общества это сигнал о том, что нарушение закона всегда влечет за собой конкретные санкции.

Штраф как финансовое наказание виновного применяется для того, чтобы избежать применения более строгих мер, таких как лишение свободы, исправительные работы или другие виды наказаний, превышающие по строгости штраф в том случае, когда штраф способен достичь целей уголовного наказания.

Штраф, как правило, представляет собой меру наказания, которая позволяет виновному лицу избежать лишения свободы, что, в свою очередь, частично предотвращает негативное влияние на его дальнейшую жизнь.

Штраф может быть назначен не только в случаях, когда он предусмотрен санкцией статьи Особенной части Уголовного Кодекса Республики Молдова, но и как более мягкое наказание, чем предусмотренное за тот или иной вид преступления, что указано в статье 79 Уголовного Кодекса Республики Молдова. Данная статья предусматривает, что учитывая исключительные обстоятельства дела, связанные с целью и мотивами деяния, роль виновного в совершении преступления, его поведение во время и после совершения преступления, иные обстоятельства, существенно уменьшающие тяжесть деяния и его последствий, а также активное содействие участника совершенного группового преступления раскрытию этого преступления, судебная инстанция может назначить наказание ниже низшего предела, предусмотренного уголовным законом за соответствующее преступление, или перейти к другому, более мягкому виду наказания, или не применять дополнительное наказание, предусмотренное в качестве обязательного.

Несовершеннолетие лица, совершившего преступление, признается исключительным обстоятельством. Совершение преступления лицами, достигшими 18 лет, но не достигшими 21 года, может быть расценено судебной инстанцией как исключительное обстоятельство [2].

Также в статье 92 Уголовного Кодекса Республики Молдова предусмотрено, что лица, которые отбывают наказание в виде лишения свободы за совершение незначительного преступления или преступления средней тяжести и тяжкого преступления, судебная инстанция может, учитывая их поведение в период отбывания наказания, заменить неотбытую часть наказания более мягким наказанием посредством вынесения определения. При замене неотбытой части наказания более мягким наказанием судебная инстанция может выбрать любое более мягкое наказание, предусмотренное статьей 62 Уголовного Кодекса Республики Молдова, в пределах, установленных для каждого вида наказания.

Как было сказано ранее, согласно ч. 1 ст. 64 Уголовного Кодекса Республики Молдова – штраф представляет собой денежное взыскание, назначаемое в пределах, предусмотренных Уголовным Кодексом Республики Молдова. Он может применяться в качестве как основного, так и дополнительного наказания [12, стр. 81].

Основные наказания в уголовном праве – это наказания, которые назначает самостоятельно суд. Они не могут быть присоединены к иным видам наказаний.

Дополнительные наказания самостоятельно назначаться судом не могут. Они присоединяются к основному наказанию, что повышает объем прав ограничений, которым должен быть подвержен осуждённый.

В качестве основного наказания штраф может быть назначен:

- когда данный вид наказания прямо предусмотрен в санкции статьи Уголовного Кодекса Республики Молдова за конкретное преступление;
- при назначении судом более мягкого наказания, чем предусмотрено законом за данное преступление – статья 79 Уголовного Кодекса Республики Молдова;
- при замене не отбытой части лишения свободы более мягким видом наказания – статья 92 Уголовного Кодекса Республики Молдова [2].

Штраф может и должен применяться за разнообразные преступления, включая как имущественные, основанные на корыстных мотивах, так и неимущественные, которые не представляют серьезной общественной угрозы. Наиболее распространены альтернативные санкции, в которых штраф предшествует обязательным работам в пользу общества, а затем исправительным мерам.

В результате проведенного исследования было установлено, что штраф, как форма уголовного наказания, в первую очередь регулируется нормами главы 7 Уголовного кодекса Республики Молдова. В частности, статья 62 Уголовного кодекса определяет штраф как вид наказания, а статья 64 подтверждает, что штраф является уголовным наказанием, представляющим собой меру государственного принуждения. Его назначение заключается в восстановлении социальной справедливости, исправлении осужденного и предупреждении совершения новых преступлений.

Таким образом, в соответствии с указанными нормами, штраф представляет собой денежное взыскание, которое назначается в пределах, установлен-

ных Уголовным кодексом. Это подтверждает, что применение штрафа как уголовного наказания в основном осуществляется в виде денежного взыскания, как правило, в пользу государства.

В заключении также отметим и обобщим: штраф как вид уголовного наказания остаётся важным инструментом правового воздействия, обеспечивающим наказание за совершённые преступления. Анализ его применения показывает, что штраф обладает рядом преимуществ, включая гибкость, экономическую эффективность и возможность индивидуального подхода при назначении наказания.

Статистические данные свидетельствуют о том, что с момента последних изменений в Уголовном кодексе, внесённых в 2018 году касательно штрафов, экономическая ситуация в стране значительно изменилась. В частности, размер средней заработной платы существенно вырос, что привело к снижению реального воздействия штрафных санкций на правонарушителей. Таким образом, возникает необходимость внесения изменений в положение статьи 64 ч.2 Уголовного Кодекса Республики Молдова. В связи с этим возникает потребность пересмотра размеров, чтобы сохранить сдерживающую и карательную функцию.

Основываясь на данных, опубликованных на официальном сайте правительства Республики Молдова, а также согласно постановлению правительства, размер прогнозируемой на 2018 год средней ежемесячной зарплаты по экономике составлял 6150 леев. Эта сумма установлена в соответствии с прогнозом макроэкономических показателей на 2018-2020 годы, разработанным Министерством экономики и инфраструктуры [13]. А размер средней ежемесячной зарплаты по экономике на 2025 год достиг 16100 леев [14]. Таким образом можно отметить, что среднемесячная заработная плата выросла на 9176 леев, что составляет увеличение примерно на 132%.

Учитывая эту динамику, представляется целесообразным пересмотреть установленные пределы штрафных единиц. Их повышение позволит восстановить превентивную и карательную функцию штрафов, обеспечив соответствие между их размерами и современными экономическими реалиями.

В связи с этим мы предлагаем внести соответствующие изменения в Уголовный кодекс, увеличив пределы штрафных единиц пропорционально росту средней заработной платы. Это обеспечит справедливость наказания, его соразмерность и эффективность в борьбе с преступлениями. Мы предлагаем увеличить стоимость одной условной единицы с 50 леев до 80 леев. В связи с этим считаем, что положение ч.2 ст.64 Уголовного Кодекса Республики Молдова должно выглядеть следующим образом: *«Штраф налагается в условных единицах. Одна условная единица штрафа равняется 80 леям».*

Предложение о повышении пределов штрафных единиц является обоснованным шагом, направленным на обеспечение соразмерности наказания и его соответствия современным экономическим реалиям. Внесение таких изменений позволит повысить эффективность уголовного законодательства, обеспечив более справедливое и действенное применение штрафных санкций.

Библиография:

1. ЗУЛЬФИГАРЛЫ, Э. *Штраф как вид уголовного наказания*. Томск 2017. с.4 [On-line]: <https://ui.tsu.ru/wp-content/uploads/2018/04/2017-Диплом-ДО-Зульфигарлы.pdf> \ (Дата обращения: 04.02.2025)
2. *Уголовный кодекс Республики Молдова*, nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74, art. 195, 18.04.2002
3. STAVILA, M. *Diferențierea și individualizarea pedepsei penale*. Chișinău, 2015. p. 44
4. *Уголовный кодекс Российской Федерации* от 13.06.1996 N 63-ФЗ [On-line]: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/ (Дата обращения: 04.02.2025)
5. *Уголовный кодекс Италии* (утвержденный Королевским указом № 1398 от 19 октября 1930 г., с поправками, внесенными Законодательным декретом № 63 от 11 мая 2018 г.) [On-line]: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/18132> \ (Дата обращения: 05.02.2025)
6. *Уголовный кодекс Украины* от 5 апреля 2001 года № 2341-III [On-line]: https://yurist-online.org/laws/crime/ru/ugolovnyj_kodeks_ukrainy.pdf \ (Дата обращения: 05.02.2025)
7. ГУЦУЛЯК, В. *Комментарий к Уголовному Кодексу Республики Молдова*. Кишинев 2010. с. 179
8. [On-line]: https://statistica.gov.md/index.php/ru/uoven-prestupnosti-v-respublike-moldova-za-2024-god-9478_61676.html \ (Дата обращения: 05.02.2025)
9. [On-line]: https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infractionalitatii-in-republica-moldova-in-anul-2024-9478_61676.html \ (Дата обращения: 05.02.2025)
10. ЯМОВ, А. *Понятие уголовных наказаний: правовой аспект* // Уголовное право. 2016. №2. С. 159-163
11. ЦИМБАЛЮК, Н. *Штраф, как мера уголовного наказания* // Вестник МГУ. 2017. №11. с. 315
12. *Amenda în sistemul pedepselor penale. Noțiune, aspecte juridice și dimensiunile pe care activează* În: Revista Națională de Drept Nr. 1-3(207-209) / 2018 / ISSN 1811-0770 / ISSN 2587-411X Chișinău, 2018. С.81 [On-line]: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/69615 (Дата обращения: 05.02.2025)
13. *Постановление Правительства Республики Молдова от 17 января 2018 года № 54 об утверждении размера среднемесячной заработной платы по экономике, прогнозируемой на 2018 год* [On-line]: https://continent-online.com/Document/?doc_id=39301131 \ (Дата обращения: 05.02.2025)
14. *Постановление правительства № 845 от 18-12-2024 об утверждении размера среднемесячной заработной платы по экономике, прогнозируемой на 2025 год*. [On-line]: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146269&lang=ru \ (Дата обращения: 05.02.2025)

FUNCȚIA PUBLICĂ VERSUS FUNCȚIA POLITICĂ: ANALIZA COMPARATIVĂ A ROLURILOR ȘI RESPONSABILITĂȚILOR ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Vlad PETROV, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: Aliona CORCENCO, dr., lect. univ.

Abstract: *In the complex landscape of administration and governance, civil service and political office play essential but distinct roles. Although both serve the public interest, the nature, responsibilities, and manner of filling these positions differ significantly. This article aims to explore and compare these two categories of positions, highlighting their fundamental differences, in order to clarify the role of each in the proper functioning of the state.*

Keywords: *political office, public office, central public administration, local public administration, role.*

Analizând funcționarea și mecanismul de conducere a statului, am identificat două tipologii de funcții în stat care, deși par a fi la fel, sunt total diferite, vorbim despre funcția publică și funcția politică, care joacă un rol semnificativ în buna funcționare a sistemului administrativ al Republicii Moldova.

Conform articolului 2, din Legea nr. 158 din 04.07.2008 cu privire funcția publică și statutul funcționarului public, funcția publică este definită ca: „un ansamblu de atribuții și obligații stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică” [5]. În unele surse funcția publică apare ca: „o grupare de atribuții și de competențe în scopul de a satisface anumite interese generale, întrucât orice putere socială se legitimează numai prin finalitatea sa de interes public, neputându-se admite ca ea să fie utilizată în scopuri personale. Funcția publică reprezintă „complexul drepturilor și obligațiilor de interes general stabilite potrivit legii în scopul realizării competenței unei autorități de către persoane legal învestite” [4]. Analiza doctrinară a noțiunii de funcție publică afirmă că aceasta prezintă: „o unitate primară a autorității publice, care determină locul și rolul persoanei care va fi investită în ea, sarcinile și drepturile necesare pentru realizarea lor, exigențele față de pregătirea profesională și calitățile personale ale celui care va candida la ocuparea ei”. Astfel, reieșind din cele menționate anterior, deducem că funcția publică se referă la rolul și importanța acesteia în societate, iar, în linii generale, funcția publică este văzută ca un serviciu esențial pentru funcționarea statului și pentru asigurarea bunăstării cetățenilor.

În domeniul de activitate funcția publică are la bază un șir de principii, care contribuie la clasificarea ei în rândul promotorilor unui stat de drept democratic. Potrivit articolului 5 din Legea nr. 158 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, observăm că principiile de bază ale funcției publice sunt: „Serviciul public se bazează pe principiile egalității și nondiscriminării legalității, profesionalismului, transparenței, imparțialității, independenței, responsabilității, stabilității și loialității [5]. Aceste principii sunt fundamentale pentru o administrație publică modernă și eficientă, care să servească interesele cetățenilor și să contribuie la dezvoltarea societății.

Fiind o funcție care contribuie la dezvoltarea și buna funcționare a societății, funcția publică are un șir de responsabilități, pe care funcționarii publici le respectă și le implementează în domeniul lor de activitate, acestea sunt:

- Implementarea și executarea politicilor publice adoptate de guvern sau autoritățile politice.
- Asigurarea bunei funcționări a administrației publice la nivel central sau local.
- Respectarea principiilor de imparțialitate și echitate în furnizarea serviciilor publice.
- Oferirea de consultanță tehnică sau administrativă în diverse domenii.
- Colaborarea cu politicienii pentru a pune în practică strategii guvernamentale.

În urma analizei responsabilităților vom deduce rolul funcției publice care este bine determinat și prevede că funcționarii publici sunt responsabili pentru implementarea legilor, reglementărilor și politicilor stabilite de autoritățile politice. Ei se ocupă de activitățile administrative de zi cu zi, care includ gestionarea documentelor, organizarea procedurilor administrative, coordonarea proiectelor publice, evaluarea activităților și asigurarea conformității cu legea.

Instituirea funcției publice este un proces complex și esențial pentru organizarea și funcționarea statului. Ea se referă la **crearea, structurarea și reglementarea sistemului de angajați care lucrează în administrația publică**. Acest proces implică stabilirea cadrului legal, a structurilor organizatorice, a procedurilor de recrutare, a drepturilor și obligațiilor funcționarilor publici. Conform prevederilor articolului 6 din Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public: „Funcțiile publice se instituie în temeiul actelor Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și ale altor autorități publice, emise în limitele competenței lor, stabilite de Constituție și de alte legi” [5]. **În Republica Moldova**, instituirea funcției publice a fost un proces complex, marcat de reforme succesive, în special după obținerea independenței, deoarece aflându-ne o bună parte sub controlul administrativ al fostei Uniuni Sovietice, funcția publică era adaptată conform prevederilor funcționalității ei, unde nu mai putem vorbi despre transparență, egalitate, independență din simplu motiv că funcția publică în U.R.S.S. se baza, în mare parte, pe controlul total al tuturor instituțiilor statului. Instituirea funcției publice este un demers fundamental pentru construirea unui stat modern și eficient. Un sistem de funcție publică bine structurat și reglementat contribuie la buna guvernare, la furnizarea de servicii publice de calitate și la respectarea principiilor statului de drept.

Când vorbim despre ocuparea unei funcții publice trebuie să menționăm că aceasta prezintă procesul prin care o persoană devine funcționar public, adică este angajată într-o instituție a administrației publice pentru a exercita atribuții specifice în numele statului sau al autorităților locale. Acest proces este reglementat de legi și proceduri specifice, menite să asigure că persoanele selectate sunt competente, integre și potrivite pentru rolul respectiv. Conform prevederilor Legii 158/2008, cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, putem observa că ocuparea funcției publice se face în temeiul prevederilor articolului 28, în care se menționează metodele prin care se poate obține funcția publică:

„(1) Ocuparea funcției publice vacante sau temporar vacante se face prin:

- a) concurs;
- b) promovare;
- c) transfer;
- d) detașare;
- e) asigurare a interimatului funcției publice de conducere de nivel superior și al funcției publice de conducere;
- f) numire în baza obținerii calificativului de evaluare „foarte bine” la finalizarea programului de stagii plătite în serviciul public cu o durată completă de ore, conform prevederilor Legii nr. 123/2023 cu privire la stagiile plătite în serviciul public;
- g) redistribuire a funcționarilor publici din corpul de rezervă” [5].

În cadrul alineatului (2) din prezentul articol se menționează despre de organizarea și monitorizarea procesului dat: „Concursul pentru ocuparea funcției publice se organizează, de regulă, după aplicarea modalităților de ocupare a funcției publice specificate la alin. (1) lit. b), c) și g), ținându-se cont de planul anual de ocupare a funcțiilor publice” [5].

Autoritatea publică elaborează planul anual de ocupare a funcțiilor publice până la data de 31 decembrie a anului în curs, în modul stabilit de către Guvern și îl publică pe pagina web oficială a acesteia, cu notificarea Cancelariei de Stat.

Deci putem afirma că ocuparea unei funcții publice este un proces riguros, menit să asigure că administrația publică este formată din persoane competente și dedicate serviciului public, iar respectarea principiilor de merit, transparență și egalitate de șanse este esențială pentru credibilitatea și eficiența administrației.

Statul reprezintă în sine un mecanism, care, fiind un instrument de realizare a intereselor unor grupuri sociale concrete, are drept scop menținerea păcii sociale, armonizarea intereselor și instaurarea echității sociale. Pentru o funcționare eficientă statul adoptă un regim de stat, care prezintă în sine un regim politic prin care se înțelege o totalitate de procedee de realizare a puterii în stat, evocând raporturile dintre componentele sistemului social-politic și economic.

Prin termenul de politică percepem o știință, o artă de a guverna un stat, este o formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se urmărește ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunității respective. Un alt sens al politicii ar fi tactică, strategia metodele și mijloacele folosite de organele puterii pentru a realiza obiectivele fixate, totodată politica apare ca o ideologie care reflectă această activitate.

Funcția politică, pe de altă parte, se referă la pozițiile de conducere ocupate de persoane alese sau numite în funcții care au ca scop formularea și orientarea politicilor publice. Acești indivizi sunt responsabili pentru stabilirea obiectivelor și direcțiilor guvernamentale, iar prin activitățile lor, influențează deciziile politice și strategia guvernamentală.

Instituțiile politice prezintă un ansamblu de reguli de conduită care au același obiect de reglementare, cu aceleași funcții care cuprind un tot întreg. Activitățile lor de bază este puterea politică: organizarea, transmiterea, exercitarea și legitimarea ei.

Instituțiile politice se clasifică în conformitate cu rolul lor și funcțiile pe care le exercită, astfel avem:

- Instituții politice statale – în centrul cărora se află statul, aici vorbim despre (instituția legislativă – parlamentul, instituția politică a șefului statului – președinția, instituția politică executivă – guvernul).
- Instituții politice extra-statale – din care fac parte partidele politice.

În continuare, vom analiza fiecare instituție separat, vom analiza etapele de numire în funcție și vom determina care este scopul lor în activitatea administrației publice [4].

Asemenea funcției publice, funcția politică are responsabilități care prezintă o importanță majoră în ceea ce privește funcționarea eficientă a statului:

- Stabilirea și promovarea programelor politice ale guvernului sau ale partidului.
- Legiferarea prin adoptarea de legi și reglementări care afectează diverse sectoare ale societății.
- Coordonarea și supervizarea activității funcționarilor publici.
- Reprezentarea intereselor cetățenilor la nivel național sau local.
- Comunicarea cu publicul și cu alte autorități politice internaționale.

Rolul funcției politice este definit de domeniul de activitate care prevede că funcționarii politici au rolul de a defini, promova și modifica politicile publice, în funcție de nevoile și prioritățile cetățenilor sau ale partidului pe care îl reprezintă. Ei au responsabilitatea de a lua decizii strategice privind direcțiile guvernamentale și de a lua măsuri pentru atingerea obiectivelor politice. Astfel, putem afirma că rolul funcționarilor politici este mult mai important, întrucât acești sunt cei care asigură dezvoltarea strategică, economică, politică a statului.

Când vorbim de alegerea sau numirea într-o funcție înaltă de stat, se are în vedere că aceasta este efectuată de către Parlament sau șeful statului. În cazul în care deputatul preferă benevol exercitarea unei funcții alese la discreția lui, chiar dacă aceasta este electivă (primar, de exemplu), el trebuie să demisioneze, în cazul dat având loc încetarea voluntară a mandatului.

Conform prevederilor Constituției articolul 38, alineatul (3): „Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii” [1]. Codul Electoral în cadrul articolului 15 prevede „Dreptul de a fi aleși îl au cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot care întrunesc condițiile prevăzute de prezentul cod” [2]. Deci putem observa că oricare cetățean al Republicii Moldova poate înainta la funcție politică întrunind unele aspecte.

În legătură cu aceste diferite reglementări, vom menționa o problemă destul de interesantă și importantă privind momentul începerii mandatului. Atât art. 67 din Constituția României, cât și art. 69 din Constituția Republicii Moldova nu vorbesc de începerea mandatului, ci de momentul intrării deputatului în exercițiul mandatului, iar acestea sunt două lucruri diferite [3].

Alegerea președintelui este un proces electoral important în cadrul unui sistem politic, prin care cetățenii unui stat își aleg liderul suprem al țării. Președintele este, de regulă, șeful statului și reprezintă autoritatea politică de vârf.

Conform prevederilor constituționale, persoana care înaintează la funcția de președinte al statului trebuie să întrunească următoarele prevederi: „(1) Președintele Republicii Moldova este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Poate fi ales Președinte al Republicii Moldova cetățeanul cu drept de vot care are 40 de ani împliniți, a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puțin de 10 ani și posedă limba română.

(3) Este declarat ales candidatul care a întrunit cel puțin jumătate din voturile alegătorilor ce au participat la alegeri.

(4) În cazul în care nici unul dintre candidați nu a întrunit această majoritate, se organizează al doilea tur de scrutin, între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului de voturi obținute în primul tur. Este declarat ales candidatul care a obținut cel mai mare număr de voturi, cu condiția că numărul acestora e mai mare decât numărul voturilor exprimate împotriva candidatului.

(6) Procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova este stabilită prin lege organică”.

Mandatul exercitării funcției de președinte este stipulat în legea supremă a statului Constituția, care în articolul 80 prevede: „(1) Mandatul Președintelui Republicii Moldova durează 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.

(2) Președintele Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou-ales.

(3) Mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(4) Nicio persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive” [1].

După alegerea președintelui, acesta devine **șeful statului** și, în funcție de sistemul politic, poate avea diverse atribuții, de la roluri simbolice în sisteme parlamentare la puteri executivă și de comandă directă asupra guvernului în sisteme prezidențiale.

O altă funcție politică care implică responsabilitate și dezvoltare eficientă în domeniul administrației publice este cea de Prim-ministru. **Alegerea prim-ministrului** este un proces esențial în cadrul guvernării unui stat, iar modul în care este ales poate varia semnificativ, în funcție de tipul de sistem politic adoptat în fiecare țară. Prim-ministrul este, de obicei, **șeful guvernului** și joacă un rol central în conducerea administrației publice, coordonarea politicii guvernamentale și implementarea programului politic al coaliției de guvernare.

Conform articolului 98, alineatul (1) și alineatul (2) din Constituția Republicii Moldova, învestitura în funcție a Prim-ministrului se face prin desemnarea unui candidat de către Președinte:

„(1) După consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru. (2) Candidatul pentru funcția de Prim-ministru va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului” [1].

La articolul 101 este stipulat cine este Prim-ministrul și care sunt atribuțiile de bază: „(1) Prim-ministrul conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin. (2) În cazul imposibilității Prim-ministrului de a-și exercita atribuțiile sau în cazul decesului acestuia, Președintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru

interimar până la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor încetează, dacă Prim-ministrul își reia activitatea în Guvern. (3) În cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern” [1].

Deci putem afirma că Prim-ministrul are un rol important în asigurarea unei guvernări eficiente, prin crearea unei echipe formată din profesioniști asigură o funcționare mai bună a instituțiilor statului.

Partidele politice în Republica Moldova joacă un rol central în viața politică a țării, având un impact semnificativ asupra procesului electoral, guvernării și stabilității politice. Sistemul politic al Republicii Moldova este un **sistem parlamentar** bazat pe **democrație reprezentativă**, iar partidele politice sunt esențiale pentru organizarea alegerilor, formarea guvernului și reprezentarea cetățenilor în cadrul legislativului. **Reprezentanții partidelor politice** din Republica Moldova sunt membri sau lideri care reprezintă interesele și valorile politice ale partidelor în cadrul instituțiilor publice, guvernamentale sau în viața politică generală. Acești reprezentanți pot ocupa funcții diverse, inclusiv în **Parlamentul Republicii Moldova**, în **guvern**, la nivel local, sau pot fi lideri de partide care influențează direcțiile politice ale țării.

Un alt aspect important al funcției politice este legătura cu **ideologia politică**. Funcționarii politici, în special cei care provin din partide politice, trebuie să promoveze viziunea și valorile ideologice ale partidului lor. Deciziile politice sunt adesea influențate de aceste ideologii și de promisiunile făcute în campaniile electorale.

Puterea politică și puterea publică sunt interconectate. Puterea politică stabilește cadrul legal și instituțional în care operează puterea publică. Cei care dețin puterea politică iau decizii cu privire la modul în care este exercitată puterea publică și la modul în care sunt alocate resursele publice. Cu toate acestea, puterea publică are și o anumită autonomie față de puterea politică. Funcționarii publici au expertiză și cunoștințe specializate care le permit să influențeze deciziile politice. De asemenea, ei sunt responsabili pentru implementarea politicilor, ceea ce le conferă o anumită putere discreționară.

În concluzie, **funcția publică și funcția politică** joacă roluri complementare în administrația publică. Funcția publică este mai tehnică și birocratică, concentrându-se pe implementarea corectă a politicilor, în timp ce funcția politică este legată de formularea și direcționarea politicii guvernamentale. Colaborarea eficientă între acestea este esențială pentru buna guvernare și pentru asigurarea unui echilibru între stabilitatea administrativă și flexibilitatea politică.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova [online] [citat: 15.03.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
2. Codul electoral [online] [citat: 29.03.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144550&lang=ro
3. Constituția Republicii Moldova. Comentariu [online] [citat: 28.03.2025] Disponibil: https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf
4. GUȚULEAC Victor, COMARNIȚAIA ELENA, Note de curs, Drept administrativ. Chișinău, 2013. [online] [citat: 17.03.2025] Disponibil: <https://old.criminology.md/suport/sup1.pdf>

5. Legea nr. 158 din 04-07-2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, publicat: 23-12-2008 în Monitorul Oficial Nr. 230-232 art. 840 [online] [citat: 10.03.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120077&lang=ro

CZU 336.71

REGLEMENTAREA ACTIVITĂȚILOR BANCARE: LIMITE ȘI PERMISIUNI ÎN SECTORUL FINANCIAR

Ana MITROFAN, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: Natalia JANU, asist. univ., drd.

Abstract: *The banking system of the Republic of Moldova is governed by a strict legal framework designed to ensure financial stability and consumer protection. This article analyzes the limits and permissions imposed on banks by national legislation, focusing on permitted financial activities and prohibited operations. Regulations set by the National Bank of Moldova (NBM), along with international standards such as the Basel Agreements, contribute to preventing systemic risks and strengthening trust in the banking system. The study highlights the importance of complying with legal norms to ensure a secure and sustainable financial environment.*

Keywords: *banking regulation, financial stability, consumer protection, permitted banking activities, prohibited operations, systemic risks, financial compliance, banking supervision, basel agreements, Banking transparency, national Bank of Moldova.*

Introducere. Sectorul bancar din Republica Moldova joacă un rol esențial în economia națională, având atribuții importante în procesul de intermediere financiară, stabilizarea pieței și susținerea dezvoltării economice. În acest context, reglementările bancare sunt fundamentale pentru menținerea unui mediu economic sigur și transparent. Aceste reglementări sunt stabilite prin legislația națională și sunt influențate de standardele internaționale, inclusiv de cele formulate în cadrul Acordurilor Basel. Monitorizarea activităților bancare de către autoritățile competente, precum Banca Națională a Moldovei, are scopul de a asigura stabilitatea instituțiilor financiare, protecția intereselor consumatorilor și prevenirea riscurilor care pot afecta economia.

Băncile au dreptul de a desfășura o gamă largă de activități financiare, însă acestea sunt strict reglementate pentru a preveni riscurile sistemice. Reglementarea activităților bancare reprezintă un aspect esențial în dezvoltarea unui sector financiar stabil și eficient, iar în Republica Moldova acest proces este reglementat de o serie de norme și reglementări menite să protejeze atât instituțiile financiare, cât și clienții acestora. Aceste reglementări includ limite, permisiuni și restricții care sunt stabilite de autoritățile competente, cum ar fi Banca Națională a Moldovei (BNM), pentru a asigura buna funcționare a sistemului bancar.

Dreptul bancar are un rol crucial în asigurarea stabilității sistemului financiar, protecția drepturilor consumatorilor și în stimularea dezvoltării economice. El este reglementat de un ansamblu de surse legale, care se împart în trei categorii principale:

internaționale, comunitare și naționale (Schema 1). Fiecare dintre acestea joacă un rol important în crearea unui cadru legal, stabil și coerent pentru funcționarea sistemului bancar și pentru protecția intereselor economice ale țării.

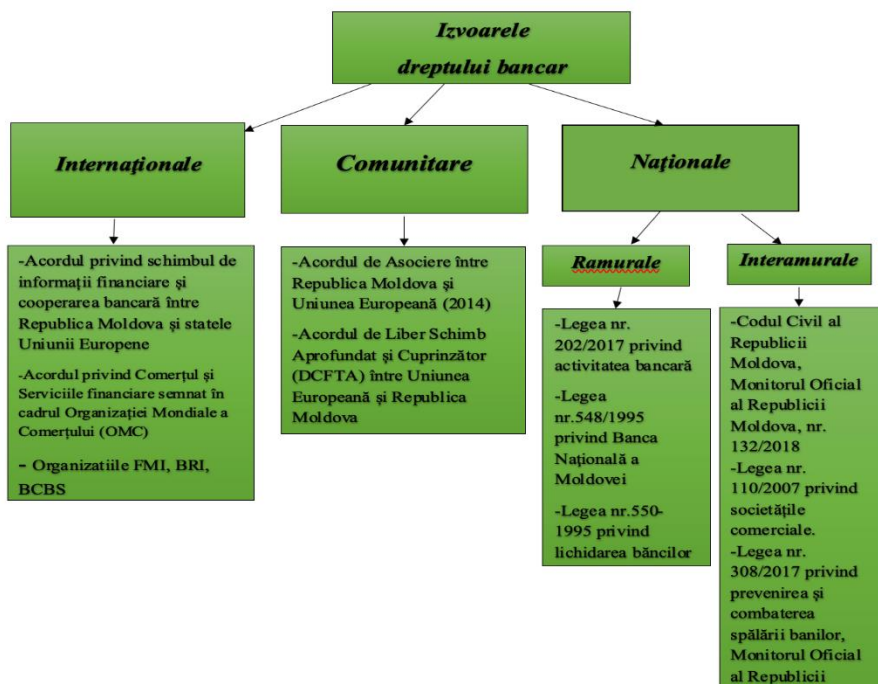

Fig. 1. Clasificarea izvoarelor dreptului bancar

Izvoarele comunitare ale dreptului bancar se referă la reglementările și normele adoptate de organizațiile regionale sau supranaționale care influențează direct sau indirect legislația națională, inclusiv în domeniul bancar. Aceste izvoare sunt esențiale pentru statele care sunt membre ale unor uniuni regionale, cum ar fi Uniunea Europeană, și care sunt angajate în procesul de aliniere a legislației naționale la standardele și reglementările comune ale acestor organizații.

În cazul Republicii Moldova, izvoarele comunitare se referă, în principal, la influențele legale și reglementările impuse de acordurile și instituțiile regionale și supranaționale cu care țara are relații.

În prim plan a izvoarelor comunitare, este *Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană* (2014) care are scopul de a consolida relațiile politice și economice dintre cele două părți. Acordul include angajamente și reforme semnificative în mai multe domenii, inclusiv în domeniul dreptului bancar și financiar, și reprezintă un pas important în procesul de integrare europeană al Moldovei [1, p. 33 art. 21]. Acordul cuprinde mai multe capitole care reglementează domenii esențiale, cum ar fi comerțul liber, colaborarea în sectorul bancar și reformele instituționale. De asemenea, prevede ca ambele părți să adopte legislația europeană, in-

cluzând reglementările pentru prevenirea spălării banilor și protecția consumatorilor. [2, art. 2, art. 6, art. 56]. Instituțiile financiare din Moldova trebuie să se conformeze standardelor Uniunii Europene pentru a asigura transparența și stabilitatea sistemului bancar. Reglementările stipulează că băncile și instituțiile financiare trebuie să furnizeze informații clare și accesibile publicului, precum și autorităților de reglementare. Acordul impune ca Republica Moldova să adopte reglementări care garantează transparența în sectorul financiar [3, p. 74-76].

Mai există și *Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA)* între Uniunea Europeană și Republica Moldova, reprezentând o componentă esențială a Acordului de Asociere, având ca obiectiv integrarea economiei Moldovei în piața internă europeană. Acest acord economic și comercial include un set amplu de reglementări și angajamente, nu doar în domeniul comerțului, dar și în alte sectoare economice, cum ar fi cel bancar și financiar [4, p. 1-4]. Scopul principal al DCFTA este stimularea comerțului și atragerea de investiții între Republica Moldova și Uniunea Europeană, promovarea reformelor economice interne și îmbunătățirea standardelor economice și comerciale ale Moldovei. Printre obiectivele principale ale acordului se numără: Liberalizarea comerțului și accesului pe piață. DCFTA vizează reducerea tarifelor vamale și eliminarea barierelor comerciale între cele două părți, facilitând accesul produselor moldovenești pe piața europeană și, de asemenea, al produselor europene pe piața moldovenească. Acordul se aplică atât produselor industriale, cât și celor agricole, iar reglementările privind siguranța alimentară și standardele de calitate sunt armonizate cu normele europene [5]. Cooperarea în domeniul financiar și bancar include măsuri pentru îmbunătățirea reglementărilor bancare și supravegherii financiare în Republica Moldova, asigurând alinierea acestora la cele mai bune practici internaționale și reglementările Uniunii Europene, pentru o mai bună stabilitate financiară și conformitate internațională.

În completarea izvoarelor comunitare, care se referă, în principal, la normele și reglementările interne ale Uniunii Europene, izvoarele internaționale ale dreptului bancar reprezintă un ansamblu de norme și principii care provin dintr-un cadru mult mai larg, ce include tratate internaționale, acorduri bilaterale și instituții financiare internaționale. Aceste izvoare sunt esențiale pentru reglementarea sistemului bancar la nivel global și pentru integrarea sistemului bancar din Republica Moldova în contextul financiar internațional.

Izvoarele internaționale sunt fundamentale în stabilirea standardelor și a bunelor practici în domeniul bancar, având un impact semnificativ asupra politicii financiare, reglementării bancare și supravegherii instituțiilor financiare. Printre aceste izvoare, cele mai relevante sunt:

Acordurile internaționale, atât bilaterale, cât și multilaterale, joacă un rol crucial în stabilirea cadrului normativ global pentru activitățile financiare și bancare. Aceste acorduri sunt încheiate între state și organizații internaționale și au ca scop reglementarea și armonizarea practicilor financiare, asigurând un mediu de cooperare și stabilitate în domeniul bancar la nivel global. *Acordurile bilaterale* sunt înțelese ca tratate între două entități (de obicei, două state sau un stat și o organizație internațională) care reglementează relațiile financiare și bancare dintre ele.

Un aspect esențial al acordului este combaterea finanțării terorismului, un fenomen global care amenință securitatea internațională. Prin implementarea acestui acord, autoritățile financiare din Republica Moldova și Uniunea Europeană colaborează pentru a identifica sursele de finanțare care sprijină activitățile teroriste, prevenind, astfel, accesul acestora la resurse financiare. Schimbul rapid de informații și alinierea reglementărilor financiare permit autorităților să urmărească fluxurile de capital care ar putea fi utilizate pentru activități ilegale sau teroriste. În plus, măsurile de prevenire a finanțării terorismului asigură că instituțiile financiare din Moldova respectă normele internaționale și europene, astfel, contribuind la securitatea financiară globală și la stabilitatea regiunii [6].

Acordurile multilaterale sunt tratate încheiate între mai multe țări și organizații internaționale, având scopul de a stabili reguli comune pentru gestionarea activităților financiare și bancare. Un exemplu relevant în acest domeniu este *Organizația Mondială a Comerțului (OMC)* are ca scop principal facilitarea schimburilor comerciale între țările membre prin crearea unor reguli clare și echitabile. OMC-ul lucrează pentru a reduce barierele comerciale, cum ar fi tarifele vamale și cotele, pentru a promova comerțul liber și echitabil pe plan global. De asemenea, organizația se ocupă de soluționarea disputelor comerciale între state și ajută la negocierea de acorduri care să favorizeze dezvoltarea economică globală. Pe lângă reglementarea comerțului cu bunuri, OMC are un rol important și în domeniul comerțului cu servicii și în gestionarea reglementărilor legate de proprietatea intelectuală. Aceasta încurajează țările să adopte politici comerciale deschise, favorabile integrării economice globale, și să contribuie la un comerț mai stabil și mai transparent [7, p. 23-73].

Asemenea OMC, care promovează comerțul liber între națiuni, FMI joacă un rol esențial în asigurarea stabilității economice globale, prin monitorizarea politicilor economice și acordarea de sprijin financiar statelor care se confruntă cu crize economice. Organizația oferă asistență financiară statelor membre și implementează un sistem de supraveghere care monitorizează politicile economice și financiare ale acestora. În domeniul bancar, FMI contribuie la stabilirea unor standarde internaționale de reglementare prin intermediul unor instrumente precum Codul de conduită pentru reglementarea piețelor financiare. FMI elaborează standarde și recomandări pentru supravegherea instituțiilor financiare și pentru prevenirea crizelor financiare. Acesta include reguli de comportament pentru băncile centrale și pentru autoritățile de reglementare financiară din fiecare stat, promovând transparența și bunele practici în gestionarea riscurilor [8, p. 4].

Banca Mondială, împreună cu Fondul Monetar Internațional, joacă un rol important în stabilirea unui sistem financiar global sigur și echitabil. În domeniul bancar, Banca Mondială contribuie la promovarea reglementărilor financiare solide, ajutând țările să creeze cadre de reglementare conforme cu standardele internaționale. Un exemplu relevant al acestui sprijin este susținerea țărilor în dezvoltarea unui sistem bancar stabil și în prevenirea riscurilor financiare. De asemenea, Banca Mondială sprijină reformele structurale ale sistemelor bancare din statele în dezvoltare, inclusiv Republica Moldova, prin oferirea de asistență financiară și tehnică pentru implementarea unor reglementări mai stricte, care vizează capitalizarea băncilor, protecția consumatorilor și gestionarea riscurilor [9, p. 126-128].

În contextul reglementărilor financiare globale și europene, sursele naționale ale dreptului bancar constituie baza legislativă locală ce reglementează activitățile bancare într-o anumită țară. Aceste reglementări sunt influențate de normele internaționale și europene, însă sunt adaptate specificităților economice și juridice ale fiecărui stat. În Republica Moldova, legislația națională în domeniul bancar reflectă angajamentele internaționale și comunitare, dar este și rezultatul unui sistem juridic propriu, care ține cont de dezvoltările interne și de procesul de integrare în structurile internaționale. În acest cadru, izvoarele naționale sunt formate atât din sursele ramurale, cât și din cele interamurale.

Izvoarele ramurale sunt surse juridice care reglementează în mod direct activitatea băncilor și a instituțiilor financiare, stabilind norme detaliate pentru organizarea și funcționarea acestora. Aceste surse includ legi, reglementări și acte normative care se aplică direct sectorului bancar, având rolul de a asigura conformitatea instituțiilor financiare cu cerințele legale și reglementările specifice. În Republica Moldova, Legea privind activitatea bancară stabilește norme detaliate pentru desfășurarea activităților bancare, reglementând atât organizarea, cât și funcționarea instituțiilor financiare, în scopul de a asigura stabilitatea și transparența sistemului bancar. Legea privind lichidarea băncilor. Această lege stabilește regulile aplicabile procesului de lichidare benevolă sau silită a unei bănci și are ca obiect reglementarea unei proceduri ordonate de lichidare, protejând, astfel, interesele deponenților și asigurând stabilitatea sistemului financiar [10, art. 1]. La fel, legea privind Banca Națională a Moldovei, această lege definește statutul juridic, obiectivele și atribuțiile BNM, stabilind cadrul în care aceasta își desfășoară activitatea ca bancă centrală a Republicii Moldova.

Izvoarele interamurale ale dreptului bancar sunt reglementările care se află la granița dintre dreptul bancar și alte domenii ale dreptului, cum ar fi: dreptul civil, administrativ sau penal. Aceste norme reglementează relațiile juridice complexe ce implică bănci și alte instituții financiare, dar care nu sunt reglementate exclusiv de dreptul bancar.

Dreptul civil reglementează relațiile dintre băncile comerciale și clienții acestora, acoperind aspecte precum contractele de depozit, împrumuturi și alte servicii bancare. Există o intersecție frecventă între dreptul bancar și cel civil, mai ales când sunt implicate drepturile și obligațiile din contracte și reglementările referitoare la executarea acestora. Atât dreptul bancar, cât și dreptul civil reglementează contractele de credit și garanțiile bancare, deoarece acestea sunt acorduri private între părți [11, art. 1741, art. 1242].

Dreptul administrativ în domeniul bancar sunt reglementările care provin din intersecția dintre dreptul bancar și dreptul administrativ. Acestea reglementează activitățile băncilor și ale instituțiilor financiare prin acte administrative emise de autoritățile de reglementare, precum Banca Națională a Moldovei (BNM) sau alte instituții competente, care stabilesc norme și proceduri pentru supravegherea și controlul sectorului bancar. Aceste reglementări administrative includ norme referitoare la licențierea băncilor, cerințele de capital, sistemele de plăți și măsurile de prevenire a riscurilor financiare [12].

În cadrul dreptului penal, infracțiunile legate de activitățile bancare sunt reglementate printr-o serie de norme care vizează combaterea activităților ilegale, inclusiv

frauda bancară, spălarea banilor, evaziunea fiscală și frauda financiară. Aceste infracțiuni sunt reglementate de legislația penală și de reglementările financiare care sunt aplicabile instituțiilor bancare și financiare. În ceea ce privește spălarea banilor și finanțarea terorismului, una dintre cele mai importante reglementări, în acest sens, în Republica Moldova este Legea privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului ce reglementează comportamentele ilegale în sectorul bancar, precum și obligațiile instituțiilor financiare de a preveni și combate aceste activități [13, art. 3, art. 6, art. 13].

Izvoarele ramurale și interamurale ale dreptului bancar sunt esențiale pentru reglementarea completă a activităților financiare și bancare. În timp ce izvoarele ramurale reglementează direct activitățile băncilor și instituțiilor financiare, izvoarele interamurale stabilesc relațiile dintre dreptul bancar și alte ramuri ale dreptului, asigurându-se că activitățile bancare se desfășoară în conformitate cu reglementările economice, administrative, civile și penale.

După analizarea izvoarelor dreptului bancar, este esențial să ne concentrăm asupra principalului act normativ care reglementează activitatea bancară în Republica Moldova, Legea nr. 202/2017 publicată în Monitorul Oficial nr. 434-439 privind activitatea bancară. Aceasta reprezintă cadrul juridic fundamental pentru organizarea, funcționarea și supravegherea instituțiilor bancare din țară, aliniindu-se la standardele internaționale și europene în materie de reglementare financiară. Această lege stabilește cadrul juridic de funcționare a băncilor comerciale, inclusiv procedurile de înființare, licențiere, reglementarea capitalului și cerințele de solvabilitate. Scopul principal al acestei legi este de a asigura funcționarea corectă și eficientă a băncilor, protejând, în același timp, depozitele și interesele clienților.

Legea prevede **reguli** clare în ceea ce privește:

- înființarea și licențierea băncilor;
- regimul capitalului băncilor;
- supravegherea și controlul activităților bancare;
- emisia de monedă;
- supervizarea băncilor și a instituțiilor financiare.

Ce ține de înființarea și licențierea băncilor, legea stabilește că orice persoană juridică ce intenționează să desfășoare operațiuni bancare în Republica Moldova trebuie să obțină o autorizație de la Banca Națională a Moldovei (BNM), care va verifica respectarea cerințelor privind capitalul minim și organizarea internă [14, art. 3 lit. (d)]. Pentru a preveni riscurile de insolvabilitate și a menține încrederea în sistemul bancar, legislația impune băncilor anumite cerințe de capitalizare. Regimul capitalului băncilor stabilește cerințe de capital minim, pe care băncile trebuie să le îndeplinească pentru a-și menține licența și pentru a preveni riscurile de insolvabilitate.

De asemenea, reglează capitalizarea băncilor și îmbunătățirea structurii de capital pentru a asigura stabilitatea acestora pe termen lung [14, art. 9 lit. (b)]. Lipsa unui control eficient asupra activităților bancare poate duce la instabilitate financiară și pierderea încrederii în sistemul bancar. Pentru a evita astfel de situații, legea acordă Băncii Naționale a Moldovei responsabilitatea de a monitoriza și sancționa băncile care nu respectă reglementările în vigoare. Supravegherea și controlul activităților

bancare stipulează atribuțiile BNM de a monitoriza activitatea băncilor și de a asigura conformitatea acestora cu normele legale. Banca Națională are autoritatea de a impune sancțiuni băncilor care nu respectă reglementările stabilite [14, art. 5 alin. (1), (2)].

La fel, controlul asupra emiterii de monedă este esențial pentru menținerea echilibrului economic și a stabilității financiare. Banca Națională a Moldovei are responsabilitatea exclusivă de a emite moneda națională și de a implementa politici menite să controleze inflația și să asigure stabilitatea prețurilor. Transformarea digitală a sistemului financiar a condus la dezvoltarea monedei electronice, un mijloc modern de plată care permite efectuarea tranzacțiilor fără utilizarea fizică a numerarului. În acest context, legislația stabilește reguli stricte pentru emiterea și utilizarea monedei electronice, asigurând securitatea și transparența operațiunilor cum ar fi emiterea de monedă electronică în conformitate cu Legea nr. 114/2012 cu privire la serviciile de plată și moneda electronică [15, art. 14 alin. (1) lit. o].

Și-n ultimul rând, supervizarea băncilor și instituțiilor financiare este un pilon esențial al stabilității economice și al funcționării corecte a sistemului bancar. Prin monitorizarea continuă și aplicarea reglementărilor stricte, Banca Națională a Moldovei asigură un mediu financiar sigur, protejând atât instituțiile bancare, cât și clienții acestora. Implementarea unor măsuri eficiente de supraveghere contribuie la prevenirea riscurilor, creșterea transparenței și consolidarea încrederii în sectorul bancar. BNM monitorizează activitatea băncilor și altor instituții financiare din Republica Moldova, asigurându-se că acestea respectă reglementările legale și standardele internaționale de solvabilitate și lichiditate. În acest sens, BNM efectuează inspecții și analize financiare, iar în cazul constatării unor abateri grave, poate dispune sancțiuni, inclusiv retragerea licenței [14, art. 106 alin. (2) lit. c].

Legea prevede reguli clare în ceea ce privește supravegherea băncilor și instituțiilor financiare, stabilind mecanisme riguroase pentru asigurarea conformității acestora cu normele de prudență financiară. Prin aceste reglementări, se urmărește menținerea stabilității sistemului bancar, protecția deponenților și prevenirea riscurilor de insolvabilitate. Rolul Băncii Naționale a Moldovei este esențial în aplicarea acestor măsuri, contribuind la transparența și siguranța sectorului financiar.

Dat fiind faptul că în Republica Moldova, Banca Națională a Moldovei (BNM) joacă un rol central în stabilirea și aplicarea acestor permisiuni și restricții, întrucât aceasta asigură respectarea reglementărilor și promovează stabilitatea financiară, este importantă luarea ca bază normativă și Legea nr. 202/2017 publicată în Monitorul Oficial nr. 434-439. Permisunile acordate băncilor se referă la activitățile pe care acestea le pot desfășura în cadrul reglementărilor legale și instituționale.

Printre cele mai importante **permisiuni** se numără:

- Activități de intermediere financiară;
- Crearea de produse financiare noi;
- Parteneriate cu alte instituții financiare.

Băncile au permisiunea de a acorda credite, de a primi depozite de la persoane fizice și juridice, de a desfășura operațiuni de schimb valutar și de a oferi servicii financiare diversificate, inclusiv administrarea fondurilor de pensii și alte produse financiare. Prin aceste activități, băncile contribuie la sprijinirea economiei, oferind

persoanelor și companiilor resurse financiare pentru dezvoltare și protecție financiară. Băncile sunt autorizate să atragă depozite, să acorde credite și să desfășoare alte activități de intermediere financiară, contribuind la echilibrul pieței financiare. Prin aceste operațiuni, băncile nu doar facilitează accesul la finanțare pentru persoane fizice și juridice, ci și joacă un rol important în gestionarea riscurilor economice. Reglementarea strictă a acestui domeniu asigură stabilitatea financiară și protejează interesele deponenților și ale investitorilor [14, art. 14 alin. (1) lit. b].

Este importantă și crearea de produse financiare noi, unde băncile au dreptul de a dezvolta și introduce noi produse financiare, cum ar fi credite ipotecare, carduri de credit, conturi de economii sau soluții de investiții. Acest lucru le ajută să răspundă mai bine nevoilor clienților și să contribuie la diversificarea pieței financiare. Totuși, pentru a preveni riscurile și a menține stabilitatea sistemului bancar, Banca Națională a Moldovei supraveghează și reglementează aceste produse. Monitorizarea atentă asigură un echilibru între inovație și siguranță financiară, protejând atât clienții, cât și economia în ansamblu [14, art.14 alin.(1) lit. g]. Băncile pot colabora cu alte instituții financiare, atât la nivel național, cât și internațional, pentru a-și extinde gama de servicii și a-și îmbunătăți capacitățile financiare. Aceste parteneriate le permit să ofere produse mai diverse, să acceseze noi surse de capital și să își consolideze poziția pe piața globală. Colaborările internaționale sunt esențiale pentru integrarea în sistemul financiar mondial, facilitând expansiunea pe piețele externe și creșterea competitivității în sectorul bancar [14, art. 111 alin. (1),(2)].

Deși băncile beneficiază de o serie de drepturi și oportunități, acestea sunt supuse unor restricții clare stabilite de Banca Națională a Moldovei (BNM) și legislația în vigoare. Printre cele mai importante **restricții** se numără:

- Limitarea expunerii și a riscurilor de credit.
- Cerințe de capital minim.
- Reguli stricte privind transparența financiară.

Pentru a menține stabilitatea financiară și a preveni acumularea unor riscuri excesive, băncile sunt supuse unor restricții privind volumul creditelor acordate unui singur debitor sau unui grup de debitori. Aceste măsuri, reglementate prin Legea nr. 202/2017 privind activitatea băncilor, au scopul de a evita concentrarea riscurilor și de a proteja instituțiile financiare de eventuale dificultăți cauzate de incapacitatea de plată a unor clienți importanți, băncile trebuie să stabilească limite clare pentru suma maximă pe care o pot împrumuta unui singur client sau unui grup de clienți afiliați, cum ar fi o companie și subsidiarele acesteia. Dacă aceste limite sunt depășite, banca este obligată să refuze noi împrumuturi sau să ajusteze condițiile de creditare pentru a reduce riscul de neplată. De exemplu, o bancă poate stabili o limită pentru suma maximă pe care o poate împrumuta unui singur client sau unui grup de clienți conectați (de exemplu, o companie și afiliații acesteia). Dacă această limită este depășită, banca va trebui să refuze noi împrumuturi sau va trebui să ajusteze condițiile de creditare. Acest lucru previne riscul de neplată concentrat pe o singură entitate, care ar putea afecta grav sănătatea financiară a băncii [14, art. 80 alin. (3),(5)].

Pentru a opera în mod legal în Republica Moldova, băncile trebuie să îndeplinească cerințele de capital minim stabilite prin lege și reglementările Băncii

Naționale a Moldovei (BNM). Aceste cerințe au rolul de a asigura stabilitatea și siguranța sistemului bancar, protejând băncile de riscurile financiare și economice majore. Capitalul minim impus de BNM permite instituțiilor financiare să facă față unor evenimente neprevăzute, cum ar fi crizele economice globale sau falimentul unor debitori importanți. Prin menținerea unui nivel adecvat de capital, băncile pot gestiona mai eficient pierderile și pot evita situațiile de insolabilitate care ar putea destabiliza întregul sistem financiar. În plus, aceste reglementări nu doar că protejează băncile, ci și clienții lor, asigurând că instituțiile financiare au resurse suficiente pentru a-și onora obligațiile. Astfel, cerințele de capital minim contribuie la menținerea unui climat economic stabil, prevenind riscurile care ar putea afecta încrederea în sistemul bancar și în economia națională [14, art. 63 alin. (1),(2),(4)].

Transparența financiară este un element esențial în funcționarea sănătoasă a sistemului bancar, contribuind la menținerea încrederii publicului și la protejarea stabilității economice. Băncile sunt obligate să respecte standardele internaționale de transparență și să publice periodic rapoarte financiare detaliate, astfel încât autoritățile de reglementare, investitorii și clienții să poată evalua situația lor financiară. Conform Legii nr. 202/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor, băncile trebuie să implementeze proceduri riguroase de audit intern pentru a preveni fraudele și pentru a asigura conformitatea cu reglementările legale. De asemenea, acestea trebuie să aplice măsuri stricte pentru prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului, astfel încât sistemul financiar să rămână curat și sigur. Prin respectarea acestor reguli, băncile demonstrează responsabilitate și asigură un mediu financiar stabil și transparent. Astfel, clienții, partenerii și investitorii pot avea încredere în instituțiile bancare, iar economia poate funcționa într-un mod echilibrat și sustenabil [14, art. 95 alin. (1),(2)].

Menținerea unui sistem bancar sănătos și stabil este o prioritate pentru orice economie, iar în Republica Moldova acest proces este gestionat de Banca Națională a Moldovei (BNM). În calitate de autoritate centrală de reglementare, BNM are rolul de a monitoriza și controla activitățile băncilor pentru a asigura conformitatea acestora cu legislația națională și standardele internaționale. Supravegherea bancară este esențială pentru prevenirea riscurilor financiare, protejarea intereselor consumatorilor și menținerea încrederii în sistemul bancar.

Concluzii. Reglementarea activităților bancare în Republica Moldova, prin stabilirea permisiunilor și restricțiilor, joacă un rol esențial în asigurarea unui sistem financiar stabil și în protejarea intereselor economice ale consumatorilor. Banca Națională a Moldovei (BNM) a implementat un cadru legislativ și instituțional complex, destinat să reglementeze activitățile băncilor și să prevină riscurile financiare.

Cu toate acestea, reglementările stricte impuse băncilor vin cu provocări, inclusiv necesitatea de a menține un echilibru între inovație și stabilitate, implementarea de măsuri de transparență financiară și prevenirea spălării banilor, și alinierea la standardele internaționale. Deși cerințele de capital minim, restricțiile privind expunerea riscurilor și reglementările transparente sunt esențiale pentru protejarea sistemului financiar, aceste măsuri pot genera dificultăți pentru băncile mici și pot limita posibilitățile de inovație pe piața financiară. În plus, procesul de supraveghere continuă și de impunere a sancțiunilor este vital pentru menținerea unui climat de încredere în

sectorul bancar, asigurând că băncile respectă normele și reglementările în vigoare. În ciuda acestor provocări, reglementările impuse de BNM sunt necesare pentru prevenirea riscurilor economice și financiare, protejând, astfel, stabilitatea economiei naționale și protejând interesele consumatorilor. Mai mult, conformitatea cu standardele internaționale este un obiectiv important, care ajută Republica Moldova să se integreze mai bine în sistemul financiar global. Astfel, deși provocările rămân, reglementarea activităților bancare în Republica Moldova reprezintă un element fundamental pentru creșterea încrederii publicului în sistemul financiar și pentru promovarea unui mediu economic sănătos, sustenabil și sigur. Continuarea colaborării între autoritățile de reglementare și instituțiile financiare este esențială pentru a depăși aceste provocări și pentru a crea un sistem bancar modern, rezilient și transparent.

Bibliografie:

1. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 260/4 din 30.8.2014. Ratificat prin Legea nr. 112 din 02.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova al nr. 185-199 din 18.07.2014. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/association-agreement-with-moldova.html>.
2. Directiva (UE) 2015/849 a parlamentului european și a consiliului privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului. În: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. 141/73 din 05.06.2015. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>
3. Banca Națională a Moldovei, *Raport privind stabilitatea financiară 2023*, Chișinău, pp. 74-76. Disponibil: https://www.bnm.md/files/RSF-2023_1.pdf
4. Comisia Europeană, *"Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) between the EU and the Republic of Moldova"*, Bruxelles, 13.09.2014, pp. 1-5. Disponibil: https://mded.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/13-0914_dcfta_argumentaire_md_final.pdf
5. Ministerul Economiei al Republicii Moldova, *"Impactul DCFTA asupra economiei moldovenești 2 ani de implementare"*, Chișinău, 13.09.2016. Disponibil: <https://mded.gov.md/ministerul-economiei-a-organizat-conferinta-dcfta-2-ani-de-implementare/>
6. Financial Action Task Force (FATF), „Ghid privind combaterea finanțării terorismului”, Paris, 2021, actualizat în februarie 2025, pp. 1-147. Disponibil: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatfgafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>
7. Larisa, Șavga. Dezvoltarea comerțului și a cooperăției de consum în contextul integrării economice a Republicii Moldova în spațiul comunitar European. În: UNIVERSITATEA COOPERATIST-COMERCIALĂ DIN MOLDOVA. Chișinău 2019, pp. 1-377. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dezv%20C%20si%20CC.pdf
8. Mr. Carl-Johan, Lindgren, Mr. D. F. I. Folkerts-Landau. *The Role of the IMF in Promoting Global Financial Stability*. În: International Monetary Fund, e-library, 23.01.1998. pp. 4-6. Disponibil: <https://www.elibrary.imf.org/display/book/9781557757067/ch02.xml>

9. Banca Mondială, „Sprijinirea dezvoltării sistemelor financiare durabile”, raport anual, 2022, pp. 1-134. Disponibil: https://bnm.md/files/Raport_anual_2022%20ISBN-.pdf
10. Legea privind lichidarea băncilor nr. 550 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 01.01.1996.
11. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova al nr. 66-75 din 01.03.2019.
12. *Banca Națională a Moldovei (BNM)*, „Situția financiară a sectorului bancar pentru anul 2021”. Publicată 15.03.2022. Disponibilă: <https://www.bnm.md/ro/content/situatia-financiara-sectorului-bancar-pentru-anul-2021>
13. Legea privind prevenirea și combaterea spălării banilor nr. 308 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 58-66 din 23.02.2018.
14. Legea privind activitatea băncilor nr. 202 din 06.10.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 434-439 din 15.12.2017.
15. Legea privind serviciile de plată și monedă electrică nr. 114 din 18.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 193-197 din 14.09.2012

CZU 347.734

PARTICULARITĂȚILE RAPORTULUI JURIDIC ÎN DOMENIUL DREPTULUI BANCAR

Marina ILAȘCIUC, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Natalia JANU**, asist. univ., drd.

Résumé: *Les relations juridiques dans le domaine du droit bancaire en République de Moldavie présentent un haut degré de complexité, en raison de la réglementation stricte, des caractéristiques spécifiques des parties impliquées et des particularités des contrats bancaires. Les relations entre les institutions financières et les clients sont régies par un large cadre législatif, conçu pour garantir la transparence et la stabilité du système bancaire. Ces relations comprennent divers documents juridiques, tels que les contrats de crédit, les dépôts et les garanties bancaires, dont chacun est soumis à des règles juridiques spécifiques.*

Dans ce contexte, la présente étude analyse les principales caractéristiques de la relation juridique bancaire, en soulignant l'importance des institutions financières en tant qu'acteurs essentiels de l'économie nationale. Les réglementations juridiques spécifiques applicables en République de Moldavie sont examinées, ainsi que leur impact sur les parties contractantes. Les implications juridiques des relations contractuelles bancaires sont également abordées, en mettant l'accent sur la protection des droits et obligations des établissements de crédit et des clients.

Par conséquent, cette étude vise à fournir une perspective détaillée sur la relation juridique bancaire, en analysant les défis et les tendances actuelles dans le domaine, dans le contexte de l'évolution de la législation nationale et internationale.

Mots-clés: *relation juridique bancaire, droit bancaire, réglementation financière, établissements de crédit, contrats bancaires, garanties bancaires, droits des consommateurs, législation bancaire, stabilité financière, transparence juridique.*

Introducere. Dreptul bancar reprezintă un domeniu distinct al dreptului comercial, reglementând activitatea băncilor și relațiile juridice dintre acestea și clienții lor. Raportul juridic bancar are caracter *contractual*, fiind guvernat de principii precum transparența, siguranța juridică și protecția consumatorului.

Întrucât băncile joacă un rol esențial în economie, fiind principalii intermediari financiari între agenții economici, activitatea acestora este reglementată de un cadru juridic riguros. Funcționarea sistemului bancar în Republica Moldova este supravegheată de Banca Națională a Moldovei, care asigură stabilitatea financiară și aplicarea normelor prudențiale.

Un aspect definitoriu al raportului juridic bancar este caracterul său *asimetric*, în care una dintre părți – banca – dispune de un nivel superior de expertiză financiară și juridică, iar cealaltă parte – clientul – poate fi un consumator obișnuit sau o entitate economică. Din acest motiv, legislația bancară include numeroase prevederi pentru protejarea consumatorilor și prevenirea abuzurilor.

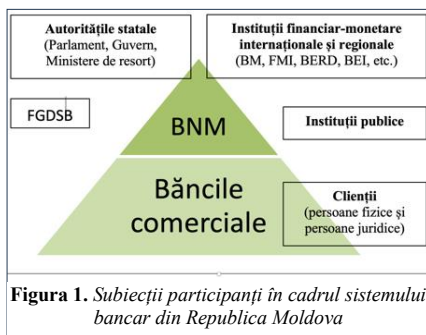
Raportul juridic de drept bancar este foarte *complex*, datorită multitudinii de subiecți care participă la aceste raporturi, interacționând între ele pe diferite nivele, atât pe orizontal, cât și pe vertical (*Figura 1*). Cunoașterea acestei realități, ne va ajuta să determinăm componența elementelor principale ale acestora, în funcție de raportul juridic bancar analizat.

În cadrul acestui articol, vor fi analizate particularitățile esențiale ale raportului juridic bancar în Republica Moldova, incluzând structura normativă, relațiile dintre bănci și clienți, precum și implicațiile juridice ale contractelor bancare. În plus, vor fi abordate evoluțiile recente din domeniul bancar și impactul reglementărilor europene asupra sistemului bancar moldovenesc.

Cunoașterea raportului juridic este esențială în Republica Moldova, deoarece acesta reprezintă fundamentul aplicării și interpretării corecte a normelor juridice. Raportul juridic stabilește relația dintre părțile implicate și drepturile și obligațiile care le revin, iar înțelegerea acestuia ajută la evitarea conflictelor și la soluționarea eficientă a litigiilor. De asemenea, cunoașterea raportului juridic permite stabilirea responsabilității juridice în cazul încălcării normelor legale și aplicarea corespunzătoare a sancțiunilor.

În sistemul juridic din Republica Moldova, înțelegerea raportului juridic este necesară pentru o aplicare corectă a legii, având în vedere circumstanțele fiecărui caz în parte. Mai mult, acest lucru asigură protecția drepturilor fundamentale ale indivizilor, garantând respectarea principiilor de justiție și echitate. Totodată, cunoașterea raporturilor juridice contribuie la eficientizarea procesului judiciar, reducând durata și costurile procedurale, ceea ce duce la un sistem judiciar mai eficient și accesibil.

Astfel, în Republica Moldova, înțelegerea raportului juridic este crucială pentru promovarea unui stat de drept în care legea este aplicată corect și echitabil, iar drepturile și libertățile cetățenilor sunt protejate.

În teoria generală a dreptului, o abordare larg răspândită este cea care consideră că structura raportului juridic cuprinde totalitatea elementelor acestuia, respectiv subiectele, obiectul și conținutul raportului juridic.

Problema obiectului unui raport juridic este considerată, în teoria dreptului, una dintre cele mai dificile întrebări. Aici totul este pus sub semnul întrebării: pornind de la faptul dacă este necesară existența unei astfel de categorii ca obiectul raportului juridic și terminând cu întrebarea ce înseamnă, de fapt, acest obiect. În esență, există două puncte de vedere asupra acestei probleme. Potrivit primului dintre ele, obiectul raportului juridic este acela față de care se stabilește raportul juridic. Potrivit celui de-al doilea, obiectul ar trebui înțeles ca fiind ceea ce raportul juridic vizează.

Pentru a defini conceptul general de obiect al raportului juridic, trebuie să pornim de la faptul că fiecare raport juridic acționează ca o legătură intermediară între statul de drept și faptele din relațiile sociale care sunt reglementate de norma juridică, acestea constituind obiectul său. Prin urmare, putem fi de acord cu definiția lui O.S. Ioffe, care definește obiectul unui raport juridic ca fiind acela către care se îndreaptă raportul juridic și care este capabil să răspundă impactului acestuia din urmă. Această definiție subliniază rolul oficial al reglementării raporturilor juridice publice îndeplinit de raportul juridic.

În schimb, definirea obiectului ca fiind acela în raport cu care se stabilește raportul juridic ne lasă fără posibilitatea de a răspunde la întrebarea principală: de ce apare un raport juridic?

Definirea subiectelor raporturilor juridice este oferită în mod exhaustiv de un celebru avocat din Belarus, V.I. Vitushko: „Subiecții raporturilor juridice sunt persoanele între care se stabilesc raporturi juridice și care acționează ca purtători de drepturi civile” [5, p. 23].

În conceptul de subiect de drept, în înțelegerea sa tradițională, se îmbină două caracteristici principale: capacitatea de a participa la diverse raporturi juridice și participarea reală la acestea. O poziție clar formulată a fost enunțată de S.F. Kechekyan, care consideră că „sub subiectul dreptului ar trebui înțeles: a) o persoană participantă sau b) capabilă să participe la un raport juridic.” Interpretarea conceptului de „subiect al drepturilor” acoperă atât oportunitățile potențiale, cât și implementarea acestora în cadrul raportului juridic. Totuși, se consideră că doar sfera realității în domeniile de implementare a legii este relevantă. Prin urmare, nu toate oportunitățile potențiale ale persoanelor care participă la raporturile juridice sunt de interes, ci doar proprietățile și calitățile speciale ale acestora care determină posibilitatea de participare la raportul juridic. Astfel, conceptul de participant la un raport juridic este mai restrâns decât conceptul de subiect de drept (subiect al raporturilor juridice) [5, p. 24].

Obiectul raportului juridic se referă la „conduita umană” realizată de subiectele raportului ca urmare a exercitării drepturilor și îndeplinirii obligațiilor. Mai simplu spus, obiectul reprezintă ceea ce este reglementat de raportul juridic respectiv. În cazul raporturilor juridice bancare, obiectul acestora poate fi privit în două sensuri: **lato sensu**, care presupune activitatea bancară în general și **stricto sensu**, care vizează activitatea băncilor comerciale, a Băncii Naționale și organizarea sistemului bancar, inclusiv acordarea de servicii bancare către clienți. În doctrina economică și juridică,

activitatea bancară a fost definită prin multiple perspective, cu referiri la transmiterea capitalului mobil în circulație sau colectarea și acordarea capitalului bancar în folosul altora.

Subiectele raportului juridic bancar sunt, de obicei, clientela băncii, care poate include persoane fizice sau juridice, indiferent de forma lor de organizare și proprietate. Printre acestea se numără și întreprinderile cu investiții străine, persoane fizice și juridice străine. De asemenea, subiecte ale raportului juridic bancar sunt băncile și alte instituții financiare, cum ar fi Banca Națională a Moldovei și băncile comerciale, precum și organele puterii și administrației de stat, cum ar fi Parlamentul, Guvernul și autoritățile publice locale.

Conținutul raportului juridic bancar constă în totalitatea drepturilor subiective și obligațiilor juridice ale subiectelor implicate. Drepturile subiective sunt, în general, definite ca acele comportamente permise, libere și garantate de lege. În raporturile bancare, drepturile subiective pot fi atât contractuale, cât și legale. De exemplu, în cazul operațiunilor de plată, drepturile subiective ale ordonatorului plății pot fi reglementate prin contractul cu banca, în timp ce legislația bancară stabilește obligațiile băncii și procedura de efectuare a decontărilor. Astfel, drepturile subiective sunt protejate printr-o combinație de obligații contractuale și legale.

Un raport juridic bancar este un raport juridic între subiecți, este prevăzut de norma dreptului bancar, prin urmare, conținutul său volitiv este construit în conformitate cu metoda de reglementare juridică a dreptului bancar – metoda imperativă. Raporturile juridice bancare au o serie de trăsături specifice care le deosebesc de alte tipuri de raporturi juridice:

1) apariția raporturilor juridice bancare se datorează desfășurării activităților bancare de către entitățile autorizate;

2) în calitate de subiect al raportului juridic de drept bancar totdeauna este BNM și în cazuri speciale poate apărea FGDSB;

3) acționând ca participanți la relațiile juridice bancare, BNM, precum și băncile comerciale, sunt simultan participanți la raporturile juridice bancare publice și private;

4) raporturile juridice bancare publice și private sunt raporturi de proprietate.

Sistematizând caracteristicile generale și speciale ale raporturilor juridice bancare, concluzionăm că raporturile juridice bancare sunt forme de relații bancare efective reglementate de lege, una dintre părți la care este întotdeauna BNM, iar în unele situații – FGDSB apărut în cursul activităților bancare, care sunt de drept privat sau de drept public.

De altfel, însăși eterogenitatea raporturilor juridice bancare face posibil să se afirme că dreptul bancar poate fi considerat ca o entitate juridică complexă, care se formează la interacțiunea ramurilor de drept public și privat, în primul rând, drept financiar și drept civil, și cuprinde regulile care reglementează implementarea activităților bancare.

În accepțiunea lui L. Bercea „raporturile juridice bancare sunt o specie a raporturilor juridice comerciale, iar normele juridice din domeniului bancar, deși sunt norme comerciale, li se vor aplica cu întâietate, prezentând caracterul unor dispoziții

speciale în raport de dreptul comercial, acesta din urmă rămânând dreptul comun în materie. Legătura dintre cadrul normativ bancar și cadrul normativ comercial este una de tip parte-întreg. Dreptul bancar nu poate fi considerat autonom față de dreptul comercial, decât în măsura în care am desprinde din acesta din urmă toate subramurile care prezintă un anumit grad de autonomizare, cum ar fi, spre exemplu, dreptul societăților, dreptul cambial etc. Autonomizarea acestor subramuri are la bază specificitatea fiecăreia, iar nu diferențe majore față de dreptul comercial” [1, p. 38].

Prin conținutul raporturilor juridice bancare se înțelege drepturile și obligațiile subiecților dreptului bancar care exercită:

- a) activități bancare;
- b) reglementarea de stat a activității bancare, inclusiv reglementarea și supravegherea bancară;
- c) activități de creare a condițiilor pentru implementarea efectivă a activităților bancare;
- d) activități de înființare și desființare a băncilor comerciale, a sucursalelor, reprezentanțelor și a altor subdiviziuni separate ale acestora;
- e) managementul băncilor comerciale.

Constituirea și consolidarea sistemului bancar din Republica Moldova a parcurs mai multe etape de dezvoltare, reflectate în Figura 1.

Raporturile juridice bancare pot fi clasificate după diverse criterii:

1. În funcție de metodele de reglementare juridică utilizate, raporturile juridice bancare pot fi clasificate:

- verticale (relații juridice cu participarea BNM și a FGDSB, legate de implementarea funcțiilor de drept public);
- și orizontale (toate raporturile juridice apărute în procesul de implementare a activităților bancare).

2. În funcție de obiect, raporturile juridice bancare pot fi clasificate:

- raporturile juridice patrimoniale (se formează cu privire la orice obiect de natura proprietății);
- raporturi juridice nepatrimoniale (formate cu privire la beneficii necorporale, raporturi juridice organizatorice, raporturi juridice în domeniul reglementării de stat a sistemului bancar).

3. În funcție de conținut, raporturile juridice bancare pot fi clasificate în raporturi juridice care se referă la:

- reglementarea de stat a activității bancare;
- crearea, lichidarea și reorganizarea băncilor comerciale, crearea și lichidarea subdiviziunilor structurale, relațiile dintre organele de conducere ale băncilor comerciale, acționari (participanți) și alte raporturi juridice intrabancare;
- efectuarea operațiunilor și tranzacțiilor bancare (relații pentru implementarea activităților bancare);
- activități ale organizațiilor de infrastructură bancară (relații juridice de infrastructură).

Dezvoltarea raporturilor juridice bancare în Republica Moldova este determinată de două procese interdependente, consecințele furtului miliardului și modernizarea

necesară a sistemului bancar. Dacă vorbim despre măsura în care Republica Moldova participă la procesul de revizuire a mecanismelor existente de menținere a stabilității financiare, care are loc în multe țări ale lumii și despre ce trebuie să schimbăm în practica noastră, putem evidenția următoarele domenii:

- consolidarea, în continuare, a mecanismelor de supraveghere bancară, inclusiv asupra practicii de gestionare a lichidității și a riscului în bănci;
- îmbunătățirea mecanismelor legale utilizate de BNM pentru menținerea lichidității sistemului bancar, inclusiv în situații de criză;
- înăsprirea cerințelor privind compoziția și calitatea informațiilor pe care băncile trebuie să le dezvăluie;
- extinderea gamei de instrumente utilizate atunci când se lucrează cu băncile problematice, inclusiv atunci când există amenințarea unei crize sistemice sau apar probleme în băncile mari de importanță sistemică;
- îmbunătățirea sistemului de asigurare a depozitelor.

În acest context, menționăm că cadrul legal aferent sectorului bancar autohton menționează că:

1. Banca Națională este o persoană juridică publică autonomă și este responsabilă față de Parlament;
2. Banca Națională nu este supusă înregistrării în Registrul de stat al întreprinderilor și în Registrul de stat al organizațiilor.
3. Banca Națională poate să deschidă sucursale și reprezentanțe în țară și în străinătate unde consideră necesar [2].

În calitate de direcții prioritare de dezvoltare pe viitor a raporturilor juridice bancare pot fi menționate următoarele:

- consolidarea mecanismelor de coordonare a eforturilor de schimb de informații între departamentele responsabile de menținerea stabilității financiare în raport cu situațiile legate de participarea băncilor la procesele de ieșire de capital în străinătate, precum și de încasări ilegale de fonduri;
- consolidarea controlului asupra utilizării fondurilor publice de către băncile comerciale;
- îmbunătățirea mecanismelor de rambursare a depozitelor bancare și a conturilor bancare în situații de urgență;
- extinderea listei de metode de soluționare a insolvenței bancare, inclusiv reabilitarea financiară a băncilor, precum și îmbunătățirea mecanismelor de interacțiune între departamente în identificarea băncilor cu probleme și soluționarea insolvenței acestora.

Dezvoltarea raporturilor juridice bancare în Republica Moldova este determinată de două procese interdependente precum consecințele furtului miliardului și modernizarea necesară a sistemului bancar.

Concluzii: Raportul juridic în dreptul bancar din Republica Moldova reprezintă un cadru esențial pentru reglementarea activităților financiare și bancare, asigurându-se, astfel, stabilitatea și transparența în relațiile dintre bănci, clienți și autoritățile de reglementare. Elementele fundamentale ale acestui raport includ subiectele implicate (băncile, instituțiile financiare, clienții), obiectul (activitatea bancară) și conținutul

(drepturile și obligațiile subiecților raportului), fiecare având un rol specific în buna desfășurare a activităților bancare.

Particularitățile dreptului bancar din Republica Moldova derivă din reglementările specifice acestui domeniu, care sunt complementare legislației generale, dar au în vedere nevoia de protecție a stabilității financiare și a intereselor clienților bancari. În același timp, interacțiunea constantă cu autoritățile de reglementare, precum Banca Națională a Moldovei, și respectarea normelor de supraveghere financiară sunt esențiale pentru funcționarea corectă a sistemului bancar.

În concluzie, raporturile juridice bancare sunt reglementate de o legislație detaliată, care asigură atât protecția drepturilor clienților, cât și menținerea unui sistem financiar sănătos și stabil. Dreptul bancar, prin complexitatea sa, reflectă importanța reglementării clare și precise a relațiilor financiare, având un impact semnificativ asupra economiei și securității financiare a statului.

Bibliografie:

1. Bercea, Lucian. Statutul dreptului bancar. În Revista de Drept Comercial, nr. 6/2003, p. 132. Apud Postolache V., Țirlea M.R. Probleme de dezvoltare a raporturilor juridice bancare în condiții modern. În: Materialele Conferinței științifice cu participare internațională „Justiția – pilon fundamental al edificării statului de drept”, 19 octombrie 2022, Bălți, pp. 36-40, p. 38. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/6068/1/Postolache_V_sistem_bancar.pdf.
2. Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei nr. 548 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 56-57 din 12.10.1995.
3. Legea privind activitatea băncilor nr. 202 din 06.10.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 434 – 439 din 15.12.2017.
4. Raporturile juridice bancare. Disponibil: https://administrare.info/domenii/drept/17780-raporturile-juridice-bancare#google_vignette.
5. Горбач, П. Правовые отношения между банком и клиентом,, из главного юрисконсульта ОАО „Белорусский индустриальный банк”, 2004 pp. 23-24. Disponibil: <https://www.nbrb.by/bv/pdf/articles/806.pdf> (Accesat la 19.03.2025).

CZU 342.736

COOPERAREA DINTRE ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ȘI MEDIUL DE AFACERI

Silvia TUDORACHI, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Natalia BRANAȘCO**, dr., conf. univ.

Abstract: *Cooperation between public administration and the business environment is crucial for economic growth and social development. Public administration provides the legal and institutional framework necessary for economic activities, while businesses stimulate innovation and create jobs. Effective collaboration between these sectors enhances competitiveness, attracts investments, and improves public services. Key forms of cooperation include Public-Private Partnerships (PPP) and Public-Private Dialogue, which facilitate infrastructure projects and business development. Despite challenges*

such as bureaucracy, reforms are underway to enhance efficiency and create a more favorable environment for economic growth.

Keywords: *cooperation, public administration, business environment, Public-Private Partnerships, economic growth, investments, bureaucracy.*

Într-un mediu economic aflat într-un continuu proces de schimbare, relația dintre administrația publică și mediul de afaceri joacă un rol esențial în dezvoltarea economică a societății. Administrația publică și mediul de afaceri sunt două domenii esențiale pentru dezvoltarea economică și socială, astfel, în timp ce mediul de afaceri stimulează inovația și crearea de locuri de muncă, administrația publică creează cadrul legislativ și instituțional necesar desfășurării activităților economice. O colaborare eficientă între aceste două sectoare poate contribui la creșterea competitivității economice, la crearea de locuri de muncă și la îmbunătățirea calității serviciilor publice. De asemenea, un parteneriat solid între sectorul public și cel privat este important pentru atragerea investițiilor, pentru inovare și pentru adaptarea rapidă la noile provocări economice și tehnologice.

Actualitatea acestui subiect este determinată de parcursul european pe care a pornit Republica Moldova, procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană presupunând transformări semnificative în domeniul economic, administrativ și juridic. Aceste schimbări nu pot fi realizate eficient fără o colaborare strânsă între administrația publică și mediul de afaceri.

În acest context, cooperarea dintre aceste două componente devine esențială pentru modernizarea economiei și integrarea acesteia în piața europeană. Această colaborare nu este doar un obiectiv strategic, ci și o necesitate pentru ca Republica Moldova să își valorifice pe deplin potențialul economic.

Interacțiunea administrația publică – mediul de afaceri, bazată pe principii noi, permite în mod deliberat elaborarea și implementarea strategiilor și programelor care, în final, conduc la creșterea bunăstării și a nivelului de viață a tuturor membrilor societății. În mare măsură, această situație este influențată de procesul de integrare europeană, inclusiv de măsurile prevăzute în Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, care presupune promovarea mai multor reforme, diferite după niveluri și complexitate, în toate sferele vieții și care astăzi, deși cu mare greu, iar pe alocuri chiar contradictoriu, totuși sunt implementate, asigurând prospectiv un nivel calitativ nou de dezvoltare a societății, noi relații în mediul social, politic și economic, inclusiv în mediul de afaceri [1, p. 119-123].

Relația dintre administrația publică și mediul de afaceri este reprezentată sub mai multe forme: parteneriatele public-private, dialogul public-privat, stimulentele economice.

Parteneriatul public-privat reprezintă o formă de cooperare între autoritățile publice și mediul de afaceri ce se instituie în scopul contribuirii la atragerea de investiții private pentru realizarea proiectelor de interes public, creșterii eficienței și calității serviciilor, lucrărilor publice și altor activități de interes public și utilizării eficiente a patrimoniului public și a banilor publici în baza raportului de cost – eficiență, de accesibilitate și principiilor de reglementare a PPP-urilor. Ca instrument în realizarea proiectelor de infrastructură, parteneriatul public-privat este, totodată,

un factor decisiv și un catalizator pentru dezvoltarea pe termen mediu și lung a infrastructurii și a serviciilor publice, îmbinând avantajele sectorului privat și ale sectorului public [6, p. 10].

În Republica Moldova, parteneriatul public-privat este reglementat de o lege aparte, Legea nr. 179 din 10.07.2008 cu privire la parteneriatul public-privat. Articolul 2¹ alin. (1) din legea menționată, definește conceptul de parteneriatul public-privat ca fiind, o colaborare contractuală, stabilită pe termen lung, între un partener public și unul privat, având ca obiectiv principal construirea, modernizarea și/sau reconstrucția infrastructurii publice în vederea asigurării furnizării unor servicii publice în domeniul de competență al partenerului public. Această colaborare implică distribuirea responsabilităților, a riscurilor și a beneficiilor între cele două părți pentru a maximiza eficiența și calitatea serviciilor publice prestate [5].

Aceeași lege prevede faptul că parteneriatele public-private funcționează pe baza unor principii fundamentale menite să asigure echitate, transparență și eficiență în colaborarea dintre sectorul public și cel privat. Egalitatea de tratament garantează selecția partenerilor, fără discriminare, buna-credință, ca principiu impune respectarea angajamentelor asumate. Transparența oferă acces deschis la informații, iar proporționalitatea asigură că obligațiile sunt justificate și rezonabile. Pentru un echilibru corect, riscurile și beneficiile sunt distribuite echitabil între parteneri, iar principiul competitivității stimulează selecția celei mai bune oferte. Incompatibilitățile previn conflictele de interese, un alt principiu este libertatea contractuală care permite negocieri flexibile în limitele legii.

Prin aplicarea acestor principii prevăzute de lege, parteneriatele public-private nu doar că devin mai eficiente, dar reușesc să consolideze un cadru solid pentru dezvoltare, în care colaborarea dintre sectorul public și cel privat aduc o contribuție semnificativă pentru societate.

Literatura de specialitate din domeniu evidențiază faptul că realizarea cooperării dintre administrația publică și sectorul privat prin intermediul parteneriatelor se regăsește din punct de vedere juridic sub forma: contractelor de concesiune de lucrări, bunuri, servicii; contractele de achiziții publice, contractelor de parteneriat public-privat.

Însă, cel mai important aspect care necesită a fi punctat, este că parteneriatul public-privat oferă multiple avantaje, atât pentru autoritățile publice, cât și pentru sectorul privat. Acestea permit realizarea proiectelor de infrastructură și servicii publice cu investiții private, reducând presiunea asupra bugetului de stat, proiectele fiind implementate mai eficient și inovator. De asemenea, riscurile sunt partajate între parteneri, ceea ce contribuie la o mai bună gestionare a acestora. În final, cetățenii beneficiază de servicii modernizate și de calitate într-un timp mai scurt.

O altă formă de cooperare dintre aceste două entități este *dialogul public-privat*. În Republica Moldova funcționează Consiliul Economic pe lângă Prim-ministrul Republicii Moldova ca organ consultativ constituit prin Hotărârea Guvernului RM nr. 631 din 22.08.2011, Consiliului i-a fost atribuită misiunea de a facilita dialogul între reprezentanții mediului de afaceri, comunității donatorilor și formatorilor de politici, în vederea dezvoltării unui climat socioeconomic sănătos și a unui mediu de afaceri nediscriminatoriu, transparent și favorabil investițiilor [2]. Conform sondajului anual

al membrilor Consiliului Economic realizat în ianuarie-februarie 2025 de către Consiliul Economic, 97% dintre respondenți consideră CE imparțial, iar 98% apreciază eficiența sa în soluționarea problemelor din mediul de afaceri. De asemenea, 96% recunosc rolul său în promovarea reformelor și bunelor practici internaționale. Sondajul evidențiază sprijinul crescut pentru IMM-uri și abilitarea femeilor în afaceri, precum și inițiativele pentru digitalizarea economiei [11].

O instituție publică importantă în facilitarea dialogului public-privat este *Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA)*, căreia îi revine misiunea de a sprijini dezvoltarea antreprenoriatului. Printre obiectivele sale principale se numără susținerea antreprenorilor prin asistență financiară nerambursabilă, instruire și consultanță, facilitarea accesului la finanțare prin garanții financiare și de stat, dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri și promovarea dialogului public-privat. În vederea realizării acestor obiective, ODA implementează programe dedicate IMM-urilor, administrează Fondul de Stat de Garantare a Creditelor, oferă instruire și consultanță antreprenorilor, dezvoltă incubatoare de afaceri și rețele inovative și cooperează cu organizații naționale și internaționale din domeniu, contribuind, astfel, la consolidarea sistemului antreprenorial din Republica Moldova.

În conformitate cu planul de acțiuni ODA pentru anul 2025 se transpun principalele angajamente ale Guvernului pe dimensiunea dezvoltării antreprenoriatului, dar și activitățile prioritare care urmăresc atingerea obiectivului strategic național privind integrarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană și alinierea legislației la acquisul european, fapt ce va contribui la dezvoltarea unei economii dinamice, competitive și reziliente, în conformitate cu valorile și standardele europene. Analizând planul de acțiuni, am identificat principalele obiective: oferirea suportului financiar nerambursabil și dezvoltarea infrastructurii de suport; creșterea accesului la finanțare; dezvoltarea competenței și culturii antreprenoriale; dezvoltarea de programe, produse, proiecte; sporirea guvernanței și asigurarea managementului instituțional [9].

Unul dintre cele mai importante instrumente prin care administrația publică sprijină mediul de afaceri este reprezentat de stimulentele economice. Acestea pot lua diverse forme – de la facilități fiscale și subvenții, până la programe de sprijin pentru IMM-uri și scheme de finanțare pentru inovație. Scopul acestor măsuri este de a încuraja investițiile, de a crea locuri de muncă și de a stimula dezvoltarea regională.

Republica Moldova prin intermediul ODA implementează o serie de *programe de sprijin destinate întreprinderilor mici și mijlocii (IMM)*, antreprenorilor tineri, femeilor în afaceri, lucrătorilor migranți și micilor producători. Aceste inițiative vizează dezvoltarea economică sustenabilă, creșterea competitivității și stimularea inovației în diverse sectoare:

- Eco IMM promovează ecologizarea proceselor de producție, sprijinind tranziția IMM-urilor către economia verde;
- Start pentru Tineri facilitează accesul la resurse pentru antreprenorii aflați la început de drum, stimulând inovarea și crearea de locuri de muncă;
- PARE 1+2 încurajează investirea remitențelor în afaceri locale, oferind un mecanism de multiplicare a capitalului investit de lucrătorii migranți;
- Antreprenoriatul Feminin susține femeile în afaceri, promovând egalitatea economică și creșterea performanței IMM-urilor conduse de femei;

- Programul pentru Micii Producători sprijină dezvoltarea industriilor prelucrătoare, contribuind la expansiunea pieței și creșterea productivității.

Prin aceste programe, Republica Moldova creează un mediu de afaceri favorabil, stimulând dezvoltarea economică durabilă, diversificarea sectorului IMM și integrarea principiilor sustenabilității în economie. În ultimii ani, în special după reorganizarea ODIMM în ODA, politica statului față de finanțarea IMM-urilor a devenit mai incluzivă, iar volumul finanțărilor mai mari. Până în anul 2021, suportul de finanțări pentru IMM-uri era unul îngust, ținând preponderent afacerile debutante și 3 categorii distincte de beneficiari – tinerii, femeile și migranții. Evoluția numerică a granturilor aprobate de către ODIMM/ODA relevă că cei mai mulți beneficiari de granturi au fost în anul 2020 – 834 de beneficiari. Pe de altă parte, evoluția valorică a granturilor aprobate arată că cei mai mulți bani au mers la IMM-uri în anul 2023. Anii 2022 și 2023 ies în evidență și prin creșterea semnificativă a valorii unei finanțări nerambursabile per companie cu valori de 300, respectiv 412 mii lei [10].

În anul 2024, Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA) a înregistrat progrese semnificative în sprijinirea mediului antreprenorial din Republica Moldova, conform datelor prezentate pe platforma oficială. Astfel, au fost aprobate pentru finanțare 596 de granturi, cu o valoare totală de 250,6 milioane lei, generând investiții în economie de aproximativ 533,3 milioane lei. Totodată, s-au acordat 882 de garanții în valoare de 801,5 milioane lei, mobilizând investiții de 2.486,6 milioane lei. În cadrul programului 373, destinat susținerii antreprenorilor prin facilitarea accesului la creditare, au fost oferite 547 de credite, cu o valoare cumulată de 1.855,5 milioane lei, contribuind la investiții de peste 2.722,9 milioane lei. Beneficiarii au lansat sau extins afaceri în diverse domenii economice, cu o pondere semnificativă în agricultură, urmată de prestarea serviciilor, industria alimentară, meșteșugărit și tehnologii informaționale. Antreprenorii provin preponderent din municipiul Chișinău, urmat de regiunile Centru (inclusiv raioanele Hîncești, Călărași și Ialoveni), Nord (cum ar fi Bălți, Edineț) și Sud (inclusiv Cahul și Cimișlia). Aceste rezultate evidențiază impactul considerabil al politicilor publice orientate spre dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, consolidând, astfel, competitivitatea economică și crearea locurilor de muncă [3].

În procesul de colaborare a administrației publice cu mediul de afaceri pot apărea unele obstacole și provocări, cum ar fi fenomenul de birocrație. În viziunea autorului Ioan Alexandru, birocrația poate deveni un factor inhibitor în economie atunci când regulile administrative sunt aplicate rigid și fără flexibilitate [4, p. 217]. Autorul subliniază că una dintre principalele cauze ale acestui fenomen este existența unor structuri administrative învechite, care prioritizează conformitatea formală în detrimentul eficienței. De asemenea, în multe cazuri, suprapunerea competențelor între diferite instituții duce la întârzieri și incertitudini pentru mediul de afaceri.

În acest sens, până în 2023 Guvernul Republicii Moldova a aprobat șase pachete de reducere a birocrației. Aceste inițiative duc la economii semnificative pentru antreprenori, totalizând circa 1 miliard de lei (0,5% din PIB) și reducând timpul pierdut în proceduri inutile la peste 6 milioane om-ore anual [7].

Un alt exemplu elocvent în ceea ce privește dezvoltarea infrastructurii digitale și a serviciilor electronice oferite de administrația publică, care permit reducerea

birocrației și optimizarea interacțiunii dintre stat și companii, reprezintă aprobarea de către Guvernul Republicii Moldova a Conceptului Sistemului informațional integrat al Instituției Publice Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului și a Regulamentului privind modul de ținere a resursei informaționale. Proiectul vizează digitalizarea activității interne ODA, în implementarea programelor de suport al mediului de afaceri și conține stabilirea cadrului juridic pentru crearea și implementarea Sistemului informațional integrat al Instituției Publice Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (SIIA ODA) [8].

Indiferent de forma de cooperare dintre administrația publică și mediul de afaceri, cel mai important aspect îl reprezintă multiplele beneficii ale acestui parteneriat, precum crearea de noi locuri de muncă și reducerea șomajului, modernizarea infrastructurii și îmbunătățirea serviciilor publice, atragerea investițiilor străine, stimularea inovației și digitalizării, dezvoltarea economică durabilă și consolidarea climatului de afaceri. Totodată, această colaborare contribuie la creșterea transparenței instituționale și a încrederii cetățenilor în administrația publică, facilitând o guvernare mai eficientă și orientată spre nevoile comunității.

Astfel, o relație solidă și eficientă între administrația publică și mediul de afaceri reprezintă un factor-cheie pentru progresul economic și social al Republicii Moldova. Prin parteneriate strategice, dialog constructiv și politici de sprijin, statul stimulează inovația, investițiile și dezvoltarea antreprenorială. Totuși, succesul acestei colaborări depinde de eliminarea barierelor birocratice, de asigurarea transparenței și de adoptarea unor mecanisme flexibile care să răspundă nevoilor mediului de afaceri. Prin politici bine fundamentate, statul facilitează dezvoltarea mediului de afaceri. Pentru ca această cooperare să fie funcțională și să genereze rezultate vizibile, este esențial ca politicile publice să fie acomodate la nevoile reale ale antreprenorilor și ale economiei de piață. Cooperarea dintre administrația publică și mediul de afaceri nu este doar benefică, ci absolut necesară pentru dezvoltarea economică sustenabilă și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor, dar și pentru racordarea economiei statului la standardele europene.

Bibliografie:

1. CARPOVICI, Grigore. Mediul de afaceri din Republica Moldova prin prisma unor instituții cu atribuții în domeniu. În: *Materialele Conferinței Teoria și practica administrării publice*. Chișinău, Moldova, 19 mai 2017. [online] [citat 25.03.2025] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/119_123_Mediul%20de%20afaceri%20in%20Republica%20Moldova%20prin%20prisma%20unor%20institutii.pdf
2. Consiliul Economic pe lângă Prim-ministrul RM [online] [citat 26.03.2025] Disponibil: <https://consecon.gov.md/misiune/>
3. INFORMAȚIE STATISTICĂ Numărul de beneficiari și suportul financiar acordat conform programelor implementate de către Instituția Publică Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului. Anul 2024. [online] [citat 09.04.2025] Disponibil: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Informa%C8%9Bia%20statistic%C4%83%20privind%20Programele%20IP%20ODA%20,%20anul%202024.pdf>

4. IOAN Alexandru, Administrație Publică. Teorii, Realități și Perspective. București: Editura Lumina Lex, 2002. p. 217.
5. Legea nr. 179 din 10.07.2008 cu privire la parteneriatul public–privat. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147586&lang=ro#
6. Manual privind practicile de implementare a proiectelor de parteneriat public – privat și concesiunilor. p. 10. [online] [citat 26.03.2025] Disponibil: <https://app.gov.md/wp-content/uploads/2023/12/Manual-PPP-RO.pdf>
7. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării. Comunicat de presă. Eliminăm birocrăția, digitalizăm procese, finanțăm afaceri, modernizăm legislația și sprijinim antreprenorii în identificarea și accesarea noilor piețe. [online] [citat 27.03.2025] Disponibil: <https://mded.gov.md/eliminam-birocratia-digitalizam-procese-finantam-afaceri-modernizam-legislatia-si-sprajinim-antreprenorii-in-identificarea-si-accesarea-noilor-piete-vicepremierul-dumitru-alaiba/>
8. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării. Comunicat de presă. Digitalizarea procesului de acordare a finanțării pentru antreprenori. Proces rapid și eficient pentru dezvoltarea afacerilor. [online] [citat 27.03.2025] Disponibil: <https://mded.gov.md/digitalizarea-procesului-de-acordare-a-finantarii-pentru-antreprenori-proces-rapid-si-eficient-pentru-dezvoltarea-afacerilor/>
9. PLANUL DE ACȚIUNI al Instituției Publice Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului Anul 2025. [Online] [citat 27.03.2025] Disponibil: <https://www.oda.md/files/rapoarte/2025/Planul%20de%20ac%C8%9Biuni%20IP%20ODA%20anul%202025.pdf>
10. Raport. Evaluarea Echității Programelor de Susținere Implementate de ODA în Contextul Realităților Locale. [online] [citat 09.04.2025] Disponibil: <https://www.euromonitor.md/raport-evaluarea-echitatii-programelor-de-sustinere-implementate-de-oda-in-contextul-realitatilor-locale/>
11. Sondaj anual al membrilor Consiliului Economic. Ianuarie-februarie 2025.[online] [citat 27.03.2025] Disponibil: <https://consecon.gov.md/wp-content/uploads/2025/02/Sondaj-2024.pdf>

CZU 007:34

ANALIZA INFRACTIUNILOR CIBERNETICE ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRIILOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Roxana CAPBĂTUT, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Mariana SPATARI**, dr., conf. univ.

Abstract: *In the era of accelerated digitalization, information technology has become an indispensable element in almost all areas of social, economic and administrative life. However, the development of cyberspace has been accompanied by a significant increase in computer risks and threats. Cybercrimes – from unauthorized access to computer systems to online fraud and ransomware attacks – affect millions of users annually and generate significant losses globally.*

Keywords: *crime, cybercrime, virtual space, computer crime, illegal access, computer system, computer fraud.*

Infracțiunile cibernetice reprezintă una dintre cele mai dinamice și provocatoare forme de criminalitate contemporană, fiind în continuă adaptare la noile tehnologii și instrumente digitale. Combaterea eficientă a acestora necesită o abordare complexă, care să includă nu doar măsuri represive, ci și politici de prevenție, educație digitală și cooperare transfrontalieră.

Analiza reglementărilor naționale și internaționale relevă progrese semnificative în crearea unui cadru legal coerent, capabil să răspundă provocărilor actuale. Cu toate acestea, persistă dificultăți legate de aplicabilitatea normelor în context transnațional, de identificarea autorilor infracțiunilor și de armonizarea legislațiilor statelor implicate. Infracțiunile cibernetice, cuprind o gamă largă de activități criminale care sunt desfășurate folosind dispozitive și/sau rețele digitale. Aceste infracțiuni implică utilizarea tehnologiei pentru a comite fraude, furt de identitate, încălcări ale datelor, viruși informatici, escrocherii și extinse în alte acte rău intenționate [7, p. 3-25].

La etapa actuală, infracțiunile cibernetice sunt clasificate de către cel de-al zecelea Congres al Națiunilor Unite pentru Prevenirea Criminalității și Tratarea Infracțiilor în următoarele categorii [17, p. 5]:

- acces neautorizat;
- deteriorare a datelor sau programelor computerizate;
- sabotaj pentru a împiedica funcționarea unui sistem sau rețea informatică;
- interceptarea neautorizată a datelor într-un sistem sau rețea;
- spionaj informatic [11, p. 199].

Multitudinea infracțiunilor cibernetice reprezintă un atac asupra informațiilor despre indivizi, corporații sau guverne. Deși atacurile nu au loc asupra corpului fizic, ele au loc asupra corpului virtual personal sau corporativ, care este setul de atribute informaționale care definesc oamenii și instituțiile de pe Internet. Cu alte cuvinte, în era digitală, identitățile noastre virtuale sunt elemente esențiale ale vieții de zi cu zi: suntem un pachet de numere și identificatori în mai multe baze de date computerizate deținute de guverne și corporații. Infracțiunea cibernetică evidențiază centralitatea computerelor conectate în rețea în viața noastră, precum și fragilitatea unor fapte aparent solide precum identitatea individuală.

Infracțiunile cibernetice cuprind un spectru de activități. La un capăt se află infracțiunile care implică încălcări fundamentale ale confidențialității personale sau corporative, cum ar fi atacurile asupra integrității informațiilor deținute în depozitele digitale și utilizarea informațiilor digitale obținute ilegal pentru a hărțui, răni sau șantaja o firmă sau o persoană. Totodată, criminalitatea în spațiul online, denumită *e-crime* sau *cybercrime* a cunoscut o evoluție, acestui fenomen fiindu-i distins patru etape, printre care se enumeră [9, p. 53]:

1. *prima (specifică anilor 80)*, care a fost caracterizată de banalizarea informaticii, piratarea programelor, falsificarea cărților de credit;
2. *a doua (specifică sfârșitului anilor 80)*, a fost favorizată de apariția rețelelor locale și extinse, precum și a punților de legătură, și caracterizată de importante detournări de fonduri și „isprăvile” hackerilor care accesau calculatoarele NASA, CIA și oricare altă țintă care reprezenta un simbol politico-tehnologic sau un element al puternicului complex militar-industrial american [1];

3. *a treia (specifică anilor 90)*, care a coincis cu proliferarea sistemelor informatice și rețelele de comunicații (Internetului, în special) și a fost caracterizată de specializarea infractorilor, apariția unor „veritabili” profesioniști ai pirateriei, deturnărilor de fonduri, sabotajelor informatice;
4. *a patra (în prezent)*, favorizată de faptul că sistemele informatice au pătruns în toate sectoarele vieții sociale și le controlează pe cele mai importante dintre ele (transporturi, apărare etc.), și care este caracterizată de conturarea de noi și grave amenințări ca terorismul informatic, războiul informatic etc.

Reglementarea juridică a infracțiunilor informatice în legislația moldovenească a venit ca o adaptare firească a legislației la realități ce nu puteau fi omise. În acest sens, în Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002, în premieră a fost introdus capitolul „Infracțiuni informatice și infracțiuni în domeniul telecomunicațiilor”, care inițial reglementa trei articole: art. 259 – Accesul ilegal la informația computerizată; art. 260 – Producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a mijloacelor tehnice sau produselor program și art. 261 – Încălcarea regulilor de securitate a sistemului informatic.

După ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23.11.2001 [3], Codul penal al RM a fost armonizat în conformitate cu prevederile Convenției și a fost completat cu articole noi 260¹-261¹, care prevedeau noi tipuri de infracțiuni cum ar fi interceptarea ilegală a unei transmisii de date, perturbarea funcționării sistemului informatic, falsul informatic, fraudă informatică etc. [2].

În ceea ce privește definirea noțiunii de criminalitate informatică, cea mai bună și cuprinzătoare variantă este prezentată în „Ghidul introductiv pentru aplicarea dispozițiilor legale referitoare la criminalitatea informatică”. De altfel, definiție ce se regăsește și în documentele Organizației Națiunilor Unite [15]. Noțiunea de infracțiune informatică are două accepțiuni:

- În sens larg se înțelege: „*orice infracțiune în care un calculator sau o rețea de calculatoare este obiectul unei infracțiuni, sau în care un calculator sau o rețea de calculatoare este instrument sau mediu de săvârșire a unei infracțiuni*”.
- În sens restrâns, infracțiunea informatică reprezintă: „*orice infracțiune în care făptuitorul interferează, fără autorizație, cu procesul de prelucrare automată a datelor*”.

În doctrina de specialitate, infracțiunile informatice, sunt clasificate în funcție de rolul pe care l-au avut sistemele informatice:

1. **Infracțiuni săvârșite cu ajutorul sistemelor informatice**, în care acestea constituie un instrument de facilitate a comiterii unor infracțiuni.

Nemijlocit, ne referim la infracțiuni „tradiționale” săvârșite prin utilizarea sistemelor informatice și în care „*modus operandi*” nu este îndreptat împotriva funcționării corespunzătoare a unui sistem informatic sau asupra informațiilor cuprinse în el, ci rezultatul procesării datelor este utilizat pentru înfăptuirea infracțiunilor clasice. Infractorii prin acest mod fac apel la mijloace netradiționale pentru înfăptuirea unor infracțiuni cu caracter „tradițional”. Printre infracțiunile cunoscute, se enumeră: spălarea banilor, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a

titlurilor de valoare false, confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale, a imprimatelor, ștampilelor sau sigiliilor false ș.a.

2. ***Infrafracțiuni săvârșite prin intermediul sistemelor informatice***, care includ și datele stocate în acestea, constituie ținta infracțiunii.

Din această categorie fac parte infracțiunile de acces ilegal la informația computerizată, interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice, perturbarea funcționării sistemului informatic, falsul informatic, fraudă informatică ș.a. Infracțiunile cibernetice, de regulă, sunt comise, pentru a provoca daune, iar modalitățile de operare întâlnite în criminalitatea informatică se realizează prin intermediul unor atacuri asupra sistemelor și rețelelor informatice.

Atunci când vine vorba despre un atac asupra unui sistem informatic, este necesar să se realizeze următorii pași [10, p. 142]:

- a) *Cercetarea sistemului informatic în vederea obținerii de informații.*

Primul pas în cadrul atacului informatic, îl reprezintă cercetarea sistemului informatic pentru a obține informații importante care pot fi utilizate în atac. În acest sens, este important să se obțină informații, cum ar fi: tipul hardware-ului utilizat, versiunea software, informații personale ale utilizatorilor, care pot fi utilizate în următorul pas. Acțiuni corecte în obținerea informațiilor includ: „ping sweeps” (metodă de a scana rețeaua) pentru a determina dacă sistemul informatic țintă răspunde; scanarea porturilor pentru a observa care din acestea pot fi deschise; întrebări care trimit mesaje de avariere înapoi la sistem, când o problemă de transmitere a fost detectată; întuirea parolelor.

- b) *Pătrunderea în sistemul informatic.*

Imediat ce sistemul informatic țintă a fost identificat, iar informațiile despre el au fost colectate, următorul pas este de a lansa atacul în scopul de a pătrunde în sistem.

- c) *Modificarea setărilor sistemului informatic.*

Modificarea setărilor sistemului informatic reprezintă pasul următor după ce s-a pătruns în sistemul informatic. Acest lucru permite atacatorului să reintre în sistemul informatic compromis mult mai ușor.

- d) *Comunicarea cu alte sisteme.*

Odată ce sistemul informatic sau rețeaua au fost compromise, atunci atacatorul le utilizează în scopul de a ataca alte rețele și computere. Aceleași instrumente care sunt utilizate primul pas, sunt acum îndreptate spre alte sisteme.

- e) *Afectarea rețelelor și a dispozitivelor.*

Acest pas include ștergerea sau modificarea fișierelor, furtul datelor valoroase, distrugerea computerelor, sau atacurile DoS (Denial of service attacks). Atacul cibernetic de tip DoS (refuzul, blocarea serviciului) reprezintă o încercare frauduloasă de a indisponibiliza sau bloca resursele unui calculator. Deși mijloacele și obiectivele de a efectua acest atac sunt foarte diverse, în linii generale acest atac este efectul eforturilor intense ale unei (sau a mai multor) persoane de a împiedica un site web sau servicii din Internet de a funcționa eficient, temporar sau nelimitat. Autorii acestor atacuri au, de obicei, drept țintă site-uri sau servicii găzduite pe servere cu cerințe înalte, cum ar fi băncile, gateway-uri pentru plăți prin carduri de credit și chiar servere în întregime [6].

Menționăm că în literatura de specialitate, criminalitatea cibernetică este împărțită în trei categorii:

- Infrațiuni în care dispozitivul de calcul este ținta – de exemplu, obținerea accesului la rețea.
- Infrațiuni în care computerul este folosit ca armă – de exemplu, pentru a lansa un atac de tip denial-of-service (DoS).
- Infrațiuni în care calculatorul este folosit ca și complicitate la o infracțiune – de exemplu, utilizarea unui calculator pentru stocarea de date obținute ilegal.

Necesitatea conectării la internet a permis o creștere a volumului și a ritmului activităților de criminalitate cibernetică, deoarece infractorii nu mai trebuie să fie prezenți fizic atunci când comit o infracțiune. Viteza, confortul, anonimatul și lipsa frontierelor internetului fac ca variantele informatice ale infracțiunilor financiare – cum ar fi ransomware, fraudă și spălarea de bani, și infracțiuni precum urmărirea și hărțuirea, să fie mai ușor de comis. Activitatea infracțională cibernetică poate fi desfășurată de indivizi sau grupuri cu relativ puține abilități tehnice sau de grupuri criminale globale extrem de organizate, care ar putea include dezvoltatori calificați și alte persoane cu expertiză relevantă. Pentru a reduce și mai mult șansele de detectare și urmărire penală, infractorii ciberneticii aleg adesea să opereze în țări cu legi slabe sau inexistente privind criminalitatea cibernetică.

Atacurile ciberneticе pot începe oriunde există date digitale, oportunități și motive. Infractorii ciberneticii includ pe oricine, de la utilizatorul singur implicat în hărțuirea cibernetică până la actori sponsorizați de stat, cum ar fi serviciile de informații din China. Infracțiunile ciberneticе, în general, nu se produc în vid; ele sunt, în multe privințe, distribuite. Adică, infractorii ciberneticii se bazează, de obicei, pe alți actori pentru a finaliza infracțiunea. Fie că este vorba de creatorul de programe malware care utilizează dark webul pentru a vinde cod, de distribuitorul de produse farmaceutice ilegale care utilizează brokeri de criptomonede pentru a deține bani virtuali în escrow sau de actori amenințatori statali care se bazează pe subcontractanți tehnologici pentru a fura proprietatea intelectuală. Infractorii ciberneticii au la dispoziție o multitudine de tipuri de infracțiuni ciberneticе pentru a efectua atacuri rău intenționate. Majoritatea atacatorilor comit infracțiuni ciberneticе în așteptarea unui câștig financiar, deși modalitățile prin care infractorii ciberneticii sunt plătiți pot varia.

Tipurile specifice de infracțiuni ciberneticе includ următoarele:

- a. CIBEREXTORCARE (Cyber extortion). Această infracțiune implică un atac sau o amenințare cu un atac, împreună cu o cerere de bani pentru a opri atacul. O formă de extorcare cibernetică este un atac ransomware. În acest caz, atacatorul obține acces la sistemele unei organizații și criptează documentele și fișierele acesteia – orice are valoare potențială – făcând datele inaccesibile până la plata unei răscumpărări. De obicei, plata se face într-o formă de criptomonedă, cum ar fi bitcoin [5].
- b. CRIPTOJACKING. Acest atac folosește scripturi pentru a mina criptomonede în browsere fără consimțământul utilizatorului. Atacurile de criptojacking pot implica încărcarea unui software de minare a criptomonedelor în sistemul victimei. Multe atacuri depind de cod JavaScript care efectuează minare în browser

dacă browserul utilizatorului are o filă sau o fereastră deschisă pe site-ul rău intenționat. Nu este necesară instalarea de programe malware, deoarece încărcarea paginii afectate execută codul de minare în browser [4].

- c. **FURTUL DE IDENTITATE (Identity theft).** Acest tip de atac are loc atunci când o persoană accesează un computer pentru a fura informațiile personale ale unui utilizator, care sunt apoi folosite pentru a fura identitatea acelei persoane sau pentru a accesa conturile sale valoroase, cum ar fi conturile bancare și cardurile de credit. Infractorii cibernetici cumpără și vând informații de identitate pe piețele darknet, oferind conturi financiare și alte tipuri de conturi, cum ar fi servicii de streaming video, webmail, streaming video și audio, licitații online și multe altele. Informațiile personale de sănătate sunt o altă țintă frecventă pentru hoții de identitate [8].
- d. **FRAUDA CU CARDUL DE CREDIT.** Acesta este un atac care are loc atunci când hackerii rău intenționați se infiltrează în sistemele comercianților cu amănuntul pentru a obține informațiile bancare sau ale cardurilor de credit ale clienților lor. Cardurile de plată furate pot fi cumpărate și vândute în vrac pe piețele darknet, unde grupurile de hackeri care au furat cantități masive de carduri de credit profită de vânzarea către infractori cibernetici de nivel inferior, care profită prin fraudarea cardurilor de credit împotriva conturilor individuale.
- e. **CIBERSPIONAJ.** Această infracțiune implică piratarea sistemelor sau rețelelor de către infractori cibernetici pentru a obține acces la informații confidențiale deținute de un guvern sau de o altă organizație. Atacurile sunt motivate de profit sau ideologie. Activitățile de ciberspionaj includ atacuri cibernetice care colectează, modifică sau distrug date, precum și utilizarea dispozitivelor conectate la rețea, cum ar fi camere web sau camere TV cu circuit închis, pentru a spiona o persoană sau grupuri vizate și monitorizarea comunicațiilor, inclusiv e-mailuri, mesaje text și mesaje instantanee.
- f. **ESCROCHERIE DE IEȘIRE (Exit scam).** Web-ul dark a dat naștere versiunii digitale a unei infracțiuni vechi cunoscute sub numele de „exit scam” (escrocheria de ieșire). În forma actuală, administratorii web-ului dark redirectionează moneda virtuală deținută în conturile escrow de pe piață către propriile conturi - practic, infractorii fură de la alți infractori [18].

În această ordine de idei, vă prezentăm analiza practicii judiciare în materia infracțiunilor cibernetice și anume falsul informatic reglementat de CP al RM (art. 260⁵).

De exemplu, persoana X, intenționat, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările lor și admitând în mod conștient survenirea acestor urmări, urmărind scopul introducerii datelor informatice ilegale, fiind angajat în baza contractului pentru achiziționarea bunurilor / lucrărilor / serviciilor de valoare mică nr. 123 încheiat de către acesta cu Instituția Medico-Sanitară Publică „Centrul de Sănătate Edineț” la data de *****2021, în calitate de persoana responsabilă pentru introducerea datelor despre persoanele imunizate în Registrul Electronic anti-COVID-19, cunoscând conform obligațiunilor sale de serviciu despre condițiile legale de obținere a unui certificat de vaccinare contra bolii SARS-CoV-2, contrar acestor prevederi, la data de *****2021, prin înțelegerea prealabilă și împreună

cu persoana Y, angajată la IMSP „CS Edineț” în calitate de asistentă medicală fiind desemnată în baza Ordinului angajatorului emis la *****2021 și înregistrat sub nr. 21 în calitate de persoana responsabilă conform obligațiilor de serviciu de vaccinare anti-COVID-19 și introducerea în Registrul de evidență a vaccinărilor anti-COVID-19 a datelor persoanelor vaccinate, la rugămintea lui ***** de a introduce datele în baza de date și de a elibera certificatul de vaccinare, cunoscând cu certitudine că ***** nu a administrat de facto vaccina „Janssen”, ilegal a introdus în Registrul electronic anti-COVID-19 datele informatice despre administrarea de către ***** a dozei nr. 1 de vaccină anti-COVID-19 cu denumirea „Janssen” și, ca urmare, ultimului i-a fost eliberat ilegal forma digitală și pe format de hârtie Certificat de vaccinare despre administrarea dozei nr. 1 de vaccină anti-COVID-19 cu denumirea „Janssen” înregistrat sub numărul unic de identificare UVCI:01:MD:4XTV3UHYEY 813947T1G, care ulterior a fost prezentat de către deținător la locul său de muncă. Judecând prezenta cauză prin prisma probelor administrate de către organul de urmărire penală și cercetate în ședința de judecată, instanța de fond a concluzionat, că vinovăția inculpatului X a fost dovedită integral și acțiunile acestuia au fost corect calificate conform prevederilor art.260⁵ CP – *falsul informatic, adică introducerea ilegală a datelor informatice, rezultând date necorespunzătoare adevărului, în scopul de a fi utilizate în vederea producerii unei consecințe juridice*.

În cele din urmă, persoana X, a fost recunoscut vinovat în comiterea infracțiunii prevăzute de art. 260⁵ CP, fiindu-i stabilită pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 2 ani, iar în temeiul art. 90 alin.(1) CP executarea acestei pedepse a fost suspendată condiționat pe o perioadă de probațiune de 2 ani, dacă în termenul dat inculpatul nu va comite o nouă infracțiune și prin respectarea condițiilor probațiunii va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. În temeiul art. 90 alin.(6) lit.a) CP inculpatul a fost obligat să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul Biroului de Probațiune din raza de domiciliu [14].

De asemenea, cu titlu de exemplu vă prezentăm următoarele infracțiuni cibernetice:

REvil și Kaseya Ransomware. REvil este un grup de hackeri vorbitori de limbă rusă sau rusofoni, cunoscut sub numele de operațiune ransomware-as-a-service. Incidentul Kaseya a avut loc în iulie 2021. Acesta s-a produs atunci când unul dintre produsele companiei Kaseya implementa faimosul ransomware SODINOKIBI REvil pe endpointurile rețelei de clienți Kaseya, a cărui suprafață de atac a fost de peste 1000 de clienți Kaseya din întreaga lume. Câteva ore mai târziu, REvil și-a asumat meritul pentru atac postând pe site-ul lor Happy Blog, pe dark web, și cerând o răscumpărare de 70 de milioane de dolari pentru a elibera un decryptor public despre care susțin că poate decipta toate dispozitivele deteriorate. Atacul a fost atât de puternic încât guvernul Statelor Unite a oferit recompense de 10 milioane de dolari oricui poate oferi informații pentru arestarea membrilor REvil [12].

Stuxnet. Incidentul Stuxnet este un incident faimos care a avut loc în 2010. Stuxnet este numele unui vierme informatic (tip de malware) care vizează sistemele SCADA (de supraveghere, control și achiziție de date). Stuxnet a provocat pagube devastatoare programului nuclear iranian. Se răspândea prin intermediul unităților

USB și afecta, în principal, sistemele de operare Microsoft Windows. Funcționalitatea malware-ului era de a căuta mașini care funcționau ca PLC-uri (controlere logice programabile) și, dacă era găsită, malware-ul își actualiza codul prin internet prin intermediul atacatorilor [16].

Încălcarea datelor RockYou. RockYou este o companie care activează în domeniul jocurilor video și a fost fondată în 2005 de Lance Tokuda și Jia Shen. Compania a funcționat bine până în decembrie 2009, când a avut loc ceea ce este numită „cea mai mare încălcare de date din toate timpurile”. Încălcarea de date a expus și a scurs informații de peste 32 de milioane de conturi de utilizatori din baza de date RockYou. Compania stoca parolele într-un format de text simplu necriptat, ceea ce facilita accesul hackerului la toate parolele stocate. Hackerul a folosit o vulnerabilitate SQL foarte veche și populară pentru a scurge toate datele din baza de date. După această breșă majoră de securitate, setul total de parole divulgate a devenit o resursă foarte utilă în testele de penetrare, deoarece hackerii folosesc această listă de cuvinte cu parole pentru a testa securitatea și puterea parolelor conturilor și produselor [13].

În urma celor relatate, *concluzionăm* că infraționalitatea cibernetică reprezintă un fenomen dinamic și complex, cu o rată de adaptabilitate ridicată în raport cu evoluțiile tehnologice. Este esențial de remarcat că, odată cu creșterea gradului de digitalizare, crește și expunerea societății la riscuri cibernetice, iar autorii acestor infracțiuni devin din ce în ce mai sofisticăți, folosind metode tot mai greu de detectat. Lipsa de reglementări armonizate la nivel internațional și dificultățile întâmpinate în identificarea și urmărirea transfrontalieră a infractorilor contribuie la amplificarea impactului acestor fapte. Se impune, astfel, consolidarea cadrului juridic și instituțional, precum și întărirea capacităților tehnice și umane ale autorităților implicate în prevenirea și combaterea acestor infracțiuni.

Analiza realizată asupra fenomenului infraționalității cibernetice scoate în evidență caracterul său expansiv, transnațional și adaptabil. Odată cu accelerarea digitalizării, crește și vulnerabilitatea sistemelor informatice, dar și complexitatea mijloacelor de investigare și sancționare a faptelor. În acest context, reglementările internaționale, precum Convenția de la Budapesta și directivele europene, joacă un rol esențial în conturarea unui răspuns juridic coordonat. Totuși, eficiența acestora depinde de aplicarea consecventă la nivel național și de capacitatea autorităților de a coopera în timp real. Cercetarea subliniază necesitatea unei abordări integrate, care să includă, pe lângă reglementările juridice, măsuri de educație digitală, formare profesională și cooperare tehnică între state și instituții. Combaterea criminalității informatice nu mai poate fi tratată exclusiv ca o problemă penală, ci trebuie abordată ca o provocare sistemică, ce vizează securitatea economică, socială și chiar geopolitică a statelor.

Educația digitală și conștientizarea publicului larg asupra riscurilor din mediul online trebuie să devină piloni centrali în strategia de combatere a criminalității cibernetice. În același timp, cooperarea internațională între state, dar și între sectorul public și cel privat, joacă un rol determinant în contracararea acestui fenomen globalizat. Prevenirea eficientă a criminalității informatice nu se poate realiza decât printr-o abordare integrată, multidisciplinară, care să combine expertiza juridică, tehnologică și socială.

Bibliografie:

1. Central Intelligence Agency. [Citat 08.04.2025]. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Central_Intelligence_Agency
2. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129 din 13.09.2002.
3. Convenția privind criminalitatea informatică din 23.11.2001. [Citat 08.04.2025]. Disponibil: <https://rm.coe.int/1680081561>
4. Criptojacking. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cryptojacking>
5. Cyber Extortion Definition. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://www.fortinet.com/resources/cyberglossary/cyber-extortion#:~:text=Cyber%20Extortion%20Definition,control%20or%20stop%20the%20attack>
6. DOS. [Citat 09.04.2025]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/DoS>
7. HOLT Thomas., BOSSLER Adam. The Palgrave Handbook of International Cybercrime and Cyberdeviance. New York: Springer International Publishing, 2020, p. 3-25. ISBN: 978-3-319-78440-3.
8. Identity theft. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://www.usa.gov/identity-theft>
9. IONIȚĂ Gheorghe-Iulian. Infrațiuni din sfera criminalității informatice. București: Ed. Pro Universitaria, 2013. 53 p. ISBN: 978-973-127-715-8
10. MOISE Adrian Cristian. Metodologia investigării criminalistice a infracțiunilor informatice. București: Ed. Universul Juridic, 2011. 142 p. ISBN: 978-973-127-556-7
11. PAVLEANU Vasile. Drept penal european. Iași: Ed. Lumen, 2018. 199 p. ISBN: 978-973-166-491-0
12. REvil Ransomware Attacks: Implications for Kaseya, MSPs and Businesses. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://www.cybereason.com/blog/revil-ransomware-attacks-implications-for-kaseya-msps-and-businesses>
13. RockYou2021: largest password compilation of all time leaked online with 8.4 billion entries. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://cybernews.com/security/rockyou2021-alltime-largest-password-compilation-leaked/>
14. Sentința Curții de Apel Bălți, Judecătoria Edineț, sediul Central din 08.02.2024. Dosarul nr. 1r-413/23. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2c2ccc35-3f4b-4319-a48a-706f34e10cb9
15. SFETCU Nicolae. Manualul investigatorului în criminalitatea cibernetică. București, 2014. [Citat 08.04.2025]. Disponibil: http://uploads.worldlibrary.net/uploads/pdf/20140512112438manualul_investigatului_in_criminalitatea_informatica.pdf
16. Stuxnet. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://en.wikipedia.org/wiki/Stuxnet>
17. SUKHAI Nataliya. Hacking and cybercrime. New York: Ed. Association for Computing Machinery, 2004. 5 p. ISBN: 978-1-59593-048-4
18. Что такое мошенничество с выходом (Exit scam) и как от него защититься. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: https://amlcrypto.io/ru/blog/what_is_exit_scam_and_how_to_protect_yourself_from_it

ПРОБЛЕМАТИКА РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНСТИТУТА ОБЖАЛОВАНИЯ ДЕЙСТВИЙ СУДЕБНОГО ИСПОЛНИТЕЛЯ В РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Константин ПРИСЯЖНЫЙ, студент, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Дмитрий ДУМИТРАШКУ**, др., препод.

Abstract: *This article examines the problematic aspects of the regulation of the institution of challenging the actions of a judicial executor in the process of civil enforcement proceedings. At the same time, certain gaps in the legislation are identified, which do not fully and correctly regulate the emerging legal relations. Therefore, the state needs to reconsider the regulation of this institution, taking into account the practices and experiences of foreign countries such as the Russian Federation and Romania.*

Keywords: *Enforcement proceedings, institution of challenging, procedural status, parties, third parties, fee, defendant, execution acts.*

Исходя из действующего исполнительного законодательства Республики Молдова, под гражданским исполнительным производством понимается финальная и/или завершающая фаза гражданского процесса [2, стр. 1], в рамках которой лицо, одержавшее победу в судебной инстанции, с момента вступления в силу судебного решения обладает возможностью возбуждения исполнительного производства, главной целью которого является его исполнение.

В данном контексте необходимо отметить, что в виде исключения может представляться уголовный процесс, в рамках которого был рассмотрен гражданский иск. Например, было совершено преступление, указанное в статье 152 УКРМ [11], а именно: умышленное причинение телесного повреждения средней тяжести или иного средней тяжести вреда здоровью, ввиду чего на основании этого лицо имеет право требовать в рамках уголовного процесса удовлетворения иска относительно возмещения материального и морального ущерба в гражданском порядке.

Таким образом, исполнительное производство по сути своей представляет собой созданный государством механизм правового регулирования [10, стр. 1-2], который по сути своей отражает уровень эффективности осуществляемого правосудия в рамках Республики Молдова (далее РМ), которое отвечает не только за вынесение справедливого судебного решения по конкретному делу, но одновременно с этим и реализацию принудительного исполнения последнего, которое, в свою очередь, демонстрирует соблюдение статьи 6 и 13 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, а именно обеспечения права на справедливое судебное разбирательство и обеспечение права на эффективные средства правовой защиты [6].

Следовательно, исполнительное производство возбуждается исходя из поданного заявления со стороны взыскателя, а также в предусмотренных законом случаях по инициативе судебной инстанции. С этого момента судебный исполнитель обладает спектром полномочий для осуществления принудительного

исполнения по отношению к должнику. В рамках осуществления деятельности судебного исполнителя могут возникнуть некоторые проблемные аспекты.

Ссылаясь на действующее гражданское исполнительное законодательство, законодатель предусмотрел институт обжалования действий судебного исполнителя, согласно которым, как указано в ч. (1) статьи 161 ИКРМ [9], любые исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, а также действия/ бездействия такового, могут быть обжалованы как сторонами исполнительного производства, так и другими участниками исполнительного производства, а также третьими лицами, которые имеют основания полагать, что указанные акты и деяния судебного исполнителя нарушили их законные права.

Сторонами исполнительного производства, согласно ч. (1) статьи 43 ИКРМ, являются взыскатель и должник. Взыскателем и должником может быть физическое или юридическое лицо, а в случае взыскания денежным сумм в пользу государства взыскателем выступает «...Министерство финансов в лице Государственной налоговой службы». В свою очередь взыскатель – это лицо, в пользу которого осуществляется исполнительное производство, а должник - лицо, которое обязано, исходя из исполнительного документа, совершить и/или воздержаться от совершения определённых действий.

Под категорией “другие участники” исполнительного производства понимается широкий круг лиц, к которым могут относиться: взыскатели-третьи лица, представители, специалисты, эксперты, переводчики, понятые. Важно отметить, что заинтересованностью в осуществлении исполнения и его исходе обладают только взыскатели-третьи лица, и представители, остальной перечень лиц не обладают таковым статусом.

Третьи лица представляют собой категорию лиц, чьи законные права и интересы были нарушены исполнительными актами или действиями/бездействиями судебного исполнителя. Данные лица не заинтересованы в процессе исполнительного производства, а лишь в восстановлении нарушенных прав и защите от таковых нарушений.

Например, как указано в ч. (1) статьи 164 ИКРМ в случае, когда лицо полагает, что был наложен арест на имущество, право собственности на которое принадлежат ему, оно обладает основанием для предъявления иска об отмене такового ареста. По причине, что данное имущество никоим образом не связано с имуществом должника, а является личным имуществом заявляющего лица, оно требует восстановления такого права и отмену ареста, поскольку не является возможным обращение о взыскании данного имущества.

В силу этого, если указанные лица имеют установленные законом основания для обжалования исполнительных актов или действий/бездействий судебного исполнителя, они подают заявление об обжаловании последних в судебную инстанцию, в пределах округа, где расположено бюро судебного исполнителя, что явствует из ч. (2) статьи 161 ИКРМ.

Аспекты проблем, рассматриваемые в рамках данного исследования, проистекают из статьи 163 ИКРМ. В ч. (2) указанной статьи отмечается, что непосредственно претензии и само заявление об обжалование исполнительных

актов судебного исполнителя, а также действия/бездействия такового предъявляются к “...взыскателю или должнику”. В таком случае, не совсем понятен тот факт, почему законодатель устанавливает как ответчиков и/или ответственных лиц именно взыскателя или должника.

Согласно природе складывающихся правоотношений, в качестве ответственного лица должен выступать судебный исполнитель. Прежде всего, объектом/предметом обжалования в исполнительном производстве считаются исполнительные акты, составленные судебным исполнителем или действия/бездействия непосредственно последнего. Ссылаясь на фундаментальные принципы права, лицо может нести ответственность только за те деяния, которое оно совершило, а в данном случае таким лицом представляется судебный исполнитель. В это же время, базируясь на ч. (1) статьи 2 Закона о судебных исполнителях, судебным исполнителем признается “...физическое лицо, уполномоченное государством осуществлять деятельность в общественных интересах”, а одновременно с этим, при исполнении своих служебных обязанностей, судебный исполнитель является представителем государственной власти и в установленном законом порядке обладает лицензией для осуществления данной деятельности [8].

Принимая во внимание данный факт, в процессе оспаривания ранее указанных актов и деяний судебного исполнителя, считаем возможным в качестве ответчиков привлекать взыскателя или должника, что является некорректным и небрежным. В таком случае подразумевается, что именно взыскатель и должник своими деяниями нарушили/нарушают права и интересы других лиц путём вынесения оспариваемого исполнительного акта или совершения действий/бездействий, которые нарушают законные права других лиц [2, стр. 2].

Такая ситуация не соответствует действительности в полной мере, поскольку, как установлено в статье 21 ИКРМ, судебный исполнитель является *«...единственным лицом, уполномоченным осуществлять принудительное исполнение исполнительных документов»*, в обратном случае совершения таковых другими лицами влечёт установленную законом ответственность.

Таким образом, именно судебный исполнитель осуществляет деятельность по принудительному исполнению, что проистекает из действующего законодательства, а это, в свою очередь, должно подразумевать его самостоятельную ответственность как доверительного и уполномоченного государством лица. Взыскатель и должник считаются сторонами принудительного исполнительного производства, но никоим образом не лицами, осуществляющими его, ввиду чего они не должны нести ответственность в судебном порядке.

Необходимо отметить, как указано в комментарии к ИКРМ, институт обжалования исполнения представляет собой процедуру осуществления контроля за деятельностью судебного исполнителя в рамках гражданского исполнительного производства. По этой причине сама сущность института обжалования исполнения выражается в двух аспектах [1, стр. 450]:

1. В первую очередь, она обеспечивает своего рода независимость судебного исполнителя как либеральной профессии, действия которого могут быть аннулированы только решением судебной инстанции.

2. Во вторую очередь, наличие института обжалования исполнения отображает заинтересованность государства в гарантии законности исполнительных актов, а также действий/бездействий, проверка которых будет осуществляться, как ранее было указано, судебной инстанцией в установленном законом порядке.

Ссылаясь на действующее законодательство, обратим внимание, что даже в случае, когда судебный исполнитель должен нести ответственности за свои деяния, он не может принимать процессуальный статус ответчика в процессе обжалования исполнения. Исключением являются ситуации, когда суть спора заключается в обжаловании гонора не непосредственно судебного исполнителя, в таком случае последний получает процессуальный статус ответчика, что явствует из ч. (3²) статьи 163 ИКРМ.

Тем временем в ч. (1) статьи 163 ИКРМ законодатель указывает, что судебный исполнитель может выступать в процессуальном статусе третьего лица, которое не заявляет самостоятельных требований на предмет спора. Это достаточно дискуссионный вопрос, так как идея состоит в том, что именно судебный исполнитель является ответственным лицом, которого государство наделило необходимой властью. Взыскатель и должник не могут нести ответственность за то, что совершил судебный исполнитель, будь то законные и/или противозаконные деяния последнего.

Румынская доктрина обосновывает позицию невозможности применения процессуального статуса третьего лица к судебному исполнителю по той причине, что он не является стороной принудительного исполнения и не осуществляет действия в собственных интересах, руководствуясь какими-либо личным перечнем прав, он действует как уполномоченное государством лицо, обладающее лицензией, с целью осуществление государственно важной цели: исполнение судебных решений законными путями для реализации основных прав и законных интересов лиц [5, стр. 653].

Также надлежит отметить, что, начиная с 2024 года, каждое такое заявление об обжалование действий судебного исполнителя облагается государственной пошлиной и гербовым сбором. Ранее подобного рода заявления не облагались государственной пошлиной и гербовым сбором, но, ссылаясь на новый Закон о государственной пошлине, статью 1 и 2, законодатель установил, что любое возбуждение судебного производства облагается как гербовым сбором, так и государственной пошлиной [7]. До вступления указанных изменений в силу законодатель не облагал лиц государственной пошлиной по причине того, что её первостепенной целью являлось проверка законности действий судебного исполнителя как представителя государственной власти.

В таком случае возникает противоречие. В случае, если поданная жалоба будет удовлетворена, выигравшая сторона будет иметь основания для того, чтобы истребовать возмещение государственной пошлины и, исходя из решения Конституционного суда, который признал положения по гербовому сбору неконституционными [3], также позволительно предусмотреть освобождение от такового или возмещение таковых расходов, проигравшей стороной. Ввиду чего

взыскатель, привлекаемый в процессе как ответчик будет обязан возместить эти расходы, что не совсем разумно в данном контексте, поскольку ошибку совершил не взыскатель как лицо, в пользу которого осуществляется исполнительное производство, а судебный исполнитель, которому было доверено исполнение исполнительного документа, который представляет государственную власть.

В сравнительном аспекте на территории Российской Федерации присутствует иная специфика регулирования процедуры обжалования. Для начала следует отметить, что наличествует более широкий круг лиц, осуществляющих исполнительное производство, который состоит из федеральной службы судебных приставов, судебный пристав-исполнитель и должностные лица судебных приставов. Ввиду чего в ч. (1) статьи 121 Федерального закона об исполнительном производстве [12], российский законодатель устанавливает, что постановления ранее указанных лиц, а равно их деяния (действия/бездействия) по исполнению исполнительного документа, могут быть обжалованы сторонами исполнительного производства и иными лицами, чьи права и интересы были затронуты.

В связи с этим российское законодательство устанавливает в качестве ответчика по жалобе именно судебного пристава как ответственного лица, что проистекает исходя из ч. (2) статьи 124 Федерального закона об исполнительном производстве, в котором отмечается содержания подаваемой жалобы, где в пункте 1 необходимо указать должность, фамилию, инициалы должностного лица службы судебных приставов, действия которого соответственно подлежат обжалованию или наименование, дата и номер обжалуемого постановления, а также основания, по которым данные действия являются незаконными. Затем в ч. (5) статьи 127 российский законодатель указывает, что вследствие рассмотрения жалобы, в случае признания таковой обоснованной, уполномоченное лицо имеет право *«...принять меры по привлечению должностного лица службы судебных приставов»*, которое может выражаться в дисциплинарной и иной ответственности. А также в данной статье предусматривается иной перечень действий относительно признания жалобы обоснованной, например, отмена принятого постановления и принятие нового решения, а также принятие мер, которые должны служить средством для исправления нарушений, допущенных в ходе незаконных действий судебного пристава.

В соответствии с изложенным, на территории Российской Федерации вся система осуществления исполнительного производства представляет собой комплексную и иерархическую структуру. Самой главной идеей является факт наличия ответственности именно судебных приставов и других уполномоченных лиц, а не взыскателя или должника. В отличительном аспекте такого рода система более благоприятна, поскольку защищает права лиц, которые были нарушены, а также ограничивает круг ответственных лиц, совершивших те или иные нарушения.

В самом деле данное регулирование, действительно существенно в рамках обеспечения исполнения исполнительного документа. На практике возникает проблема: взыскатель может изъявить желание обжаловать действия судебного

исполнителя, который бездействует в процессе исполнительного производства. Ссылаясь на действующее положения ИКРМ, процессуальный статус ответчика будет присвоен должнику, что, в свою очередь, является парадоксом, так как последний никоим образом не связан с некомпетентностью судебного исполнителя и его бездействиями, а лишь является стороной исполнительного производства, которое должно совершить и/или воздержаться от совершения определенных действий.

Нельзя не отметить, что в ч. (7) статьи 163 ИКРМ законодатель предусмотрел ответственность судебного исполнителя в случае, если таковой не выполнит требования судебной инстанции, которые могут заключаться в представление заверенной копии исполнительного производства, письменных показаний либо неисполнения в срок судебного определения. Такого рода ответственность никак не связана непосредственно с действиями судебного исполнителя, которые были обжалованы и признаны обоснованными, поскольку бремя последствий последних будет возложено на взыскателя или должника.

Следующий аспект заключается в отсутствии четкого регулирования момента, с которого начинает исчисляться 15-дневный срок для обжалования действий судебного исполнителя. Ранее было указано, что 15-дневный срок для обжалования действий судебного исполнителя исчисляется со “...дня совершения действия или отказа совершить определенные действия”, но начиная с 2019 года, Конституционный Суд признал данное положение неконституционным [4]. Из этого следует, что должны быть введены своего рода поправки и изменения, которые в полной мере регулировали сроки подачи жалобы на действия судебного исполнителя. В течение 5 лет с момента признания положений неконституционными, никаких изменений внесено не было.

Следовательно, возникает специфический вопрос о том, с какого момента начинает исчисляться срок в 15 дней, чтобы сторона, заинтересованная в обжаловании действия судебного исполнителя, обладала четким пониманием временных лимитов, которые должны быть установлены законодателем. В таком случае возникает брешь, которая, с одной стороны, никак не лимитирует лиц, желающих обжаловать действия судебного исполнителя в сроках подачи жалобы, с другой стороны, не совсем понятно, с какого момента лицо теряет право на подачу такого рода жалобы. Также необходимо расширить область обжалования, чтобы регулировалось обжалование не только исполнительных актов, необходимо внести также возможность обжалования действий/бездействий судебного исполнителя.

Взяв за основу данную идею, предлагаем обозначить следующую формулировку данного законодательного положения: *“Исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, а равно действия/бездействия могут быть обжалованы участниками исполнительного производства в 15-дневный срок с момента, когда лица узнали или должны были узнать о наличии таковых”*. При данных обстоятельствах лица обладают возможностью обжаловать действия судебного исполнителя исходя из конкретно изложенных обстоятельств, то есть в случае, когда такое лицо узнало о наличии исполнительных

актов или действий/бездействий судебного исполнителя, и, в свою очередь, формулировка *«должны были узнать о наличие таковых»*, подразумевает некий пресекательный механизм относительно недобросовестности лиц в аспекте их знания с целью незаконного восстановления сроков.

Относительно ранее указанного иска об отмене ареста на имущество, согласно статье 164 ИКРМ, также возникают своего рода некорректности. Исходя из ч. (3) статьи 164 ИКРМ, иск об отмене ареста предъявляется к взыскателю и должнику. В данном контексте возникает аналогичный вопрос: почему ответчиками по делу должны быть стороны исполнительного производства, если действия по аресту имущества осуществлял судебный исполнитель, который берёт на себя обязательство в законном порядке? В этом контексте в ч. 4 статьи 164 ИКРМ указывается, что в случае, если арест был произведён исходя из решения по уголовному делу в части “конфискации имущества”, иск об отмене такого ареста будет предъявляться к “осужденному и соответствующему финансовому органу”. Парадокс заключается в ситуации, что осужденный никоим образом не влияет на процесс осуществления ареста на имущество, поэтому осужденный и не может быть ответчиком по делу. В таком случае ответственность лежит на судебном исполнителе и финансовом органе, которые осуществляли всё необходимое для наложения ареста.

В данном контексте стоит сформулировать положения таким образом, чтобы ответственность взыскателя, должника или же осужденного была лишь в том случае, когда они злонамеренно повлияли на незаконное наложение ареста на конкретное имущество, в обратном случае отсутствует, как таковая причинно-следственная связь. Данная идея успешно отражена в ч. (2) статьи 164 ИКРМ, согласно которой возмещение ущерба налагается на лицо, которое истребовало наложения ареста или чьи действия непосредственно повлияли на осуществления такого ареста.

Учитывая изложенное, законодательство должно отображать действительную реальность, вызовы и потребности обеспечения корректного и правового регулирования отношений, которые складываются в процессе осуществления гражданского принудительного исполнительного производства. Государство не должно потворствовать безответственному осуществлению своей законной деятельности судебными исполнителями, а наоборот, контролировать таковую и обеспечить, исходя из общих норм международного и национального законодательства, правильный механизм функционирования, а равно установление разумной и логичной, с точки зрения юриспруденции, института обжалования действий судебного исполнителя. Таким образом, будет организовано правовое и благоприятное регулирование возникающих споров, что, в свою очередь, послужит предпосылкой для усиления уровня общественного доверия к системе правосудия Республики Молдова в целом, а это – залог процветающего и развитого государства. Примитивная проблематика должна быть устранена в разумные сроки, в обратном случае это приводит к дисбалансу и негативную функционированию системы в общем.

В заключении следует сделать некоторые выводы и дать рекомендации относительно исследуемого вопроса. Важно подчеркнуть: в первую очередь, острую необходимость в реализации конкретных действий в отношении реформирования законодательной базы по части регулирования института обжалования действий судебного исполнителя. Следует обратить внимание на наличие недостатков, которые выражаются в нечёткости правовых норм, а также в отсутствии конкретного разграничения ответственности лиц, которые участвуют в исполнительном производстве, в особенности аспекты, затрагивающие ответственность судебного исполнителя и применение к нему процессуального статуса ответчика, если его действиями/бездействиями были нарушены законные права. Во-вторых, отсутствие правильного правового регулирования приводит к практическим проблемам, которые влияют на длительность исполнительного производства, а равно и на нарушение законных прав и интересов лиц исполнительного производства – взыскателя и должника.

Первая рекомендация состоит в возможности интеграции правового опыта иностранных государств, которые обладают положительной практикой применения. Такого рода интеграция включает в себя не просто переписывания законодательной базы, что характерно для правовой системы Республики Молдова, но адаптацию практики иностранных государств, исходя из существующих реалий страны, вызовов и потребностей.

Вторая рекомендация заключается во внесении предложенных ранее изменений в законодательство, что в своей мере благоприятно скажется на эффективности применения такового в практическом аспекте. Необходимо более детально прописать процесс подачи жалобы, установить конкретные критерии, по которым будут оцениваться действия судебного исполнителя, а равно предоставить широкий перечень последствий удовлетворения жалобы на действия судебного исполнителя и его самостоятельную ответственность, так как необходимо руководствоваться идеей: *издавая закон, увидь себя на место того, кто должен будет его исполнять*.

Библиография:

1. BELEI, E. et al. *Drept procesual civil: Partea specială*. Chişinău: S.n. (Tipografia „Lexon-Prim”), 2016. 492 p. ISBN: 978-9975-4072-2-9.
2. Dumitru DUMITRAŞCU, *Procedura de examinare a contestaţiei la executare*. [On-line]: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/174521 (дата обращения 04.11.2024)
3. Hotărârea nr. 20 din 26 septembrie 2024 privind controlul de constituţionalitate şi excepţia de neconstituţionalitate a articolelor 2 alin. (2) din Legea taxei de stat nr. 213 din 31 iulie 2023 şi 84 alin. (4) din Codul de procedură civilă (sesizările nr. 269a/2023, nr. 7g/2024, nr. 64g/2024, nr. 75g/2024 şi nr. 153g/2024) (taxa de timbru). [On-line]: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=862&l=ro> (дата обращения 07.11.2024)
4. Hotărârea nr. 8 din 05.04.2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a unor prevederi din articolul 162 alin. (2) din Codul de executare (termenul de decădere din dreptul de a contesta actele executorului judecătoresc). [On-line]:

<https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=694&l=ro> (data
abordării 07.11.2024)

5. *Noul Cod de procedură civilă: comentat și adnotat*. Vol. II: Art. 527-1134. / Coord.: V.M. CIOBANU, M. NICOLAE. București: Universul juridic, 2016, 1831 p. ISBN 978-606-673-309-0.
6. *Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод*/ (Online) - <https://www.coe.int/ru/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-%20protocols> (data об. 03.11.2024)
7. Закон о государственной пошлине № 213 от 31.07.2023. В: Monitorul Oficial No 306- 309 от 11.08.2023.
8. Закон о судебных исполнителях № 113 от 17-06-2010. В: Monitorul Oficial № 73-75 от 16-02-2024.
9. Исполнительный Кодекс Республики Молдова № 443 от 24.12.2004. В: Monitorul Oficial № 214-220 статья № 704 от 05.11.2010.
10. Килов К. Исполнительное производство как особая стадия гражданского процесса. [On-line]: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolnitelnoe-proizvodstvo-kak-osobaya-stadiya-grazhdanskogo-protssessa> (data обращения 01.11.2024)
11. Уголовный Кодекс Республики Молдова № 985 от 18.04.2002. В: Monitorul Oficial № 72-74 статья № 195 от 14.04.2009.
12. Федеральный закон от 02.10.2007 N 229-ФЗ "Об исполнительном производстве". [On-line]: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_71450/aa68a4730f604d649776b2510bba53ba2abb2b22/ (data обращения 05.11.2024)

CZU 343.535(478)

PROCESUL DE INSOLVABILITATE: ÎNTRE ȘANSĂ ȘI EȘEC

Ionela GHERMAN, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Natalia JANU**, asist., univ., drd.

Abstract: *The purpose of the insolvency procedure is not to penalize, but to offer a chance for a new beginning. The rehabilitation of an entity through a restructuring plan helps preserve economic activity and jobs, while liquidation should be the last resort, used only when reorganization is not possible. The procedure also contributes to maintaining a healthy and fair legal environment.*

Keywords: *insolvency, reorganization, bankruptcy, liquidation, inability to pay, over-indebtedness.*

Introducere. Insolvabilitatea este un proces economic crucial care reflectă imposibilitatea unei entități atât fizice cât și juridice de a-și îndeplini obligațiile financiare față de creditorii. Aceasta este reglementată de **Legea insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012**, [4] aplicabilă în Republica Moldova, și se definește ca o stare financiară de incapacitate de plată, prin care debitorul nu poate onora plățile către creditorii săi. DEX oferă explicația pentru insolvabilitate, ca fiind „situație în care se află un debitor ale cărui bunuri sunt de o valoare mai mică decât totalitatea obligațiilor care ar urma să fie satisfăcute cu acele bunuri [3].

Procedura de insolvabilitate are ca scop fie reorganizarea debitorului, pentru a-i da o șansă de recuperare, fie lichidarea acestuia, în caz de eșec. Insolvabilitatea poate fi abordată din mai multe unghiuri:

1. **Stricto sensu:** În acest sens, insolvabilitatea este înțeleasă strict ca o incapacitate financiară a debitorului de a-și plăti obligațiile. În acest context, debitorul ajunge într-o situație financiară în care activele sale nu mai pot acoperi datoriile scadente, iar procesul este considerat un semnal de alarmă care necesită intervenție juridică [1, p. 13].
2. **Lato sensu:** Acest sens extins presupune o abordare sistemică, unde insolvabilitatea nu este doar o problemă individuală a unei entități, ci și un semnal al unei posibile dereglări economice. În această lumină, insolvabilitatea unei firme sau a unui individ poate influența întreaga economie, iar procedurile de restructurare și lichidare pot fi văzute ca un mecanism de curățare economică [1, p. 13].

Scopul principal al insolvabilității: Scopul procedurii de insolvabilitate nu este de a sancționa, ci de a oferi șansa unui nou început. Reabilitarea unei entități, printr-un plan de restructurare, este o soluție de protecție a activității economice și a locurilor de muncă, în timp ce lichidarea ar trebui să fie ultima opțiune, rezervată pentru cazurile în care reorganizarea nu este posibilă.

Insolvabilitatea este un proces cu multiple fațete, având mai multe etape și opțiuni în funcție de specificul fiecărei cazuri. Aceste etape sunt reglementate de lege și includ:

- a) **Procedura de reorganizare** reprezintă situația când există posibilitatea redresării financiare, debitorul poate încerca să-și restructureze activitatea cu ajutorul unui plan de restructurare. Acesta poate include reducerea datoriilor, restructurarea managementului sau schimbarea strategiei de afaceri [5, p. 21].
- b) **Falimentul** reprezintă situația când reorganizarea nu este posibilă. Aici, creditorii și lichidatorul sunt responsabili pentru vânzarea activelor debitorului și stingerea datoriilor. După lichidare, entitatea este eliminată din circuitul economic, iar procesul se încheie [5, p. 14].

Este esențial să se facă o distincție clară între insolvabilitate și faliment, deoarece acestea nu sunt sinonime, ci etape diferite într-un proces juridic.

În ceea ce privește, **insolvabilitatea** este starea inițială de imposibilitate a debitorului de a-și plăti datoriile scadente. În această fază, debitorul poate încă să își salveze afacerea printr-o restructurare [6, p. 105].

Falimentul, în sine, reprezintă faza finală, când se decide lichidarea activelor debitorului și eliminarea acestuia din activitatea economică. Este o măsură drastică, care nu mai lasă loc pentru o reabilitare a entității economice [6, p. 107].

Procesul de insolvabilitate reprezintă o perspectivă pentru economia unei țări. Deși insolvabilitatea este adesea văzută ca o situație negativă pentru o companie, este important să o privim și dintr-o perspectivă economică mai largă. Într-o economie sănătoasă, procesele de insolvabilitate pot contribui la eliminarea entităților neviabile și la protejarea capitalului și resurselor economice valoroase. Aceasta este o formă de „curățare” a pieței, care asigură că doar afaceri eficiente și viabile rămân active.

În plus, procedurile de restructurare și faliment sunt esențiale pentru menținerea unei economii dinamice și echilibrate, în care resursele sunt redistribuite acolo unde

există cel mai mare potențial de creștere și dezvoltare. Astfel, insolabilitatea poate fi văzută ca un mecanism de prevenire a crizelor financiare la scară largă, ajutând economia să se adapteze și să evolueze continuu.

Insolabilitatea, atunci când este gestionată corect, reprezintă nu doar o provocare, ci și o oportunitate pentru redresarea unei entități economice și chiar pentru salvarea unor locuri de muncă sau activități economice. Distincția clară între insolabilitate și faliment este esențială, deoarece abordarea corectă a fiecărei etape poate asigura succesul procesului de restructurare sau, în caz contrar, o lichidare ordonată și benefică pentru întreaga economie. Aceasta trebuie să fie privită nu doar ca o măsură de „lichidare”, ci și ca o oportunitate pentru reorganizare și revitalizare.

Pentru a înțelege mai bine procesul de insolabilitate, este esențial să facem o distincție între noțiunile de **incapacitate de plată**, **supraîndatorare** și **insolabilitate**.

Insolabilitatea se referă la starea în care un debitor nu poate onora obligațiile de plată față de creditori, iar aceasta poate fi confirmată printr-o decizie judecătorească. Insolabilitatea presupune o stare generală a debitorului care nu dispune de suficiente active pentru a-și acoperi datoriile scadente [6, p. 104].

Incapacitatea de plată este o noțiune similară, dar mai restrânsă. Aceasta se referă la incapacitatea de a executa obligațiile pecuniare scadente, inclusiv obligațiile fiscale, iar acest lucru este prezumat în cazul în care debitorul este în întârziere cu plata mai mult de 60 de zile. Chiar dacă debitorul poate deține active suficiente pentru a acoperi datoriile, incapacitatea de a plăti este legată strict de imposibilitatea de a onora obligațiile la termen [8, p. 62].

Supraîndatorarea reprezintă o stare financiară în care datoriile debitorului sunt mai mari decât veniturile sale sau capacitatea de a genera fluxuri de numerar suficiente pentru a le acoperi. Supraîndatorarea nu înseamnă neapărat insolabilitate, dar o poate preceda, deoarece supraîndatorarea agravează riscul de a ajunge într-o situație de insolabilitate [1, p. 14].

Atunci când o companie ajunge într-o stare de **insolabilitate**, aceasta are la dispoziție două opțiuni principale: reorganizarea sau lichidarea. **Falimentul**, ca procedură legală, reprezintă vânzarea activelor debitorului și stingerea creanțelor acestuia. Deși falimentul poate fi văzut ca o măsură drastică, el are un rol important în *curățarea economiei*. Într-o economie sănătoasă, falimentele sunt un mecanism prin care agenții economici ineficienți sau de rea-credință sunt eliminați, iar resursele economice sunt redistribuite mai eficient, contribuind, astfel, la dezvoltarea economică pe termen lung [5, p. 11].

Pe de altă parte, **reorganizarea** reprezintă o alternativă care permite unei firme să își salveze activitatea printr-un plan de restructurare. Scopul reorganizării este de a *prelunge viața unei companii* și de a-i oferi o șansă de redresare. Aceasta poate include restructurarea datoriilor, schimbarea managementului sau ajustarea strategiei de afaceri pentru a restabili viabilitatea economică.

Analizând hotărârile de pe *Portalul național al instanțelor de judecată* [9] în ultimii 3 ani, statistica arată că **9 din 10 dintre cazuri eșuează** (vezi Tabelul nr. 1), dar aceasta nu înseamnă că procesul de insolabilitate este un eșec în sine. Este un mecanism esențial prin care economia poate *curăța agenții economici neviabili* și pe

cei de rea-credință. În multe situații, în care debitorul nu poate onora datoriile, reorganizarea ar putea fi o soluție viabilă pentru a ajuta o companie să își revină. Din păcate, datorită percepției negative a insolvabilității, mulți debitori aleg să renunțe prea repede și să opteze pentru lichidare, în loc să lupte pentru redresare. Reorganizarea este o opțiune valoroasă, dar, din păcate, este mult mai puțin utilizată, iar statisticile arată că doar **1 din 10 dintre cazuri reușesc** să ducă la succes. În multe cazuri, percepția negativă legată de insolvabilitate face ca entitățile să opteze mai ușor pentru faliment, decât să încerce o restructurare, deși această a doua opțiune ar putea duce la salvarea afacerii.

Tabelul 1. Analiza hotărârilor instanțelor privind procedura de insolvabilitate

<i>Denumirea cauzei</i>	Procedura de insolvabilitate
1. Cauza de insolvabilitate intentată față de debitorul ÎCS „Saagton” SRL. Dosarul nr. 2i-834/24	PF
2. Cauza de insolvabilitate intentată față de sine, FPC „Miledi” SRL. Dosarul nr. 2i-60/2025	PFS
3. Cauza de insolvabilitate intentată față de debitorul S.R.L. „IFC-PRIMEINVEST”. Dosarul nr. 2i-2/2024	PF
4. Cauza de insolvabilitate intentată față de debitorului insolvabil „CNG Car” SRL. Dosarul nr. 2i-36 ¹ /2018	PFS
5. Cauza de insolvabilitate intentată față de SRL „Odilin”. Dosarul nr. 2i-87/21	PRA
6. Cauza de insolvabilitate intentată față de SRL „Diva-Fruit”. Dosarul nr. 2i-211 /2022	PF
7. Cauza de insolvabilitate intentată față de societatea cu răspundere limitată „PROSAV SERVICE”. Dosarul nr. 2i-890/24	PFS
8. Cauza de insolvabilitate intentată față de SRL „ENOT PRODUCTION”. Dosarul nr. 2i-748/23	PFS
9. Cauza de insolvabilitate intentată față de debitorul Societatea cu răspundere limitată „Nextauto”. Dosarul nr. 2i-191/25	PFS
10. Cauza de insolvabilitate intentată față de debitorul S.R.L. „UNIVERS-VIN”. Dosarul nr. 2i-35/2023	PFS

Începând cu modificările aduse în anii următori, legislația a început să promoveze reorganizarea ca o soluție prioritară, menită să salveze companiile viabile și să protejeze locurile de muncă. Astfel, în prezent, legea încurajează aplicarea planurilor de restructurare, oferind debitorilor mai multe posibilități de redresare, însă realitatea arată că majoritatea cazurilor tot cu faliment se finalizează.

Insolvabilitatea reprezintă un mecanism esențial în economia Republicii Moldova, având rolul de a gestiona situațiile în care debitorii nu își pot onora obligațiile financiare. Conform datelor disponibile, la sfârșitul anului 2020, 2.762 de companii au fost declarate în stare de insolvabilitate, marcând o scădere de aproximativ 10% față de anul 2019 [7].

Statisticile arată că, la nivel european, zilnic, aproximativ 600 de firme intră în faliment, iar durata medie de viață a unei companii este de 5 ani. În Republica

Moldova, procedurile de reorganizare sunt mai puțin frecvente, majoritatea cazurilor de insolabilitate finalizându-se prin lichidare judiciară [2].

Legea nr. 149/2012 privind insolabilitatea rămâne în vigoare și în prezent, însă a suferit mai multe modificări semnificative pentru a se adapta la noile realități economice și juridice. Aceste modificări au vizat atât clarificarea unor proceduri, cât și eficientizarea procesului de soluționare a cazurilor de insolabilitate.

În varianta inițială a *Legii nr. 149/2012*, procedura de insolabilitate era una relativ rigidă, bazată, în principal, pe principiul lichidării debitorului. Deși legea prevedea și posibilitatea reorganizării, mecanismele acesteia erau slab dezvoltate și rar aplicate.

Un alt aspect important al evoluției reglementărilor privind insolabilitatea este atribuirea clară a responsabilităților în procesul juridic. Dacă în 2012 instanțele de fond (judecătoriile) erau principala autoritate care supraveghea procedura, în prezent, atribuțiile acestora au fost clarificate și optimizate.

Modificările ulterioare au consolidat rolul Curților de Apel în revizuirea deciziilor instanțelor inferioare, prevenind abuzurile și asigurând aplicarea corectă a legii. Totodată, au fost introduse măsuri suplimentare pentru combaterea fraudelor în procesul de insolabilitate, inclusiv verificarea mai strictă a administratorilor insolabilității și impunerea unor termene mai clare pentru desfășurarea procedurilor.

Inițial, legislația moldovenească puna un accent mai mare pe protecția creditorilor, oferindu-le acestora dreptul de a solicita începerea procedurii de insolabilitate în cazul neachitării datoriilor. Totuși, această abordare a generat numeroase probleme, inclusiv cazuri de abuz prin care firme viabile erau împinse artificial spre faliment [8, p. 63].

În prezent, modificările aduse *Legii nr. 149/2012* au încercat să găsească un echilibru între interesele creditorilor și debitorilor, oferind mai multe oportunități pentru negocieri și soluții alternative. Noile reglementări încurajează dialogul dintre părți și permit debitorilor să propună planuri de restructurare mai flexibile, însă aplicabilitatea acestor măsuri depinde, în mare parte, de voința creditorilor.

O altă diferență majoră între situația din 2012 și cea actuală este influența tot mai mare a normelor europene asupra legislației moldovenești privind insolabilitatea. Totodată, pe plan internațional, Republica Moldova a trebuit să își alinieze procedurile de insolabilitate cu standardele Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) și ale Băncii Mondiale, care promovează soluții eficiente pentru salvarea companiilor aflate în dificultate [2].

Comparând reglementările din 2012 cu cele din 2024, se observă o evoluție semnificativă a cadrului legislativ privind insolabilitatea în Republica Moldova. Deși principiile de bază ale *Legii nr. 149/2012* [4] au rămas neschimbate, numeroase modificări au fost aduse pentru a îmbunătăți procesul, a crește transparența și a preveni abuzurile.

Astăzi, insolabilitatea nu mai trebuie să fie percepută doar ca un proces de lichidare, ci și ca un mecanism de restructurare și redresare economică. Cu toate acestea, datele statistice arată că reorganizarea rămâne o opțiune greu de aplicat în practică, iar majoritatea cazurilor se încheie cu faliment. În acest context, este nece-

sară o îmbunătățire continuă a legislației și a mecanismelor de aplicare pentru a asigura un echilibru între protecția creditorilor și oferirea unei a doua șanse debitorilor.

Concluzii. Insolvabilitatea nu este doar o formă de „penalizare” economică, ci și un proces necesar pentru *purificarea pieței economice* și protejarea economiei de agenți economici ineficienți. Insolvabilitatea este o procedură complexă, destinată să ofere o a doua șansă debitorilor prin redresare financiară, dar și un mecanism prin care agenții economici ineficienți pot fi eliminați din piață. Chiar dacă procesul este adesea perceput negativ, fiind văzut ca un eșec, în realitate, insolvența poate fi o oportunitate pentru o economie sănătoasă, iar reorganizarea poate oferi o șansă reală de redresare pentru afaceri. Totodată, falimentul reprezintă o metodă necesară de curățare a pieței economice, protejând, astfel, interesul general al economiei naționale și al societății.

Bibliografie:

1. CATAN, Carolina. Unele aspecte privind problematica definirii conceptului de insolabilitate. In: Jurnalul juridic național: teorie și practică, 2014, nr. 3(7), pp. 11-15. ISSN 2345-1130
2. Comisia Europeană. Portalul Europa (Europa.eu). „Insolvență: Comisia recomandă o nouă abordare pentru salvarea întreprinderilor și acordarea unei a doua șanse antreprenorilor onești” [online] (citât 06.04.2025). Disponibil: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_254
3. Dicționar juridic (DEX) Legea de la A la Z. [online] (citât 09.04.2025). Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/insolvabilitate>
4. Legea insolabilității nr. 149 din 29.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 193-197 din 14.09.2012.
5. MACOVEI Gheorghe. Procedura examinării cauzelor de insolabilitate. Chișinău: Tipografia: Lexon-Prim, 2020. 228 p. ISBN 978-9975-3388-8-2
6. MACOVEI, Gheorghe. Abordarea teoretică a conceptului de insolabilitate și a celui de procedură a insolabilității. In: *Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice*, Chișinău, 2020, Vol. 2, pp. 103-110. ISBN 978-9975-152-52-5
7. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești. Raport privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2021. În: Agenția de administrare a instanțelor judecătorești aaij.justice.md, Chișinău, 2022. [online] (citât 06.04.2025). Disponibil: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/7.raport_analiza_statistica_2021_1.pdf?utm_source=chatgpt.com
8. NOVAC, Alexandra, CALCĂTINGE, Ludmila. Evoluții recente privind fenomenul insolabilității în Republica Moldova. In: Știință, educație, cultură, Ed. 1, 21 octombrie 2022, Chișinău, 2023, Vol. 1, pp. 59-64. ISBN 978-9975-83-254-0
9. Portalul Național al Instanțelor de Judecată, [online] (citât 06.04.2025). Disponibil: <https://instante.justice.md>

CZU 327(4)

**REGLEMENTĂRI LEGALE PRIVIND IMPLEMENTAREA
POLITICILOR SOCIALE EUROPENE ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Olga FRECĂUȚEANU, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Ina ODINOKAIA**, dr., conf. univ.

Abstract: *European social policies are crucial for the development of both the EU and its partner countries. Under the 2014 Association Agreement with the EU, Moldova committed to aligning its social policies with European standards in areas such as social protection, employment, and equal opportunities. The Moldova-EU Action Plan outlines key priorities, including improving working conditions, strengthening social protection, and advancing gender equality. However, there are several challenges to implementation, such as:*

- *Limited financial resources, hindering reforms,*
- *Regional disparities, particularly in rural areas,*
- *Bureaucracy, delaying policy implementation,*
- *Informal labor, limiting access to benefits,*
- *Migration, which weakens the workforce.*

Despite these challenges, Moldova continues to strive towards establishing a fair and sustainable social system in line with its European integration goals.

Keywords: *European social policies, Moldova-EU Action Plan, social protection, employment, gender equality, labor market, migration, economic disparities, European integration.*

Politicile sociale europene constituie un element esențial în dezvoltarea statelor membre ale Uniunii Europene (UE), precum și a statelor partenere. Republica Moldova, prin semnarea Acordului de Asociere cu UE la 27 iunie 2014, ratificat prin Legea nr. 112/2014, și-a asumat obligații clare privind implementarea standardelor europene în domenii precum protecția socială, ocuparea forței de muncă, incluziunea socială și egalitatea de șanse. Această lucrare își propune să analizeze cadrul juridic aplicabil în domeniul politicilor sociale europene în Republica Moldova, să evidențieze principalele reforme, dificultățile întâmpinate și impactul acestora asupra societății. Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană reprezintă un document strategic fundamental, ce definește direcțiile prioritare ale colaborării bilaterale [1]. Acesta nu are doar un rol orientativ, ci influențează în mod direct procesul de armonizare a legislației naționale cu acquisul comunitar. În același timp, documentul oferă un cadru de responsabilizare a autorităților naționale în raport cu angajamentele asumate. Totodată, documentul creează premise pentru consolidarea responsabilității guvernanților în cazul neîndeplinirii angajamentelor asumate. Pe lângă aspectele legislative, Planul de Acțiuni deschide noi oportunități de colaborare în diverse domenii, inclusiv în sfera socială, oferind acces la programe europene și facilitând cooperarea în sectoarele educațional, cultural și științific.

Politica socială ocupă un loc distinct în Planul de Acțiuni, fiind abordată în capitolul 2.3, „**Reforma și dezvoltarea social-economică**”, mai exact în articolul 23. Acest capitol subliniază „*Consolidarea dialogului și a cooperării în sectorul social. Asigurarea unei armonizări a standardelor și a practicilor în domeniul social și a politicii de ocupare a forței de muncă din țară cu standardele și practicile UE*” [1].

Pe lângă aspectele juridice, Planul deschide oportunități importante de colaborare în domenii precum educația, cultura și cercetarea, facilitând accesul la programele și instrumentele europene dedicate.

Un element-cheie al parteneriatului este angajamentul reciproc: UE oferă sprijin tehnic și financiar, în timp ce Republica Moldova își asumă responsabilitatea de a realiza reformele necesare pentru apropierea de standardele europene [2, p. 3].

Politicile sociale sunt abordate distinct în cadrul capitolului 2.3 al Planului de Acțiuni, intitulat „Reforma și dezvoltarea social-economică”, în special în articolul 23, care subliniază importanța dialogului și a cooperării în domeniul social, precum și armonizarea treptată a standardelor naționale cu cele europene în domeniul muncii și protecției sociale. Printre domeniile prioritare se regăsesc:

- Consolidarea dialogului între partenerii sociali și societatea civilă;
- Îmbunătățirea condițiilor de muncă și a securității la locul de muncă;
- Respectarea legislației muncii și protejarea drepturilor lucrătorilor;
- Promovarea egalității de șanse și reducerea inegalităților de gen;
- Politici eficiente pentru ocuparea forței de muncă;
- Dezvoltarea unui sistem solid de incluziune și protecție socială pentru categoriile vulnerabile.

Chiar dacă Planul nu impune obligații legale stricte, el oferă un cadru coerent de colaborare și trasează direcții clare pentru edificarea unui sistem social durabil.

Constituția Republicii Moldova consacră orientarea socială a economiei de piață și responsabilitatea statului față de bunăstarea cetățenilor. Articolul 43 garantează dreptul la muncă, alegerea liberă a locului de muncă și condiții echitabile de muncă. În același timp, articolul 47 prevede obligația statului de a asigura un nivel de trai decent, care să susțină sănătatea și bunăstarea individuală și familială, precum și accesul la servicii sociale adecvate.

Deși cadrul constituțional oferă un fundament solid pentru dezvoltarea politicilor sociale, aplicarea acestora în practică rămâne adesea deficitară. Multe măsuri incluse în strategiile și programele guvernamentale nu trec de stadiul de planificare, lipsind mecanisme clare de implementare și monitorizare. Această inconsecvență afectează în mod direct încrederea cetățenilor în instituții și eficiența protecției sociale.

În plus, reformele sociale suferă adesea de discontinuitate, fiind influențate de schimbările frecvente în structura guvernamentală și de lipsa unei viziuni pe termen lung. În contextul economic și social actual, se impune necesitatea unei abordări strategice, coerente și sustenabile a politicilor sociale, capabile să răspundă provocărilor demografice și economice tot mai accentuate.

În ultimii ani, condițiile de trai ale populației Republicii Moldova s-au deteriorat semnificativ, în special în rândul categoriilor sociale vulnerabile. Printre cauzele principale se numără migrația masivă a forței de muncă, subfinanțarea serviciilor publice esențiale și dezechilibrele economice persistente.

Educația și sănătatea sunt domenii profund afectate, întrucât resursele bugetare alocate nu permit prestarea unor servicii de calitate. În același timp, infrastructura socială – în special în zonele rurale – este insuficient dezvoltată, ceea ce limitează accesul populației la servicii de bază.

Sărăcia reprezintă una dintre cele mai acute probleme sociale, având multiple cauze: productivitate scăzută în agricultură, pensii și indemnizații sociale reduse, disparități salariale accentuate și dezvoltare inegală între regiuni. Datele statistice relevă o concentrare a sărăciei în orașele mici și în mediul rural, în timp ce centrele urbane mari dispun de condiții economice mai avantajoase. Această distribuție inegală impune adoptarea unor politici sociale diferențiate, orientate spre reducerea decalajelor teritoriale și economice [3].

Egalitatea de gen a devenit un element fundamental al cooperării dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, fiind inclusă ca prioritate în Planul de Acțiuni. Documentul prevede adoptarea de măsuri concrete pentru reducerea diferențelor dintre femei și bărbați și pentru garantarea unui tratament echitabil în toate sectoarele vieții sociale și economice.

Totuși, evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană a cunoscut o dinamică semnificativă în ultimul deceniu, marcând o trecere esențială de la statutul de partener asociat la cel de stat candidat la aderare. Semnarea Acordului de Asociere în 2014 a constituit un pas fundamental în direcția alinierii treptate a cadrului legislativ și instituțional național la normele europene, stabilind o bază solidă pentru cooperarea bilaterală în domenii-cheie precum justiția, economia, educația și, nu în ultimul rând, politica socială. Această etapă a presupus o serie de reforme structurale, monitorizate prin mecanismele prevăzute în acord și sprijinite prin asistență tehnică și financiară din partea UE.

Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, semnat la Bruxelles la 27 iunie 2014 și ratificat prin Legea nr. 112/2014, marchează începutul unei noi etape în procesul de integrare europeană a țării. Acest document are o natură mixtă – politică, juridică și economică – și stabilește fundamentele unei colaborări extinse între părți, având ca obiectiv general apropierea graduală a Republicii Moldova de standardele europene. Spre deosebire de simplele parteneriate comerciale, Acordul de Asociere presupune asumarea de angajamente legislative, instituționale și administrative, în special în domenii-cheie precum drepturile omului, justiția, economia de piață și – în mod prioritar – politica socială. Capitolul 4 al Acordului este consacrat în întregime cooperării în domeniul „Ocupării forței de muncă, politicii sociale și egalității de șanse”, stabilind în articolul 30 faptul că „Părțile cooperează în domeniul ocupării forței de muncă, al politicii sociale și al egalității de șanse, în special în ceea ce privește promovarea reformei politicii sociale, protecția socială și incluziunea, ocuparea forței de muncă și dialogul social” [4, p. 5]. Acest cadru de cooperare urmărește, printre altele, reformarea sistemului de protecție socială din Republica Moldova, reducerea inegalităților sociale și integrarea principiilor europene în elaborarea și aplicarea politicilor naționale. Acordul recunoaște necesitatea unei abordări sistemice, integrative, în vederea dezvoltării unei politici sociale durabile. El subliniază importanța incluziunii sociale, prin combaterea sărăciei și margi-

nalizării, asigurarea unor condiții de muncă echitabile și promovarea egalității de gen. Astfel, autoritățile moldovenești sunt încurajate să elaboreze politici proactive, bazate pe date concrete și pe consultarea societății civile, pentru a crește nivelul de trai și a garanta un acces echitabil la resursele statului. De asemenea, este prevăzută armonizarea treptată a cadrului normativ cu acquisul comunitar, în special în domeniul drepturilor sociale și protecției muncii [4, p. 16-17]. Un alt element definitoriu al Acordului constă în oferirea unui cadru instituționalizat de dialog și evaluare continuă, prin intermediul structurilor comune de cooperare, precum Comitetul de Asocieri și subcomitetele sectoriale. Aceste organisme au rolul de a monitoriza implementarea reformelor, de a facilita schimbul de bune practici și de a acorda sprijin tehnic Republicii Moldova. În acest context, UE a pus la dispoziția autorităților moldovenești multiple instrumente de sprijin, inclusiv asistență financiară nerambursabilă, suport în dezvoltarea capacității administrative și acces la programe comunitare, precum Erasmus+, Horizon Europe sau European Social Fund Plus.

Nu în ultimul rând, Acordul creează premisele pentru consolidarea parteneriatului public-privat în domeniul social, încurajând implicarea sindicatelor, patronatelor și organizațiilor non-guvernamentale în formularea și monitorizarea politicilor sociale. Dialogul tripartit devine astfel o componentă esențială în construcția unui sistem social transparent, echitabil și eficient. Prin urmare, Acordul de Asocieri nu este doar un document de intenție, ci un mecanism complex de transformare a realității sociale, menit să apropie Republica Moldova de modelul social european, bazat pe solidaritate, coeziune și drepturi egale pentru toți cetățenii.

Trecerea la statutul de țară candidată, obținută oficial în iunie 2022, a reprezentat recunoașterea progreselor înregistrate în această perioadă, dar și asumarea unui angajament profund de continuare și aprofundare a reformelor. Din perspectiva politicilor sociale, acest nou statut implică responsabilități suplimentare: nu doar adaptarea formală a legislației, ci și consolidarea capacității administrative, creșterea eficienței în implementare, reducerea inegalităților și garantarea accesului echitabil la servicii pentru toate categoriile populației. În acest sens, parcursul de la asociere la candidatură semnalează o maturizare a angajamentelor europene ale Republicii Moldova și o apropiere reală de modelul social european, centrat pe coeziune, incluziune și protecție socială universală.

Obținerea statutului de stat candidat la aderarea la Uniunea Europeană, în iunie 2022, constituie un pas fundamental în consolidarea orientării europene a Republicii Moldova. Acest statut aduce cu sine nu doar beneficii geopolitice, ci și o serie de responsabilități concrete în materie de politici publice, în special în domeniul drepturilor sociale și economice. Conform principiului condiționalității, Uniunea Europeană evaluează progresele realizate de țările candidate în baza unor rapoarte periodice, iar îndeplinirea criteriilor sociale devine un indicator cheie în acest proces. În această direcție, Ministerul Muncii și Protecției Sociale din Republica Moldova a elaborat în anul 2022 două rapoarte importante: Raportul II și III de implementare a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și Raportul privind aplicarea Pactului internațional privind drepturile economice, sociale și culturale. Ambele documente evidențiază transformările în curs de desfășurare, dar și provocările

întâmpinate în garantarea drepturilor sociale fundamentale. Spre exemplu, în ceea ce privește persoanele cu dizabilități, raportul notează pași semnificativi în promovarea incluziunii sociale prin dezvoltarea serviciilor sociale comunitare, facilitarea accesului la educație și ocupare, precum și inițierea procesului de deinstituționalizare [5, p. 14]. Totodată, se semnalează lipsa personalului specializat, neuniformitatea standardelor de accesibilitate și dificultăți în implementarea Planului Național de Acțiuni pentru protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități. Aceste lacune sunt cauzate în parte de constrângeri bugetare, dar și de slaba coordonare intersectorială la nivel local. În același spirit, Raportul privind Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale oferă o imagine de ansamblu asupra eforturilor de reducere a sărăciei, extindere a accesului la servicii publice și asigurare a egalității de șanse. Se menționează dezvoltarea pachetelor minime de servicii sociale și consolidarea sistemului de prestații, dar și necesitatea urgentă de a ajusta nivelul prestațiilor sociale la costul real al vieții [6, p. 18-20].

Dincolo de aceste evaluări tehnice, statutul de țară candidată determină Republica Moldova să adopte o abordare mai coerentă și mai centrată pe rezultate în domeniul social. Este imperativă crearea unor mecanisme solide de monitorizare, evaluare și corecție a politicilor sociale, astfel încât resursele publice să fie alocate eficient, iar nevoile categoriilor vulnerabile să fie tratate cu prioritate. În același timp, Uniunea Europeană pune la dispoziția Republicii Moldova instrumente de sprijin financiar, cum ar fi IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance), care pot fi valorificate pentru modernizarea infrastructurii sociale, formarea personalului și digitalizarea serviciilor.

Legislația națională joacă un rol esențial în atingerea acestui obiectiv, prin interzicerea oricărei forme de discriminare de gen și promovarea egalității de șanse în domenii precum angajarea, remunerarea, protecția socială și participarea la viața publică. Sunt vizate în mod special femeile însărcinate, mamele aflate în concediu de maternitate sau care alăptează, prin măsuri speciale de protecție. De asemenea, Republica Moldova colaborează cu experți europeni pentru ajustarea politicilor privind ocuparea forței de muncă la principiile egalității de gen, în vederea unei integrări eficiente în piața muncii europene.

În cadrul Parteneriatului RM-UE, una dintre direcțiile majore este transformarea pieței muncii, astfel încât oferta de muncă să corespundă cerințelor pieței interne și standardelor europene. Aceasta presupune dezvoltarea de mecanisme eficiente de corelare între competențele forței de muncă și nevoile economiei moderne. Printre obiectivele strategice se numără:

- Adaptarea sistemului educațional și de formare profesională pentru a răspunde cerințelor angajatorilor;
- Sprijinirea integrării pe piața muncii a tinerilor, șomerilor și grupurilor defavorizate;
- Implementarea unei Strategii naționale privind ocuparea forței de muncă, susținută de instituții și mecanisme eficiente;
- Promovarea mobilității profesionale și geografice în rândul forței de muncă active [2, p. 2].

Prin aceste măsuri, autoritățile își propun modernizarea cadrului ocupațional și asigurarea unui mediu de muncă echitabil și incluziv, în acord cu normele europene.

Implementarea politicilor sociale europene în Republica Moldova este afectată de o serie de dificultăți structurale și contextuale, printre care:

1. **Resurse financiare insuficiente**

Adoptarea standardelor europene necesită investiții consistente în servicii sociale și infrastructură. Bugetul de stat limitat și dependența de finanțarea externă conduc frecvent la implementări parțiale sau întârzieri în reforme.

2. **Disparități regionale și infrastructură deficitară**

Diferențele majore între zonele urbane și cele rurale afectează echitatea în accesul la educație, sănătate și servicii sociale. Lipsa personalului calificat și a infrastructurii adecvate constituie obstacole majore.

3. **Birocrație și lipsa de coordonare instituțională**

Procesul decizional lent, suprapunerea competențelor și lipsa unei viziuni unitare îngreunează transpunerea în practică a reformelor europene.

4. **Munca informală**

Proporția mare a forței de muncă implicate în economia informală limitează eficiența politicilor sociale, întrucât acești lucrători nu beneficiază de protecții legale.

5. **Migrația și problemele demografice**

Emigrarea forței de muncă afectează sustenabilitatea sistemelor de pensii și a celor sociale. În plus, scăderea populației active creează un deficit de personal calificat și încetinește reformele structurale.

Aplicarea politicilor sociale europene în Republica Moldova reprezintă un proces complex, care implică nu doar ajustări legislative, ci și reforme structurale profunde la nivel instituțional, economic și social. Deși au fost înregistrate progrese în ceea ce privește alinierea la standardele Uniunii Europene, numeroase provocări persistă, printre care se numără resursele financiare limitate, disparitățile regionale, birocrăția, economia informală și migrația masivă.

Deși Republica Moldova și-a asumat angajamente clare în cadrul procesului de integrare europeană, implementarea efectivă a politicilor sociale europene întâmpină o serie de dificultăți sistemice, structurale și contextuale. Printre acestea, se remarcă, în primul rând, insuficiența resurselor financiare alocate politicilor sociale, în special în ceea ce privește serviciile destinate categoriilor vulnerabile. Bugetele locale și naționale nu reușesc să acopere integral necesitățile privind infrastructura socială, formarea personalului, digitalizarea serviciilor și extinderea pachetelor de prestații. Această limitare afectează capacitatea statului de a implementa în mod coerent reformele asumate prin Acordul de Asociere și Planurile Naționale de Acțiune [4, p. 16]. Un alt obstacol major este reprezentat de disparitățile regionale accentuate, în special între mediul urban și cel rural. În timp ce marile orașe beneficiază de o infrastructură socială relativ modernizată și de personal specializat, multe localități rurale suferă de lipsa centrelor comunitare, a serviciilor de asistență socială și a accesului la informație. Aceste dezechilibre generează inechitate sistemică și riscuri ridicate de excluziune socială, în special în rândul persoanelor vârstnice, a copiilor din familii sărace sau a persoanelor cu dizabilități [5, p. 14]. Birocrația excesivă și fragmentarea competențelor instituționale constituie o altă provocare importantă. Reformele sociale presu-

pun coordonare interministerială, colaborare cu autoritățile locale și participarea activă a societății civile. În practică, suprapunerea de atribuții, lipsa unui sistem eficient de monitorizare și evaluare, precum și rotirea frecventă a personalului decizional duc la blocaje administrative și incoerență în aplicarea politicilor. Unele măsuri rămân la nivel de strategie fără a fi transpuse în intervenții concrete, cu impact direct asupra beneficiarilor [6, p. 18]. De asemenea, munca informală rămâne o realitate persistentă pe piața muncii din Republica Moldova, afectând în mod direct eficiența politicilor de protecție socială. O proporție semnificativă a populației active lucrează fără contracte de muncă, ceea ce înseamnă că nu contribuie la fondurile publice și nu beneficiază de asigurări sociale. Această situație limitează impactul politicilor sociale europene și compromite sustenabilitatea sistemului de pensii și a fondurilor de protecție medicală. Nu în ultimul rând, migrația masivă a forței de muncă și schimbările demografice profunde generează presiuni suplimentare asupra sistemului social. Emigrarea continuă a tinerilor și a specialiștilor reduce baza de contribuabili, accentuează îmbătrânirea populației și determină creșterea nevoii de servicii sociale pentru persoane în vârstă sau dependente. În lipsa unor politici integrate de sprijin pentru familiile migranților și de reintegrare a celor reveniți în țară, decalajele sociale și economice riscă să se adâncească.

Cu toate acestea, angajamentul ferm al Republicii Moldova față de valorile europene și parteneriatul strategic cu Uniunea Europeană oferă premise favorabile pentru modernizarea sistemului social și consolidarea protecției sociale. Este esențial ca autoritățile naționale să adopte o abordare coerentă, sustenabilă și centrată pe cetățean, orientată spre reducerea inegalităților, promovarea echității sociale și asigurarea unui trai decent pentru toți cetățenii.

Un instrument internațional de sprijin pentru reformele sociale în Republica Moldova este reprezentat de Planul de Acțiune al Consiliului Europei pentru perioada 2025–2028, aprobat de Comitetul Miniștrilor în noiembrie 2024. Acest document strategic are ca scop consolidarea democrației, statului de drept și protecției drepturilor omului în conformitate cu standardele europene. Cu un buget estimativ de 30 de milioane de euro, planul vine în completarea eforturilor de integrare europeană și oferă sprijin concret în domenii-cheie, printre care se numără și protecția socială, egalitatea de gen, incluziunea persoanelor cu dizabilități și combaterea excluziunii sociale [9, p. 5]. În mod specific, Planul prevede măsuri de întărire a capacității instituțiilor naționale în ceea ce privește furnizarea serviciilor sociale și aplicarea legislației conforme cu normele europene. Prin proiectele planificate, se urmărește profesionalizarea personalului din sectorul social, sprijinirea descentralizării serviciilor publice și dezvoltarea unui sistem de monitorizare și evaluare a politicilor sociale bazat pe indicatori clari și verificabili. Accentul este pus pe asigurarea unui **acces echitabil la servicii pentru toate categoriile de populație**, în special pentru grupurile vulnerabile, în concordanță cu standardele prevăzute de Carta Socială Europeană [9, p. 9]. O componentă inovatoare a Planului de Acțiune vizează combaterea inegalităților structurale și promovarea coeziunii sociale, prin sprijinirea autorităților în adoptarea de politici publice bazate pe date, dialog intersectorial și

implicarea societății civile. Astfel, se pune accent pe o abordare participativă și integrată a politicilor sociale, în care guvernul, sectorul non-guvernamental și cetățenii colaborează activ în procesul de elaborare și aplicare a reformelor [9, p.12]. De asemenea, în contextul consecințelor crizei regionale provocate de războiul din Ucraina, Planul de Acțiune include măsuri speciale pentru protecția refugiaților și asistența umanitară, subliniind legătura dintre politicile sociale și capacitatea de reziliență instituțională a statului. Acest sprijin se traduce inclusiv prin finanțarea unor inițiative de integrare socială, sprijin psihosocial și formare profesională pentru categoriile afectate de crize multiple [9, p. 16]. Prin urmare, Planul de Acțiune 2025–2028 al Consiliului Europei reprezintă o componentă complementară și esențială a procesului de apropiere a Republicii Moldova de modelul social european. Acesta nu doar susține transpunerea legislației europene în domeniul social, ci și contribuie activ la consolidarea capacității instituționale și administrative pentru o aplicare eficientă, echitabilă și sustenabilă a politicilor publice. Este un exemplu elocvent de sinergie între angajamentele internaționale și reformele interne, în spiritul integrării europene.

În prezent, Republica Moldova se află într-o etapă avansată a procesului de aderare la Uniunea Europeană, consolidându-și statutul de țară candidată prin progrese semnificative în alinierea la standardele europene. După obținerea statutului de țară candidată în iunie 2022, Republica Moldova a depus eforturi considerabile pentru a îndeplini criteriile necesare deschiderii negocierilor de aderare. Astfel, la 14 decembrie 2023, Consiliul European a decis deschiderea oficială a negocierilor de aderare cu Republica Moldova. Ulterior, la 25 iunie 2024, a avut loc prima Conferință Interguvernamentală, marcând începutul formal al negocierilor de aderare [7]. Procesul de aderare presupune parcurgerea a 33 de capitole ale acquisului comunitar, grupate în 6 clustere tematice. Până în mai 2025, Republica Moldova a finalizat screeningul bilateral pentru 19 capitole, inclusiv cele esențiale privind „Justiție și drepturi fundamentale” și „Politica socială și ocuparea forței de muncă” [8]. Pentru a susține acest efort, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Planul Național de Acțiuni pentru Aderarea la UE 2024-2027, care include 134 de acțiuni noi, menite să accelereze reformele în domenii precum justiția, economia și protecția socială [8]. Un moment semnificativ a fost referendumul constituțional din 20 octombrie 2024, în care cetățenii au votat în favoarea includerii obiectivului de aderare la UE în Constituție, consolidând astfel angajamentul național față de integrarea europeană. Deși progresele sunt notabile, provocările persistă, în special în domeniile justiției, combaterii corupției și alinierii standardelor sociale. Totuși, cu un angajament politic ferm și sprijinul continuu al instituțiilor europene, Republica Moldova își menține obiectivul de aderare la UE până în 2030.

Bibliografie:

1. Planul de Acțiuni UE – Moldova (recomandat pentru implementare la Bruxelles, în cadrul celei de-a VII-a reuniuni a Consiliului de cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană). // Moldova Suverană, 25 februarie 2005 Nr. 33-34 (20670-20671).
2. Lungu Diana. Oportunitățile europene ale societății moldovenești. // Moldova Suverană, 2 martie 2005 Nr. 36 (20673).

3. Legea privind aprobarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (2004-2006) // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14 ianuarie 2005, nr. 5-12, p. 31.
4. Acord de asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte.
5. Raportul doi și trei cu privire la implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.
6. Raportul național privind implementarea Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.
7. <https://statistica.gov.md/ro>
8. Guvernul Republicii Moldova, *Planul Național de Acțiuni pentru aderarea la UE 2024-2027*, [online] disponibil la: <https://old.gov.md/ro/content/biroul-pentru-integrare-europeana>
9. Planul de Acțiune al Consiliului Europei pentru Republica Moldova 2025-2028 (adoptat la Strasbourg în cadrul reuniunii Comitetului Miniștrilor ai Consiliului Europei, noiembrie 2024). // Strasbourg: Consiliul Europei, 2024.

CZU 343.915

ПРИЧИННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕЙ ПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Марина ЛЫСАК, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо

Юлия ЕЛАШКО, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Анатолий ФАЙГЕР**, др., конф.

Abstract: A scientific article on juvenile delinquency in the Republic of Moldova usually focuses on the analysis of the causes and factors contributing to juvenile delinquency, as well as on legal impact and rehabilitation systems.

The article discusses the prevention of juvenile delinquency, including the social and psychological aspects that affect adolescent behavior. Attention is paid to both individual and social factors, such as family environment, level of education, social environment and economic conditions, which may facilitate or, conversely, hinder the involvement of young people in criminal activities. Thus, the article highlights the importance of an integrated approach in combating juvenile delinquency and the need to develop effective mechanisms for legal, social and psychological support for juvenile offenders for their successful reintegration into society.

Keywords: juvenile delinquency, minors, adolescents, Republic of Moldova, prevention, prevention, minors, social deviations.

В учебной литературе и различных словарях криминология определяется как наука, которая исследует преступность, ее причины, личность преступника и разрабатывает способы предотвращения преступлений, например, исследователи Прозументов Л. и Шеслер А. пишут, что в современной отечественной криминологической науке существует несколько подходов к определению понятия «преступность».

1. Фундаментальный, или классический подход, который разделяют подавляющее большинство криминологов (А. И. Алексеев, С. М. Иншаков, И. И. Карпец, В. Н. Кудрявцев, А. Ф. Кузнецова, В. В. Лунеев, Г. Ф. Хохряков и др.). В соответствии с этим подходом преступность – уголовно-правовое, исторически изменчивое негативное социальное явление, состоящее из всей совокупности преступлений (представляющее собой систему преступлений), совершенных в конкретном государстве (регионе, территории) за тот или иной период времени.

2. Личностный подход, который чаще других использует А.И. Долгова. В соответствии с таким подходом преступность – это социальное явление, заключающееся в решении частью населения своих проблем с виновным нарушением уголовного закона. При этом в преступность включаются и преступления, и лица, их совершившие, а также формы объединения преступников (преступные формирования) [1, стр. 58].

3. Безличностный подход, о котором много говорит О. В. Старков. В соответствии с таким подходом преступность не состоит из преступлений и преступников, а выражает сумму тех связей и отношений, в которых находятся между собой эти преступления и преступники, в реальной жизни будто бы не связанные. Носителем преступности является не совокупность, сумма конкретных преступников, не личность преступника вообще, а общество как социальный организм. Поэтому, по О. В. Старкову, преступность безличностна и, как явление общесоциальное, подчиняется социологическим закономерностям

4. Девиантологический подход, активно разрабатываемый Я.И. Гилинским. Под преступностью он понимает относительно распространенное (массовое), статистически устойчивое социальное явление, разновидность (одна из форм) девиантности, определяемая законодателем в уголовном праве. Преступления и преступность в соответствии с этим подходом являются понятиями относительными (релятивными), они суть социальные конструкторы, лишь отчасти отражающие некоторые социальные реалии.

5. Естественно-неконвенциональный подход, разрабатываемый Д. А. Шестаковым. В соответствии с этим подходом круг преступлений определен мировыми религиями. Преступность же – лишь свойство общества порождать множество опасных для человека деяний (преступное множество) [1, стр. 59].

В научной и учебной литературе существует определение преступности несовершеннолетних, а также представлена концепция, подчеркивающая важность ее отдельного рассмотрения. К примеру, В. Н. Кудрявцев отмечает: *«Преступность несовершеннолетних составляет специфический раздел в криминологии, так как ответственность несовершеннолетних наступает с 14-летнего возраста и необходимо учитывать особенности их поведения»* [2, стр. 149].

В криминологии не разработано какой-либо единой классификационной модели видов преступлений. Преступления принято объединять по основной их криминальной направленности, а также по другим основаниям.

Принято выделять следующие виды преступности:

- Политическая преступность – преступления, совершаемые с целью изменения государственной власти, политического строя или подрыва государственной безопасности (например, терроризм, госизмена).
- Насильственная преступность – включает деяния, связанные с применением физического насилия к личности (убийства, изнасилования, побои и др.).
- Корыстная преступность – преступления, совершаемые из корыстных побуждений, направленные на незаконное обогащение (кражи, грабежи, мошенничество).
- Коррупционная преступность – деяния, связанные со злоупотреблением властью в личных целях (взяточничество, злоупотребление служебным положением).
- Организованная преступность – преступная деятельность, осуществляемая устойчивыми группами (преступными организациями), часто с распределением ролей и долговременными планами.
- Рецидивная преступность – преступления, совершаемые лицами, ранее уже привлекавшимися к уголовной ответственности (рецидивистами).
- Пенитенциарная преступность – преступления, совершаемые в местах лишения свободы как осужденными, так и сотрудниками учреждений исполнения наказаний.
- Профессиональная преступность – преступления, совершаемые лицами, для которых совершение преступлений стало основным «ремеслом», источником дохода.
- Неосторожная преступность – деяния, совершённые по неосторожности, без умысла (например, причинение смерти по неосторожности, нарушение ПДД с тяжкими последствиями).
- Преступность несовершеннолетних – преступления, совершаемые лицами, не достигшими 18 лет.
- Преступность женщин – уголовно наказуемые деяния, совершаемые представительницами женского пола; изучается с учетом специфики мотивов, ролей и последствий.
- Преступность военнослужащих – преступления, совершаемые лицами, проходящими военную службу; часто связаны с нарушением уставных правил, дисциплины, дезертирством и др. [3, стр. 51].

Итак, несовершеннолетняя преступность – это социально-негативное, исторически изменчивое, массовое явление, представляющее собой совокупность преступлений, совершенных лицами, не достигшими 18 лет, на определенной территории в определенный период времени характеризующимися количественными и качественными показателями.

Историческая изменчивость заключается в том, что на протяжении длительного периода существования общества в нем действуют законы, отражающие общие условия жизнедеятельности человека, которые выполняют роль необходимых условий конкретных форм проявления общественного бытия: жизнь, здоровье, неприкосновенность индивида и его собственности, свобода и т.п., а государство выступает гарантом этих условий. Такие социальные

законы носят абсолютный характер, так как они объявляют преступными во все времена убийства, причинение вреда здоровью, кражи, грабежи, разбои и т.д. [1, стр. 60].

В соответствии с действующим законодательством Республики Молдова, несовершеннолетними считаются лица, не достигшие 18 лет. При этом существуют более узкие определения термина "несовершеннолетний", например, гражданское законодательство различает малолетних, недееспособных и частично дееспособных несовершеннолетних, однако это не относится к теме данного исследования.

В сфере уголовного права несовершеннолетними признаются лица, начиная с 16 лет, а в некоторых ситуациях и с 14 лет. Физические лица в возрасте от 14 до 16 лет подлежат уголовной ответственности только при совершении преступлений, предусмотренных статьями 145, 147, 151, частью (2) статьи 152, статьями 164, частями (2) и (3) статьи 166, статьями 171, 172, 175, 186 - 188, частями (2)-(6) статьи 189, частями (2)-(5) статьи 190, частями (2) - (4) статьи 192, частями (2) и (3) статьи 192-1, частью (4) статьи 196, частью (2) статьи 197, частью (3) статьи 212, пунктом b) части (4) статьи 217, частью (3) и пунктами b) и d) части (4) статьи 217-1, пунктами a) и b) части (3) статьи 217-3, статьями 217-4, частью (2) статьи 217-6, статьями 260, 268, 270, 271, статьями 275, 280, 281, 283 - 286, частями (2) и (3) статьи 287, частью (2) статьи 288, частью (2) статьи 290, частью (2) статьи 292, частью (2) статьи 317, статьями 342 [4].

Как уже выше отмечалось несовершеннолетняя преступность – это форма преступности, совершенных несовершеннолетними, которая представляет собой одну из актуальных социальных проблем многих стран, включая Республику Молдова. В последние десятилетия вопросы, связанные с преступностью среди молодежи, становятся все более важными, так как они касаются не только сферы уголовного права, но и сферы социальной, образовательной и психологической политики. В Республике Молдова несовершеннолетняя преступность является серьезной угрозой для общественного порядка и благосостояния граждан.

Преступность среди несовершеннолетних в Республике Молдова имеет ряд характерных особенностей. Одной из основных причин ее распространенности является неблагоприятная социальная среда, в которой проживает значительная часть молодежи. Это может включать бедность, недостаток образовательных и культурных возможностей, а также семейные проблемы: алкоголизм или насилие в семье. Кроме того, влияние социальной изоляции и недостаточная социализация в подростковом возрасте также играют роль в формировании склонности к преступлениям [5, стр. 27].

Особое внимание стоит уделить факторам, способствующим вовлечению молодежи в преступную деятельность, среди которых можно выделить:

Низкий уровень образования и воспитания. Многие несовершеннолетние не имеют достаточно хорошего образования, что ограничивает их возможности на рынке труда и делает их более уязвимыми для преступного влияния.

Пренебрежение со стороны семьи. Дети, растущие в неполных или неблагополучных семьях, часто оказываются в ситуации, где им не хватает внимания

и заботы, что может повлиять на их поведение. Подростки с низким уровнем контроля со стороны семьи чаще совершают мелкие кражи или хулиганство, а со временем вовлекаются в более серьёзные преступления под влиянием желания «жить на полную» (алкоголь, наркотики, асоциальный образ жизни) [6, стр. 359].

Социальная маргинализация. Молодежь, которая сталкивается с бедностью или социальной изоляцией, может стать частью субкультур, где нормой становится девиантное поведение.

По данным правоохранительных органов, уровень преступности среди несовершеннолетних в Республике Молдова занимает значительную долю в структуре преступности в РМ, что подтверждается следующими статистическими данными Национального Бюро Статистики.

Преступность несовершеннолетних составляет 2-3% от общей преступности.

Чтобы проверить сказанное, мы предлагаем для анализа некоторые данные криминологической статистики в Республики Молдова.

В 2021 году было зарегистрировано 695 преступлений, совершенных несовершеннолетними или с участием несовершеннолетних, что составляло 2,6% от общего числа зарегистрированных преступлений. По сравнению с 2020 годом было засвидетельствовано увеличение на 14,7% преступлений, совершенных несовершеннолетними, особенно преступлений против имущества. Несовершеннолетние чаще всего были причастны к совершению краж – 52,8%, после чего последовали грабежи – 9,5% и хулиганство – 6,5% [7].

В 2022 году было зарегистрировано 705 преступлений, совершенных несовершеннолетними или с их участием, что составило 2,6% от общего числа зарегистрированных преступлений. По сравнению с прошлым годом 2021 года был отмечен рост на 1,4%, преступлений, совершенных с участием несовершеннолетних, в частности, преступлений против собственности. Несовершеннолетние лица чаще всего они принимали участие в совершении хищения – 59,9%, после чего следуют грабежи – на 11,9% и хулиганство – на 4,5% [8].

В 2024 году, было зарегистрировано 493 преступления, совершенных несовершеннолетними или при их участии, что составило 2,0% от общего числа зарегистрированных преступлений. В сравнении с итогами 2023 года, отмечается рост на 9,8% преступлений, совершенных несовершеннолетними. Чаще всего несовершеннолетние были вовлечены в совершение квартирных краж – на 45,6%, хулиганство – на 7,7%, а грабежей – на 6,7% [9].

Согласно первым трем месяцам 2025 года, несовершеннолетняя преступность является частью феномена преступности и составляет 1,03% от общего числа зарегистрированных преступлений в подразделениях полиции.

Таким образом, было зарегистрировано 48 (в предыдущем периоде 2024 года было – 105) уголовных дел, касающихся преступлений, совершенных несовершеннолетними, что на 54,3% меньше по сравнению с аналогичным периодом 2024 года. Среди них 62 (в предыдущем периоде – 141) мальчика и 5 (в предыдущем периоде – 11) девочек.

По возрастному аспекту детей, участвовавших в совершении преступлений, отмечается, что большинство преступлений было совершено несовершеннолетними в возрасте 17 лет.

Из общего числа 48 (в предыдущем периоде – 105) возбуждённых уголовных дел расследование было завершено по 35 (в предыдущем периоде – 86) делам, из которых:

- 26 (в предыдущем периоде – 77) были направлены в суд для рассмотрения;
- 9 (в предыдущем периоде – 9) были прекращены.

В совершении преступлений участвовали 67 (в предыдущем периоде – 152) несовершеннолетних, из которых:

- 47 (в предыдущем периоде – 111) были привлечены к уголовной ответственности (70,14%);
- ни один несовершеннолетний не был освобождён от уголовной ответственности.

Следует отметить, что 67 (в предыдущем периоде – 151) детей совершили преступления впервые.

Из общего числа 67 (в предыдущем периоде – 152) детей, вовлечённых в совершение/участие в преступлениях:

- 15 (в предыдущем периоде – 32) детей не работают и не учатся или бросили учёбу;
- 37 (в предыдущем периоде – 60) детей охвачены учебным процессом;
- 15 детей относятся к другим категориям.

Девиантное поведение среди подростков часто связано с рядом факторов, которые могут проявляться в различных аспектах их жизни [10].

Физиологическая незрелость – подростки находятся на стадии перехода от детства к взрослости, что сопровождается гормональными изменениями и стремлением к новым ощущениям. В этот период подростки часто ищут приключения и эксперименты, не всегда способные адекватно оценить последствия своих поступков. Их мозг еще не завершил развитие, что может снижать способность предсказывать долгосрочные последствия и повышать импульсивность, что способствует девиантному поведению [11, стр. 177].

Педагогическая запущенность – неполноценное или несогласованное воспитание в семье и школе может привести к тому, что подростки не усваивают важные социальные нормы и ценности. Отсутствие последовательности в воспитании, недооценка роли авторитетов и ненадежные модели поведения могут способствовать формированию у подростков дезориентированности, что увеличивает вероятность девиантных действий. Это включает как недостаток внимания со стороны родителей, так и плохую организацию образовательного процесса в школе.

Социальная дезадаптация – подростки, столкнувшиеся с трудностями в социальной адаптации, такими, как: низкий уровень социального взаимодействия, изоляция, буллинг или негативный опыт общения с окружающими, - могут стать более восприимчивыми к девиантному поведению. Негативные переживания, отсутствие поддержки и модели поведения могут привести к формированию устойчивых привычек и даже преступной активности, когда подросток начинает искать способы компенсировать свои переживания через агрессию, преступления или другие отклоняющиеся действия. Досуговая деятельность

подростков выступает в качестве одного из наиболее важных средств для оптимизации той социокультурной среды, которая их окружает. Процесс осуществления досуговой деятельности можно представить с точки зрения взаимодействия и взаимопроникновения двух таких тенденций, как социализация и индивидуализация. И если социализация заключается в том, что индивид как бы «присваивает» себе социальную сущность, то индивидуализация заключается в выработке у индивида такого только ему присущего способа жизнедеятельности, благодаря которому у него есть возможности развития [11, стр. 182].

Таким образом, девиантное поведение подростков часто является результатом комплексного взаимодействия этих факторов, где физиологические, психологические и социальные аспекты играют ключевую роль.

Исходя из вышесказанного, отметим, что проведённый анализ состояния несовершеннолетней преступности в Республике Молдова показывает, что, несмотря на некоторую стабилизацию показателей в последние годы, проблема остаётся актуальной и требует комплексного подхода. Хотя в последние годы наблюдается некоторое снижение уровня преступности среди несовершеннолетних, тем не менее ситуация остаётся тревожной, поскольку факторы, способствующие преступлениям, продолжают воздействовать на уязвимую часть населения.

Одной из главных причин несовершеннолетней преступности является социально-экономическая нестабильность. Несовершеннолетние, выросшие в условиях бедности, безработицы среди взрослых и высоких уровней социальной нестабильности, оказываются подвержены воздействию различных социальных рисков. Это способствует развитию негативных явлений, таких, как: преступность, наркомания и другие виды асоциального поведения. Важную роль в этой ситуации играет и отсутствие достаточной социальной поддержки и благосостояния семей, что лишает детей необходимой защиты и стабильности.

Другим значимым фактором является разрушение института семьи. В последние годы в Молдове наблюдается рост числа разводов, (например, в III кв. 2024 г. в брак вступило 11 595 человек, а развелись 7 101 человек) [12], а также семейных конфликтов и насилия в семье. Это часто приводит к ухудшению психологического состояния подростков и их изоляции, что повышает вероятность вовлечения в преступную деятельность. Разрушенные семьи не всегда могут обеспечить своим детям должное внимание, что делает их более уязвимыми для негативных внешних влияний.

Кроме того, значительное внимание следует уделить недостаточности профилактических мер. Несмотря на наличие различных инициатив и программ, направленных на предупреждение преступлений среди несовершеннолетних, их реализация часто ограничена в силу нехватки финансовых и кадровых ресурсов. Профилактика требует системного подхода, включающего вовлечение школ, социальных служб, правоохранительных органов и общественных организаций.

Ограниченность реабилитационных программ также остаётся важной проблемой, современная система работы с несовершеннолетними преступни-

ками в Республике Молдова не всегда предлагает эффективные методы реабилитации и социализации. Это создает риски рецидивов и затрудняет успешную интеграцию подростков в общество после отбывания наказания.

Таким образом, мы рекомендуем усилить работу с семьями, находящимися в социально опасном положении, что позволит предотвратить негативные социальные явления и снизить риски вовлечения несовершеннолетних в преступную деятельность. Важно создать системы поддержки для таких семей, предоставлять им необходимую помощь и ресурсы, направленные на улучшение условий жизни и эмоционального состояния детей.

Активная работа с родителями, включая обучение и консультации по вопросам воспитания и психолого-педагогической поддержки поможет укрепить роль семьи в жизни подростков.

Кроме того, следует развивать школьные и внеклассные программы по правовому просвещению, которые могут способствовать формированию у подростков правильных представлений о правовых нормах и обязанностях. Такие программы должны включать обучение основам права, а также развитие навыков разрешения конфликтов и предотвращения преступлений. Важно, чтобы эти программы были интересными и доступными для подростков, что поможет им осознать важность соблюдения законов и норм поведения в обществе.

Особое внимание следует уделить формированию устойчивых социальных навыков у подростков. Это включает в себя развитие умения взаимодействовать с окружающими, работать в коллективе, а также навыков ненасильственного разрешения конфликтов. Важно, чтобы подростки понимали, как избегать насилия и находить мирные решения в сложных ситуациях. Это поможет снизить вероятность вовлечения их в антисоциальное поведение.

Также необходимо расширить практику медиации и программ примирения между несовершеннолетними преступниками и потерпевшими. Такие подходы способствуют восстановлению справедливости и эмоциональному восстановлению сторон, а также предотвращают дальнейшее развитие конфликтов. Примирение, основанное на взаимном уважении и согласии, может быть полезным инструментом для социального интегрирования подростков, совершивших преступления, в общество.

Помимо этого, следует развивать систему альтернативных наказаний, которые не связаны с изоляцией от общества. Наказания, ориентированные на исправление поведения и социальную адаптацию: общественные работы, образовательные программы или участие в социальной деятельности, могут быть более эффективными для несовершеннолетних преступников. Это позволит не только избежать негативных последствий изоляции, но и даст возможность подросткам развиваться в конструктивном направлении, укрепляя их личную ответственность и понимание социальной значимости их поступков.

Таким образом, комплексный подход, включающий работу с семьями, медиацию и альтернативные наказания, образовательные программы, способен существенно снизить уровень несовершеннолетней преступности и улучшить процесс социализации подростков в обществе.

Библиография:

1. ПРОЗУМЕНТОВ, Л., ШЕСЛЕР, А. *Криминология (Общая часть) Учебное пособие* с. 58-59. Томск: Издательский Дом Томского государственного университета. 2017
2. ФАЙГЕР, А., ЧЕРНОМОРЕЦ, С. *Криминология: общая часть: (курс лекций)* с. 149. Бельцы: Tipografia din Bălți. 2024
3. ПИСАРЕВСКАЯ, Е., ДВОРЖИЦКАЯ, М. *Криминология: учебное пособие* с. 51. Казань: Бук. 2023
4. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74, art. 195, 18.04.2002
5. BERENDEI, A. *Criminalitatea juvenilă*. Iași: Lumen. 2006.
6. BÎRGĂU, M., FAIGHER, A., și alt. *Criminologie: Curs universitar* с. 359. Chișinău: Pontos.2023.
7. [On-line]: https://statistica.gov.md/ro/contraventii-constatate-in-anul-2021-9478_59411.html (Дата обращения: 03.04.2025)
8. [On-line]: https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infractionalitatii-in-anul-2022-9478_60321.html (Дата обращения: 03.04.2025)
9. [On-line]: https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infractionalitatii-in-republica-moldova-in-anul-2024-9478_61676.html (Дата обращения: 03.04.2025)
10. RAPORT CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA POLIȚIEI TRIMESTRUL I, ANUL 2025 [On-line]: https://politia.md/sites/default/files/raport_cu_privire_la_activitatea_politie_itrimestrul_i_2025.pdf (Дата обращения: 22.04.2025)
11. ШУЛЬГА, Т., ДВОРЯНЧИКОВ, Н. *Представления подростков о девиантном поведении*. Психология и право. 2020. Том 10. № 3. С. 174-188. [On-line]: https://psyjournals.ru/journals/psylaw/archive/2020_n3/psylaw_2020_n3_Shulga_Dvoryanchikov.pdf (Дата обращения: 03.04.2025)
12. [On-line]: https://statistica.gov.md/ru/statistic_indicator_details/33 (Дата обращения: 03.04.2025)

CZU 343

УГОЛОВНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМНЫХ АСПЕКТОВ СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ «ПОДЛОГ ИДЕНТИЧНОСТИ» (СТ. 177¹ УК РМ)

Александр МУЩИНСКИ, студент, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Руслан ГРИГОРАШ**, ассис. унив.

Abstract: This scientific article analyzes in detail the innovations in the Criminal Code of the Republic of Moldova, relating to the composition of the crime “Identity fraud” (Article 177¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova). The article discusses the main problematic aspects regarding the regulation of the new corpus delicti “Identity fraud”. The article indicates an inconsistent adaptation of foreign legislation in the regulation of the objective side, subjective side and subject of this crime, giving specific examples of conflict of legal norms. The article also offers an effective way to change national legislation to achieve the systemic integrity of criminal legislation.

Keywords: *identity fraud, identity, pseudonym, fictional name, name of another person, services of the information society, usurpation, error, delusion.*

В соответствии с п. 38) Закона № 136 от 06.06.2024 о внесении изменений в некоторые нормативные акты [2], Уголовный Кодекс Республики Молдова был дополнен ст. 177¹ следующего содержания: *Незаконное представление под вымышленным именем или присвоение вымышленного имени другому лицу путем использования официальных документов на имя другого лица, регистрации и/или использования учетных записей (аккаунтов) пользователей на социальных платформах, веб-порталов, электронных почтовых адресов, номеров телефона, карт доступа или других услуг информационного общества, за исключением использования псевдонимов, не затрагивающих идентичность, или псевдонимов других субъектов данных, для введения в заблуждение или оставления в заблуждении в целях создания правового последствия, наказывается штрафом в размере от 500 до 2000 условных единиц или лишением свободы на срок от 6 месяцев до 1 года с лишением в обоих случаях права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до 5 лет [1, ст. 177¹].*

В пояснительной записке к законопроекту о внесении изменений в Уголовный Кодекс [3, стр. 41] законодатель уточняет, что проект предлагает дополнить уголовно-правовую базу двумя новыми преступлениями, регулирующими защищенность идентичности личности: 1) узурпацией идентичности; 2) подлогом идентичности.

Законодатель указывает: несмотря на то, что в Республике Молдова создана необходимая правовая база для защиты персональных данных, направленная на охрану фундаментального права физического лица на личную, семейную и частную жизнь, уголовные нормы не предусматривают наказания за деяния, связанные с узурпацией или подлогом идентичности физического лица. По мнению законодателя, указанные деяния могут касаться также и юридических лиц, чья идентичность используется в целях недобросовестной конкуренции, клеветы, причинения материального ущерба или уменьшения клиентской базы. В пояснительной записке авторы проекта представляют следующие частые способы совершения деяния, характеризующего узурпацию идентичности: клонирование профилей в социальных сетях; совершение звонков из мест лишения свободы с целью мошеннического получения материальной выгоды; клонирование банковских карт; и незаконное введение в эксплуатацию иностранных транспортных средств.

По сути, пояснительная записка обосновывает включение 2 различных противоправных деяний в Уголовный Кодекс РМ, хотя фактически в дальнейшем УК РМ был дополнен только статьей «Подлог Идентичности», а «Узурпация Идентичности» так и не нашла своего практического воплощения в действующем уголовном законодательстве.

Непосредственным **объектом преступления** являются общественные отношения, защищающие права лица, касающиеся его идентичности. Проект закона в большей мере связывал преступление с правом физического лица на личную, семейную и частную жизнь [3, трс. 41]. Подобная интерпретация ка-

жется ошибочной, поскольку правовые положения фактически не имеют прямой связи с личной, семейной и частной жизнью лица: они являются составными элементами широкого понятия «права на идентичность» или «право на личность», но не сводятся к ним. Так, подлог идентичности в первую очередь касается непосредственной личности лица, т.е. совокупности его индивидуализирующих признаков, а не частных аспектов его жизни. В сущности, исследуемая статья защищает не частную жизнь лица, а атрибуты его идентификации среди других лиц, а также восприятие этих атрибутов третьими лицами. То есть она одновременно защищает само лицо от искажения его идентичности, а также общество от неверной интерпретации идентичности других лиц.

Предметом преступления могут выступать любые объекты материального мира, с помощью которых лицо скрывает свою истинную идентичность, представляясь под вымышленным именем либо именем другого лица: документы на имя другого лица, карты доступа и пр.

Объективная сторона преступления заключается в совершении одного из альтернативных деяний:

- 1) незаконное представление под вымышленным именем;
- 2) присвоение вымышленного имени другому лицу.

В этом смысле под «*незаконным представлением под вымышленным именем*» следует понимать умышленное использование лицом фиктивного имени для представления в общественных, коммерческих или иных отношениях с целью введения в заблуждение третьих лиц [6, стр. 49].

Под «*присвоением вымышленного имени другому лицу*» подразумевается умышленное приписывание третьему лицу ложной идентичности с целью введения в заблуждение третьих лиц в рамках общественных, коммерческих или иных правовых отношений [8, стр. 517].

Понятие «вымышленное имя» в контексте данной статьи является проблемным. Под понятием «вымышленное имя» понимается исключительно индивидуализирующая информация, касающаяся атрибутов идентификации лица, которые не принадлежат никакому другому лицу. Другими словами, «вымышленное имя» не может касаться имени другого существующего лица. Соответственно, то, что в проекте закона вероятно значилось как «узурпация идентичности», осталось неурегулированным национальным законодательством. Так, противоправным считается лишь присвоение вымышленного имени, но не присвоение чужого имени, хотя оба деяния направлены на нарушение (подлог) идентичности личности.

В этом смысле отчетливо видно, что национальный законодатель, вдохновившись румынским законодательством, упустил фундаментальные аспекты, заложенные при регулировании квалифицированного состава того же противоправного деяния. Так, в ч. (2) ст. 327 Уголовного Кодекса Румынии обозначено, что считаются преступными аналогичные предусмотренные молдавским законодательством деяния, но связанные с действительной (настоящей) идентичностью другого лица [4, ч. (2) ст. 327]. То есть румынское законодательство считает деяние, при котором «похищается» (присваивается) действительная

идентичность третьего лица, квалифицирующим (более социально опасным) признаком [7]. Молдавский законодатель, не перенявший данное правовое положение, инкриминирует лишь присвоение вымышленного имени, но не распространяет действие уголовно-правового состава на случаи присвоения реального имени другого лица. Подобное регулирование кажется не только нарушающим правовое единство, но и системную нормотворческую логику.

Безусловно, является неоправданным правовое положение, при котором основным критерием квалификации деяния является вымышленность имени, которое себе присвоило лицо. Так, законодатель стремится сделать более прозрачной социальную среду, связанную с электронным оборотом сообщений и прямой коммуникацией посредством услуг информационного общества, а также иными формами социального общения. То есть законодатель лимитирует возможность присвоения собственной личности иных атрибутов идентификации. Следовательно, цель законодателя находится в плоскости всех форм присвоения иных атрибутов идентификации, а явно не ограничивается совокупностью вымышленных атрибутов. При этом уровень социальной опасности инкриминируемого деяния и упущенной его вариации несопоставимы: в случае, когда присваиваются реально существующие атрибуты идентификации третьего лица, личные (включая репутационные) риски несет непосредственно и само это лицо.

При этом законодатель не дает системного объяснения даже понятию «*вымышленное имя*». *Фактически предполагается, что вымышленным именем является любое имя, которое не принадлежит лицу, за исключением «псевдонима, не затрагивающего идентичность»* [1, ст. 177¹]. Другими словами, между «вымышленным именем» и «псевдонимом, не затрагивающим идентичность», существенное различие состоит именно в факторе сокрытия идентичности. Предложим несколько ситуаций:

1) Лицо X, являющееся известным публичным политическим деятелем, имеет хобби в лице рисования абстракционистских картин. Ввиду консервативности политической платформы, к которой он относится, X считает целесообразным скрыть свою идентичность и продавать картины (т.е. создавать правовые последствия) в интернет-пространстве под псевдонимом. Так, в данном случае псевдоним является средством сокрытия идентичности, а значит, он её затрагивает, в результате чего описанное деяние может быть квалифицировано как преступление, хотя намерение законодателя не охватывало инкриминирование подобного рода деяний.

2) Лицо Y, являющееся писателем с испорченной репутацией, ввиду ряда скандалов, связанных с его личностью, начинает продавать другие свои произведения под псевдонимом, чтобы его прежняя отрицательная репутация не затрагивала популярность его будущих произведений. В данном случае псевдоним вновь затрагивает идентичность, а значит, формирует уголовно-правовой состав.

Вероятно, законодатель хотел отделить описанные случаи, которые не должны подпадать под действие уголовного закона, от иных случаев путем включения в статью понятие «незаконное» в контексте «представления под вымышленным именем». При этом румынское законодательство слово «незакон-

ное» намеренно не использует, поскольку в контексте диспозиции статьи оно не имеет никакого определяющего смысла, так как параллельно закон не устанавливает критерии законности представления под вымышленным именем. Соответственно, «незаконное представление под вымышленным именем» эквивалентно «представлению под вымышленным именем» по той причине, что именно статья, которая и должна отделять законный характер представления от незаконного, этот термин и использует. То есть в отсутствии регулирования критериев законности использования вымышленного имени нормативно-правовое положение фактически ссылается на себя же как критерий оценки законности/незаконности такого представления под вымышленным именем.

Проблема национального законодателя проистекла из того, что он попытался экстраполировать румынскую норму узкого применения [8, стр. 517] на всю совокупность социальных взаимоотношений. Так, Уголовный Кодекс Румынии соотносит *«представление под вымышленным/чужим именем»*, а также *«присвоение вымышленного/чужого имени другому лицу»* исключительно в рамках взаимодействия субъекта с публичным лицом или организацией, в которой это публичное лицо работает [4, ст. 327]. Соответственно, неудачное регулирование национального законодательства в этом контексте напрямую связано с чрезмерным расширением нормативно-правового применения специальной нормы. Так, молдавский законодатель лишь добавил в существующий румынский состав несколько способов совершения деяния, параллельно убрав исключительный характер взаимодействия активного субъекта с публичными органами и институтами, тем самым искусственно создав правовые пробелы.

Способ совершения деяния характеризуется следующими вариациями:

- 1) использование официальных документов на имя другого лица;
- 2) регистрация и/или использование учетных записей (аккаунтов) пользователей на социальных платформах, веб-порталах, электронных почтовых адресов, номеров телефона, карт доступа или других услуг информационного общества на имя другого лица.

В контексте «использования официальных документов на имя другого лица» законодатель вновь сталкивается с проблемой неудачной адаптации румынского законодательства. Концепция «официальных документов на имя другого лица» стала фигурировать в румынском законодательстве именно из-за того, что правовая норма регулирует правовое отношения лица со специальным правовым субъектом (т.е. публичным лицом). Румынская доктрина указывает, что *«законодатель стремился урегулировать спор о необходимости использования документов, удостоверяющих личность, для совершения данного преступления: это основано на предположении, что публичное лицо, перед которым другое лицо заявляет о своей ложной идентичности, не должно доверять лишь его словам, так как у него имеются необходимые средства для истинного установления личности»* [5]. То есть «официальный документ», фигурирующий как способ совершения преступления в румынском законодательстве, был включен в оное исключительно из-за предписывания публичному лицу способности проверять действительность официальных документов. В дальнейшем наци-

ональный законодатель обращается к разнообразию идентификации аккаунтов в социальных сетях, где фактическое заявление о себе не требует официальных подтверждающих документов. Другими словами, законодатель расширяет нормативно-правовую базу при регулировании услуг информационного общества, но при этом перенимает узкую интерпретацию, характерную для персонального общения, не подпадающего под сферу регулирования услуг информационного общества (например, прямое живое общение). В этом смысле кажется противоречивым тот факт, что незаконным является представление через социальные сети с вымышленным именем, но законным является представление в личной беседе с использованием вымышленного имени.

Сама концепция «официального документа» начала фигурировать в румынском законодательстве по той причине, что обращение к публичному лицу либо организации, где работают публичные лица, возможно лишь с использованием актов, удостоверяющих личность, и иных индивидуализирующих документов. Так, прежняя модель регулирования, которая была характерна для румынского законодательства (без специализации использования документов, а обозначения лишь родового деяния) [5], является более системно целостной для той вариации правовой нормы, которую стремился сформулировать национальный законодатель.

Соответственно, системно верным и целостным кажется исключение способа совершения деяния в качестве обязательного элемента объективной стороны преступления. В этом контексте важным является лишь уточнение, что деяние может быть совершено как посредством инструментов дистанционного общения (т.е. с использованием услуг информационного общества), так и посредством прямого общения без использования дополнительных электронных инструментов.

Более того, законодатель, в сущности, сохранил один из спорных аспектов, характерных для регулирования румынского законодательства, при этом расширив базу общественных отношений, при которых исследуемые нормы законодательства могут применяться. В румынской доктрине существует спор, является ли подложная фотография, фигурирующая в официальном документе, «официальным документом, выданным на имя другого лица». Большинство авторов сходится во мнении, что столь расширительное толкование «документа, выданного на имя другого лица» недопустимо, ввиду того, что публичные лица имеют возможность осуществлять контроль официальных актов, а, следовательно, подлог идентичности не может являться следствием простого изменения фотографии в официальных актах [5].

При этом молдавское законодательство включает в сферу регулирования ст. 177¹ УК РМ всю совокупность общественных отношений, а значит, регулирование распространяется и на лиц, которые не могут проверить подлинность официальных документов, а также иных данных, фигурирующих в том числе в информационной среде. Так, не ясна существенная разница между ситуациями, когда лицо в социальных платформах использует вымышленное имя для контакта с другими лицами либо реальное имя, неизвестное второй стороне, с подложной фотографией. Так, сам факт подлога идентичности в социальных

сетях не столько завязан на имени субъекта (и его персональных данных), сколько на общих атрибутах идентификации личности (включая фотографии). Таким образом, цель законодателя не может быть удовлетворена лишь запретом подлога имени: нормативно-правовое регулирование в этом смысле должно распространяться и на остальные существенные атрибуты, характерные для услуг информационного общества.

Состав преступления является **формальным**, т.е. преступление считается оконченным с момента незаконного представления под вымышленным именем, а равно с момента присвоения вымышленного имени другому лицу, вне зависимости от факта наступления противоправного последствия (т.е. вне зависимости от того, позволило ли данное деяние произвести правовое последствие под вымышленным именем либо нет).

Субъектом преступления может являться только вменяемое физическое лицо, достигшее 16-летнего возраста [1, ст. 21], т.е. для данного состава преступления характерен общий субъект.

Подобное регулирование также кажется несовершенным, ввиду того, что сами авторы проекта аргументировали важность защиты юридических лиц от злонамеренного присвоения атрибутов идентичности: авторы указывали, что новые положения уголовного законодательства *«могут касаться также и юридических лиц, чья идентичность используется в целях недобросовестной конкуренции, клеветы, причинения материального ущерба или уменьшения клиентской базы»* [3, стр. 41]. В этом смысле весь круг вышеописанных деяний может быть осуществлен в интересах юридического лица физическим лицом, наделенным руководящими полномочиями [1, ч. (3) ст. 21]. Например, лицо, наделенное руководящими полномочиями в юридическом лице X, в целях нанесения репутационного ущерба своему конкуренту, юридическому лицу У, а также повышения уровня продаваемости продукции лица X начинает распространять порочащую информацию от имени юридического лица У в социальных сетях.

Нынешняя модель правового регулирования вовсе не позволяет привлекать юридические лица к правовой ответственности за указанные деяния. Так, для реализации задач, указанных авторами проекта, следует включить и юридическое лицо в качестве субъекта преступления.

Субъективная сторона состава преступления «Подлог Идентичности» может быть выражена исключительно в форме прямого умысла (вина). Так, лицо, совершающее преступное деяние, должно в совокупности соответствовать двум интеллектуальным критериям квалификации вины и одному волево-му. То есть лицо должно: 1) осознавать преступный характер совершаемого им деяния; 2) предвидеть неизбежность наступления общественно опасных последствий; 3) желать наступления данных общественно опасных последствий.

Для исследуемого преступления обязательной является и **цель**: создание правового последствия (путем введения в заблуждение или оставления в заблуждении). Румынская доктрина в некоторых случаях обозначает «двойную цель» совершения деяний: 1) введение в заблуждение или оставление в заблуждении; 2) создание правового последствия [7]. Подобное толкование кажется спорным, поскольку самостоятельной целью деяния является непосредственно создание

правового последствия, благодаря подлогу идентичности. В этом контексте введение в заблуждение или оставление в заблуждении является методом достижения преступной цели, но не самой целью преступного деяния. Преступник стремится достичь какого-либо правового последствия (например, получение прибыли, нанесение ущерба коммерческим конкурентам и т.д.), благодаря введению в заблуждение или оставлению в заблуждении третьего лица. То есть заблуждение является промежуточным звеном указанной цели.

При этом введение в заблуждение или оставление в заблуждении нельзя считать и способом совершения деяния. Способ совершения деяния по своей природе характеризует одну или несколько из возможных вариаций осуществления преступного деяния, но ни в коем случае не является неотъемлемой частью самого деяния. Так, использование вымышленного имени с целью создания правового последствия заведомо подразумевает введение другого лица в заблуждение или оставление его в заблуждении. Другими словами, это обстоятельство в нынешней редакции является целью преступного деяния как элемента объективной стороны преступления, но не целью самого преступления и не способом совершения преступного деяния.

Однако цель «создание правового последствия» является также спорной. Национальный законодатель её перенял из Уголовного Кодекса Румынии [4, ст. 327], вновь не принимая во внимание исключительную специфику регулирования отношений, связанных с публичными лицами, характерную для соответствующей нормы румынского законодательства. В сущности, обращение к публичному лицу с использованием «подложного» имени характеризует стремление произвести какое-либо юридическое последствие, ассоциированное с взаимоотношениями граждан с публичными субъектами права.

Национальное законодательство, исключая обязательный публичный характер общественных отношений, заложенных в основе правовой нормы, делает формулировку «создание правового последствия» чрезвычайно неточной. В данном случае, например, клонирование аккаунтов в социальных сетях может реализовываться с целью получения фотографий личного (интимного) характера от «собеседника», распространения сообщений от имени другого лица, вредящих репутации одного и т.д. Таким образом, спектр указанных последствий, преследуемых лицом, совершающим преступление, может называться правовым лишь опосредованно. Так, в контексте национального законодательства, исходя из проекта закона и мотивировки его принятия, указанный состав не должен обладать специальной целью. Преступным является само использование вымышленного имени или присвоение вымышленного имени, вне зависимости от того, какие последствия преследовало лицо.

Исходя из указанной логики, именно «введение в заблуждение или оставление в заблуждении» при исключении цели «создания правового последствия» можно рассматривать как цель преступления. В таком случае промежуточное звено в виде «введения в заблуждение или оставления в заблуждении» становится финальным для состава преступления и может рассматриваться как самостоятельная цель преступления. Именно такая формулировка позволит одно-

временно убрать спорное толкование стремления создать правовое последствие, а также не допустить чрезмерно расширительного применения положений законодательства, когда лицо, например, создает профиль под вымышленным именем, но не использует его для введения в заблуждение третьих лиц.

К тому же актуальная формулировка ничего не говорит о существенности заблуждения, в которое должно быть введено лицо. Например, лицо X через социальные сети и веб-порталы продает товары, используя множество аккаунтов с различными именами пользователей. Целью лица X является расширение торговой базы путем увеличения количества однотипных торговых предложений на информационной платформе. В данном случае личность лица X и характеристика его идентичности не являются существенными для покупателя товаров: т.е. персональные данные лица, опубликовавшего коммерческое предложение, не имеют определяющего воздействия на порождение юридического последствия в виде заключения договора купли-продажи. Соответственно, такое использование вымышленного/чужого имени не должно считаться противоправным, поскольку у указанного деяния нет общественной опасности как таковой. Таким образом, важным аспектом является существенность заблуждения, в которое вводится или остается лицо при реализации деяния лицом, использующим вымышленное/чужое имя.

Исходя из вышеизложенного, правовое регулирование состава преступления «Подлог идентичности» сталкивается со следующими проблемами:

1. Законодатель оперирует исключительно понятием «вымышленное имя», но не регулирует незаконное использование чужого имени в качестве вариации осуществления подлога идентичности.
2. Законодатель вводит понятие «псевдонима, не затрагивающего идентичность», фактически делая противозаконным использование любого псевдонима, когда его обладатель остается неизвестным в рамках общественных отношений.
3. Законодатель чрезмерно ограничивает способ совершения преступления, когда регулируются общественные отношения, возникающие в сфере непосредственного общения лиц без использования услуг информационного общества, отмечая лишь «официальные документы на имя другого лица».
4. Законодатель ограничивается лишь именем лица в контексте общественных отношений, складывающихся через услуги информационного общества, при этом не регулируя иные атрибуты идентификации этих лиц (например, фотографии).
5. Законодатель не включает юридическое лицо в качестве субъекта преступления, хотя аргументирует важность защиты юридических лиц от подобного рода деяний.
6. Законодатель устанавливает спорную для интерпретации цель в качестве обязательной для состава преступления.
7. Законодатель не акцентирует внимание на существенности введения в заблуждения или оставления в заблуждении в контексте достижения цели субъекта преступления.

Таким образом, необходимо изменить положения ст. 177¹ УК РМ:

1. Сформулировать положение ст. 177¹ УК РМ следующим образом: *Представление лица с не принадлежащими ему атрибутами идентификации, а равно присвоение другому лицу не принадлежащих ему атрибутов идентификации, включая при использовании услуг информационного общества, за исключением использования псевдонимов, с целью существенного введения в заблуждение другого лица или его оставления в заблуждении.*

2. Включить в санкцию ст. 177¹ УК РМ положения, касающиеся уголовного наказания юридического лица, совершившего указанное преступное деяние.

Библиография:

1. *Уголовный Кодекс Республики Молдова* № 985 от 18.04.2002. В: Monitorul Oficial № 72-74 статья № 195 от 14.04.2009
2. *Закон № 136 от 06.06.2024 о внесении изменений в некоторые нормативные акты (внесение изменений в Уголовный кодекс и Кодекс о правонарушениях).* В: Monitorul Oficial № 245-246 статья № 353 от 07.06.2024
3. *Notă informativă la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative.* [On-line] (дата обращения: 02.12.2024) Доступно: https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nota_informativa_5.pdf
4. Codul Penal al României № 286 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009.
5. ENACHE, S. C., DUMITRESCU, A. *Studiu de caz: infracțiunea de fals privind identitatea.* [On-line] (дата обращения: 02.12.2024) Доступно: <https://www.juridice.ro/697763/studiu-de-caz-fals-privind-identitatea.html>
6. GHERMAN, M., PETERSCHI, E. *Analiza juridico-penală a infracțiunii de falsificare a probelor.* În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM: științe juridice, 2018, nr. XVIII(2), pp. 46-50. ISSN 1857-0976.
7. PAP, Andrei. ICCJ. *Dezlegarea unor chestiuni de drept. Cerința esențială a elementului material al infracțiunii de fals privind identitatea.* [On-line] (дата обращения: 02.12.2024) Доступно: <https://www.juridice.ro/391162/iccj-dezlegarea-unor-chestiuni-de-drept-cerinta-esentiala-a-elementului-material-al-infracțiunii-de-fals-privind-identitatea.html>
8. TOADER, T., MICHINICI, M., CRIȘU-CIOCÎNTĂ, A., DUNEA, M., RĂDUCANU, R., RĂDULEȚU, S. *Noul Cod penal: comentarii pe articole.* București: Editura Hamangiu, 2014, 705 p. ISBN 978-606-678-921-9

CZU 35.08

РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО В ПРОЦЕССЕ МОДЕРНИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Кристина АРДЕЛЯНУ, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Алёна КОРЧЕНКО**, др., преп.

Abstract: *Modern challenges require flexibility, efficiency and transparency from public authorities. In this process, the key role is played by the civil servant, who not only performs administrative functions, but also becomes a conductor of reforms. This article*

examines the main aspects of public administration modernization, the role of civil servants, and analyzes the difficulties they face, with mandatory indication of sources of information in square brackets.

Keywords: *civil service, modernization, digitalization, reforms, bureaucracy, transparency.*

Современные государства сталкиваются с многочисленными вызовами, требующими адаптации их управленческих систем к новым экономическим, социальным и технологическим условиям. Модернизация государственного управления становится необходимым процессом для повышения эффективности работы государственных институтов, обеспечения прозрачности, доступности и качества предоставляемых услуг гражданам.

Ключевую роль в этом процессе играет государственный служащий, который является не только исполнителем государственной политики, но и проводником реформ. Именно от уровня подготовки, профессионализма, мотивации и адаптивности кадров государственной службы зависит успешность модернизационных процессов.

Модернизация государственного управления представляет собой комплексное преобразование структур, процессов и механизмов функционирования государственных институтов с целью повышения их эффективности и адаптации к современным реалиям. Основными направлениями модернизации являются:

(1) Цифровизация государственного управления: внедрение информационных технологий, развитие электронного правительства и автоматизация административных процессов. Цифровизация способствует трансформации общества, бизнеса и власти, позволяя искусственному интеллекту выполнять рутинные процедуры, оставляя людям решение нестандартных задач. [4]

(2) Оптимизация бюрократических процедур: сокращение административных барьеров, упрощение регуляторной политики и снижение избыточного документооборота. Совершенствование и модернизация различных аспектов государственной службы создают предпосылки для улучшения работы государственных чиновников, повышения уровня их. [5]

(3) Увеличение ясности и ответственности государственных учреждений: реализация механизмов общественного надзора, антикоррупционные меры и развитие открытых данных. Эффективное управление строится на принципах верховенства закона, ответственности органов исполнительной власти и прозрачности, что способствует укреплению доверия граждан к государственным органам.

(4) Развитие человеческого капитала в государственном управлении: повышение квалификации государственных служащих, внедрение новых подходов к их мотивации и профессиональному развитию. Отсутствие эффективной системы мотивации государственных служащих может привести к снижению престижа государственной службы и высокой мобильности кадров, что негативно сказывается на реализации стратегических целей государственной политики [6].

(5) Ориентация на граждан: переход от формального администрирования к сервисной модели управления, направленной на удовлетворение потребностей населения. Формирование образа государственного служащего, ориентированного на сервисную модель управления, способствует повышению доверия граждан к государственным институтам и улучшению качества предоставляемых услуг [7].

В рамках этих направлений государственные служащие выполняют ключевые функции, способствуя внедрению и реализации реформ.

В эпоху глобальных изменений процессы, которые происходят в системе государственной службы, рассматриваются учеными не как хаотическое нагромождение случайных явлений, а как этапы возникновения новой цивилизации, возникающей на рубеже тысячелетий в процессе трансформации. Общественное развитие современного мира проходит под знаком модернизации. В XX столетии модернизация рассматривалась учеными как процесс перехода от традиционных обществ к непрерывно переменным современным обществам.

Процессы модернизации никогда не замыкались в отдельных национальных сообществах, они реализуются вне национальных и политических границ. Поэтому в современных обществах эти процессы под влиянием глобализационных рисков приобретают иной характер и требуют новых подходов к их изучению [2].

Государственные служащие играют ключевую роль в реализации реформ, выполняя следующие функции:

(1) Создание нормативных правовых документов, то есть установление законодательной основы для реализации реформ, что предполагает тщательный анализ и использование международного опыта.

(2) Организация цифровизации государственных услуг, другими словами, внедрение электронного документооборота и новых информационных технологий позволяет ускорить и оптимизировать рабочие процессы [3].

(3) Контроль и мониторинг реформ, государственные служащие принимают участие в разработке систем мониторинга выполнения новых процедур, гарантируя открытость и ответственность действий государственных органов.

Несмотря на значимость своей роли, государственные служащие сталкиваются с рядом трудностей, которые включают в себя:

(1) Сопротивление изменениям, то есть традиционные бюрократические структуры и устоявшиеся рабочие практики зачастую препятствуют внедрению инноваций [1]. Часто государственные служащие с неохотой принимают новые технологии из-за опасений перед изменениями.

(2) Недостаточное финансирование и кадровые ограничения, а именно реализация масштабных реформ требует значительных финансовых и кадровых ресурсов, что не всегда возможно в условиях ограниченных бюджетов [3].

(4) Коррупционные риски, то есть перераспределение ресурсов и внедрение новых управленческих подходов могут встретить сопротивление со стороны коррупционных групп, что негативно сказывается на эффективности реформ.

Модернизация государственного управления – это сложный и многогранный процесс, требующий комплексного подхода, затрагивающего все аспекты

деятельности государственных органов. Успешное проведение реформ невозможно без одновременного развития нескольких ключевых направлений. Во-первых, необходимо кардинально улучшить кадровый потенциал государственной службы. Это подразумевает не просто запуск краткосрочных курсов повышения квалификации, а создание целостной системы непрерывного профессионального развития. Нужны программы обучения, ориентированные на формирование современных управленческих навыков, знаний в области цифровых технологий и принципов эффективного государственного управления. Кроме того, для привлечения и удержания высококвалифицированных специалистов необходима прозрачная и справедливая система мотивации, включающая конкурентную заработную плату, возможности для профессионального роста и карьерного продвижения, основанного на заслугах и компетенциях, а не на связях.

Во-вторых, цифровизация государственного управления – это не просто внедрение отдельных цифровых инструментов, а фундаментальное преобразование всех процессов, основанное на широком использовании информационных и коммуникационных технологий. Необходимо проектирование и внедрение современных, интегрированных платформ электронного документооборота, обеспечивающих безопасность, эффективность и прозрачность работы с документами. Автоматизация рутинных операций освободит время сотрудников для решения более сложных задач, а использование аналитических инструментов позволит принимать более обоснованные и эффективные управленческие решения, основанные на данных и статистическом анализе. Успешный опыт Эстонии, где большинство государственных услуг предоставляется в электронном формате, является ярким примером того, как цифровизация может повысить качество государственных услуг и уровень удовлетворенности граждан. Однако важно помнить, что внедрение цифровых технологий требует не только технических инвестиций, но и изменения мышления и подхода к работе государственных служащих.

В-третьих, борьба с коррупцией должна стать неотъемлемой частью стратегии модернизации государственного управления. Необходимо создание прозрачных и открытых систем мониторинга деятельности государственных органов, публикация детальных отчетов о расходовании бюджетных средств, обеспечение общественного доступа к информации. Важно активизировать общественный контроль и поощрять гражданскую активность в области борьбы с коррупцией. Опыт Сингапура, где жесткие антикоррупционные меры привели к значительному снижению уровня коррупции, демонстрирует эффективность такого подхода. Но эффективная борьба с коррупцией требует не только жестких законов, но и формирования культуры нетерпимости к коррупции во всех сферах общественной жизни.

Модернизация государственного управления – это сложный и многогранный процесс, успех которого напрямую зависит от профессионализма и компетентности государственных служащих. Они являются не просто исполнителями, а ключевыми фигурами, определяющими эффективность реформ.

Профессионализм государственного служащего подразумевает не только глубокое знание законодательства и специфики своей работы, но и готовность к непрерывному обучению, постоянному повышению квалификации и освое-

нию новых навыков. В эпоху цифровизации особенно важны компетенции в области информационных технологий, умение работать с электронными документами, базами данных и аналитическими системами.

Более того, современный государственный служащий должен обладать развитыми коммуникативными навыками, умением эффективно взаимодействовать с гражданами и коллегами, а также принимать решения в условиях неопределенности и стресса.

Тем не менее, путь модернизации не обходится без трудностей. Существующие бюрократические барьеры, недостаток финансирования, отсутствие необходимой инфраструктуры и сопротивление изменениям со стороны отдельных сотрудников – все это создает препятствия на пути реформ. Преодолеть эти трудности возможно лишь при условии комплексного подхода, включающего в себя как совершенствование законодательной базы, так и целенаправленное развитие кадрового потенциала. Развитие кадрового потенциала – это не просто повышение квалификации, а создание мотивационной среды, стимулирующей инициативу и инновации. Необходимы программы профессионального роста, система эффективной оценки работы государственных служащих, а также обеспечение достойной заработной платы и социальных гарантий.

Важнейшим аспектом является внедрение механизмов прозрачности и усиления контроля за деятельностью государственных органов, что позволит повысить доверие граждан к власти и снизить уровень коррупции. Активное использование цифровых технологий является неотъемлемой частью современной модернизации. Электронное правительство, цифровые платформы для предоставления государственных услуг, использование больших данных для анализа и прогнозирования – все это значительно улучшает качество работы государственного аппарата и повышает эффективность взаимодействия с гражданами. Однако цифровизация требует не только инвестиций в информационные технологии, но и обучения государственных служащих работе с новыми инструментами.

Заключение. Успешная модернизация государственного управления – это залог устойчивого развития общества. Она приведет не только к улучшению качества государственных услуг, но и к повышению доверия граждан к государственным институтам, укреплению социального капитала и более эффективному решению общественных проблем. Это долгосрочный и постоянный процесс, требующий инвестиций, усилий и системных изменений во всех сферах деятельности государственного аппарата.

Библиография:

1. ИВАНОВ, С. *Цифровизация государственного управления в России*. In: Вестник государственной службы, 2021, №3.
2. ЛАПИН, Н. И. (ред.) *Обзорный доклад о модернизации в мире и Kumae (2001-2010)*. Москва: Издательство «Весь Мир», 2011. 256 с.
3. ПЕТРОВ, А. *Цифровая трансформация государственных услуг: опыт России и стран СНГ*. In: Государственное управление и право, 2023, №2. [онлайн] [проверено 24.03.2025]. Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-transformatsiya-gosudarstvennyh-uslug-opyt-rossii-i-stran-sng>

4. ШЕДЬКО, Ю. Н., МИНДЛИН, Ю. Б., ВЛАСЕНКО, М. Н. *Будущее государственной службы: модернизация в условиях усиления неопределенности*. In: Вестник Алтайской академии экономики и права. [онлайн] [проверено 24.03.2025]. Доступно: <https://vael.ru/article/view?id=3044>
5. ПОТЕХИН, В. А. *Государственное управление: основные направления и инновации*. In: Кафедра социологии, Российский университет дружбы народов. [онлайн] [проверено 24.03.2025]. Доступно: <file:///Downloads/modernizatsiya-gosudarstvennogo-upravleniya-osnovnye-napravleniya-i-innovatsii.pdf>
6. *Модернизация законодательства и практик в сфере государственного управления*. [онлайн] [проверено 24.03.2025]. Доступно: https://belinstitute.com/be/article/modernizaciya-zakonodatelstva-i-praktik-v-sfere-gosudarstvennogo-upravleniya?utm_source
7. *К вопросу об образе государственного служащего*. [онлайн] [проверено 24.03.2025]. Доступно: https://journal.apa.kz/index.php/path/article/view/1201?utm_source

CZU 329.05

ПРАВОВОЙ СТАТУС ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ В ДЕМОКРАТИЧЕСКОМ ГОСУДАРСТВЕ

Тимофей ГОРОДИНСКИЙ, студент, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо,
Научный руководитель: **Алёна КОРЧЕНКО**, др., преп.

Abstract: *This article provides an in-depth analysis of the concept of a political party from different perspectives and within various democratic systems. It presents significant insights for understanding the processes and characteristics related to the formation, functioning, and status of political parties. As a result of the research summarized in this article, the author has traced the development of the party concept and the evolution of party-building through concrete examples from different countries.*

Keywords: *Political Party, Politic, Evolution, Tradition, USA, France, Ukraine, Moldova.*

Политическая партия – это объединение граждан, разделяющих общие политические взгляды и цели, созданное для участия в общественной жизни, продвижения определенных политических идей и участия в выборах с целью прихода к власти. Согласно Венецианской комиссии, политические партии являются «ключевыми элементами плюралистической демократии» и должны находиться под правовой защитой для обеспечения справедливой конкуренции в политической системе. Политические партии являются фундаментальными элементами демократии, играя ключевую роль в представлении интересов граждан, формировании политических программ и управлении государством. Они представляют собой юридические и политические институты, служащие связующим звеном между обществом и властью. В демократическом государстве правовой статус политических партий регулируется конституционными нормами, специальными законами и международными актами, обеспечи-

вающими политический плюрализм и соблюдение основных прав и свобод. В данной статье рассматривается правовая основа деятельности политических партий, процесс их регистрации, их права и обязанности, а также ограничения, налагаемые принципами демократии.

На данный момент партия не является конкретным определением, скорее собирательным образом, применяемым с целью охарактеризовать форму объединения граждан одного или нескольких государств с конкретной целью, которая со времен древней Греции остается неизменной: приход к власти и осуществление «правильной» политики с точки зрения людей, объединенных в партию. Однако формы организации партий в мире разнообразны, от страны к стране вид и форма партий могут отличаться разительно. На данный момент можно условно разделить демократические страны на три больших лагеря: Европейские (континентальные) государства (Франция, ФРГ, Польша), Государства Британской системы (Великобритания, США, Канада) а также, так называемые, слаборазвитые(новые) системы демократии (Украина, ЮАР, Молдова). В этой статье мы не будем касаться анализа партий в тоталитарных государствах (СССР, Третий Рейх, КНДР) и современных автократий (Россия, Китай, Беларусь), эти страны никак нельзя назвать демократическими, поэтому анализ статуса и роли партий в этих государствах не может быть предметом рассмотрения в этой статье. Для более подробного анализа выделим по одной стране из каждой категории, чтобы детально рассмотреть конкретные примеры партийного строительства: В категории Европейских государств будет рассмотрен пример Франции; в категории стран Британской системы, будет рассмотрен пример США; в категории стран со слаборазвитой системой демократии, будет рассмотрен пример Украины. Так же отдельно от этих категорий будет рассмотрен пример Молдовы в плане развития и роли партий и их статуса в жизни Республики Молдова.

Начнем рассмотрение с государств британского права, например, США. Политическая система США представляет собой довольно сложный и комплексный механизм. В состав США входят 50 штатов, эти штаты в свою очередь делятся на округа(графства), округа делятся на города и населенные пункты аналогичные нашим коммуна, все эти многочисленные структуры существуют в веками выверенной системе сдержек и противовесов, главным элементом которых являются постоянные выборы [1]. В США существуют две доминирующие партии: Демократическая и Республиканская, которые на протяжении последних 170 лет играют значительную роль во внутренних и внешних делах США. В американской системе все подчинено партийной принадлежности, даже судьи и президент США, в отличии от европейской и молдавской практики, не просто могут, а обязаны принадлежать к одной из двух партий, такая ситуация привела к формированию так называемых мегапартий. Юридический и фактический статус двух основных партий США: это не партии в нашем привычном понимании, а объединения разных течений и общественных объединений, внутри каждой партии существуют различные «крылья», фракции и течения, данную конструкцию можно сравнить с такими партийными союзами в Европе как ЕНП, разница лишь в том что членами ЕНП являются юридические лица, то есть партии стран чле-

нов ЕС, в США же граждане напрямую входят в состав таких мегапартий. Формирование партии в США – это событие настолько же редкое, как и рождение сверхновой, американская система адаптивна, но цельна, что характерно и для партийного внутреннего устройства тоже. Основные партии в США децентрализованы, каждый округ, штат, имеют собственные партийные ячейки, входящие в состав одной партии, однако они находятся в сотрудничестве с центральными органами управления партии, но ни в коем случае не в отношениях субординации. Такой способ существования партий отражает федеральный характер США, где каждый штат – это государство, добровольно вошедшее в союз [2]. Из-за такой ситуации появились две не привычные для нашей страны процедуры, это праймериз и разделение политических и административных постов партии. Праймериз – это обязательное партийное мероприятие, регулирующееся в том числе и законом, согласно которому для выдвижения кандидата на федеральный пост он должен выиграть либо праймериз внутри одного штата (для выдвижения в сенаторы), либо выиграть праймериз в нескольких штатах (для выдвижения в президенты), праймериз похожи на обычные выборы, только основанием для голосования является принадлежность к той или иной партии [3]. Что же касается разделения управляющих постов в партии и политических функций, это совершенно не характерно для нашей системы, во-первых, существует принцип, согласно которому член партии, ставший президентом, автоматически становится лидером партии на весь срок полномочий, при этом не важно как и при каких условиях это лицо стало президентом [4]. Но, несмотря на это, президент как лидер партии не вмешивается в управление ежедневными партийными делами, для этого существует Национальный комитет как в республиканской так и в демократической партиях, именно эта структура обеспечивает функционирование всех партийных ячеек, внутренних фракций и осуществляет связь между лидерами партии (политики на высоких постах) и рядовыми членами партии. Людям, входящим в национальный комитет, не разрешается на время исполнения своей функции как члена совета занимать посты на федеральном уровне и на уровне штатов, такая норма мотивирована тем, что члены таких комитетов обязаны преследовать цель партийного блага, а не удовлетворения личных амбиций. В Американском обществе партийная структура очень плотно вплетена в государственное управление, при этом ныне существующие партии настолько старые, что невозможно представить себе урок американской истории, на котором не упомянули бы о влиянии партий на государство в тот или иной промежуток времени. С юридической точки зрения, основные партии в США – это де-факто государственные структуры не подчиняющиеся государству напрямую, в США исключена возможность ликвидации партии, благодаря 1-ой поправке к Конституции США, только в отношении коммунистических, фашистских и расистских партий вводились ограничения, которые привели к ослаблению влияния таких партий в свое время, однако окончательный роспуск или ликвидация, как в Европе, остается невозможной. Партия, по мнению американских правоведов, – это форма демократического самовыражения граждан, по любым вопросам, которые они могут счесть важными для себя.

Для анализа партийного строительства в старом свете проанализируем пример Франции. Это государство с одними из самых долгих демократических процессов на Европейском континенте. Классическая для нашего времени классификация партий на «левые» и «правые», в зависимости от их политических взглядов и прогрессивности, пришла именно из Франции, которая, после революции 1789 года, пыталась построить демократическое государство, основанное на принципах Свободы, Равенства и Братства [5]. В современной Франции политические партии играют столь же важную роль, как и на заре Французских республик, современная Франция – это парламентско-президентская держава, роль парламента, правительственной коалиции крайне высоки, что накладывает дополнительную ответственность на французские партии. *«Политические партии и группы содействуют выражению мнений избирателей. Они создаются и действуют свободно. Они должны уважать принципы национального суверенитета и демократии»* [6]. Таким образом, политические партии являются неотъемлемой частью демократического устройства Франции и имеют конституционную защиту. Главный закон, регулирующий деятельность политических партий, – Закон № 88-227 от 11 марта 1988 года («О прозрачности политической жизни»). Он определяет их финансирование, учет расходов, отчетность перед государственными органами и механизмы публичного контроля. Французские партии обычно регистрируются как ассоциации по закону 1901 года, что делает их юридическими лицами с возможностью владения имуществом, заключения договоров и ведения финансовой деятельности. Регистрация не является обязательной, но без нее партия не сможет получать государственное финансирование. Франция строго регулирует финансирование политических партий: прямые пожертвования от частных лиц ограничены 7500 евро в год, корпорации и юридические лица не могут финансировать партии, государственное финансирование выделяется на основе результатов последних выборов. Партии служат каналом между обществом и государством, представляя интересы различных групп населения. Левые партии (как «Франция непокорённая» Жан-Люка Меланшона) представляют интересы рабочего класса, молодежи, профсоюзов. Правые партии (как «Республиканцы») ориентированы на бизнес, предпринимателей и консервативные ценности [7]. Политические партии играют центральную роль в выдвижении кандидатов на выборы всех уровней – от местных советов до президентских выборов. Например, Эммануэль Макрон, основав движение «Вперёд!» (позже – партия «Возрождение»), пришел к власти благодаря партийной структуре. Партии, не входящие в правительство, осуществляют парламентский контроль, участвуя в дебатах, инициируя расследования, оспаривая законы. Например, в 2023 году левые партии активно выступали против пенсионной реформы Макрона [8]. Партии ведут активную работу по привлечению сторонников, организуют акции, митинги, кампании. Например, массовые протесты против реформ часто организуются при участии партий и их союзников – профсоюзов. Политические партии во Франции – это важный элемент демократии, обеспечивающий политическое представительство, контроль за властью и формирование общественного мнения. Их деятельность строго регулируется,

но сохраняется высокая степень свободы, позволяющая функционировать даже радикальным движениям. Пример Франции хорошо иллюстрирует подход Европейских государств к вопросам своего государственного строительства, отличный от того, который был рассмотрен в контексте и на примере США, столь разный подход к партийному строительству в двух ценностно и исторически близких странах как США и Франция, наводит на мысль активного влияния народных представлений о власти. Партия не столько юридическая формация, как государственные органы, сколько воплощение мировоззрения большинства населения государства на то, как должна быть организована власть.

Предыдущие примеры иллюстрировали подход к партийному строительству в разных сточки зрения правовой и культурной точки зрения стран, общим знаменателем которых можно назвать сильные демократические институты соответственно и партийное строительство в этих странах исходит из необходимости проецирования воли народа на государственное управление. В слаборазвитых демократических государствах, особенно постсоветского типа, таких, как Украина, которая является примером в этой части статьи, партии представляют собой не объединение граждан вокруг идеи, а объединение вокруг лидера. Политические партии в Украине играют ключевую роль в демократическом процессе, обеспечивая представительство интересов граждан, формирование органов власти и контроль над государственной политикой. [9] Их деятельность регулируется Конституцией Украины, законами, а также внутренними уставами партий. *«Граждане имеют право на свободу объединения в политические партии и общественные организации для осуществления и защиты своих прав и свобод, а также удовлетворения политических, экономических, социальных, культурных и других интересов»* [10]. Основным закон, регулирующий деятельность партий, – Закон Украины «О политических партиях в Украине» (2001 год). Он определяет порядок создания, регистрации, деятельности, финансирования и ликвидации партий. Для создания партии требуется не менее 10 000 подписей граждан из разных регионов страны. Регистрация проводится Министерством юстиции Украины, после чего партия получает статус юридического лица. Партия обязана вести учет членов, соблюдать устав и регулярно представлять финансовые отчеты в Национальное агентство по предотвращению коррупции (НАПК) [11]. После 2015 года была внедрена система прозрачности партийных финансов, однако в условиях войны с Россией государственное финансирование партий временно приостановлено. Партии выражают интересы различных социальных и экономических групп, например: «Европейская солидарность» – представляет проевропейские, национал-демократические круги. «Оппозиционная платформа – За жизнь» (ОПЗЖ) (запрещена в 2022 году) ориентировалась на пророссийский электорат. «Батьківщина» традиционно имеет поддержку среди сельского населения и мелких предпринимателей. Каждая партия разрабатывает свою программу, предлагая решения экономических, социальных и внешнеполитических вопросов. «Голос» делает акцент на реформирование судебной системы и борьбы с коррупцией. «Слуга народа» в 2019 году заявляла о цифровизации госуслуг и деолигархизации экономики. Оппо-

зиционные партии критикуют правительство, подают законопроекты, организуют протесты [12]. Партии проводят митинги, агитационные кампании, мобилизуют граждан через социальные сети. Например, в 2013-2014 годах политические силы активно участвовали в событиях Евромайдана. Несмотря на то, что в законодательном плане положения, касающиеся функционирования партий, схожи с Французскими нормами, есть ряд отличий, в первую очередь, это процедура запрета и ликвидации партий, не характерна ни для Франции, ни для США. В 2022 году были запрещены пророссийские партии: «Оппозиционная платформа – За жизнь» (ОПЗЖ), партия Шария, «Наши» (партия Евгения Мураева). Это связано с их деятельностью в интересах России и угрозой национальной безопасности. Вторым отличием от более старых систем построения партий в США и Франции, конечно, является вождизм, партии формируются вокруг фигуры лидера и неразрывно связаны с ней, например, в 2019 году не раз не побеждавшая на выборах до этого «Слуга Народа», смогла получить по итогу выборов 254 мест в Верховной Раде из 450, впервые в истории страны одна партия смогла занять больше половины мест, и весь этот феномен благодаря личной популярности Президента Зеленского, даже название правящей партии это название популярного сериала, где Владимир Зеленский исполнил роль честного и неподкупного президента Украины, что оказалось близко большинству избирателей.[13] Данный феномен так же свидетельствует и о высокой степени популизма, крайне характерного для новых и еще не сильно развитых демократических институтов. Несмотря на ряд серьезных проблем, Украина является примером настоящей электоральной демократии с механизмами сменяемости власти, и партии в этом процессе играют крайне важную роль, учитывая молодость демократической системы в Украине, я бы рассматривал нынешнее состояние партий в Украине с присущим им вождизмом и популизмом как эволюционный процесс развития, необходимый для формирования настоящих и функциональных национальных демократических институтов.

Политические партии в Республике Молдова являются центральными актёрами политической жизни, играя ключевую роль в формировании правительства, разработке законодательных инициатив и мобилизации граждан. В стране действует многопартийная система, и за последние три десятилетия политический ландшафт претерпел значительные изменения. «Граждане могут свободно объединяться в партии и иные социально-политические организации, способствующие формированию и выражению их политической воли» [14]. Однако Конституция также запрещает деятельность партий, которые подрывают суверенитет, территориальную целостность или демократические принципы страны. Основной закон, регулирующий деятельность партий, — Закон № 294-XVI «О политических партиях» (2007 год, с последующими изменениями) [15]. Он устанавливает: условия создания и регистрации партий, порядок финансирования и ведения отчетности, процедуры роспуска или запрета партий. Для регистрации партии требуется не менее 4000 подписей граждан из различных административных единиц. Регистрация осуществляется Агентством государственных услуг. Партия получает статус юридического лица и обязана

ежегодно отчитываться перед Центральной избирательной комиссией (ЦИК) о своей деятельности и финансах. Финансовая деятельность партий строго регулируется. Основные источники средств: государственное финансирование (предоставляется партиям, набравшим более 2% на парламентских выборах), членские взносы, пожертвования физических лиц (с ограничениями по сумме), запрет на финансирование из-за рубежа и от анонимных доноров. Государственное финансирование было введено в 2016 году для снижения влияния олигархов на партийную систему, однако его эффективность остаётся предметом дискуссий [16]. Партии в Молдове представляют различные группы населения. Партия Действие и Солидарность (PAS) – проевропейские, либеральные круги. Блок коммунистов и социалистов (БКС) – левые силы, ориентированные на сотрудничество с Россией. Шор (запрещена в 2023 году) – популистская партия, имевшая поддержку среди жителей юга и Гагаузии [17]. Партии участвуют в парламентских, президентских и местных выборах. Победившая на парламентских выборах партия формирует правительство. Например, в 2021 году PAS получила большинство мандатов, сформировав правительство под руководством Натальи Гаврилицы. PAS выступает за евроинтеграцию и реформирование госаппарата. БКС критикует западный курс и предлагает сближение с Россией. Оппозиционные партии используют парламент, СМИ и протесты для давления на правительство. Например, в 2022 году Партия Шор организовывала массовые протесты против роста цен. Партии активно используют социальные сети и уличные акции для привлечения сторонников [18]. В Молдове действует пропорциональная избирательная система. Парламентские выборы проходят по партийным спискам, президентские выборы – в два тура, Местные выборы – мажоритарная (выборы в Народное Собрание Гагауз-Ери) и пропорциональная системы. В прошлом часто создавались коалиционные правительства. В 2009 году Альянс за европейскую интеграцию объединил либеральные силы. В 2019 году коалиция ACUM – ПСРМ временно объединила проевропейцев и социалистов. В данный момент после выборов 2020 такая коалиция не требуется, так как партия PAS занимает более половины мест в парламенте страны. Политические партии в Молдове являются основными игроками на политической арене. Несмотря на значительное влияние олигархов, коррупционные скандалы и высокий уровень недоверия населения, они продолжают формировать политический курс страны. В условиях европейской интеграции и внешнего давления роль партий как механизмов демократии остаётся критически важной [19]. Молдова в плане партийного строительства, как и Украина, борется с явлениями вождизма, nepотизма(кумэтризма), коррупции и популизма, пытаясь сформировать современные и эффективные политические, демократические и партийные структуры. Однажды бывший председатель правительства РФ Черномырдин сказал: *«Какую партию не строй, все равно КПСС получается»*, данная характеристика как нельзя лучше подходит и к нашей ситуации, мы активно боремся с наследием КПСС, пытаясь выстраивать современные и эффективные партии, пока это не всегда удастся. Но каждому следует смотреть на эти процессы как в Молдове, так и

на постсоветском пространстве в целом, как на процессы эволюционные, находящиеся только в начальной стадии.

Правовой статус политических партий в демократическом государстве представляет собой баланс между свободой объединений и необходимостью защиты конституционного порядка. С одной стороны, партии должны обладать автономией в организации и финансировании, с другой – государство обязано устанавливать четкие правила для предотвращения коррупции, экстремизма и незаконного вмешательства в избирательный процесс. Современные демократии сталкиваются с новыми вызовами, такими как популизм, дезинформация и злоупотребление государственными ресурсами партиями, находящимися у власти. Поэтому правовая система должна быть гибкой, но строгой, чтобы гарантировать политический плюрализм, прозрачность и подотчетность перед гражданами. Опираясь на опыт тех стран, рассмотренные в работе, партии и партийное строительство представляют собой не единое понятие, общее для всех стран мира, а скорее общую идею, реализуемую согласно традициям и представлениям о власти отдельных народов и обществ. Партии являются историческими и политическими субъектами демократических государств и представляют собой фундамент для построения современного общества, основанного на принципах плюрализма и либерализма. Парламентские государства, особенно в Европе, олицетворяют эту идею перехода мира от индивидуального правления к правлению коллективному.

Библиография:

1. *Федералист*. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея. М., 1994.
2. СОРГИН, В. В. *США в XX веке. Тенденции и итоги общественно исторического развития* // Общественные науки и современность. 1999. Номер 9.
3. СУББОТИН, И. А. *Англо-саксонская Судебно-правовая система: типичные и специфичные черты (на примере систем Великобритании, США и Канады)* // Скиф. Вопросы студенческой науки. 2022. Номер 7(71).
4. ХАРТ, Дж. *Президентская ветвь власти. От Вашингтона до Клинтона*. Чатем (Нью-Джерси): Издательство Chatham House, 1995.
5. *История Франции* / отв. Ред. Манфред А.: Наука, 1973. 599 с.
6. *Конституция Франции* 1958 года, статья 4.
7. РУБИНСКИЙ, Ю. *Франция на новых рубежах* // Независимая газета. 2017.
8. ОБИЧКИНА, Е. *Внешняя политика Франции от же Голля до Саркози (1940-2012): Научное издание* / Аспект Пресс, 2012.
9. ГОЛОВАХА, Є. І., ПАНИОТТО, В. І. *Політичні партії України: історія, теорія, сучасність*. Київ: Наукова думка, 2020.
10. Конституция Украины 1996 года, статья 36
11. КАСЬЯНОВ, Г. В., ЮРОВ, О. А. *Політична система України у перехідний період*. Харків: Фоліо, 2019.
12. ЛЕВЕНЕЦЬ, Ю. А. *Еволюція партійної системи в Україні: тенденції та виклики*. // Політологічний вісник, №3, 2021, с. 45-67.
13. ЧЕРНЕНКО, О. В. *Політичні партії та виборчий процес в Україні: проблеми і перспективи*. // Журнал «Українська політика», №5, 2022, с. 10-28.

14. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994.
15. Гроза, Г. *Политическая система Республики Молдова: формирование и развитие*. Кишинёв: Cartier, 2021.
16. НЭСТАСЕ, А. *Политические партии Молдовы: между демократией и олигархией*. Бухарест: Editura Academiei, 2020.
17. БОЦАН, И. *Партийный ландшафт Республики Молдова: вызовы и перспективы*. Кишинёв: Tipografia Centrală, 2019.
18. ЛУПАШКУ, Д. *Политические партии Молдовы: эволюция и трансформация*. // Журнал «Политика и общество», №4, 2022, с. 25-42.
19. ВИТЮК, С. *Партийная система Молдовы: тенденции последних лет*. // Международный журнал политических исследований, №3, 2023, с. 12-30.

CZU 342.736

DREPTUL LA PETIȚIE ȘI PARTICIPAREA CETĂȚENILOR LA PROCESUL DECIZIONAL – INSTRUMENTE ESENȚIALE ALE DEMOCRAȚIEI PARTICIPATIVE

Silvia TUDORACHI, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți
Conducător științific: **Aliona CORCENCO**, dr., lect. univ.

Abstract: *Responsible governance relies on mechanisms that let citizens influence decisions. The right to petition and participation ensure transparency, prevent abuses, and strengthen society's link with institutions. Through proposals, complaints, and initiatives, people help shape policies and improve administration. Democracy thrives on continuous dialogue between authorities and citizens, built on collaboration, accountability, and commitment to the public good. A true democracy goes beyond periodic elections, requiring constant dialogue between authorities and the population, built on collaboration and mutual accountability.*

Keywords: *democracy, public administration, citizen, dialogue, rules, rights, participation.*

Într-o democrație funcțională, cetățenii nu sunt doar simpli spectatori ai procesului decizional, ci participanți activi. Dreptul la petiție și posibilitatea de a contribui la procesul decizional sunt două dintre cele mai accesibile și eficiente modalități prin care cetățenii pot influența activitatea autorităților publice. Aceste instrumente permit manifestarea directă a voinței poporului, contribuind la transparență, responsabilitate și echitate în guvernare.

Într-un stat democratic, aceste drepturi nu sunt doar simbolice, ci constituie elemente esențiale pentru funcționarea unui sistem echitabil și legitim. Ele asigură un echilibru între autoritățile publice și cetățeni, prevenind abuzurile de putere și încurajând un dialog constructiv între guvernanți și societate.

Astfel, dreptul la petiție și participarea la procesul decizional devin piloni fundamentali ai democrației participative.

Dreptul la petiție este consacrat în numeroase constituții și acte normative internaționale ca o garanție fundamentală a libertății de exprimare și a accesului la justiție.

Articolul 44 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene [1] consacră dreptul de petiționare ca un instrument esențial al democrației europene, permițând cetățenilor și entităților juridice să își exprime preocupările și să solicite intervenția Parlamentului European în domenii ce intră în competența Uniunii. Acest mecanism oferă o punte de legătură între cetățeni și instituțiile UE, contribuind la transparența procesului decizional și la îmbunătățirea politicilor europene.

În cadrul Uniunii Europene, dreptul la petiție este reglementat și prin art. 227 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care stabilește că orice cetățean al Uniunii, precum și orice persoană fizică sau juridică, având reședința sau sediul social într-un stat membru, poate adresa o petiție Parlamentului European. Aceste petiții pot fi formulate individual sau în asociere cu alte persoane și trebuie să vizeze subiecte care se înscriu în domeniile de competență ale Uniunii Europene și care afectează direct petiționarul [2].

Dreptul la petiționare, consacrat de art. 51 din Constituția României [3], constituie un instrument fundamental al democrației participative, facilitând interacțiunea directă dintre cetățeni și autoritățile publice. Acest drept permite formularea de solicitări, sesizări sau propuneri de politici publice în nume propriu sau prin intermediul organizațiilor legal constituite, în conformitate cu principiile reprezentativității. Constatăm faptul că prezența caracterului gratuit al exercitării dreptului de petiționare elimină barierele financiare, asigurând un acces nediscriminatoriu la acest mecanism democratic. Totodată, obligația autorităților publice de a răspunde în termenele prevăzute de lege subliniază importanța responsabilității instituționale în procesul decizional. Prin urmare, dreptul la petiționare nu doar că facilitează implicarea activă a cetățenilor în guvernare, ci și consolidează transparența administrației publice, element esențial pentru funcționarea optimă a unui sistem democratic.

Conform art. 52 din Constituția Republicii Moldova [4], dreptul de petiționare este garantat tuturor cetățenilor și organizațiilor legal constituite:

(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Aceste prevederi subliniază caracterul individual dar și colectiv al petițiilor și asigură un cadru formal prin care cetățenii și organizațiile pot semnala probleme, propune soluții sau solicita intervenția autorităților în diverse domenii de interes public.

Codul Administrativ la art. 9, definește petiția ca orice cerere, sesizare sau propunere adresată unei autorități publice de către o persoană fizică sau juridică [5]. Mai detaliat, aceasta include următoarele:

Cererea – reprezintă solicitarea adresată autorității publice pentru emiterea unui act administrativ individual sau pentru efectuarea unei operațiuni administrative specifice.

Sesizarea – constă în informarea autorității publice despre o problemă de interes personal sau public, cu scopul de a atrage atenția asupra unei situații ce necesită intervenția acesteia.

Propunerea – vizează sugestiile sau recomandările făcute autorității publice pentru realizarea unor acțiuni sau proiecte de interes public.

Astfel, petiția poate îmbrăca forme diferite în funcție de scopul și natura solicitării adresate autorității publice, fie că este vorba de o cerere, o sesizare sau o propunere.

După părerea autorilor Smochină. A și Conicov. I, dreptul de petiționare nu reprezintă o formă de autoapărare a drepturilor și intereselor personale, ci reprezintă în sine o adresare către organele statului de a fi protejat. Asta pentru că menirea statului de drept este de a proteja libertățile și drepturile fundamentale ale omului cât și altor drepturi constituționale ale cetățeanului. Protecția de stat poate îmbrăca două forme de bază: administrativă și judecătorească. Astfel, dreptul de petiționare este valorificat sub forma obișnuită a apărării, întrucât este imposibilă de a beneficia de protecția statului de drept fără a apela către organele competente conform procedurii prestabilite (acțiunea judecătorească, reclamațiile, adresările etc.) [6, p. 45-51].

Autorul Cîrnaț T. susține ca drept fundamental, dreptul de petiționare este posibilitatea pe care o au cetățenii de a se adresa organelor de stat, unităților economice și altor organizații cu propuneri, sesizări, reclamații și cereri privind interesele personale sau obștești și obligația acestor organisme de a primi, examina și rezolva petițiile, precum și de a comunica petiționarilor soluțiile adoptate. În sistemul nostru juridic, dreptul de petiționare se prezintă și ca o garanție a exercitării efective a tuturor celorlalte drepturi, fiind o garanție juridică generală. Formele prin care se realizează dreptul de petiționare sunt: propunerile, sesizările, reclamațiile și cererile. Exercitarea dreptului de petiționare permite cetățenilor de a se adresa cu petiții autorităților publice, unităților economice și altor organizații. Aceste organisme statale obștești sau particulare au obligația de a primi, examina și rezolva petițiile cetățenilor în condițiile și termenele prevăzute prin lege [7, p. 85].

În viziunea lui Constantin Stere, dreptul de petiționare presupune o răsturnare a întregii concepții a raporturilor între agenții statului și masa cetățenilor. Pentru ca o petiție să poarte un asemenea caracter de reclamare, de revendicare a unui drept, ea trebuie să-și urmeze cursul său și nimeni nu poate fi refuzat în dreptul său de petiționare. În asemenea condiții dreptul de petiționare poate apărea ca unul dintre mijloacele cele mai sigure de control [8, p. 23-27].

Astfel, analizând doctrina în materia dreptului constituțional, autorii naționali consemnează faptul că dreptul la petiție este un drept garanție, fiind inalienabil, ineseizabil și indispensabil. Acesta nu poate fi cedat sau transferat altor persoane și reprezintă o modalitate eficientă prin care cetățenii pot solicita autorităților intervenția în vederea protejării unor drepturi sau interese legitime. Acest drept funcționează ca un instrument de dialog între cetățeni și instituțiile statului consolidând, astfel, dimensiunea participativă a democrației.

Pe lângă dreptul la petiție, este important să punctăm că într-un context global marcat de schimbări sociale și politice, implicarea activă a cetățenilor în luarea deciziilor publice devine din ce în ce mai relevantă pentru asigurarea unei guvernări eficiente și îmbracă forma unui element esențial al democrației participative.

Studiile din domeniul științelor politice și al administrației publice subliniază că participarea cetățenească nu doar îmbunătățește calitatea deciziilor politice, ci contribuie și la întărirea încrederii în instituțiile democratice. Mecanisme precum referendumurile, consultările publice, inițiativele legislative cetățenești au transfor-

mat relația dintre guvern și societate, facilitând un dialog mai direct și o implicare mai activă a comunității.

Una din formele de participare a cetățenilor la procesul decizional este exercitarea dreptului la vot. Conform art. 38 din Constituția Republicii Moldova, voința poporului reprezintă fundamentul puterii de stat, fiind exprimată prin alegeri libere, desfășurate periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

O altă formă importantă de participare a cetățenilor la procesul decizional este referendumul. Conform Constituției Republicii Moldova art. 75, acesta reprezintă un mecanism prin care poporul își poate exprima voința în mod direct asupra unor probleme de importanță națională sau locală.

Literatura de specialitate specifică faptul că, în funcție de caracterul referendumului, pot fi evidențiate trei modalități de participare directă a cetățenilor: referendum constituțional (organizat în scopul adoptării sau revizuirii Constituției), referendum legislativ (referendum desfășurat în scopul adoptării sau abrogării legii), referendum arbitral (desfășurat până la promulgarea legii) [9, p. 183-191].

La 20 octombrie 2024 în Republica Moldova au avut loc alegerile prezidențiale și referendumul republican constituțional. În cadrul referendumului, cetățenii au fost chemați să se pronunțe asupra proiectului de lege privind modificarea Constituției Republicii Moldova, prin întrebarea: „Susțineți schimbarea Constituției pentru ca Republica Moldova să adere la Uniunea Europeană?”. Astfel, ne aflăm în fața unui referendum constituțional, prin care cetățenii sunt chemați să își exprime direct voința cu privire la modificarea Constituției. Acest exercițiu democratic reflectă principiul suveranității poporului, oferindu-i posibilitatea de a decide asupra parcursului european al Republicii Moldova.

Art. 109 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova consacră principiile de bază ale administrării publice locale, unul din aceste principii fiind consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

În acest context, constatăm o altă modalitate de participare a cetățenilor la procesul decizional reflectată în consultarea cetățenilor, care poate fi efectuată prin diferite forme. O formă de consultare este adunarea generală cu cetățenii. Adunarea generală este o formă de dezvoltare a inițiativei cetățenilor, de participare activă a lor la rezolvarea unor probleme de ordin economic, social și cultural. Adunările generale ale cetățenilor se pot organiza în sate (comune), orașe (municipii), cartiere sau străzi. Necesitatea organizării unor astfel de ședințe constă în faptul că unele probleme de interes deosebit pentru localitate necesită o consultare cu cetățenii. Cu atât mai mult că ele vin să implice populația în procesul decizional [10, p. 55].

În conformitate cu Legea privind transparența în procesul decizional nr. 293/2008 [11], autoritățile publice consultă cetățenii, asociațiile constituite în corespundere cu legea, alte părți interesate în privința proiectelor de acte legislative, administrative care pot avea impact social, economic, de mediu (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice).

Pentru a asigura transparența procesului decizional, legea sus-numită prevede că ședințele autorităților publice în care se adoptă hotărâri sunt deschise publicului, cu

excepția situațiilor reglementate de lege. De asemenea, instituțiile publice au obligația de a informa cetățenii despre organizarea acestor ședințe, furnizând detalii precum data, ora, locul desfășurării și ordinea de zi. Această informare se realizează prin publicarea anunțului pe site-ul oficial al instituției, prin trimiterea notificărilor pe e-mail către părțile interesate, afișarea informației la sediul instituției sau prin difuzarea acesteia în mass-media națională și locală.

O altă formă de participare a cetățenilor la procesul decizional este inițiativa legislativă.

Conceptul de inițiativă legislativă nu are o definiție universal acceptată, fiind interpretat în mod diferit de către specialiștii din domeniul dreptului. Conform cercetătorilor, această expresie poate fi înțeleasă în două moduri principale.

Într-o primă interpretare, inițiativa legislativă reprezintă o etapă esențială a procesului de legiferare, marcând momentul în care sunt propuse și analizate noi reglementări.

Într-o a doua accepțiune, termenul desemnează dreptul anumitor subiecți de a înainta proiecte de lege sau propuneri legislative către organul legislativ, având, astfel, un rol activ în conturarea cadrului normativ.

Art. 73 din Constituția Republicii Moldova determină subiecții dreptului de inițiativă legislativă, astfel dreptul de inițiativă legislativă aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia.

Inițiativa legislativă cetățenească nu este un drept prevăzut expres în Constituția Republicii Moldova care să permită cetățenilor să propună un proiect de lege, care poate fi apoi dezbătut și adoptat de Parlament.

Evident, această realitate nu este acceptată de mediul academic din Republica Moldova, întrucât majoritatea specialiștilor (cum ar fi: I. Guceac, Gh. Costachi, T. Pînzaru, Iu. Frunze, I. N. Postolache etc.) susțin și argumentează necesitatea recunoașterii cetățenilor moldoveni a dreptului la inițiativă legislativă. În opinie majoritară, o astfel de participare a cetățenilor în procesul legislativ al țării este importantă, necesară și oportună [12, p. 15-25].

Având în vedere rolul esențial al inițiativei legislative cetățenești într-o democrație participativă, constatăm faptul că includerea acestui drept în Constituția Republicii Moldova este nu doar justificată, ci și imperativă pentru dezvoltarea unui stat mai transparent. Adaptarea acestui mecanism la realitățile sociale și politice ale țării ar putea consolida încrederea cetățenilor în instituțiile statului, oferindu-le un instrument direct de influențare a procesului legislativ.

Mai mult decât atât, recunoașterea constituțională a inițiativei legislative cetățenești ar putea stimula implicarea activă a societății civile în elaborarea politicilor publice, contribuind la o guvernare mai responsabilă și orientată spre nevoile reale ale cetățenilor. Aceasta ar reduce distanța dintre guvernanți și popor, transformând democrația dintr-un simplu principiu teoretic într-un proces efectiv, bazat pe dialog și colaborare.

Așadar, într-un stat democratic, dreptul la petiție și participarea la procesul decizional nu sunt doar simple prerogative, ci obligații ale guvernanților de a asigura

un dialog permanent cu cetățenii. Aceste instrumente contribuie la echilibrul de putere între autorități și societate, prevenind abuzurile și promovând un model de guvernare bazat pe transparență, responsabilitate și respect reciproc. Fără o implicare activă a cetățenilor în luarea deciziilor, democrația riscă să devină un simplu exercițiu electoral, în care votul exprimat o dată la câțiva ani nu este suficient pentru a asigura o guvernare corectă și eficientă. Astfel, prin utilizarea eficientă a dreptului la petiție și a participării la procesul decizional, societatea civilă poate contribui activ la construirea unui stat modern, echitabil și responsabil.

Bibliografie:

1. Carta Drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Art. 44. [online] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>
2. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (TFUE) [online] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>
3. Constituția României. art. 51. [online] Disponibil: <https://www.constitutiaronaniei.ro/>
4. Constituția Republicii Moldova. Nr. 1 din 29.07.1994. art. 52. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
5. Codul administrativ al Republicii Moldova. Nr. 116 din 19. 07. 2018. art. 5. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146158&lang=ro#
6. SMOCHINĂ, Andrei. CONICOV, Ion. Noțiunea și elementele structurale ale dreptului de petiționare. În: *Studii Juridice Universitare*. nr. 3-4(31-32)/2015. [online] [cit 18.03.2025] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/45-51_0.pdf
7. CÎRNAȚ, Teodor. Drept constituțional. Manual. [online] [cit 16.03.2025] Disponibil: <https://www.studocu.com/row/document/universitatea-de-stat-din-moldova/drept-privat-roman/drept-constitutional-teodor-carnat/33580313?origin=course-trending-1>
8. GRECU, Raisa. Constantin Stere despre dreptul la petiționare ca garanție a tuturor drepturilor. În: *Revista națională de drept*. Nr. 9, 2009. p. 23-27. CZU: 342.72 [online] [cit 18.03.2025] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Constantin%20Stere%20%20despre%20dreptul%20la%20petitionare%20ca%20garanție%20a%20tuturor%20drepturilor.pdf
9. CUCULESCU, Andrei. Referendumul – modalitate directă de exercitare a suveranității naționale. În: *Studii Juridice Universitare*. nr. 3-4(39-40) / 2017. [online] [cit 24.03.2025] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/183-191_0.pdf
10. DELIU, Tudor. Procesul decizional în administrația publică locală din Moldova. Chișinău: 2001, p. 55
11. Legea nr. 239 din 13-11-2008 privind transparența în procesul decizional. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142655&lang=ro#
12. COSTACHI, G. LAZĂR, M. Inițiativa legislativă populară ca instrument al democrației participative. În: Publicație științifico-practică *Legea și viața* martie – aprilie 2022. p. 15. 25 CZU 342.4. [online] [cit 18.03.2024] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/15-25_6.pdf

ROLUL ȘI LOCUL CANCELARIEI DE STAT ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ CENTRALĂ

Maria MIRONIUC, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: Aliona CORCENCO, dr., lect. univ.

Abstract: *In this article we will analyze the role and place of the State Chancellery in the central public administration. We will focus on the attributions, issued acts, the regulatory framework, based on which it is organized and operates. We will also list the subordinate institutions and the control that the State Chancellery exercises over administrative acts, based on the principle of transparency and the implementation of government policy at the territorial level.*

Keywords: *specialized central public administration; government policy; administrative control; territorial offices; transparency.*

Administrația publică formată din autoritățile publice sunt cele care au fost create pentru a satisface necesitățile cetățenilor. Fiecare autoritate, fie ea centrală sau locală are atribuții și funcții potrivit actelor normative, în baza cărora au fost create. Astfel, ne propunem să analizăm rolul și locul Cancelariei de Stat în administrația publică centrală.

Conform Legii nr. 98 din 2012, cu privire la administrația publică centrală de specialitate, [1] Cancelaria de Stat, este una din autoritățile publice centrale de specialitate pe lângă ministere și alte autorități administrative publice centrale, ce se subordonează Guvernului.

În activitatea sa, Cancelaria de Stat se conduce după principiile prevăzute în art. 4 al Legii nr. 98 din 2012, cu privire la administrația publică centrală de specialitate: „principiile *organizaționale*: ierarhie instituțională; delimitare a funcțiilor de elaborare și de promovare a politicilor de funcțiile de implementare a acestora; atribuire clară a responsabilităților și competențelor, evitând ambiguitatea, dublarea și suprapunerea acestora; desconcentrare a serviciilor publice; simplitate și claritate a structurii instituționale; *de funcționare*: legalitate; eficacitate în atingerea obiectivelor și realizarea sarcinilor stabilite; gestionare în mod economic a proprietății publice și utilizare eficientă a fondurilor publice alocate; planificare strategică; colaborare interinstituțională; asigurare a controlului intern managerial și a activității de audit intern; responsabilitate pentru activitate; raționalizare și promptitudine a procedurilor și activităților administrative; deservire eficientă a cetățenilor; asigurare a accesului la informație, a publicării datelor guvernamentale cu caracter public și a transparenței în procesul decizional”.

În activitatea sa, Cancelaria de Stat se conduce de Constituția Republicii Moldova, Legea nr. 136/2017 cu privire la Guvern, Legea nr. 98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate și de alte acte normative, de decretele Președintelui Republicii Moldova, de ordonanțele, hotărârile și dispozițiile Guvernului și de prevederile Hotărârea de Guvern nr. 657 din 2009 pentru aprobarea Regulamentului

privind organizarea și funcționarea, structurii și efectivului-limită ale Cancelariei de Stat [3].

În art. 31, alin. (2) din Legea 136/2017 cu privire la Guvern, evidențiază care sunt domeniile de activitate ale Cancelariei de Stat: „Cancelaria de Stat elaborează, coordonează, promovează și monitorizează implementarea politicii statului în domeniile:

- a) managementului funcției publice și al funcționarilor publici în administrația publică;
- b) controlului de stat asupra activității de întreprinzător;
- c) reformei administrației publice centrale, locale și de descentralizare administrativă” [2].

Cancelaria de Stat asigură organizarea activității Guvernului și este condusă de secretarul general al Guvernului care se subordonează direct Prim-ministrului. Conform legii sus-menționate, Cancelaria de Stat are următoarele atribuții: „asigură asistența organizatorică a activității Guvernului, în special prin organizarea desfășurării ședințelor Guvernului, asigurarea pregătirii materialelor pentru ședința Guvernului în conformitate cu legislația, efectuează lucrările de secretariat ale Guvernului; coordonează activitatea ministerelor și autorităților administrative centrale în vederea realizării obiectivului strategic prioritar – integrarea europeană a țării; coordonează, organizează și monitorizează procesul de armonizare a legislației naționale cu legislația Uniunii Europene, asigură compatibilitatea acestora, efectuează expertiza de compatibilitate a legislației naționale cu legislația Uniunii Europene prin intermediul Centrului de Armonizare a Legislației; asigură respectarea de către ministere și alte autorități administrative centrale a cerințelor prevăzute de cadrul normativ privind elaborarea și promovarea proiectelor de acte normative, de decrete ale Președintelui Republicii Moldova, de tratate internaționale, a altor acte ce urmează a fi supuse examinării în cadrul ședințelor de Guvern; asigură procesul de planificare strategică a Guvernului în conformitate cu prioritățile programului de activitate al Guvernului și cu strategiile naționale de dezvoltare, monitorizează implementarea acestora; coordonează procesul de elaborare a politicilor publice, a proiectelor ce vizează realizarea priorităților Guvernului, verifică respectarea regulilor de fundamentare și prezentare a politicilor publice elaborate, monitorizează implementarea de către ministere și de către alte autorități administrative centrale a politicilor publice și a proiectelor de interes major pentru țară” ș.a. atribuții conform actelor normative. Prin exercitarea acestor funcții, Cancelaria de Stat asigură, prin aparatul propriu, continuitatea derulării procedurilor aferente actelor de guvernare, constituind elementul de legătură și stabilitate a guvernării [4].

În conformitate cu Hotărârea de Guvern nr. 657 din 2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea, structurii și efectivului-limită ale Cancelariei de Stat, această autoritate publică centrală are un șir de drepturi, de care dispune în domeniile de activitate, printre acestea se numără:

1) să solicite, conform legislației și în limitele competenței, și să primească de la ministere, alte autorități administrative centrale și alte autorități publice, precum și de la autoritățile administrației publice locale, informațiile necesare pentru îndeplinirea funcțiilor și exercitarea atribuțiilor;

2) să creeze consilii consultative, comisii specializate, grupuri de lucru, cu antrenarea reprezentanților ministerelor, ai altor autorități administrative centrale și autorități publice, ai administrației publice locale, ai mediului academic, ai societății civile, ai mediului de afaceri și ai specialiștilor în domeniu, pentru elaborarea proiectelor de acte normative, a documentelor de politici publice, efectuarea expertizelor și acordarea consultațiilor, precum și pentru examinarea altor chestiuni ce țin de domeniile specifice de activitate;

3) să solicite accesul și să obțină în mod gratuit, prin intermediul platformei de interoperabilitate, informații statistice, financiare, fiscale, economice, juridice și de altă natură;

4) să încheie tratate internaționale și alte acorduri în condițiile legii;

5) să exercite controlul asupra folosirii eficiente a mijloacelor bugetare și extra-bugetare pentru funcționarea sa regulamentară;

6) să elaboreze și să aprobe instrucțiuni și indicații metodice în chestiunile ce țin de competența sa, în modul și în condițiile prevăzute de legislație;

7) să prezinte Guvernului demersuri privind necesitatea suspendării acțiunii unor acte normative și administrative sau decizii ale autorităților administrației publice ce contravin legislației;

8) să exercite și alte drepturi în temeiul actelor normative ce reglementează domeniile sale de competență.

Cancelaria de Stat a Republicii Moldova emite mai multe tipuri de acte, care sunt esențiale pentru buna funcționare a guvernului și implementarea politicilor publice. Aceste acte au scopul de a reglementa activitatea administrației publice și de a asigura coordonarea între diversele instituții ale statului. Printre principalele acte emise de Cancelaria de Stat a Republicii Moldova se numără:

- ***Hotărâri ale Guvernului***

Cancelaria de Stat contribuie la elaborarea și promovarea hotărârilor guvernamentale. Aceste hotărâri sunt acte normative prin care se stabilesc reglementări, măsurii administrative și politici care trebuie implementate la nivel național. Ele au caracter executiv și sunt obligatorii pentru autoritățile administrative și pentru cetățeni.

- ***Dispoziții ale prim-ministrului***

Cancelaria de Stat sprijină prim-ministrul în emiterea unor dispoziții care reglementează activitatea guvernamentală. Aceste dispoziții pot viza atât organizarea internă a activității guvernului, cât și coordonarea ministerelor și agențiilor guvernamentale.

- ***Note informative și rapoarte***

Cancelaria de Stat întocmește și emite note informative și rapoarte, care sunt documente de informare și analiză cu privire la activitățile guvernului sau la diferite teme de interes public. Acestea sunt adesea utilizate pentru a sprijini procesul decizional sau pentru a informa autoritățile și opinia publică despre realizările și provocările guvernamentale.

- ***Regulamente interne***

Cancelaria poate emite reglementări interne care stabilesc proceduri administrative și organizaționale pentru funcționarea guvernului și a altor instituții publice subordonate. Aceste reglementări asigură coerența și eficiența în activitatea administrativă.

- **Ordonanțe și acte normative**

Deși guvernul are competența de a adopta ordonanțe, Cancelaria de Stat joacă un rol important în elaborarea și promovarea acestora. Ordonanțele pot reglementa diverse domenii și sunt emise în situații care necesită reglementări rapide, înainte de adoptarea unor acte legislative prin Parlament.

- **Decizii administrative**

Cancelaria poate emite decizii administrative pentru a organiza și coordona activitatea Guvernului, inclusiv pentru alocarea de resurse, stabilirea unor termene limită sau pentru alte acțiuni administrative. Prin urmare, Cancelaria de Stat a Republicii Moldova joacă un rol-cheie în sprijinirea procesului decizional guvernamental și în asigurarea implementării politicilor publice, prin emiterea unor acte administrative și normative care reglementează activitatea statului.

Cancelaria de Stat are oficii teritoriale pe întreg teritoriul al țării, care asigură realizarea executării politicii Guvernului la nivel teritorial. Oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat sunt: Oficiul teritorial Bălți – acesta are în gestiune următoarele raioane: Bălți, Fălești, Glodeni, Rîșcani, Sîngerei;

Oficiul teritorial Comrat – acesta are în gestiune Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia;

Oficiul teritorial Căușeni – acesta are în gestiune raioanele: Căușeni, Anenii Noi, Ștefan Vodă;

Oficiul teritorial Chișinău – acesta are în gestiune municipiul Chișinău, raioane: Criuleni, Strășeni, Dubăsari, Ialoveni;

Oficiul teritorial Cahul – acesta are în gestiune raioanele: Cahul, Cantemir, Taraclia;

Oficiul teritorial Edineț – acesta are în gestiune raioanele: Edineț, Ocnița, Dondușeni, Briceni;

Oficiul teritorial Hîncești – acesta are în gestiune raioanele: Hîncești, Cimișlia, Basarabeasca, Leova;

Oficiul teritorial Orhei – acesta are în gestiune raioanele: Orhei, Rezina, Telenești, Șoldănești;

Oficiul teritorial Ungheni – acesta are în gestiune raioanele: Ungheni, Călărași, Nisporeni;

Oficiul teritorial Soroca – acesta are în gestiune raioanele: Drochia, Soroca, Florești.

Prin intermediul oficiilor sale teritoriale, asigură coordonarea generală a activității serviciilor desconcentrate, de asemenea, are rol de a controla activitatea administrativă a autorităților publice care sunt în subordinea lor, conform competențelor legale.

De asemenea, Cancelaria de Stat are calitatea de fondator pentru următoarele instituții publice: Instituția Publică Direcția generală pentru clădirilor Guvernului Republicii Moldova; Instituția Publică Agenția de Guvernare Electronică; Instituția Publică Agenția Servicii Publice; Instituția publică Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică; Instituția Publică Palatul Republicii; Instituția Publică Pen-siunea din Holercani; Instituția Publică Baza auto a Cancelariei de Stat; Instituția

Publică Agenția Informațională de Stat „Moldpres”; Instituția Publică Agenția de Investiții [5].

Prin monitorizarea și evaluarea implementării politicilor publice, Cancelaria asigură coerența și eficiența acțiunilor guvernamentale.

Aceasta implică evaluarea impactului politicilor și identificarea eventualelor disfuncționalități, astfel încât oficiile teritoriale pot mai detaliat să analizeze problemele care apar la nivel teritorial, în acele raioane pe care le are în subordine și crearea anumitor soluții de rezolvare, conform competențelor, dar, în același timp, concludând cu guvernul pe aspecte mai dificile. Acest lucru permite, o rezolvare mai rapidă anumitor probleme de ordin local/teritorial de către oficiile teritoriale ale Cancelariei de Stat, decât dacă tot ar fi fost doar un oficiu la nivel central.

Controlul administrativ din partea oficiilor teritoriale ale Cancelariei de Stat are rol important, prin faptul că contribuie la creșterea transparenței și responsabilității în administrația publică. Aceasta ajută la prevenirea abuzurilor și a corupției, consolidând încrederea cetățenilor în instituțiile publice.

Cancelariei de Stat i se atribuie un rol esențial în cadrul administrației publice, având responsabilități care vizează coordonarea activităților guvernamentale și asigurarea unei bune funcționări a aparatului executiv.

Cancelariei de Stat îi revine un rol fundamental în asigurarea bunei funcționări a guvernului într-un sistem democratic. Aceasta garantează transparența procesului decizional, eficiența în gestionarea afacerilor publice și respectarea principiilor statului de drept. Într-un context democratic, Cancelaria de Stat joacă un rol crucial în menținerea unui echilibru între puterile statului, în special, între puterea executivă și celelalte ramuri ale guvernării.

De asemenea, Cancelaria de Stat are un rol în gestionarea relațiilor externe ale guvernului, având, în unele cazuri, sarcini de coordonare a negocierilor internaționale sau a acordurilor bilaterale. Deși Ministerul Afacerilor Externe este principalul actor în politica externă, Cancelaria poate contribui la stabilirea unei strategii guvernamentale în acest domeniu.

Reiterând cele de mai sus, putem afirma că Cancelaria de Stat are un rol primordial în ceea ce privește funcționarea și transparența decizională a instituțiilor pe care le are în subordine. Totodată, este specificat locul pe care îl ocupă în sistemul administrației publice centrale de specialitate, iar în cadrul sistemului statului de drept apare ca un promotor al valorilor sociale, cu implicarea cetățenilor, care are drept scop guvernarea democratică.

Bibliografie:

1. Legea nr. 98 din 04.05.2012, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 160-164 art. 537, [online]: [citat 19.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142494&lang=ro
2. Legea nr. 136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern, publicat 19.07.2017 în Monitorul Oficial nr. 252 art. 412, [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143456&lang=ro
3. Hotărârea de Guvern nr. 657 din 2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea, structurii și efectivului-limită ale Cancelariei de Stat,

publicat 10.11.2009 în Monitorul Oficial nr. 162 art. 724, [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142358&lang=ro

4. SÎMBOTEANU Aurel. „Sistemul instituțional al administrației publice centrale de specialitate din Republica Moldova în contextul edificării statului modern”. În Administrația Publică, nr. 4, 2012, p. 16.
5. Site-ul web al Cancelariei de Stat: [online] [citat 19.03.2025]. Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro>

CZU 342.77:35

REGIMUL DE ACTIVITATE AL AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE ÎN CONTEXTUL STĂRII DE URGENȚĂ

Stanislav CEBOTARI, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Aliona CORCENCO**, dr., lect. univ.

Abstract: *The regime of local public authorities (LPA) activity in the context of states of emergency is a critical issue for ensuring effective governance during times of crisis. In the Republic of Moldova, this regime is regulated by Law no. 212/2004, which establishes the specific duties and measures that LPAs must implement to respond promptly and efficiently to exceptional situations. This article examines the legal framework governing the role of LPAs and their coordination with the Emergency Situations Commission to implement necessary measures for crisis management.*

Keywords: *local public administration, exceptional situations, transparency, autonomy.*

Regimul juridic al activității autorităților administrației publice locale în contextul stării de urgență¹⁷ constituie un aspect esențial al guvernării și al managementului situațiilor de criză. În Republica Moldova, cadrul normativ care reglementează acest regim este prevăzut de Legea nr. 212/2004¹⁸ privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, care stabilește atribuțiile și competențele specifice ale autorităților locale în vederea gestionării eficiente a circumstanțelor excepționale.

Conform prevederilor art. 22 din Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova coordonează activitatea autorităților administrației publice centrale și locale în vederea implementării măsurilor necesare pentru menținerea ordinii publice, protecția populației și continuitatea serviciilor publice esențiale. În acest context, autoritățile locale sunt obligate să colaboreze cu structurile centrale și să asigure

¹⁷ Starea de urgență este reglementată prin Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război și se caracterizează prin instituirea unor măsuri excepționale care pot implica restricționarea temporară a unor drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor, în scopul asigurării stabilității instituționale și a protecției interesului public.

¹⁸ Legea nr. 212 din 24-06-2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, disponibilă aici: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134875&lang=ro#

aplicarea dispozițiilor emise la nivel guvernamental, într-un regim care poate impune restrângerea unor drepturi și libertăți fundamentale.

Analiza regimului juridic al activității autorităților administrației publice locale în timpul stării de urgență necesită o abordare complexă, care îmbină aspectele doctrinare cu prevederile legislației naționale. Autonomia locală¹⁹, consacrată în Constituția Republicii Moldova (art. 109-112), reprezintă unul dintre principiile fundamentale ale organizării administrației publice locale, conferind unităților administrativ-teritoriale dreptul de a gestiona, în limitele legii, treburile publice în interesul comunității. Totuși, în condiții excepționale, acest principiu poate fi restrâns prin măsuri de control și coordonare centralizată, impuse de necesitatea menținerii securității și ordinii publice.

Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război stabilește că, în astfel de circumstanțe, competențele autorităților publice locale sunt **subordonate deciziilor Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova**. Acest mecanism juridic reflectă un model administrativ de tip centralizat²⁰, în care autoritățile locale devin instrumente de implementare a politicilor decise la nivel guvernamental, reducându-se semnificativ marja de autonomie decizională la nivelul unităților administrativ-teritoriale.

În plan comparativ, literatura de specialitate evidențiază mai multe modele de gestionare a situațiilor excepționale la nivel local. Spre exemplu, în statele europene cu tradiție administrativă consolidată, precum Franța și Germania, există un echilibru între autonomia locală și intervenția centralizată, prin mecanisme care permit adaptarea măsurilor de urgență la specificul fiecărei comunități. În schimb, în Republica Moldova, reglementarea actuală impune un control direct și strict din partea autorităților centrale, ceea ce poate genera blocaje administrative sau ineficiență în gestionarea rapidă a crizelor.

Starea de urgență impune un regim juridic excepțional, caracterizat prin limitarea unor drepturi și libertăți, consolidarea controlului central asupra autorităților

¹⁹ „Autonomia locală este o ultimă treaptă a descentralizării administrative și presupune transferarea unor competențe de la nivelul central către diverse organe sau autorități administrative, care funcționează autonom în unitățile administrativ-teritoriale, autorități alese de către colectivitățile locale respective. Fiind una dintre cele mai eficiente forme de autogestiune, autonomia locală asigură un înalt grad de democrație, colectivitățile teritoriale autonome fiind contraputeri eficiente ale administrației publice central.” – Comentariul Constituției Republicii Moldova, p. 391-392. Disponibil aici: https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf

²⁰ Modelul administrativ de tip centralizat este definit, în literatura de specialitate, ca un regim de organizare administrativă în care puterea decizională și autoritatea sunt concentrate la nivelul administrației centrale, iar autoritățile locale sunt supuse unui control direct și rigid din partea acestora. În acest tip de model, competențele administrative sunt distribuite ierarhic, cu un grad redus de autonomie locală, iar implementarea deciziilor și politicilor publice este reglementată și supravegheată de autoritățile centrale. De asemenea, resursele financiare și administrative sunt controlate și redistribuite de autoritățile centrale, iar autoritățile locale acționează, în esență, ca entități de implementare a directivei guvernamentale.

locale și accelerarea procesului decizional în scopul protejării interesului public. În acest context, administrația publică locală este supusă unor constrângeri instituționale și normative, fiind obligată să implementeze măsurile impuse de autoritățile centrale, chiar și atunci când acestea intră în conflict cu principiul autonomiei locale.

Literatura de specialitate evidențiază că regimurile de gestionare a crizelor variază în funcție de gradul de centralizare a autorității executive. Potrivit lui J. Chevallier (2019), „*în statele cu o tradiție administrativă centralizată, gestionarea situațiilor de urgență presupune o reducere semnificativă a puterii locale, în favoarea unor mecanisme decizionale rapide și unitare*”. Această viziune se regăsește și în modelul aplicat în Republica Moldova, unde Comisia pentru Situații Excepționale²¹ preia coordonarea integrală a procesului decizional, iar autoritățile locale devin principalele instrumente de punere în aplicare a măsurilor dispuse.

În schimb, în statele descentralizate, precum Germania sau Elveția, administrațiile locale beneficiază de o marjă mai largă de autonomie în gestionarea situațiilor de urgență. E important să menționez că, în opinia mea, o abordare descentralizată va permite adaptarea măsurilor la realitățile locale și va spori eficiența intervențiilor în condiții excepționale. Prin urmare, se poate observa că modelul moldovenesc urmează paradigma centralizată, ceea ce poate limita capacitatea administrației publice locale de a răspunde rapid și eficient la nevoile specifice ale comunității.

În vederea optimizării regimului de activitate al administrației publice locale în contextul stării de urgență, consider că ar fi necesară adoptarea unor reforme care să asigure echilibrul dintre coordonarea centralizată și autonomia locală. Experiențele internaționale oferă modele eficiente care pot servi drept reper pentru ajustarea cadrului normativ național.

Una dintre principalele deficiențe ale modelului actual din Republica Moldova este subordonarea totală a autorităților locale față de deciziile centrale, fără posibilitatea de adaptare la realitățile specifice fiecărei comunități. O soluție ar fi introducerea unui mecanism de autonomie limitată, similar celui utilizat în Germania și Suedia, unde administrațiile locale au un grad sporit de flexibilitate în aplicarea măsurilor de urgență.

De exemplu, în Franța, prefecții departamentali joacă un rol esențial în gestionarea situațiilor de urgență, având competența de a adapta măsurile naționale la nivel local. După cum subliniază Pierre Rosanvallon (2021), „*o administrație eficientă în perioade de criză este cea care reușește să îmbine direcțiile strategice centrale cu capacitatea de intervenție locală*”. Astfel, o reformă similară în Republica Moldova ar permite primăriilor și consiliilor locale să participe activ la procesul decizional în caz de urgență.

Un alt aspect esențial îl reprezintă gestionarea resurselor financiare necesare implementării măsurilor de urgență la nivel local. În prezent, administrațiile locale din Republica Moldova nu dispun de fonduri proprii pentru intervenții rapide, ceea ce le face dependente de alocările bugetare de la nivel central.

²¹ Raportul de activitate al Comisiei Situații Excepționale pentru perioada 16 decembrie 2024 – 13 februarie 2025 este disponibil aici: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_cse_24-25_ro.pdf

În acest sens, se poate lua ca exemplu modelul olandez, unde fiecare municipalitate are acces la un fond special pentru situații excepționale, care poate fi utilizat fără aprobări birocratice prelungite. După cum evidențiază J. Boin și A. McConnell (2020), „succesul unei intervenții în situații de urgență depinde de capacitatea autorităților locale de a acționa rapid, fără blocaje administrative”.

În Republica Moldova, conform Legii nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, autoritățile publice locale și centrale au obligația de a implementa măsuri excepționale pentru menținerea ordinii publice și protecția populației. Cu toate acestea, perioada stării de urgență poate deveni un teren propice pentru încălcări ale principiilor transparenței și bunei guvernări, în special în domeniul achizițiilor publice [2].

Un exemplu recent de potențiale nereguli administrative și financiare poate fi observat în cadrul unor proiecte de infrastructură publică, unde atribuirea contractelor ridică suspiciuni de conflict de interese. În multe cazuri, lipsa de transparență în procedurile de achiziție publică și influențele externe asupra deciziilor administrative creează un teren propice pentru favorizarea unor agenți economici în detrimentul interesului public.

În literatura de specialitate, este recunoscut faptul că, în contextul gestionării fondurilor publice, riscul de abuzuri administrative crește semnificativ atunci când mecanismele de supraveghere sunt insuficiente. Astfel, lipsa unui control riguros poate duce la deturnarea resurselor și la apariția unor practici neconforme cu principiile bunei guvernări. Investigarea modului în care sunt implementate contractele de achiziții și a respectării normelor juridice este esențială pentru asigurarea unui management eficient al banilor publici.

Pe lângă dimensiunea juridico-administrativă, asemenea situații relevă și vulnerabilitățile instituționale în garantarea transparenței și responsabilității decizionale. În statele cu instituții insuficient consolidate, riscul de corupție sistemică este mai ridicat, iar lipsa unui cadru clar de reglementare a conflictelor de interese poate facilita astfel de practici. Din acest motiv, consolidarea mecanismelor de supraveghere și control, precum și promovarea unui climat de integritate administrativă, sunt esențiale pentru protejarea resurselor publice și prevenirea abuzurilor.

Pentru a evita astfel de situații, este imperativ ca autoritățile să implementeze măsuri eficiente de monitorizare a procesului decizional și de atribuire a contractelor publice. Totodată, implicarea activă a societății civile și a presei în supravegherea acestor procese joacă un rol crucial în menținerea unui climat de responsabilitate și transparență. Reformele instituționale trebuie să vizeze nu doar clarificarea normelor de achiziții publice, ci și aplicarea unor sancțiuni ferme în cazurile de nerespectare a acestora.

În final, pentru ca procesul administrativ să fie cu adevărat eficient și să răspundă nevoilor cetățenilor, este necesar un cadru legislativ robust, completat de o reformă continuă a instituțiilor publice. Doar astfel se va putea asigura respectarea principiilor statului de drept și protejarea interesului general, prevenind totodată abuzurile și facilitând o gestionare corectă și transparentă a resurselor în orice context.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova. (1994). Republica Moldova. Accesat la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
2. Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 17-19. Accesat la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134875&lang=ro#
3. Codul Administrativ al Republicii Moldova. [online] [citat 17.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141520&lang=ro#. LEGE Nr. 793 din 10-02-2000 a contenciosului administrativ. [online] [citat 17.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112184&lang=ro
4. Comentariul Constituției Republicii Moldova. (2009). Editura Cartier. ISBN: 978-9975-71-350-6. Disponibil aici: https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf
5. CORNEA, Valentina. Construcția Socială a Administrației Publice – procese și instituții. Universitatea Babeș-Bolyai, Presa Universitară Clujeană. Cluj, 2024. ISBN 978-606-37-2239-4. Disponibil aici: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Cornea%20V.%20Constructia%20social%C4%83%202024.pdf
6. Teoria și Practica Administrației Publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, ediția a XXVI-a din 20 mai 2022, Chișinău, Republica Moldova. ISBN 978-9975-3542-3-3. Disponibil aici: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/tpap2022.pdf
7. CONSOLIDAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ȘI PERSPECTIVELE EUROPENE ALE REPUBLICII MOLDOVA – Conferința Științifico-Practică Internațională din 23 noiembrie 2018. ISBN 978-9975-134-20-0. Chișinău, 2018. Disponibil aici: <https://iap.gov.md/images/conferinte/23.11.2018.pdf>

CZU 353.1(478)

EVOLUȚIA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ A REPUBLICII MOLDOVA DIN PERIOADA URSS PÂNĂ ÎN PERIOADA ACTUALĂ

Vlad PETROV, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: Aliona CORCENCO, dr., lect. univ.

Abstract: *In this article, I wanted to emphasize the administrative evolution of the Republic of Moldova in two different contexts. In the first case, we are talking about the administrative organization within the USSR, and in the second case, we analyze it from the current perspective, talking about Transnistria and Gagauzia, which appear as autonomous regions within the territorial composition of the Republic of Moldova.*

Keywords: country, district, independence, territorial-administrative organization.

În procesul de afirmare a statului Republica Moldova, putem întâlni mai multe etape, care au dus la obținerea statutului de stat independent și suveran, care poate de unul singur să-și rezolve problemele interne și cele externe. Pentru o funcționare mai eficientă și pentru a gestiona mai bine localitățile cuprinse între Prut și Nistru, regiunile au fost împărțite din punct de vedere teritorial-administrativ.

În perioada cuprinsă între Marea unire a Principatelor și până la votarea Legii pentru unificarea administrativă (14 iunie 1925), pe teritoriul Basarabiei a funcționat regimul administrativ reglementat prin Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Basarabia nr. 852 din 9 aprilie 1918. În privința organizării teritorial-administrative după Marea Unire s-a păstrat în Basarabia împărțirea teritoriului ei în 9 județe, investindu-le însă cu drepturi de persoane juridice cu largi atribuții administrative și gospodărești [6]. Prin termenul de județ percepem o împărțire administrativ-teritorială, care era caracteristică ținutului din Moldova. Deci putem afirma că divizarea teritorială a Basarabiei începe încă în componența României Mari, prin intermediul județelor, care includeau în sine comunele [3]. Comunele urbane și rurale formate prin legea administrativă din 1919 se bucurau de o largă autonomie locală, repartizând după hotărârea proprie avutul și venitul lor prin consiliile comunale, alese prin votul liber. Comunele erau împuternicite cu drepturi și atribuții edilitare și de asistență socială. În anul 1923 în Basarabia erau 1738 comune [6].

O altă împărțire căreia a fost supusă Moldova Sovietică din punct de vedere teritorial-administrativ vine din partea Sovietului Suprem al URSS în anul 1940. Această idee vine în urma soluționării pașnice a conflictului româno-sovietic și restituirii Basarabiei în componența Uniunii Sovietice, la dorința oamenilor muncitori din Basarabia și a oamenilor muncitori din RASS Moldovenească reunește într-un singur teritoriu și HOTĂRĂȘTE să constituie Republica Sovietică Socialistă Moldovenească [8]. Din punct de vedere al organizării administrative nu au fost operate schimbări radicale în ceea ce privește împărțirea administrativă. Plasele au fost transformate în raioane, dar s-au păstrat și județele în calitate de centre administrative provizorii. Astfel, putem observa că în componența RSS Moldovenești în timpul constituirii sale au fost incluse 6 județe care erau formate din 64 raioane, dintre care 6 foste membre ale RASSM, 4 orașe de subordonare republicană directă și orașe de subordonare raională și 9 așezări de tip orășenesc [8]. Putem observa că au fost menținute județele ca formă administrativă provizorie, dar observăm că unitatea administrativ-teritorială care s-a infiltrat în componența lor erau raioanele. Prin termenul de raion percepem o unitate teritorială specific pentru URSS ulterior folosit de fostele state membre Rusia, Azerbaidjan, Belarus, Lituania, Moldova, Kârgâzstan, Uzbekistan, Tadjikistan [3].

Un moment foarte important la care trebuie să atragem atenția este faptul că după destrămarea RASSM, 6 raioane au intrat în componența RSS Moldovenești. Pe baza celor 6 raioane (Bender, Bulboaca, Volontirovca, Căușeni, Căinari, Olănești) ale județului Bender, a trei raioane din stânga Nistrului (Slobozia, Tiraspol, Grigoriopol) și a orașelor Tiraspol și Bender venise propunerea de a înființa regiunea Tiraspol cu centrul la orașul Tiraspol [8]. Drept temei juridic pentru a duce la capăt cele propuse a fost faptul că Tiraspolul ar fi un centru administrativ deja constituit în comparație cu orașul Bender. Deci putem deduce faptul că ideea de autonomie a regiunii din stânga Nistrului începe încă din momentul aflării acesteia în componența RSS Moldovenești, ceea ce a dus la schimbarea radicală a continuității acestei regiuni.

Conform prevederilor Constituției RSS Moldovenești din 1971 (abrogată), putem observa că raioanele se majorează semnificativ, iar numărul acestora constituie 32 de

raioane. În articolul 18 din prezenta Constituție sunt enumerate raioanele și orașele care se supuneau organelor republicane ale RSS Moldovenești, printre acestea se numără: Briceni, Vulcănești, Glodeni, Dondușeni, Drochia, Dubăsari, Edineț, Cahul, Călărași, Camenca, Căușeni, Comrat, **Cotovsc**, Criuleni, **Lazovsc**, Leova, Nisporeni, Râșcani, Anenii-noi, Orhei, Rezina, Rîbnița, Soroca, Strășeni, **Suvorov**, Telenești, Tiraspol, Ungheni, Fălești, Florești, Ciadîr-Lunga, Cimișlia. Orașele importante erau Chișinău, Bălți, Bender, Cahul, Orhei, Rîbnița, Soroca și Tiraspol [9].

Raioanele evidențiate în timpul aflării în componența URSS purtau denumirea de Cotovsc, Lazovsc și Suvorov, ulterior după destrămarea URSS acestea s-au redenumit: Cotovsc – Hîncești; Lazovsc – Sîngerei; Suvorov – Ștefan Vodă.

Trebuie să menționăm că specific pentru anul 1971 este faptul că se face trecerea de la județ la raion, astfel unitatea teritorială devine raionul.

În timpul sovietic, în unele perioade, au existat reorganizări administrative care vizau desființarea sau modificarea structurilor administrative pentru a le face mai conforme cu necesitățile regimului sovietic, iar în 1940 și 1944, au avut loc reforme de divizare a teritoriilor.

Destrămarea URSS în anul 1990 a dus la mișcarea de emancipare națională, fostele state membre au început lupta pentru eliberarea de sub jugul sovietic. După obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a continuat să adopte o structură administrativ-teritorială specifică unui stat independent, dar cu multe provocări legate de regiunile separatiste și de evoluțiile politice interne. Structura administrativ-teritorială actuală este reglementată de Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, adoptată în 2003, cu mai multe modificări și completări ulterioare.

Astfel, conform prevederilor Constituției Republicii Moldova art. 110, alin. (1): „Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii” [1], care realizează în conformitate cu necesitățile economice, sociale și culturale, cu respectarea tradițiilor istorice, în scopul asigurării unui nivel adecvat de dezvoltare tuturor localităților rurale și urbane.

Articolul 2 al Legii nr. 764 din 27-12-2001 cu privire la organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova stipulează că: „Divizarea teritoriului țării în unități administrativ-teritoriale este chemată să asigure realizarea principiilor autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice, eligibilității autorităților administrației publice locale, asigurării accesului cetățenilor la organele puterii și consultării lor în problemele locale de interes deosebit” [4]. Deci, putem observa că împărțirea pe raioane asigură o eficiență în ceea ce privește transparența decizională a administrației publice centrale de specialitate, prin intermediul administrației publice locale, care are funcția de a face legătura dintre cetățeni și stat.

Totodată, putem observa că specific pentru perioada actuală este personalitatea juridică a unităților administrativ-teritoriale ceea ce nu putem observa în perioada aflării în componența URSS, astfel conform art. 3, alin. (2) din Legea nr. 764 din 27-12-2001, cu privire la organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova: „Toate unitățile administrativ-teritoriale au personalitate juridică, dispun de patri-

moniu, au dreptul de a soluționa și a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesele populației locale, o parte importantă a treburilor publice. În totalitatea lor, unitățile administrativ-teritoriale formează unitatea teritorială a țării, iar autoritățile publice ale unității administrativ-teritoriale care sînt organe cu competență generală și specială constituie sistemul administrației publice locale, avînd ca sarcină satisfacerea intereselor generale ale locuitorilor din unitățile administrativ-teritoriale” [4].

Art. 110, alin. (2) din Constituție prevede: „Localităților din stînga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică” [1]. Prin termenul de autonomie percepem: Condiție a indivizilor, colectivităților și instituțiilor care se bucură de o anumită independență în raport cu autoritatea exterioară sau centrală; Drept al unor subdiviziuni teritoriale ale unui stat de a se administra sau guverna prin organe proprii. În contextul destrămării Uniunii Sovietice, regiunea din stînga Nistrului optează pentru menținerea regiunii formate cu sediul la Tiraspol. La 2 martie 1990 regiunea se autoproclamă Republica Moldovenească Nistreană, iar la 25 august 1991 Sovietul suprem al Republicii Moldovenești Nistrene adoptă declarația de independență a noii republici. Două zile mai târziu la data de 27 august 1991, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Declarația de Independență a Republicii Moldova, unde erau incluse și raioanele din stînga Nistrului. Pentru menținerea separatismului în regiune sunt organizate tensiuni, putem afirma că acțiunile separatiste aveau ca scop distrugerea ordinii naționale. Astfel, la data de 2 martie a anului 1992 începe conflictul armat de pe Nistru în care vor fi implicați reprezentanții miliției din motivul că Republica Moldova nu dispunea de armată în acea perioadă. Luptele au durat până în 21 iulie 1992 când a fost semnat armistițiu despre încetarea focului. La fel, în data de 21 iulie 1992 la Moscova, Boris Elțin președintele Federației Ruse și Mircea Snegur președintele Republicii Moldova aflându-se în prezența lui Igor Smirnov, pe atunci președinte al Republicii Moldovenești Nistrene au semnat Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova, în care se stipula la art. 1, alin. (1) și (2): „Din momentul semnării Convenției, părțile în conflict își asumă angajamentul de a întreprinde toate măsurile necesare pentru încetarea totală a focului, precum și a oricăror acțiuni armate, una împotriva celeilalte. (2) Odată cu încetarea focului, părțile în conflict procedează la retragerea unităților Forțelor armate și a celorlalte formațiuni, a tehnicii de luptă și armamentului, urmînd să încheie acest proces în decurs de șapte zile. Scopul unei asemenea dezangajări este crearea unei zone de securitate între părțile, în conflict. Coordonatele concrete ale zonei vor fi stabilite printr-un protocol special al părților angajate în realizarea prezentei Convenții” [2].

Prin semnarea acestei convenții Războiul a fost înghețat, iar regiunea din stînga Nistrului are o structură administrativă proprie, cu propriile autorități și legislație.

O altă regiune care are statut de autonomie este Unitatea administrativ-teritorială Găgăuzia, statutul căreia este evidențiat în Legea nr. 764 din 27-12-2001, cu privire la organizarea administrativ teritorială a Republicii Moldova, la art. 10 cu indicele 1, care prevede „Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și

inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova și ale Legii nr. 344/1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri), în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural” [4].

În această ordine de idei, putem puncta că, de la declararea independenței Republicii Moldova și până în prezent, au existat discuții și încercări de a reforma structura administrativ-teritorială, pentru a face guvernarea mai eficientă în satisfacerea nevoilor cetățenilor. Un exemplu a fost reforma administrativ-teritorială din 2003, care a redus numărul de raioane și a reorganizat unele dintre acestea. În general, au existat și discuții despre unificarea sau regionalizarea țării pentru a crea unități mai mari care să faciliteze dezvoltarea economică și administrativă.

În rezultatul reformei, în locul celor 40 de raioane s-a produs consolidarea unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi: 10 județe, municipiul Chișinău, Unitatea Teritorial-Autonomă Găgăuzia (UTAG). Ca rezultat, numărul unităților administrative-teritoriale s-a micșorat de la 826 până la 644, dintre care: 12 municipii, 43 de orașe și 589 de sate (comune) care înglobau 1533 de localități [7, p. 67]. Aceasta s-a produs pe calea comasării localităților cu o populație mai mică de 2 500 de locuitori. La nivelul fiecărui județ, al municipiului Chișinău și UTAG, a fost legiferată instituția prefectului, acesta fiind reprezentant al Guvernului în teritoriu [7, p. 68]. Și aici autoritățile s-au confruntat cu o nouă provocare – lipsa susținerii reformei.

Astfel, populația a interpretat reforma strict prin prisma distanței zice de parcurs, ceea ce a generat nemulțumiri. Conform declarațiilor publice a opoziției, administrația publică locală a fost îndepărtată de cetățeni. La etapa următoare, care este numită informal „Reforma anti-reformă”, în care deciziile de reformare au fost luate în 2001 cu implementare din 2003, au fost lichidate județele și s-au format 32 de unități administrativ-teritoriale de nivelul al doilea (raioanele), la care se adaugă municipiile Chișinău și Bălți. De asemenea, în componența Republicii Moldova intră și două Unități teritoriale autonome: UTA Găgăuzia (UTAG) și Unitățile administrativ-teritoriale din Stânga Nistrului (UTAN). Totodată, s-a mărit numărul unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi, de la 644 până la 915 unități [7, p. 68]. Organizarea și funcționarea administrației publice locale a fost legiferată prin Legea Republicii Moldova privind administrația publică locală, nr. 123 din 18.03.2003 (actualmente abrogată).

Republica Moldova continuă să se confrunte cu provocări legate de diviziunea regiunilor separatiste și cu necesitatea de a reforma structura administrativ-teritorială pentru a spori eficiența guvernării. De asemenea, relațiile cu Uniunea Europeană și perspectiva de aderare la aceasta ar putea determina noi schimbări în structura administrativă, orientate spre o descentralizare mai mare și o integrare mai profundă a autorităților locale în procesul decizional.

În concluzie, evoluția administrativ-teritorială a Republicii Moldova reflectă schimbările politice și economice majore ale țării, de la perioada sovietică până la statutul său actual ca stat independent, dar cu provocări interne legate de regiunile separatiste și structura guvernamentală.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova [online] [citat 23.03.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
2. Convenția cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova [online] [citat 25.03.2025] Disponibil: https://ro.wikisource.org/wiki/Conven%C8%9Bie_cu_privire_la_principiile_reglement%C4%83rii_pa%C8%99nice_a_conflictului_armat_din_zona_nistrean%C4%83_a_Republicii_Moldova
3. DEX '12 *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012 [p. 550, 883].
4. Legea nr. 344 din 23.12.1994 cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuzia Yeri) [online] [citat 15.03.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136220&lang=ro#
5. Legea nr. 764 din 27.12.2001 cu privire la organizarea administrativă teritorială a Republicii Moldova [online] [citat 15.03.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143314&lang=ro#
6. SĂGEATĂ Radu „Evoluția organizării administrative teritoriale a României în perioada interbelică” [online] [citat 29.03.2025] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/281857165_EVOLUTIA_ORGANIZARIIL_ADMINISTRATIV_-TERITORIALE_A_ROMANIEI_IN_PERIOADA_INTERBELICA_1918-1940
7. ȘAPTEFRAȚI T., BALAN O., POPOVICI A. *Administrația publică locală*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, 250 p.
8. ȚĂRANU Anatol „*Foamea din Moldova sovietică (1946-1947)*. Memoriu „Cu privire la împărțirii teritorial administrative noi în RSS Moldovenească. Culegere de documente.” 2017, 864 p. ISBN 978-9975-74-896-4 [p. 47-47]
9. Конституция МССР. 1971 г [p. 7] (abrogată).

CZU 342.92

CONTESTAREA ACTULUI ADMINISTRATIV INDIVIDUAL – OBIECT AL ACȚIUNII DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Maria MIRONIUC, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți
Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, asist. univ.

Abstract: *In this article we will analyze the individual administrative act, the legal regulatory framework, the forms of this act, the way to suspend these acts. We will also analyze the features of the administrative act, which are important to identify the legality and validity of the act. Moreover, we propose to analyze how to challenge the individual administrative act in court.*

Keywords: *administrative act, administrative litigation, court, legality, administrative code.*

Actele administrative reprezintă decizii, fie acțiuni pe care autoritățile publice le emit pentru exercitarea atribuțiilor lor legale. Acestea au un rol important în ceea

pe privește funcționarea administrației publice, totodată lasă o amprentă semnificativă în ceea ce privește drepturile și obligațiile cetățenilor și ale persoanelor juridice.

Mihail Diaconu în monografia sa „*Mecanismul asigurării legalității actelor administrative în Republica Moldova*” oferă o definiție complexă a actului administrativ și subliniază că actul administrativ reprezintă unul dintre principalele izvoare ale raporturilor juridice de drept administrativ [3].

Ilie Iovănaș definește actele juridice administrative ca fiind „acte juridice unilaterale, obligatorii și executorii, emise în temeiul puterii de stat, prin care se organizează executarea sau se execută în concret legile și celelalte acte ale organului statului” [2].

Conform prevederilor Codului Administrativ, (CA) actele administrative se clasifică în două subgrupe: acte normative și acte individuale. Legiuitorul definește actele administrative individuale la art. 10 alin. (1) CA: „Actul administrativ individual este orice dispoziție, decizie sau altă măsură oficială întreprinsă de autoritatea publică pentru reglementarea unui caz individual în domeniul dreptului public, cu scopul de a produce nemijlocit efecte juridice, prin nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice de drept public”.

Potrivit alin. (2) al aceluiași articol „Decizia autorității publice privind acordarea despăgubirilor pentru prejudiciile cauzate prin activitatea administrativă ilegală este un act administrativ individual”. Astfel, putem observa că actele individuale se axează pe reglementarea unei probleme fixe, care face trimitere la o anumită instituție sau persoană în numele căreia s-a inițiat un proces juridic.

La rândul lor, actele administrative individuale se divizează în: acte defavorabile și acte favorabile. Din categoria primelor fac parte acele acte care prevăd în sine atragerea la răspundere prin intermediul impunerii unor sancțiuni, obligații care vin din partea instanței conform încălcărilor prevăzute de solicitant. Dacă e să vorbim despre actele favorabile sunt acelea acte, care protejează și aduc beneficiu pentru destinatar [1].

Ne vom referi la actul administrativ individual, deoarece tema articolului are ca scop analiza acestor acte administrativ individuale, emise de autoritățile publice, prezumându-se că au făcut abuz de putere prin ele, ajungând să fie contestate în instanță.

Vom începe prin a analiza care sunt trăsăturile de bază ale actului administrativ individual.

În primul rând, actul administrativ este manifestarea unilaterală de voință, deoarece este emis de autoritatea publică, aceasta fiind inițiator de a emite actul.

În al doilea rând, ne referim la actul administrativ ca fiind un act juridic, care produce efecte juridice, prin faptul că dă naștere, modifică sau stinge anumite raporturi juridice.

Actul administrativ este cel care execută legea, potrivit actelor normative în vigoare, cunoaștem că fiecare autoritate publică are atribuții, astfel ea emite diferite acte, pentru a executa legea sau pentru a executa acele atribuții ce sunt enunțate de lege, adică executarea legilor în concret.

Acesta se caracterizează prin tripla prezumție: prezumția de legalitate, prezumția de valabilitate, prezumția de autenticitate, acestea îi oferă caracter, de a fi executat în mod obligatoriu.

De asemenea, vorbim despre obligativitatea unor acte administrative, așa cum găsim menționat în CA al RM, la art. 139: „(1) Un act administrativ individual devine valabil pentru persoana căreia îi este destinat sau care este afectată de el în momentul în care i se comunică acesteia, cu excepția cazului când actul administrativ însuși stabilește o dată ulterioară pentru obligativitatea sa.

(2) Un act administrativ individual obține valabilitate cu acel conținut cu care este comunicat.

(3) Un act administrativ individual rămâne valabil atâta timp cât nu este retras, revocat sau anulat într-un alt mod ori nu s-a consumat prin expirarea timpului sau într-un alt mod.

(4) Actele administrative individuale se respectă de către autoritatea publică emitentă, alte autorități publice, destinatarii acestora și persoanele terțe.

(5) Un act administrativ individual nu produce efecte juridice”.

Actul administrativ trebuie să aibă un caracter oportun, ceea ce înseamnă că acest act a fost emis în baza unei necesități a cetățenilor, astfel prin emiterea actului poate fi satisfăcut interesul public. Spre exemplu, Codul administrativ al Republicii Moldova, adoptat ca urmare a abuzului de putere din partea autorităților publice prin emiterea de acte ce-i defavorizează pe destinatari. Astfel, scopul acestei legi este de a rezolva problemele cetățenilor, în ceea ce ține de contestarea actelor administrative, de asemenea, este explicat clar procedura și cine poate să conteste anumite tipuri de acte administrative.

Un proces specific pentru actele individuale este cel de suspendare, prin intermediul căruia petiționarul poate să-și apere drepturile și să fie eschivat de la o anumită sancționare. De aceea, ne-am propus spre analiză modul de suspendare a actelor administrative individuale la etapa procedurii prealabile a contenciosului administrativ.

Ne vom opri asupra modului de suspendare a actului administrativ de către autoritatea publică, ținând cont de prevederile articolului 172 CA al RM:

- Autoritatea poate suspenda actul administrativ doar dacă este depusă o cerere prealabilă împotriva actului emis de autoritate;
- Actul administrativ poate fi suspendat fie la cererea petiționarului, fie din oficiu;
- Poate fi solicitată suspendarea doar a actului administrativ individual defavorabil;
- Suspendarea de către autoritatea publică poate fi dispusă doar până la finalizarea procedurii prealabile;
- Suspendarea poate fi dispusă fie dacă există suspiciuni serioase și rezonabile privind legalitatea actului administrativ individual, fie dacă există pericol iminent de producere a unor prejudicii ireparabile prin executarea în continuare a actului administrativ individual defavorabil. Condițiile nu trebuie să fie într-un cumulativ;
- Decizia privind suspendarea trebuie să fie luată în termen de 5 zile lucrătoare din momentul înregistrării cererii de suspendare [4].

Suspendarea actului administrativ poate fi dispusă și la etapa judiciară a contenciosului administrativ de către instanța de judecată, iar condițiile în care poate fi solicitată suspendarea actului administrativ instanței de judecată sunt prevăzute la articolul 214 CA al RM:

- Poate fi solicitată suspendarea doar a actului administrativ individual.

De menționat că doar persoanele interesate, asupra cărora se răsfrâng efectele aceluia act pot depune cerere de contestare a acestuia în instanța de judecată, dar respectând procedura legală de sesizare a instanței, deoarece bine se cunoaște că, mai întâi de toate, se depune cererea prealabilă la autoritatea ce a emis acel act individual, care nu este convenabil părții vizate.

Practica judiciară accentuează că ceea ce instanța trebuie să determine atunci când soluționează o cerere de suspendare în temeiul art.172 alin. (2) lit. a) CA este:

a) „existența unor împrejurări categorice și indiscutabile cu putere de a genera îndoieli temeinice asupra legalității actului administrativ”. Ea nu decide și nu constată ilegalitatea actului, ci doar faptul că există dubii serioase de a suspecta ilegalitatea acestuia. De exemplu, justițiabilul contestă un act care nu este contrasemnat, iar CA la art. 122 alin. (3) prevede expres că sancțiunea lipsei contrasemnării este nulitatea actului. Atunci instanța poate suspenda actul, invocând existența unor împrejurări grăitoare despre ilegalitatea actului. Aceasta însă nu constituie soluția instanței, iar participantul nu poate invoca că instanța s-a expus asupra fondului. De exemplu, la examinarea fondului cauzei pârâtul ar putea demonstra aplicabilitatea unei legi speciale pentru circumstanțele speței care va exclude aplicarea sancțiunii nulității [4].

b) „există pericol iminent de producere a unor prejudicii ireparabile prin executarea în continuare a actului administrativ individual în conformitate cu art. 215 alin. (2) coroborat cu art. 172 alin. (2) lit. b) CA: „prin pericol iminent se prezumă situații și împrejurări care sunt de natură să producă, prin executarea în continuare a actului administrativ individual defavorabil, în raport cu destinatarul, prejudicii ireparabile. Paguba iminentă, presupune existența în cuprinsul actului vizat a unor dispoziții care, prin aducerea la îndeplinire ar produce reclamantului un prejudiciu greu sau imposibil de înlăturat în ipoteza anulării actului”. Exemplu clasic ar fi atacarea și solicitarea suspendării unei autorizații de demolare a unei clădiri. În acest caz se suspendă chiar și executarea hotărârii instanței de contencios administrativ până la rămânerea ei irevocabilă [4].

În felul acesta, procedura contenciosului administrativ rămâne a fi **fundamentală și esențială** pentru controlul legalității actului administrativ individual. Aceasta reprezintă **principalul mecanism juridic** prin care legalitatea actelor administrative individuale poate fi contestată și verificată de către o instanță judecătorească independentă.

Vorbind despre actul administrativ individual, trebuie să menționăm că contenciosul administrativ are un rol important în verificarea legalității acestuia. Conform articolului 20 CA: „Dacă printr-o activitate administrativă se încalcă un drept legitim sau o libertate stabilită prin lege, acest drept poate fi revendicat printr-o acțiune în contencios administrativ, cu privire la care decid instanțele de judecată competente pentru examinarea procedurii de contencios administrativ”. Deci, observăm că se oferă posibilitatea persoanelor fizice și juridice ale căror drepturi sau interese legitime sunt vătămate de un act administrativ individual să se adreseze instanței. Instanța verifică dacă actul administrativ respectă legile și reglementările în vigoare. În domeniul activității sale procedura contenciosului administrativ accentuează și unele principii pe care se bazează în proces, astfel reieșind din prevederile art. 23 alin. (3)

CA, observăm că toate părțile implicate în procedura dată sunt tratate la fel: „Atât în cadrul procedurii administrative, cât și în cadrul procedurii judiciare de contencios administrativ sau ca rezultat al acestora, nicio persoană nu poate beneficia de privilegii, nu poate fi dezavantajată, lipsită de drepturi sau scutită de obligații pe motiv de rasă, origini familiale, sex, limbă, cetățenie, apartenență etnică, religie, convingeri politice sau ideologice, educație, situație economică, condiție socială, iar la art. 24, alin. (1) CA se accentuează principiul bunei-credințe în respectarea părților implicate: „Participanții la procedura administrativă și procedura judiciară de contencios administrativ trebuie să își exercite drepturile și să își îndeplinească obligațiile cu bună-credință, fără a încălca drepturile procesuale ale altor participanți.

Contenciosul administrativ joacă un rol crucial în echilibrarea puterilor în stat și în protejarea drepturilor cetățenilor împotriva acțiunilor potențial abuzive sau ilegale ale administrației publice, având un impact direct și semnificativ asupra actului administrativ individual.

Bibliografie:

1. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018, publicat 17.08.2018 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 309-320. [online] [citat 23.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16072&lang=ro
2. BOSTAN, Inna, TĂNASE, Oleg. *Natura juridică a actului administrativ în contextul noilor reglementări*. [online] [citat 24.03.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/154-166_1.pdf
3. GALUȘCA, Marina. *Actul administrativ – mijloc principal de exprimare și realizare a activității autorităților administrației publice*. [online] [citat 24.03.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/125-128_3.pdf
4. Suspendarea executării actului administrativ. [online] [citat 25.03.2025]. Disponibil: <https://www.bizlaw.md/suspendarea-executarii-actului-administrativ-vs-ordonanta-provizorie>

CZU 342.77:35

ROLUL INSTANȚEI DE CONTENCIOS ADMINISTRATIV ÎN PROTECȚIA DREPTURILOR SUBIECTIVE ȘI INTERESELOR LEGITIME

Stanislav CEBOTARI, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Tatiana CRUGLIȚCHI**, asist. univ.

Abstract: Administrative litigation is a legal mechanism through which courts oversee the legality of public authorities' acts and actions, protecting citizens' rights and ensuring the supremacy of the law. The Administrative Code and the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova regulate the procedure and participants' rights. Courts can annul illegal administrative acts, restore rights, and award compensation. The fundamental principles include legality, impartiality, and transparency, while the competence of authorities and courts is strictly defined by law.

Keywords: local public administration, rights, administrative litigation, legality.

Răspunderea administrativă reprezintă o categorie a răspunderii juridice, care stabilește abaterile și sancțiunile administrative în cazul nerespectării normelor legale de către autoritățile publice, iar contenciosul administrativ reprezintă o instituție juridică ce are drept scop contracararea abuzurilor și exceselor de putere ale autorităților publice, apărarea drepturilor persoanei în spiritul legii, ordonarea activității autorităților publice și asigurarea ordinii de drept [10, p. 5].

Drept urmare, în opinia mea, contenciosul administrativ constituie expresia instituțională a controlului exercitat de către puterea judecătorească asupra activității autorităților administrației publice. Doctrina juridică națională reliefează rolul primordial al jurisdicției de contencios administrativ în raporturile juridice dintre stat și cetățean. Astfel, potrivit profesorului Vitalie Stati, *„contenciosul administrativ reprezintă un instrument fundamental pentru afirmarea supremației Constituției și a legalității în administrația publică”* [4, p. 12].

În aceeași ordine de idei, autorul Valeriu Cușnir afirmă că *„prin instituirea controlului judecătoresc asupra actelor administrative se realizează o dublă finalitate: apărarea interesului public și protejarea intereselor individuale ale persoanelor”* [5, p. 47].

Legislația administrativă, conform Codului Administrativ al Republicii Moldova, reprezintă cadrul juridic principal prin care se asigură reglementarea raporturilor administrative la înfăptuirea activității administrative și a controlului judecătoresc asupra acesteia. Astfel, constatăm că legislația administrativă stabilește statutul juridic al participanților la raporturile administrative, atribuțiile autorităților publice administrative și ale instanțelor de judecată competente pentru examinarea litigiilor de contencios administrativ, drepturile și obligațiile participanților la procedura administrativă și cea de contencios administrativ.

Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova evidențiază, la art. 277 că: *„Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționare în termen legal a unei cereri se poate adresa instanței judecătorești competente pentru anularea actului, repunerea în drept și repararea prejudiciului”*.

Alin. (1) și (2) ale art. 189 al Codului Administrativ al Republicii Moldova stipulează că: *„Orice persoană care revendică încălcarea unui drept al său prin activitatea administrativă a unei autorități publice poate înainta o acțiune în contencios administrativ. O acțiune în contencios administrativ poate fi înaintată și atunci când autoritatea publică nu a soluționat în termen legal o cerere”*.

Astfel, ajungem la concluzia conform căreia se consacră în mod expres dreptul fundamental de acces la justiție al persoanei vătămate de o autoritate publică, reflectând principiul general al legalității administrative. Reglementările menționate instituie nu doar un cadru normativ de contestare a actelor administrative ilegale, ci și un mecanism eficient de protecție jurisdicțională împotriva inacțiunii autorităților publice.

Pe lângă anularea actului administrativ vătămător, instanța de judecată este competentă să dispună măsuri reparatorii, inclusiv repunerea în drepturile încălcate și acordarea despăgubirilor pentru prejudiciul material sau moral cauzat. Astfel, sistemul de contencios administrativ are o dublă funcție: de control al legalității și de

restabilire a echilibrului juridic între stat și individ. Practica judiciară națională tinde să interpreteze în mod extensiv prevederile art. 277 CPC, recunoscând dreptul persoanei vătămate nu doar de un act formal emis de autoritate, ci și de fapte administrative sau inacțiuni ce pot produce efecte juridice.

Legea definește expres categoriile de participanți la procedura administrativă, evidențiind, conform art. 44 al Codului Administrativ, următoarele categorii: autoritatea publică, orice persoană fizică și juridică care a solicitat inițierea procedurii sau în privința căreia procedura a fost inițiată, precum și orice altă persoană atrasă de autoritatea publică în procedura administrativă.

Această clasificare a participanților la procedura administrativă este esențială pentru delimitarea drepturilor și obligațiilor fiecărei părți implicate, asigurând totodată desfășurarea unei proceduri conforme cu principiile statului de drept și ale bunei administrări. Potrivit Codului administrativ al Republicii Moldova, fiecare participant are un statut juridic determinat, care implică atât garanții procesuale, cât și responsabilități corespunzătoare.

Astfel, autoritatea publică este subiectul investit cu competențe legale de a emite acte administrative și de a desfășura procedura administrativă, iar în această calitate are obligația de a respecta principiile legalității, imparțialității, transparenței și proporționalității. Ea este datoră să asigure respectarea drepturilor celorlalți participanți și să acționeze cu loialitate și bună-credință în procesul decizional. Pe de altă parte, persoana fizică sau juridică care a inițiat procedura sau în privința căreia aceasta a fost declanșată, numită și parte principală în procedură, beneficiază de un set clar de drepturi procesuale: dreptul de a fi audiată, de a prezenta probe, de a solicita explicații, de a depune cereri sau contestații, precum și dreptul de a fi informată asupra modului de soluționare a cererii. Aceste drepturi sunt prevăzute expres pentru a proteja interesul legitim al persoanei și a preveni eventualele abuzuri administrative.

Totodată, legea permite atragerea altor persoane în procedura administrativă – fie în calitate de terți interesați, fie în calitate de reprezentanți, martori sau experți – atunci când soluționarea cererii administrative impune acest lucru. În toate cazurile, autoritatea publică este responsabilă să asigure respectarea drepturilor procesuale ale acestor persoane și să le informeze despre rolul și implicațiile participării lor în cadrul procedurii. De asemenea, în conformitate cu art. 205, alin. (1) Cod Administrativ al Republicii Moldova, la examinarea acțiunii în contencios administrativ, instanța de judecată poate atrage în proces, din oficiu sau la cerere, persoane ale căror drepturi sunt afectate de litigiul în cauză.

Regimul juridic al competenței autorităților publice, astfel cum este reglementat de Codul administrativ, definește cadrul normativ prin care se determină atribuțiile și limitele de acțiune ale autorităților publice în procedura administrativă, având caracter imperativ și obligatoriu. Potrivit art. 53 Cod Administrativ al Republicii Moldova, competența reprezintă totalitatea atribuțiilor conferite prin lege autorităților sau persoanelor din cadrul acestora. Competența se determină la momentul inițierii procedurii administrative și, de regulă, rămâne neschimbată, chiar dacă dispozițiile legale se modifică ulterior, cu excepția cazului desființării autorității sau al transferului expres prevăzut de lege.

În același timp, competența materială, așa cum e prezentată în art. 54 Cod Administrativ, este stabilită prin lege, având caracter general sau special, iar în absența reglementărilor exprese, este considerată competentă acea autoritate publică a cărei activitate este cea mai apropiată de natura raporturilor juridice în cauză. Competența teritorială însă, conform art. 55 al legii sus vizate, se determină în funcție de natura obiectului procedurii: bunuri imobile, activități economice sau profesionale, domiciliul persoanei fizice, sediul persoanei juridice sau locul unde se întreprinde acțiunea oficială. Legislația poate prevedea derogări sau completări de la aceste reguli. Obligatorietatea competenței este garantată prin sancțiunea nulității actelor prin care autoritățile publice renunță la competența legală. Excepție face doar posibilitatea delegării competenței, în condițiile art. 59 Cod Administrativ al Republicii Moldova.

Acțiunea în contencios administrativ se depune la instanța de judecată în a cărei rază teritorială își are sediul autoritatea publică care a desfășurat activitatea administrativă contestată, dacă legea nu prevede altfel. Dacă la o procedură de contencios administrativ participă mai multe autorități publice, acțiunea în contencios administrativ se depune la instanța de judecată în a cărei rază teritorială își are sediul autoritatea publică pârâtă. Nimeni nu poate fi lipsit de dreptul judecării procesului de către instanța în a cărei competență este dată prin lege cauza, cu excepțiile expres stabilite de lege.

Obiectul acțiunii în contencios administrativ pot fi pretențiile material-juridice care vizează legalitatea unui act cu caracter normativ, o decizie, acțiune/inacțiune precum și soluționarea în termeni legali a unei cereri de către autoritățile publice, funcționarii din cadrul acestora sau de către o autoritate publică asimilată, apărarea drepturilor electorale a cetățenilor R.M. și a dreptului de a participa la referendum [7].

Examinarea și soluționarea acțiunii în contencios administrativ se desfășoară conform Codului de procedură civilă, cu anumite particularități specifice. Astfel, procesul are loc, de regulă, în ședință publică, cu excepția cazurilor prevăzute de lege când se poate desfășura în ședință închisă. Părțile sunt citate, iar dacă sunt de acord, acțiunea poate fi soluționată în procedură scrisă. Instanța acceptă probe depuse după termenul stabilit doar dacă părțile justifică imposibilitatea obiectivă de a le prezenta în termen. De asemenea, părțile care au participat anterior la ședință sau au depus acte de procedură nu pot invoca ulterior lipsa citației. Neprezentarea nejustificată nu împiedică soluționarea cauzei.

Instanța are un rol activ în examinarea cauzei, cercetând starea de fapt din oficiu, independent de declarațiile sau cererile părților, și contribuie la corectarea greșelilor de formă sau clarificarea cererilor neclare. Deși nu poate depăși limitele pretențiilor formulate, instanța nu este limitată la formularea exactă a cererilor părților. În materie de contencios administrativ, instanța are atribuții sporite în colectarea și cercetarea probelor, având în vedere că majoritatea acestora se află la autoritățile publice. Dacă autoritățile nu pot prezenta probele solicitate, trebuie să informeze instanța în termen de 3 zile. În cazul neconformării repetate, instanța poate convoca conducătorul autorității pentru explicații sau poate aplica o amendă între 100 și 500 de unități convenționale, măsură care poate fi repetată.

În procesul de înfăptuire a justiției, principiile în baza cărora are loc cercetarea în contencios administrativ sunt, dar nu se limitează la: legalitate, cercetare din oficiu, egalitate de tratament, bună-credință, imparțialitate ș.a.

Legalitatea acțiunilor autorităților publice, consacrată expres de art. 21 al Codului Administrativ din Republica Moldova, reprezintă un principiu cardinal al statului de drept, potrivit căruia orice act sau înacțiune administrativă trebuie să aibă temei normativ clar, iar exercitarea competențelor administrative nu poate fi disociată de scopul pentru care legea le-a instituit. Astfel, legalitatea nu este privită exclusiv ca o conformitate formală cu textul normativ, ci ca o subordonare integrală a activității administrative față de voința legiuitorului exprimată prin norme imperative și finalități determinate.

Cercetarea din oficiu, prevăzută la art. 22 din aceeași lege, evidențiază caracterul activ al procedurii administrative și contencioase, care se distinge de principiul disponibilității caracteristic dreptului civil. În acest cadru, instanța competentă nu este doar un arbitru pasiv între părți, ci o autoritate investită cu obligația de a stabili adevărul juridic și factual, prin investigarea completă și obiectivă a cauzei. Aceasta implică nu doar un rol activ în administrarea probatoriului, ci și o capacitate de a aprecia elementele de fapt și de drept chiar în lipsa solicitărilor explicite ale părților.

Principiul egalității de tratament, consacrat în art. 23, impune instituțiilor publice și instanțelor o conduită nediscriminatorie, atât în faza administrativă, cât și în cea jurisdicțională. Tratatul internațional și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului impun respectarea egalității formale și substanțiale, iar orice tratament diferențiat trebuie să fie justificat printr-un scop legitim și să fie proporțional cu acesta. În caz contrar, se poate angaja răspunderea statului pentru încălcarea drepturilor fundamentale, inclusiv sub aspectul echității procedurale și al securității raporturilor juridice.

În mod complementar, art. 24 consacră buna-credință ca principiu de conduită procesuală și administrativă, interzicând exercitarea abuzivă a drepturilor procesuale și obligând participanții să coopereze loial la desfășurarea procedurii. Exercițarea cu rea-credință a drepturilor, fie prin tănuirea unor informații esențiale, fie prin formularea de cereri șicanatorii, atrage nu doar sancțiuni procesuale, ci și posibila angajare a răspunderii patrimoniale pentru prejudiciile cauzate.

Imparțialitatea autorităților publice și a instanțelor, prevăzută de art. 25, este fundamentul încrederii cetățeanului în administrația publică și în justiție. Aceasta presupune nu doar absența unor interese personale sau presiuni externe, ci și aparența de imparțialitate, care este la fel de importantă pentru percepția publică a legitimității actului administrativ sau judiciar. În conformitate cu jurisprudența CEDO, imparțialitatea se examinează atât sub aspect subiectiv (convingeri personale ale autorității), cât și obiectiv (faptul dacă circumstanțele cauzei pot genera dubii rezonabile asupra imparțialității).

Astfel, cadrul normativ al contenciosului administrativ din Republica Moldova trasează clar principiile fundamentale de legalitate, imparțialitate, echitate și loialitate procedurală, care guvernează relația dintre cetățean și autoritatea publică. Acestea nu sunt doar norme formale, ci mecanisme reale de garantare a unui control judecătoresc efectiv și eficient asupra administrației, în spiritul art. 6 din Convenția

Europeană a Drepturilor Omului și al jurisprudenței relevante a instanțelor naționale și internaționale.

Prin urmare, contenciosul administrativ nu reprezintă doar un mecanism procesual, ci un pilon al statului de drept, reflectând angajamentul Republicii Moldova față de principiile bunei guvernări, transparenței, responsabilității și eficienței administrației publice. În contextul integrării europene și al armonizării legislației cu standardele Uniunii Europene, contenciosul administrativ își afirmă valențele ca instrument de realizare a justiției administrative și de consolidare a încrederii cetățenilor în instituțiile statului.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29-07-1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 466 din 13-04-2024, art. 635. [online] [citat 17.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145723&lang=ro#
2. Codul Administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19-07-2018. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 309-320 din 17-08-2018. [online] [citat 17.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141520&lang=ro#
3. Codul de Procedură Civică a Republicii Moldova nr. 225 din 30-05-2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.285-294 din 03-08-2018, art. 436. [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146156&lang=ro#
4. Stati, V. Contenciosul administrativ în Republica Moldova: aspecte teoretico-practice, Revista Națională de Drept, nr. 5, 2020.
5. Cușnir, V. Controlul jurisdicțional al administrației publice, Chișinău: Tipografia Centrală, 2018. [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/studii_partea_3_2021.pdf
6. Comentariul Constituției Republicii Moldova. (2009). Editura Cartier. ISBN: 978-9975-71-350-6. Disponibil aici: https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf
7. CRUGLIȚCHI, Tatiana. Analiza unor reglementări contradictorii în procedura contencioasă și procedura contenciosului administrativ în legislația Republicii Moldova. În Materialele Conferinței științifice „Tradiție și inovare în cercetare științifică”, ediția a X-a din 08 octombrie 2021, Bălți, Tipografia USARB 2021, pp. 227-233. ISBN: 978-9975-50-270-2. CZU 342.9(478). [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/227-233_7.pdf
8. LAZARENCO, Cristina. BOBEICA, Elena. Procedura Contenciosului Administrativ. USM. Articol. [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/19-22_2.pdf
9. AGHENIE, Svetlana. Particularitățile asigurării acțiunii în procedura contenciosului administrativ. Articol. USM, Facultatea de Drept. [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/27-31_0.pdf
10. PISARENCO, Olga. Răspunderea administrativă și contenciosul administrativ. Suport de curs. Chișinău 2017, Editura Tehnica-UTM. CZU 342.9(075.8). ISBN 978-9975-45-464-3. [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/15330/Raspunderea_administrativa_Suport_curs_DS.pdf?sequence=1&isAllowed=y

11. Teoria și Practica Administrației Publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale, ediția a XXVI-a din 20 mai 2022, Chișinău, Republica Moldova. ISBN 978-9975-3542-3-3. Disponibil aici: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/tpap2022.pdf
12. Pîrvu, I., Contenciosul administrativ – între protecția drepturilor și controlul asupra administrației, Revista de Drept Public, nr. 2, 2021. [online] [citat 20.03.2025]. Disponibil: https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Anale_Jur_Soc_czu.pdf

CZU 34(478):341.2(4)

ARMONIZAREA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA CU ACQUISUL UNIUNII EUROPENE: O REVIZUIRE A PROGRESSELOR ȘI A PROVOCĂRILOR ACTUALE

Roxana CAPBĂTUT, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Victoria ȚARĂLUNGĂ**, dr., conf. univ.

Abstract: *The Republic of Moldova and the European Union (EU) share a complex and dynamic relationship, based on Moldova's aspirations for European integration and the EU's commitment to stabilization, democratization and development in its eastern neighborhood. In this article, we will explore the evolution and current state of the relationship between the Republic of Moldova and the European Union, highlighting progress, challenges and future prospects.*

Keywords: *collaboration, accession, European Union, European values, Legislative changes.*

Relațiile născute între Uniunea Europeană și Republica Moldova sunt ample și cu o multitudine de fațete. Pornind de la ambițiosul Acord de Asociere UE-Moldova, în anul 2022, Consiliul European a recunoscut perspectiva europeană a Republicii Moldova și i-a acordat statutul de țară candidată la UE, deschizând o nouă etapă strategică pentru relațiile UE- Republica Moldova. Relația dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană a cunoscut evoluții semnificative în ultimele decenii. După independența RM în 1991, țara și-a exprimat interesul pentru integrarea europeană. Procesul a fost întărit prin Acordul de Asociere semnat în 2014, care a inclus și un Acord de Liber Schimb. Acest acord a consolidat legi politice, economice și sociale dintre cele două părți, reprezentând un angajament puternic al Republicii Moldova față de valorile europene.

În pofida faptului că fiecare țară din UE are propria cultură, limbă și tradiție, toate împărtășesc aceleași valori comune, pe care trebuie să le respecte în calitate de state membre ale Uniunii Europene. Una dintre valorile fundamentale care unește toate țările UE este democrația. Alte valori care sunt împărtășite de toate țările sunt respectarea demnității umane, libertatea, egalitatea, statul de drept și respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin grupurilor minoritare [3].

În cadrul relației UE – RM, Republica Moldova a făcut progrese semnificative în implementarea reformelor politice, economice și sociale în conformitate cu

standardele și cerințele UE. Aceste reforme cuprind în sine combaterea corupției, consolidarea statului de drept, includerea mediului de afaceri și modernizarea infrastructurii. Programele de asistență și finanțare ale UE au fost cruciale în sprijinirea acestor eforturi și în facilitarea dezvoltării economice și sociale în Moldova. Evenimentele care au avut loc în ultima perioadă în cadrul Uniunii Europene au asigurat apariția multiplelor suspiciuni în ceea ce privește avantajele așa-zisului *proces integraționist*. Pe lângă faptul că Uniunea Europeană a fost însoțită de o criză economică care scade din imaginea acesteia în raport cu celelalte state nemembre ale UE, se naște și riscul unei eventuale renunțări a înseși statelor care fac parte din Uniune și care ar putea promova politici diferite de a acesteia.

Din start, UE a fost văzută ca un „colac de salvare” pentru statele în curs de dezvoltare, îndeosebi în condițiile în care statele-membre ale acesteia au atins progrese considerabile la capitolul „dezvoltare interstatală”, atât pe plan economic, cât și pe plan social, politic, educațional etc. Republica Moldova a preconizat relații cu Uniunea Europeană îndată după formarea sa ca stat independent. Totuși, în decursul a două decenii nu s-a simțit un progres în vederea europenizării RM. Acest fapt s-a datorat atât poziției ambigue a autorităților naționale, cât și comportamentului prudent al UE față de procesul integraționist.

Lucrurile au luat o întorsătură însă din a doua jumătate a anului 2009, când Moldova își aprofundează considerabil relațiile sale cu UE, astfel încât a devenit favorita acesteia la capitolul „integrare europeană”, fiind chiar cu câțiva pași înaintea Ucrainei și Georgiei. Din cele relatate, putem menționa tratativele purtate de către oficialii autohtoni cu cei europeni, numeroasele vizite efectuate în RM de oficialitățile Uniunii Europene, multitudinile granturi și ajutoare parvenite din UE în vederea încurajării țării noastre în procesul de integrare europeană.

Întrucât lucrurile din spațiul european, precum și politicile acesteia s-au modificat, UE se vede obligată să înainteze condiții foarte dure, pentru a face față noilor provocări parvenite din interiorul și din exteriorul Uniunii, în timp ce alții pun la îndoială viabilitatea acesteia. În acest sens, apare întrebarea dacă Republica Moldova a luat decizie justă atunci când și-a declarat poziția sa proeuropeană. Răspunsul îl vom identifica prin intermediul analizei relației RM – UE, ținând seamă de următorii factori: *proces reformator; experiență economică, politică, socială; așezare geografică; deschidere de noi orizonturi; circulație liberă; securitate națională* [12, p. 55].

Procesul reformator în relațiile Republicii Moldova (RM) cu Uniunea Europeană (UE) este unul complex și în continuă evoluție, care vizează îmbunătățirea guvernării, a respectării drepturilor omului, a statului de drept și a standardelor economice în Moldova, în conformitate cu valorile și cerințele europene. La capitolul pregătire pentru integrare ne referim nemijlocit la criteriile de la Copenhaga: criteriul politic, criteriul economic, capacitatea de adoptare integrală a acquisului comunitar, existența unor structuri administrative și judiciare care vor aproba adoptarea acquisului comunitar [4].

Totuși, implementarea acestor criterii de către un stat constituie fundamentul principal în procesul de preaderare, deoarece include în sine aspectul reformator al tuturor structurilor statale de importanță majoră, ca ulterior să treacă la procesul de

dezvoltare multilaterală. Pentru a garanta că Republica Moldova merge în direcția corectă, este suficient să analizăm ultimele rapoarte întocmite de UE cu privire la progresele RM [9].

La rubrica cooperare în cadrul Parteneriatului Estic, pe parcursul celor 8 runde de negocieri pe care le-a purtat RM pe marginea Acordului de Asociere, s-au încheiat negocierile pe subiectele legate de Dialogul Politic și Reforme, Cooperare în Domeniul Politicii Externe și de Securitate. La fel, se află aproape de final negocierile din domeniile Justiției, Libertății și Securității, iar în domeniul cooperării economice și sectoriale s-au încheiat 21 din 25 de capitole [5, p. 533].

Ceea ce ține de dialogul UE – RM cu privire la liberalizarea regimului de vize, conform celui de-al II-lea Raport de Progres privind implementarea de către RM a Planului de Acțiuni RM – UE în liberalizarea regimului de vize, Moldova a înregistrat un progres. Raportul Comisiei Europene a adoptat cadrul legislativ necesar pentru Blocul I privind securitatea documentelor și Blocul II privind gestionarea frontierei și migrației, inclusiv readmisia [14].

De asemenea, în Blocul III privind ordinea publică și securitatea se constată un nivel avansat al cadrului legislativ și de politici în vigoare în domeniul prevenirii și combaterii traficului de ființe umane, prevenirii și combaterii corupției, spălării banilor și finanțării acțiunilor de terorism. Comisia apreciază drept avansat progresul în domeniul consolidării cadrului legislativ și instituțional privind protecția datelor cu caracter personal, dar desigur și ajustarea cadrului legislativ la standardele UE în domeniul drepturilor omului. Nu putem să nu menționăm nici cele 70 de proiecte și inițiative realizate în cadrul Parteneriatului de Mobilitate RM – UE, în special în domeniul securității documentelor, a politicilor migraționale, combaterii migrației ilegale, sau negocierile pe marginea Planului privind zona de liber schimb aprofundat și cuprinzător, sau pe marginea Acordului privind spațiul aerian comun RM – UE, care va asigura liberalizarea serviciilor aeriene cu Uniunea Europeană.

Experiența economică, politică, socială. Reformarea Republicii Moldova nu este posibilă fără susținere din exterior, venită din partea unui stat sau uniuni de state care, datorită evoluțiilor complexe, și-ar putea expune experiența de implementare a unui program asemănător ce a atins progrese considerabile și deja este parte membră. Uniunea Europeană poate fi identificată ca călăuză pentru RM. Europa este lider nu doar în consolidarea democrației unui stat, dar și în creșterea prosperității acestuia.

Drept dovadă servește numeroasele tratate semnate pe parcursul evoluției sale, unul din ele fiind Tratatul de la Lisabona (intrat în vigoare la 1 decembrie 2009), care are drept scop valorificarea întregului potențial al UE, de a o moderniza și reforma în baza evoluției responsabilităților acesteia, pentru a face față noilor provocări [13]. De asemenea, printre progresele RM ce țin de Uniunea Europeană, enunțăm și semnarea Acordului de Asociere și a Acordului de Liber Schimb Complet și Cuprinzător (DCFTA) cu UE care a deschis oportunități pentru dezvoltarea economică a Moldovei. DCFTA-ul a încurajat reformele economice și a facilitat accesul la piața UE pentru produsele moldovenești.

Poziția geografică. Este evident faptul că un stat nu poate exista de sine stătător astăzi. Pentru a putea supraviețui într-un echilibru continuu, statele trebuie să se afle

în interconexiune permanentă, ceea ce le face să depindă unele de altele. Așezarea geografică a Moldovei este una strategică. Aflându-ne între două mari puteri – Uniunea Europeană și Federația Rusă, R. Moldova este obligată să adere la partea care inspiră cea mai mare încredere. Deoarece spațiul european posedă un nivel de viață cu mult mai ridicat decât cel al RM, precum și față de cel al Federației Ruse, autoritățile naționale și-au exprimat poziția fermă în sensul aderării la UE.

Deschiderea de noi orizonturi. Piața pe care o deține Uniunea Europeană este una competitivă și atractivă pentru Republica Moldova. Dacă am realiza o analiză asupra exporturilor efectuate de RM, am constata cu ușurință că volumul majoritar al producției RM este orientat spre piețele europene, iar începând cu 1 iulie 2011, RM efectuează exporturi în UE cu scutiri de taxe și fără limitări, cu excepția a 12 produse agricole care pot fi exportate cu scutire de taxe doar într-o cantitate anume. Cu această ocazie Uniunea Europeană este cel mai important partener comercial al Republicii Moldova. Pe parcursul anilor, companiile moldovenesti au reușit să-și diversifice piețele de desfacere. Acum, majoritatea mărfurilor realizate în Republica Moldova ajung în statele membre ale Uniunii Europene. UE, căreia în 2021 i-au revenit 61% din exporturile Moldovei, este urmată la mare distanță de Turcia cu 10%, Rusia 9% și Elveția cu 4% [10].

Conform Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova *exporturile de mărfuri destinate țărilor Uniunii Europene* (UE-27), în anul 2023, au totalizat 2646,8 milioane dolari SUA (cu 4,3% mai mult, comparativ cu anul 2022), deținând o pondere de 65,4% în total exporturi, cu 6,8 puncte procentuale mai mult, față de anul 2022) [2].

În prezent, conform celor mai recente date publicate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2024, exporturile de mărfuri către țările Uniunii Europene (UE-27) au totalizat 2.392,4 milioane dolari SUA, înregistrând o scădere de 9,6% comparativ cu anul 2023. Cu toate acestea, ponderea exporturilor către UE în totalul exporturilor Republicii Moldova a crescut la 67,3%, față de 65,4% în anul precedent, evidențiind o orientare continuă a comerțului exterior moldovenesc către piața europeană. În primele două luni ale anului 2025, exporturile totale ale Republicii Moldova au însumat 512,4 milioane dolari SUA, în scădere cu 14,8% față de aceeași perioadă a anului 2024. Această diminuare reflectă o tendință descendentă în comerțul exterior, influențată de factori economici globali și regionali. România a rămas principalul partener comercial al Republicii Moldova, absorbind 32,6% din totalul exporturilor în anul 2024. Alte destinații semnificative au inclus Ucraina (9,3%), Italia (6,7%), Cehia (6,1%) și Turcia (6,0%).

Totodată, printre noile orizonturi ale Republicii Moldova menționăm și semnarea Acordului între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind statutul Misiunii de Parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova (EUPM). Acest acord constituie o etapă fundamentală pentru relația RM cu Uniunea Europeană, oferind o bază juridică stabilă pentru funcționarea Misiunii pe teritoriul țării. Colaborarea cu EUPM devine esențială pentru asigurarea stabilității și securității statului. Acest parteneriat va contribui la consolidarea rezilienței Republicii Moldova și la aducerea mai aproape de standardele europene în politica de securitate [1].

Circulația liberă. Deținerea statutului de țară-membră a UE ar însemna redobândirea de jure a cetățeniei europene. Pentru cetățenii RM deja aflați în Vest, aceasta ar însemna o întoarcere fără obstacole acasă, dar și plecarea înapoi la locul de muncă provizoriu în oricare țară UE, fără consecințe juridice și morale nedorite, fără costuri ilegale și excesive. Pentru cei din Moldova aceasta ar însemna libera circulație în cadrul marelui spațiu european.

Cetățenii Republicii Moldova nu beneficiază pe deplin de libera circulație în Uniunea Europeană în aceeași măsură ca și cetățenii statelor membre UE, deoarece Republica Moldova nu este încă membru. Cu toate acestea, există anumite aranjamente care facilitează călătoriile și mobilitatea cetățenilor moldoveni în UE:

- *Regimul de vize Schengen:* Republica Moldova a semnat un acord de liber schimb cu UE, care include și o serie de măsuri de liberalizare a regimului de vize pentru cetățenii moldoveni. Prin urmare, cetățenii RM pot călători în spațiul Schengen pentru o perioadă de până la 90 de zile într-un interval de 180 de zile fără viză. Aceasta se aplică în cazul călătoriilor în scop turistic, de afaceri sau de vizită.
- *Acorduri de readmisie și cooperare:* Moldova a încheiat acorduri cu UE și statele membre UE privind readmisia persoanelor care se află în situație de ședere ilegală.
- *Programul de mobilitate pentru tineret:* UE a implementat programe de mobilitate pentru tineri, cum ar fi Programul Erasmus+ și Corpul European de Solidaritate, care oferă oportunități de studiu, stagii și voluntariat pentru tinerii moldoveni în statele membre UE.

Cu toate acestea, cetățenii Republicii Moldova nu au dreptul deplin la libera circulație și muncă în statele membre UE, așa cum au cetățenii UE. Progresele, în acest sens, depind, în mare măsură, de evoluția relațiilor bilaterale dintre RM și UE și de reformele interne implementate de Moldova pentru a se alinia la standardele europene.

Securitatea națională. Standardele Uniunii Europene sunt orientate spre reducerea ratei criminalității, stimularea programelor de securitate interstatale în ceea ce privește combaterea terorismului, crimei organizate și a corupției, totodată o atenție majoră acordându-se gestionării frontierelor în scopul prevenirii trecerii ilegale de persoane și mărfuri.

În acest context, urmează să fie întreprinse o multitudine de acțiuni, dintre care o bună parte vor fi finanțate de UE. Cu titlu de exemplu avem:

- a. Reforma Ministerului Afacerilor Interne [11];
- b. Reforma Militară – care reprezintă un complex de idei, obiective, direcții, principii, sarcini și mecanisme de perfecționare a sistemului de asigurare a securității militare a statului [7];
- c. Reforma Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și a Corupției – în prezent Centrul Național Anticorupție;
- d. Reforma Serviciului de Informații și Securitate [8] reluarea dezbaterilor pe marginea problemei transnistrene sub același format, începerea cooperării vamale dintre RM și UE etc.

Odată cu apropierea de Uniunea Europeană și angajarea într-un parcurs de aderare, Republica Moldova va beneficia de sprijinul Uniunii în domeniul politicii exter-

ne și de securitate comune (PESC). Această componentă esențială a politicii UE are ca obiective fundamentale protejarea valorilor și intereselor comune, consolidarea securității Uniunii și a statelor membre, apărarea păcii și întărirea securității internaționale în conformitate cu principiile Cartei ONU, ale Actului final de la Helsinki și ale Cartei de la Paris pentru o nouă Europă. În același timp, PESC promovează cooperarea internațională, dezvoltarea democrației, respectarea statului de drept și apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Integrarea în aceste structuri va permite Republicii Moldova nu doar să participe activ la deciziile strategice europene, ci și să își întărească reziliența în fața provocărilor de securitate regională și globală [6].

Calea spre integrare implică și anumite riscuri, printre care se enumeră: pierderea suveranității, identității naționale, costurile mari, migrația masivă în Occident sau chiar „fuga” unor întreprinderi autohtone în Europa Centrală și de Răsărit. Toate acestea nu constituie motive pentru a renunța la procesul de integrare.

Greutățile prin care Republica Moldova a trecut în timpul existenței și după destrămarea Uniunii Sovietice au fost resimțite prin creșterea nivelului criminalității, prezența traficului de influență, răspândirea corupției, conflictul transnistrean, care le-au creat o imagine negativă partenerilor externi. Anume aceste fenomene au determinat autoritățile naționale să adopte o politică proeuropeană, dorințele statului fiind orientate spre o transformare radicală prin modernizarea țării sub aspectele politic, economic și social. Totuși Republica Moldova se confruntă cu mai multe provocări în procesul de aderare la Uniunea Europeană (UE). Aceste provocări includ atât aspecte interne, cât și dificultăți legate de relația cu UE și de contextul regional. Printre acestea se identifică:

1. *Corupția și guvernarea deficitară*: aceasta rămâne una dintre cele mai mari probleme ale Republicii Moldova. Nivelul ridicat al corupției și slăbiciunea instituțiilor guvernamentale reprezintă obstacole serioase în calea progresului spre aderarea la UE.
2. *Sistemul judiciar* din Republica Moldova necesită îmbunătățiri semnificative pentru a fi în conformitate cu standardele europene. Reforma justiției și asigurarea statului de drept sunt elemente cruciale pentru aderarea la Uniunea Europeană.
3. *Conflictul transnistrean*: Prezența unui conflict nerezolvat în regiunea transnistreană reprezintă o provocare majoră în procesul de aderare la UE. Soluționarea acestui conflict și restabilirea controlului deplin al statului în întreaga țară sunt condiții esențiale pentru integrarea europeană.
4. *Relația cu Rusia și influența sa*: Republica Moldova se confruntă cu presiuni și influențe din partea Rusiei, care poate utiliza diferite instrumente pentru a împiedica progresul său european. Acest lucru poate include blocarea reformelor, destabilizarea politică și economice și utilizarea energiei ca instrument de presiune.
5. *Economia Moldovei* are nevoie de reforme structurale profunde pentru a fi competitivă și pentru a se alinia la standardele europene. Redresarea economică, combaterea sărăciei și a inegalităților și creșterea nivelului de trai sunt imperative pentru consolidarea procesului de aderare la UE.

În urma celor relatate mai sus, vom remarca care sunt avantajele și dezavantajele integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Iată o listă cu principalele aspecte în acest sens:

- Accesul la piața unică europeană ar oferi oportunități noi pentru afaceri, investiții și comerț, ceea ce ar stimula creșterea economică și dezvoltarea în Republica Moldova.
 - Integrarea în UE ar impulsiona reformele economice, politice și instituționale necesare pentru a se conforma standardelor europene, inclusiv reforma justiției, combaterea corupției și îmbunătățirea guvernării.
 - Republica Moldova ar beneficia de acces la fonduri europene pentru dezvoltare și programe de asistență financiară, care ar sprijini proiecte în domenii precum infrastructura, educația, sănătatea și protecția mediului.
 - Cetățenii moldoveni ar avea posibilitatea de a călători, lucra și studia liber în statele membre UE, deschizând noi oportunități de educație, carieră și dezvoltare personală.
 - Integrarea în UE ar putea contribui la consolidarea stabilității politice și a securității în Republica Moldova, oferind un cadru instituțional și normativ solid.
- Din seria dezavantajelor am sublinia:
- Sectorul agricol și industria moldovenească ar trebui să concureze cu produsele europene, ceea ce ar putea duce la dificultăți de adaptare și pierderi de locuri de muncă în anumite sectoare.
 - Republica Moldova ar putea deveni mai dependentă de economia europeană, ceea ce ar putea crea vulnerabilități în fața schimbărilor economice și a crizelor din UE.
 - Procesul de aliniere la standardele și regulamentele UE ar putea implica costuri semnificative și cerințe administrative pentru Republica Moldova, în special pentru întreprinderi și autorități publice.
 - Integrarea în UE ar implica transferul unor părți din suveranitatea națională către instituțiile europene, ceea ce ar putea fi perceput ca o pierdere de autonomie.
 - Procesul de integrare europeană ar putea intensifica diviziunile politice și sociale în Republica Moldova, între cei care susțin și cei care se opun integrării europene.

În urma cercetării acestui subiect vom concluziona că aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană (UE) constituie un pas important și strategic, care poate aduce atât beneficii semnificative, cât și provocări pentru țară, asigurându-ne un viitor în siguranță, cu pace și dezvoltare economică înfloritoare. Comisia Europeană a recomandat țărilor membre ale Uniunii Europene să inițieze negocierile pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Acest pas este o recunoaștere a efortului instituțiilor statului, care muncesc pentru a transforma țara, precum și al cetățenilor, care aleg pacea, democrația și dezvoltarea.

Uniunea Europeană este atrăgătoare, prin gradul de dezvoltare, nivelul de trai al populației, prin standardele de civilizație atinse și, nu în ultimul rând, prin capacitatea de realizare a drepturilor și libertăților cetățenilor. De asemenea, integrarea europeană oferă o șansă istorică societății moldovenești și, în special, noii ei generații.

Atitudinea cu care a tratat, și tratează în continuare, Uniunea Europeană Republica Moldova își găsește explicația în declanșarea și existența conflictului transnistrean, fragilitatea situației interne, consolidarea insuficientă a suveranității precum și poziția neclară a guvernelor ce au dominat în Republica Moldova în anii de independență. Totuși, la etapa actuală, Uniunea Europeană se vede determinată sub presiunea iminentei sale extinderi spre Est să se angajeze tot mai mult în precizarea viitoarelor raporturi cu potențialii săi vecini, printre care se numără și Moldova. Toate guvernele care au activat în Republica Moldova, inclusiv actualul, au inclus în programele lor de guvernare la capitolul politică externă anumite obiective de cooperare și apropiere europeană. Cu toate că acțiunile guvernanților nu au urmat întotdeauna scopurile trasate, prezența acestora pe lista priorităților făcea bine cel puțin imaginii lor publice.

Atâta timp cât Uniunea Europeană se află într-un proces de redefinire internă și nu s-a pronunțat clar asupra extinderii și frontierelor sale, Republica Moldova mai poate spera la o aderare la acest organism. Deși integrarea impune unele trebuințe economice și politice, pe care doar o economie dezvoltată și o societate democratică veritabilă și le poate asuma, aceasta este în primul rând, efectul unui act de voință și apoi al „dovezilor” economice, politice și spirituale pe care statele candidate le pot aduce pentru a demonstra că s-au încadrat parametrilor ceruți. Comunitatea europeană a arătat în repetate rânduri că tratează Republica Moldova ca pe un stat european. Republica Moldova – Moldova Europeană!

Bibliografie:

1. Acord între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind statutul misiunii de parteneriat a Uniunii Europene în Republica Moldova, din 19 octombrie 2023. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/eu-partnership-mission-in-moldova-eupm-moldova.html?fromSummary=25>
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. [Citat 15.04.2025]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/comertul-international-cu-marfuri-al-republicii-moldova-in-luna-decembrie-2023-s-9539_60951.html
3. Ce este Uniunea Europeană? [Citat 15.04.2025]. Disponibil: https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/ro/WHAT_IS_THE_EUROPEAN_UNION.html
4. Criteriile de aderare (criteriile de la Copenhaga). [Citat 15.04.2025]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>
5. Documente de bază ale Comunității și Uniunii Europene. Editura POLIROM, 1999. 533 p. ISBN 973-683-257-0
6. DRAGOMIR, E., NIȚĂ, D. Tratatul de la Lisabona. București: Editura Nomina Lex, 2009. ISBN: 9786068153025
7. Hotărâre cu privire la aprobarea Concepției reformei militare, nr. 1315 din 26.07.2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 117 art. 975 din 15.08.2002. [Citat 17.04.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=30396&lang=ro
8. Reforma SIS. [Citat 17.04.2025]. Disponibil: <http://old.sis.md/ro/reforma>
9. Rapoartele UE cu privire la progresele Republicii Moldova. [Citat 17.04.2025]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/>

10. Exporturile Republicii Moldova. [Citat 17.04.2025]. Disponibil: https://www.eeas.europa.eu/delegations/moldova/exporturile-republicii-moldova_ro?s=223
11. Reforma Ministerului de Interne: Obiective, activități, rezultate. [Citat 18.04.2025]. Disponibil: http://old.ape.md/public/publications/2072156_md_reforma_mai_vi.pdf
12. ROTARU V. Republica Moldova văzută în perspectiva de aderare la Uniunea Europeană. În: Revista Legea și viața, 2012, nr. 5, pag. 55. ISSN:2587-4365
13. Tratatul de la Lisabona din 13 decembrie 2007, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009. [Citat 18.04.2025]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-lisbon>
14. Tratatul de la Maastricht din 7 februarie 1992, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993. [Citat 18.04.2025]. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty>

CZU 316.614-056.24:304(478)

REALIZAREA PRINCIPIULUI INCLUZIUNII SOCIALE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI PRIN PRISMA POLITICILOR SOCIALE CONTEMPORANE

Maria CRISTIAN, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Ina ODINOKAIA**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article aims to analyze, from a juridical-social perspective, how the principle of social inclusion is reflected and implemented through contemporary social policies in the Republic of Moldova. The study will assess both the existing legal framework and the effectiveness and impact of the policies adopted, focusing on systemic obstacles that impede real and sustainable inclusion of persons with disabilities.*

Keywords: *disabilities, social policies, inclusion, legal framework, obstacles.*

Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități constituie un principiu fundamental în realizarea unei societăți democratice, bazate pe respectarea drepturilor omului și a egalității de șanse. Acest principiu presupune nu doar recunoașterea formală a drepturilor acestor persoane în cadrul legislativ, ci și punerea în aplicare efectivă a acestor drepturi prin politici publice coerente, sustenabile și finanțate adecvat. În acest context, dreptul devine instrumentul prin care se instituie cadrul normativ necesar, iar politicile sociale reprezintă mecanismul practic de realizare a incluziunii.

Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități reprezintă o componentă fundamentală a respectării drepturilor omului și a principiilor statului de drept. În ultimele decenii, cadrul juridic internațional a evoluat semnificativ în direcția recunoașterii și protejării drepturilor persoanelor cu dizabilități, culminând cu adoptarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD). Deși Republica Moldova a ratificat Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a adoptat mai multe acte normative menite să asigure incluziunea socială, implementarea acestor angajamente rămâne deficitară. Politicile sociale actuale, deși bine intenționate, suferă din cauza fragmentării instituționale, a lipsei de resurse financiare, a absenței

unei coordonări intersectoriale eficiente și a unei insuficiente conștientizări la nivelul decidenților politici.

La 1 ianuarie 2024, conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, numărul persoanelor recunoscute cu dizabilități în Republica Moldova a constituit 161,9 mii persoane, inclusiv 11,4 mii copii cu vârsta de 0-17 ani. Fiecare a doua persoană cu dizabilitate s-a încadrat în categoria celor cu dizabilitate accentuată. Majoritatea persoanelor recunoscute cu dizabilități sunt de vârsta 30-45 ani, iar bărbații predomină în rândul persoanelor recunoscute cu dizabilități [1].

Implementarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată de către Parlamentul Republicii Moldova la 9 iulie 2010, urmează să schimbe viziunea populației asupra stării de dizabilitate, să asigure respectarea drepturilor și libertăților persoanelor cu nevoi speciale, să contribuie la prevenirea discriminării acestei categorii de cetățeni. Convenția vine să aducă o noțiune nouă – cea de „persoană cu dizabilități”, – și nu cea de „invalid” sau de „persoană invalidă”. Elementul important în noțiune este acela, că persoanele în cauză întâmpină bariere de incluziune în societate, iar aceste bariere nu sunt întotdeauna generate de către dizabilitate. Convenția schimbă abordarea față de conceptul de persoană din una invalidă în una cu dizabilități, care din start sunt recunoscute, indiferent de gradul de dizabilitate, drept membri deplin ai societății [2].

CRPD impune, prin art. 1, statelor părți să „promoveze, să protejeze și să asigure exercitarea deplină și egală a tuturor drepturilor omului și a libertăților fundamentale de către toate persoanele cu dizabilități” [3].

Convenția este primul document internațional amplu, care stabilește drepturile persoanelor cu dizabilități și obligațiile statelor-părți în promovarea, protejarea și asigurarea drepturilor acestor persoane. În special, documentul respectiv definește dizabilitatea ca fiind o „patologie a societății”, incapabilă să-i cuprindă pe toți și să se adapteze la diferențe individuale, fiind, astfel, reafirmată noua paradigmă a dizabilității, care deja nu mai este bazată pe modelul medical, cum era anterior, ci pe modelul social [4].

Ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către Republica Moldova a marcat schimbări importante în domeniul dizabilității, înregistrându-se mai multe progrese în ceea ce privește incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, cum ar fi: adoptarea Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60/2012; aprobarea setului de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenției, în anul 2016; reglementarea și dezvoltarea diferitor tipuri de servicii sociale pentru persoanele cu dizabilități (Casa comunitară, Locuința protejată, Asistență personală, Echipa mobilă, Respiro, Plasament familial pentru adulți, Asistență telefonică gratuită, Centrul de zi pentru persoane cu dizabilități, etc.), în anii 2010-2019; aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022; reformarea instituției responsabile de determinarea dizabilității și capacității de muncă, începând cu anul 2013; majorarea alocațiilor sociale, valorizate și indexate pensiile de dizabilitate; aprobarea prevederilor pentru subvenționarea angajatorilor care creează sau adaptează locurile de muncă pentru persoanele cu dizabilități și îmbunătățirea accesului la serviciile de ocupare, începând cu anul 2019 etc. [5].

După cum am menționat anterior, în Moldova în 2012 a fost aprobată legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care reglementează drepturile persoanelor cu dizabilități în vederea incluziunii sociale a acestora, garantării posibilității participării lor în toate domeniile vieții fără discriminare, la un nivel identic cu ceilalți membri ai societății, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [6, art. 1].

Legislația privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități se bazează pe Constituția Republicii Moldova și se constituie din legea sus-numită și alte acte legislative și normative cu privire la măsurile de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități [6, art. 6]. Măsurile prevăzute de prezenta lege conduc la realizarea următoarelor obiective: a) prevenirea apariției dizabilității; b) reabilitarea persoanelor cu dizabilități; c) participarea activă a persoanelor cu dizabilități la viața comunității; d) creșterea gradului de ocupare a persoanelor cu dizabilități; e) creșterea calității vieții persoanelor cu dizabilități și a familiilor acestora; f) stimularea participării pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități; g) dezvoltarea serviciilor sociale adecvate nevoilor persoanelor cu dizabilități; h) crearea și asigurarea condițiilor adecvate de educație, instruire și pregătire profesională a persoanelor cu dizabilități; i) evitarea sau eliminarea oricăror forme de discriminare a persoanelor cu dizabilități [6, art. 3].

Problematica incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități este abordată dintr-o perspectivă intersectorială, având în vedere că această categorie de persoane se numără printre cele mai vulnerabile și dezavantajate din societate. Principalele arii de intervenție identificate includ: accesibilitatea mediului fizic și informațional, serviciile de sănătate, asistența socială, educația incluzivă, integrarea pe piața muncii, precum și promovarea participării active și a autonomiei persoanelor cu dizabilități. Documentul de politici propus pentru elaborare are forma unui program național, fundamentat pe prevederile punctului 13.17 din Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 90/2023.

Conform datelor statistice privind forța de muncă în anul 2020, incluse în Anchetă Forței de Muncă, rata de participare la forța de muncă a persoanelor cu dizabilități a constituit 14,0% față de 43,9% la persoanele fără dizabilitate. În aceeași perioadă, rata șomajului la persoanele cu dizabilități a fost de 2,4% față de 3,8% în rândul șomerilor fără dizabilitate. Respectiv, rata de ocupare a persoanelor fără dizabilitate a fost de 42,3%, în rândul persoanelor cu dizabilități aceasta a constituit doar 13,6% [7].

Conform Obiectivului 4 al Programului [8, Anexa 1, pct. 58], este stabilit că sporirea ratei de angajare în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități presupune următoarele acțiuni: 1) asigurarea măsurilor de orientare și formare profesională a persoanelor cu dizabilități în baza necesităților individuale; 2) asigurarea cu servicii de reabilitare profesională a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin crearea centrelor de reabilitare profesională, angajarea specialiștilor și formarea profesională a acestora; 3) stabilirea în legislația cu privire la ocuparea în câmpul muncii a unor măsuri de punere în aplicare a cotei obligatorii la angajarea persoanelor cu dizabilități (5%) prin stimularea angajatorilor care creează, rezervă și adaptează locurile de muncă la necesitățile persoanelor cu dizabilități, inclusiv, după caz, acordarea serviciilor de angajare asistată; 4) organizarea și desfășurarea de evenimente care au drept scop

promovarea ocupării în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, inclusiv a măsurilor de sensibilizare a angajatorilor, a organizațiilor sindicale și patronatelor privind dreptul la muncă a persoanelor cu dizabilități, nediscriminarea la angajare, accesibilitatea și acomodarea rezonabilă a locului de muncă.

Având la bază experiența țărilor din Uniunea Europeană, considerăm că, pe lângă facilitările oferite de autoritățile publice și măsurile de stimulare a incluziunii persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii, este necesar să fie oferite și stimulente de lansare a start-upurilor înființate de aceste persoane. Printre aceste măsuri urmează a fi incluse: 1. Depășirea barierelor ce țin de înțelegerea adecvată a însăși noțiunii de „susținere” a persoanelor cu dizabilități; 2. Sporirea informării despre fezabilitatea antreprenoriatului. O modalitate de a crește a gradul de informare despre antreprenoriat în rândul persoanelor cu dizabilități este promovarea autoangajării în contextul programelor de sprijinire a pieței muncii. Multe programe de pe piața muncii, destinate persoanelor cu dizabilități, se concentrează exclusiv pe ocuparea forței de muncă, adesea în sectorul public, și ignoră sau chiar descurajează autoangajarea; 3. Dezvoltarea abilităților antreprenoriale. Multe persoane cu dizabilități întâmpină dificultăți în accesul la educație și pe piața muncii și, în consecință, mulți dintre ei au puțină experiență de muncă și foarte puțini au experiență antreprenorială; 4. Dezvoltarea tehnologiilor de asistență. Persoanele cu dizabilități au doar jumătate din șansele de a finaliza formarea profesională sau studiile superioare decât persoanele fără dizabilități, una dintre principalele bariere fiind lipsa sau inaccesibilitatea tehnologiilor de asistență – dispozitivelor de reabilitare, adaptare și asistență – care le permit să efectueze anumite activități, sarcini (de exemplu, facilitarea mobilității, permiterea utilizării unor artefacte specifice, cum ar fi mobilierul și tastaturile computerelor, facilitarea comunicațiilor); 5. Asigurarea accesului la un sprijin financiar adecvat. Politicile publice urmează să urmărească și să se asigure că antreprenorii cu dizabilități pot accesa finanțare pentru crearea de afaceri. În plus, factorii de decizie politică ar trebui să se asigure că sunt disponibile fonduri pentru a ajuta persoanele cu dizabilități să dobândească și să învețe să utilizeze echipamente specializate care vor facilita crearea și gestionarea afacerilor [7].

În aspectul repartizării pe tipuri de activități economice, se constată că, în anul 2020, ponderea cea mai mare de persoane cu dizabilități angajate în câmpul muncii revine sectorului agricol (37,0%), urmată de industrie și construcții (14,6%), activitățile de comerț cu ridicata și cu amănuntul, hoteluri și restaurante (13,5%) și activitățile din învățământ (10,7%). Din totalul persoanelor cu dizabilități, ocupate în câmpul muncii, salariații au alcătuit 59,3% comparativ cu 78,5% în cazul persoanelor fără dizabilități. Totodată, persoanele cu dizabilități, ocupate dar non-salariate, s-au regăsit, în principal, în mediul rural (90,4% din total non-salariați). Ponderea lucrătorilor pe cont propriu în agricultură (19,3%) și ponderea lucrătorilor familiari neremunerați (12,4%) a fost mai mare la persoanele cu dizabilități, comparativ cu persoanele fără dizabilități (8,8% și, respectiv, 4,1%) [7].

Pentru îmbunătățirea acestei situații, Uniunea Europeană depune eforturi susținute în vederea luării măsurilor de integrare a acestei categorii de persoane în viața socială și economică, în special, pe piața forței de muncă. Politici orientate activ spre

incluziunea pe piața forței de muncă sunt puse în aplicare în majoritatea țărilor din UE. Spre exemplu, în multe țări a fost introdus sistemul de cote pentru angajarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități. Politica cotelor prevede obligativitatea patronilor cu un anumit număr de angajați să rezerve un anumit număr de locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități. Sistemul de cote este un instrument eficient prin care se încearcă să se echilibreze angajarea în câmpul muncii a unui grup de persoane, care este subreprezentat pe piața muncii. Țări precum Marea Britanie, Danemarca, Olanda, Finlanda, Suedia, Estonia au respins sistemul de cote, însă aceste state impun angajatorilor obligația de a avea o atitudine responsabilă față de recrutarea în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, o atenție deosebită acordându-se reutilării locurilor de muncă [9].

Evaluarea finală a implementării Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități și a Planului de acțiuni pentru anii 2017-2022 (HG nr. 723/2017), desfășurată în anul 2023, a evidențiat o implementare lentă a acțiunilor stabilite în vederea asigurării incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități. Din totalul de 68 de acțiuni planificate a fi realizate în perioada anilor 2017-2022, cea mai mare parte au fost realizate parțial. O serie de factori au determinat situația respectivă, printre care: implicare neuniformă a instituțiilor/autorităților responsabile de implementarea Programului, lipsa unor proceduri clare de colectare și raportare a datelor statistice dezagregate cu privire la persoanele cu dizabilități, slaba implicare a autorităților și finanțarea insuficientă a acțiunilor planificate pentru implementarea Programului reieșind din corelarea deficitară a costurilor anuale planificate cu Cadrul bugetar pe termen mediu determinată de lipsa unui mecanism funcțional de planificare a bugetului pentru implementarea politicilor aprobate, inclusiv de monitorizare a modului de utilizare a resurselor financiare etc. În acest context, au existat dificultăți de stabilire a modului în care Programul a avut impact asupra tuturor categoriilor de persoane cu dizabilități [10].

La capitolul asigurării dreptului la educație de calitate a copiilor și tinerilor cu diferite tipuri de dizabilități în instituțiile de învățământ în condiții de egalitate cu ceilalți, Ministerul Educației și Cercetării aduce la cunoștință că, în anul 2021 a fost elaborat și aprobat Ghidul metodologic privind incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități severe.

Din 1485 de instituții de educație timpurie, pentru 200 au fost construite rampe de acces. În vederea asigurării incluziunii educaționale de calitate în instituțiile de educație timpurie pentru copiii cu cerințe educaționale speciale și dizabilități, au fost dezvoltate servicii de sprijin și angajat personal de suport, astfel, au fost dezvoltate – 98 de Centre de resurse pentru educația incluzivă și angajați: 126 – cadre didactice de sprijin; 172 – logopezi; 20 – psihologi. Astfel a fost creat un mediu prietenos, protectiv, securizat și dezvoltativ pentru acești copii. Totodată, în vederea schimbului de bune practici privind îngrijirea și educația copiilor, a fost organizat și desfășurat un Program de instruire și mentorat al părinților copiilor cu vârsta de la 0 la 7 ani, copii cu CES și dizabilități din raioanele Cantemir, Călărași și Singerei, în vederea consolidării capacității acestora de a le oferi sprijin copiilor în dezvoltarea lor, în funcție de necesitățile specifice ale acestora. În total, au fost organizate câte 4 sesiuni

(online) per raion, cu participarea a circa 500 de părinți/reprezentanți legali ai copiilor cu CES și dizabilități [11].

În cadrul Raportului alternativ prezentat de Oficiul Avocatului Poporului către Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, în baza Convenției privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, pentru a 20-a pre-sesiune a grupului de lucru, desfășurată în perioada 24-28 martie, a fost constatate o multitudine de aspecte. Standardele naționale privind protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități sunt consacrate atât în Constituția Republicii Moldova, cât și într-un cadru legislativ extins, format din numeroase legi și acte normative. Acestea consacră respectarea unei game largi de drepturi fundamentale, conturează și consolidează sistemul de protecție socială, precum și mecanismele de garantare și sprijin pentru persoanele aflate în situații de vulnerabilitate.

Un rol important în sporirea nivelului de respectare și de exercitare a drepturilor omului, precum și minimizarea riscurilor de încălcare ale acestora în Republica Moldova este realizat prin implementarea Programului Național privind asigurarea respectării drepturilor omului (PNADO) pentru anii 2024-2027, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 164/2024. În vederea protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități și asigurării unei incluziuni sociale eficiente, PNADO conține un set de obiective generale și specifice printre care ar fi: Obiectiv general 1. Sistemul de justiție și organele de drept asigură procese echitabile și proceduri efective, cu respectarea drepturilor omului, în special pentru grupurile vulnerabile; Obiectiv specific 2.5. Centrele de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități asigură rezidenților un mediu liber de rele tratamente; Obiectiv specific 3.4. Sistemul de învățământ este incluziv și răspunde diversității tuturor copiilor (indicator: Instituțiile de învățământ accesibile pentru copii cu dizabilități); Obiectiv general 10. Servicii de eliberare a actelor de identitate, capacitatea juridică și protecția vieții private asigurate (indicator: Numărul și ponderea persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale care beneficiază de sprijin în luarea deciziilor); Obiectiv specific 10.2. Serviciul de sprijin pentru persoanele cu dizabilități în procesul de luare a deciziilor creat și pilotat ș.a. Ținem să menționăm că fiecare obiectiv conține măsuri concrete în realizarea acestora precum: activități de instruire a specialiștilor în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități, adaptarea normativelor tehnice de construcție pentru asigurarea accesibilității persoanelor cu dizabilități în diverse instituții publice, accesibilizarea centrelor de plasament temporar și alte măsuri necesare [12].

La data de 23 aprilie 2025, Președintele Parlamentului Republicii Moldova, Igor Grosu, și ministrul Muncii și Protecției Sociale, Alexei Buzu, au oferit detalii despre inițiativa de acordare a suportului financiar pentru familii, în valoare de peste 470 de milioane de lei. Această inițiativă face parte din programul Buget +Plus – cel mai mare pachet financiar alocat vreodată de Guvernul Republicii Moldova de la independență încoace pentru investiții și pentru creșterea economică, estimându-se la circa 8 miliarde lei. Astfel, începând cu data de 2 mai, toate familiile care au copii de până la cinci ani, inclusiv cele din diasporă, vor primi câte 1 500 de lei. La fel, câte 5 000 de lei vor ajunge la familiile care au copii cu dizabilități sau îngrijesc de adulți cu dizabilități severe. Beneficiarii urmează să primească banii prin trei

modalități, adică prin intermediul cardurilor sociale, al cardurilor bancare sau prin intermediul oficiilor poștale. Bugetul +PLUS conține resurse financiare suplimentare pentru investiții, reziliență energetică și creștere economică. Bani sunt oferți de Uniunea Europeană, inclusiv prin pachetul de sprijin financiar din partea UE pentru susținerea Planului de creștere economică pentru Republica Moldova.

Pentru persoanele cu dizabilități sunt prevăzute prestații financiare, precum alocații pentru îngrijire, însoțire și transport. De exemplu, în 2023, cuantumul mediu al alocației sociale de stat pentru persoanele cu dizabilități severe a fost de 1.701,6 lei, iar pentru cei cu dizabilități severe din copilărie – 1.656,6 lei. Pentru transport, persoanele cu dizabilități severe beneficiază de compensații lunare de 160 lei, iar cele cu dizabilități accentuate – de 60 lei. În municipiul Chișinău, aceste sume pot varia, fiind de 80 lei pentru persoanele cu dizabilități accentuate.

Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova (AOPD) a lansat în februarie 2025 proiectul „Parteneriate locale și implicare națională pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități”. Acesta are ca scop evaluarea și monitorizarea politicilor publice, îmbunătățirea cadrului legal și promovarea unor politici publice eficiente pentru incluziunea socială. Proiectul beneficiază de sprijinul Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) și al Guvernului Suediei.

De asemenea, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului în Moldova a organizat sesiuni de instruire pentru instituțiile statului, având ca scop consolidarea capacităților acestora în respectarea și protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Aceste inițiative subliniază angajamentul Republicii Moldova față de principiul „a nu lăsa pe nimeni în urmă”.

Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nu poate fi realizată exclusiv prin reglementări juridice formale, ci necesită un efort coordonat și sustenabil în domeniul politicilor publice, bazat pe o abordare intersectorială și centrată pe drepturile omului. Analiza cadrului legal și a politicilor sociale actuale din Republica Moldova relevă existența unui angajament normativ față de valorile incluziunii, însă aplicarea acestor principii rămâne adesea fragmentară și inefficientă în practică. Factorii principali care limitează implementarea reală a incluziunii sunt: subfinanțarea cronică, lipsa de coordonare între instituțiile implicate, insuficiența mecanismelor de monitorizare și evaluare, dar și atitudinile persistente de excludere socială. De asemenea, participarea persoanelor cu dizabilități în procesele decizionale rămâne redusă, contrar prevederilor internaționale asumate de stat.

Pentru a asigura o incluziune socială autentică, este esențial ca politicile publice să fie însoțite de resurse financiare adecvate, de formare profesională a personalului din domeniile relevante și de implicarea activă a societății civile. Numai printr-un efort comun, coordonat și susținut, principiul incluziunii poate deveni o realitate pentru toți cetățenii, indiferent de dizabilitate. Pentru a consolida aplicarea efectivă a principiului incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova, se impun următoarele măsuri: elaborarea și finanțarea coerentă a politicilor publice; crearea unui mecanism interinstituțional de coordonare și monitorizare; revizuirea și armonizarea cadrului legal; dezvoltarea capacităților instituționale; promovarea participării active a persoanelor cu dizabilități. Prin aplicarea acestor recomandări,

Republica Moldova ar putea face un pas semnificativ spre consolidarea unei societăți incluzive, în care drepturile persoanelor cu dizabilități nu doar că sunt recunoscute, ci și respectate în mod concret, prin acțiuni și politici coerente.

Bibliografie:

1. https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2023 9460_61550.html
2. Bariere de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova: Studiu sociologic / Centrul de Asistență Juridică pentru persoane cu Dizabilități. – Ch.: S. n. 2011 (Tipogr. "Șagius-Grafic" SRL). – 64 p. ISBN 978-9975-4227-0-3
3. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități [online] [citat 22.04.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro
4. https://www.agepi.md/sites/default/files/bopi/Intellectus_3-2018.pdf
5. Raportul doi și trei cu privire la implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Ministerul Muncii și Protecției Sociale ale Republicii Moldova, Chișinău, 2020, p. 52. [online] [citat 22.04.2025] Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-II-si-III-implementare-Conventie-ONU-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati-romc.pdf>
6. Lege Nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dezabilități. Publicat: 27.07.2012 în Monitorul Oficial Nr. 155-159
7. SAGHIN, Lilia. Autoangajarea – o modalitate de incluziune a persoanelor cu dizabilități. In: „*Tradiție și inovare în cercetarea științifică*”, conferință științifică internațională. Vol. 1. – Bălți: [S.n.], 2022, pp. 185-190. ISBN 978-9975-50-297-9 [online] [citat 22.04.2025] Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/5838/6/traditie_2022_vol1.pdf
8. HOTĂRÂREA GUVERNULUI RM nr. 723 din 08-09-2017 cu privire la aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. [citat 22.04.2025] [disponibil] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro
9. PERCINSCHI Natalia, MAIER Lidia. Angajarea în câmpul muncii și implicarea persoanelor cu dizabilități în activitatea antreprenorială: experiența străină. In: *Intellectus 3/2018 Revistă de proprietate intelectuală/magazine of intellectual property*. ISSN 1810-7079 [online] [citat 22.04.2025] Disponibil: https://www.agepi.md/sites/default/files/bopi/Intellectus_3-2018.pdf
10. <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/09/Conceptul-Programului-national-de-incluziune-sociala-a-persoanelor-cu-dizabilitati-2023-2027.pdf>
11. Raport cu privire la realizarea, în anul 2021, a Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. [online] [citat 22.04.2025] Disponibil: <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport-privind-implementarea-in-anul-2021-a-Programului-national-de-incluziune-sociala-a-persoanelor-cu-dizabilitati-c.pdf>
12. Raport alternativ prezentat de Oficiul Avocatului Poporului către Comitetul ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, în baza Convenției privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, pentru a 20-a pre-sesiune a grupului de lucru – PSWG (24-28 martie 2025) [online] [citat 22.04.2025] Disponibil: <https://ombudsman.md/post-document/raport-alternativ-prezentat-de-oficiul-avocatului-poporului-catre->

CZU 343.54

APLICAREA MĂSURILOR CIVILE DE PROTECȚIE ÎN CAZURILE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

Arina SULEAC, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: Dumitru DUMITRAȘCU, dr., lect. univ.

*"Violența în familie nu este doar o problemă privată, ci o încălcare gravă
a drepturilor fundamentale ale omului, care necesită măsuri ferme
și eficiente pentru a proteja victimele și a preveni recidiva."*

Abstract: *Domestic violence is a pervasive problem in all countries of the world, with serious physical, emotional, financial and social consequences for victims, families and societies together. The application of protective measures in cases of domestic violence is a necessary aspect of saving the rights of victims and their safety. The need for an in-depth study of theoretical and practical issues in this area lies in the necessary details of the regulatory framework in the field of applying protective measures in cases of domestic violence.*

Keywords: *protective measures, victim, aggressor, domestic violence, human rights.*

În acest articol am analizat aplicarea măsurilor civile de protecție în cazurile de violență în familie. Această lucrare presupune o abordare teoretică și practică a câtorva probleme legate de aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie. Articolul respectiv are ca obiect cercetarea formelor violenței în familie, a măsurilor de protecție și a mecanismului de aplicare a acestora de către instanțele de judecată în toate situațiile, evidențiind problemele și lacunele legislative existente, formulând propuneri în acest sens.

Actualitatea temei: Violența în familie reprezintă o problemă foarte gravă, cu implicații profunde asupra victimelor, familiilor și comunității noastre. Ea se manifestă sub diferite forme, inclusiv abuz fizic, psihologic, economic sau sexual, și afectează în mod disproporționat femeile și copiii, deși nu este limitată doar la aceste categorii. Impactul asupra victimelor este semnificativ, incluzând traume fizice, tulburări emoționale și psihologice, pierderea încrederii în sine și dificultăți în reintegrarea socială. De asemenea, violența în familie poate crea un mediu toxic pentru copii, afectându-le dezvoltarea emoțională și capacitatea de a forma relații sănătoase. Pentru combaterea acestui fenomen, legislația noastră oferă instrumente precum ordinele de protecție, care interzic agresorului să se apropie de victimă, accesul la adăposturi temporare pentru cei aflați în pericol și asistență juridică pentru victime. De asemenea, este necesară implicarea serviciilor sociale, a organizațiilor non-guvernamentale și a comunităților locale în oferirea unui sprijin multidimensional. Pe lângă măsurile de protecție, un rol foarte important îl joacă prevenirea violenței prin educație civică, promovarea egalității de gen și programe de consiliere pentru agresori. O abordare integrată și

coordonată între instituțiile juridice, sociale și medicale este necesară pentru a răspunde eficient cazurilor de violență domestică și pentru a reduce incidența acestora.

Natura juridică a procedurii de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie: Reieșind din conținutul art. 5 al Legii nr. 45 din 01.03.2007, care reglementează ideile de bază ale prevenirii și combaterii violenței în familie, putem evidenția următoarele reguli cu titlu de principii:

- a) legalitatea;
- b) egalitatea;
- c) confidențialitatea;
- d) accesul la justiție;
- e) protecția și securitatea victimei;
- f) cooperarea autorităților administrației publice cu societatea civilă și cu organizațiile internaționale [1].

În principiu, procedura de aplicare a măsurii de protecție în cazurile de violență în familie reprezintă un mecanism de aplicare a prevederilor Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

Procedura de examinare a cererii de aplicare a măsurii de protecție în cazurile de violență în familie. Procedura de examinare a cauzelor privind aplicarea măsurilor civile în caz de violență în familie. Sunt reglementate prin prevederile CPC și au ca scop principal protejarea victimelor și garantarea accesului la justiție.

Examinarea cauzelor. Examinarea cererilor privind aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie este reglementat în art. 278³ CPC și anume, cererile privind aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie se examinează de instanțele judecătorești conform normelor generale ale legislației procesual civile, cu excepțiile și completările stabilite în CPC și în legislația de prevenire și combatere a violenței în familie. Instanța examinează cererea de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie cu participarea victimei și a persoanelor interesate.

Depunerea cererii. Potrivit art. 278⁴ CPC, Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune de către victimă personal sau prin reprezentant. În caz de imposibilitate a depunerii cererii de către victimă din motive de sănătate, vârstă, din alte motive întemeiate, la solicitarea ei, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție poate fi depusă în interesele victimei de către organul de poliție sau organul de asistență socială. Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție în interesele copilului sau ale persoanei în privința căreia a fost instituită o măsură de ocrotire poate fi depusă de autoritatea tutelară, persoana însărcinată cu ocrotirea persoanei aflate sub ocrotire, de procuror sau de orice altă persoană care justifică un interes privind apărarea și protecția personală sau patrimonială a persoanei aflate sub ocrotire și în lipsa solicitării din partea victimei sau a reprezentantului ei legal [2].

Cuprinsul cererii. După cum indică art. 278⁵ CPC, în cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se indică circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție.

Examinarea cererii. Conform art. 278⁶ examinarea cererii are loc după primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată dispune imediat citarea victimei și a persoanelor interesate, contactează organul de poliție de la locul aflării agresorului și solicită informarea acestuia despre procedura inițiată. Instanța de judecată poate decide citarea pentru audiere în ședință de judecată a presupusului agresor. La examinarea cererii victimei privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea neînfziriată a unui avocat pentru acordarea asistenței juridice calificate garantate de stat victimei.

Emiterea ordonanței de protecție. Luând în considerație reglementările art. 278⁷ Instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, o încheiere prin care admite sau respinge cererea. În cazul admiterii cererii, instanța emite o ordonanță de protecție, prin care aplică agresorului una sau mai multe dintre următoarele măsuri:

- a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună sau de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de administrare și dreptului de dispoziție asupra bunurilor;
- b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei, excluzând orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia;
- c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea;
- d) interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează.

Prelungirea și revocarea ordonanței de protecție. Potrivit art. 278⁸ CPC, Termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanța de judecată la cererea repetată ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie în primul termen de aplicare a măsurilor de protecție sau ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție ori dacă, la expirarea termenului de aplicare a măsurilor de protecție, asupra victimei se menține pericolul de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale din partea agresorului.

Contestarea încheierii privind admiterea sau respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție. Luând în considerație reglementările art.278⁹ CPC, încheierea privind admiterea sau respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție poate fi atacată cu recurs. Contestarea încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea măsurilor aplicate.

Conform art. 7 alin. (1) din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007 [3], autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie sunt:

- a) organele centrale de specialitate ale statului (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției);
- b) autoritățile de specialitate ale administrației publice locale de nivelul al doilea și structurile desconcentrate;

- secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei;
 - direcțiile generale de învățământ, tineret și sport;
 - organele ocrotirii sănătății;
 - subdiviziunile teritoriale ale poliției;
- c) administrația publică locală de nivelul întâi;
- d) centrele/serviciile de asistență și protecție a victimelor violenței în familie și a copiilor lor și centrele/serviciile de asistență și consiliere pentru agresorii familiali;
- e) alte organizații cu activități specializate în domeniu. [Pct. 2 modificat prin Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 6 din 26.02.2018]

Reieșind din art. 12 al Legii nr. 45 din 01.03.2007, persoanele care pot depune cerere despre comiterea actelor de violență în familie sunt:

- a) victima;
- b) în situații de criză, membrii de familie;
- c) persoanele cu funcție de răspundere și profesioniștii care vin în contact cu familia;
- d) autoritatea tutelară;
- e) alte persoane care dețin informații despre pericolul iminent de săvârșire a unor acte de violență sau despre săvârșirea lor.

CPC completează prevederile enunțate, reglementând cazurile în care anumite categorii de persoane sunt în drept să depună cerere de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie:

1. victima violenței în familie sau reprezentantul ei legal;
2. în cazul minorului – organul de tutelă și curatelă;
3. în caz de imposibilitate de depunere a cererii de către victimă – procurorul, organul de asistență socială sau de poliție, la solicitarea victimei. În acest sens, este cazul ca procurorul sau organul de poliție să motiveze imposibilitatea depunerii cererii de către victimă. Spre exemplu: a fost bătută tare, este bolnavă, este într-o stare psihică deplorabilă etc.

Legea nr. 45 din 01.03.2007 prevede un cerc mai larg de persoane (membrii de familie; persoanele cu funcție de răspundere și profesioniștii care vin în contact cu familia; alte persoane care dețin informații despre pericolul iminent de săvârșire a unor acte de violență sau despre săvârșirea lor) în drept să depună cererea de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie.

Statistica de infracțiune. Prin urmare, statistica privind infracțiunea de violență în familie, este una destul de defavorabilă în ultimii ani. În prima jumătate a anului 2024, în Republica Moldova au fost înregistrate 7559 de cazuri legate de violență în familie, o ușoară scădere față de aceeași perioadă din 2023. Din acestea, 779 cazuri au fost autosesizări ale poliției. De asemenea, au fost raportate 22 de decese cauzate de violența domestică, o creștere față de anul precedent. Statisticile arată că majoritatea victimelor sunt femei, iar peste 70% dintre acestea au suferit cel puțin o formă de violență. În plus, au fost documentate 2190 de contravenții legate de comportamentul agresiv în familie în primele șase luni ale anului [4].

În urma analizei statisticilor privind violența în familie, rezultă că acest fenomen rămâne o problemă socială deosebit de gravă, cu impact profund asupra victime-

lor, în special femei și copii. Deși există progrese în identificarea și raportarea cazurilor, numărul ridicat de incidente indică necesitatea unei intensificări a eforturilor preventive și a măsurilor de protecție. Datele demonstrează importanța unei reacții rapide și coordonate între autoritățile judiciare, poliție și serviciile sociale, precum și necesitatea unor campanii mai eficiente de conștientizare publică. Implicarea activă a comunității și accesul la resurse specializate, cum ar fi adăposturi și consiliere psihologică, sunt esențiale pentru sprijinirea victimelor și reducerea incidenței acestui fenomen.

Este important ca autoritățile să investigheze în profunzime aceste cazuri și să aplice pedepsele corespunzătoare, pentru a garanta dreptatea și pentru a preveni repetarea acestor fapte. Printr-o investigare detaliată, autoritățile pot identifica cauzele și circumstanțele fiecărui caz, ceea ce facilitează aplicarea unor măsuri personalizate și eficiente. De asemenea, pedepsirea corectă a agresorilor reprezintă un mesaj clar că violența domestică nu va fi tolerată, contribuind, astfel, la descurajarea altor posibili agresori.

Concluzie:

În rezultatul analizei efectuate, pot menționa cu certitudine că aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie reprezintă un instrument indispensabil pentru protejarea integrității și demnității victimelor. Prin intermediul acestor măsuri, sunt asigurate nu doar siguranța imediată a celor afectați, ci și prevenirea escaladării conflictelor și recidivei. Rezultatele analizei confirmă necesitatea unei colaborări eficiente între instanțele de judecată, autoritățile publice, serviciile sociale și alte organizații implicate pentru a garanta un răspuns prompt și eficient. Este important ca autoritățile să investigheze în profunzime aceste cazuri, să aplice pedepse corespunzătoare și să ofere sprijin victimelor pentru a depăși traumele și consecințele psihologice. Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie, necesită o abordare integrată și colaborativă, care să includă educație, consiliere psihologică, intervenție promptă a autorităților și sensibilizare în rândul populației. Este necesar ca societatea să conștientizeze gravitatea acestor fapte și să acționeze pentru protejarea drepturilor și siguranței indivizilor vulnerabili.

În concluzie, măsurile de combatere a violenței în familie, reprezintă un instrument necesar pentru protejarea victimelor și restabilirea unui echilibru social. Astfel, măsurile procesuale civile trebuie să fie nu doar reactive, ci și preventive, punând accent pe educație, consiliere și responsabilizarea agresorilor, în vederea reducerii fenomenului de violență în familie.

Bibliografie:

1. Alexandru COJUHARI, Elena BELEI, DREPT PROCESUAL CIVIL PARTEA SPECIALĂ Chișinău, 2016. p. 200 [online] [citată 16.03.2025]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/manual-dpcps-ed2_compress.pdf
2. CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ AL REPUBLICII MOLDOVA. [online] [citată 16.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=146156&lang=ro#
3. LEGE Nr. 45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [online] [citată 16.03.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110200&lang=ro

4. Statistica privind infracțiunea de determinare violență în familie. [online] [citat 16.03.2025]. Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/date_statistice_violenta_in_familie_sem.i_2024.pdf

CZU 347.73

ОБЪЕКТИВНОЕ РАССМОТРЕНИЯ ВОПРОСА ОТНОСИТЕЛЬНО ХАРАКТЕРА И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО ПРАВА

Константин ПРИСЯЖНЫЙ, студент, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Наталья ЖАНУ**, ассист. унив.

Abstract: *In this study, the issue of the nature and trends of the development of banking law is considered, which, in its essence, has a centuries – old history and a rather dynamic level of development. Thus, the development of banking law is interconnected with the level of the legislative framework, which shapes banking law. This article discusses problematic aspects as well as potential solutions. At the same time, the relevant issue of financial decentralization is raised, which requires urgent legislative intervention.*

Keywords: *bank, decentralized finance (defi), information technologies, evolutionary trends, token, banking system, bureaucratization, internet banking, client, cyber attacks, interoperability.*

В сегодняшних реалиях наблюдаются тенденции колоссального развития банковского права, предпосылкой которого, по сути своей, является динамичное развитие законодательной базы, которая, в свою очередь, должна отвечать современным вызовам и провокациям.

Таким образом, ключевыми тенденциями, обуславливающие необходимость эволюции банковского права, выступают: повышенный уровень бюрократизации; интенсивное развитие информационных технологий; появление децентрализованных систем осуществления финансовых операций.

Для начала стоит отметить, что в нынешнее время понятие *банк* характеризуется как финансово-кредитная организация или же финансовый посредник, который, в свою очередь, наделён определенными полномочиями и компетенциями в сфере обеспечения финансовых услуг. Традиционно под банком понимается некоторого рода денежное хранилище. В таком случае банк выступает как один из значимых компонентов товарно-денежных отношений, которые проистекают в пределах конкретного государства, региона или мира.

В плане происхождения слово банк восходит к латинскому «banco», что подразумевало скамьи или своего рода столы, которые использовались для раскладки монет менялами. В древней Греции такие люди именовались «трапезиты», в древнем Риме «менсарии», а на Руси «столешники» [1, стр. 1-2].

В законе о деятельности банков в статье 3 настоящего закона находим следующее определение понятия банк, а именно: «*юридическое лицо, деятельность которого состоит в привлечении депозитов или других возвратных фондов от населения и в выдаче кредитов за свой счет*» [8].

Определение, данное национальным законодательством Республики Молдова (далее РМ), не совсем в полной мере отображает сущность функционирования банка, а также спектр компетенций и полномочий банковский учреждений, поэтому предлагается внести некоторые корректировки в ранее указанное определение, а именно: *«Банк – это юридическое лицо, которое осуществляет деятельность по привлечению денежных средств от клиентов (физических и/или юридических лиц) путём предоставления депозитных предложений, предложений кредитных и инвестиционных инструментов, а равно предоставление широкого спектра финансовых услуг, таких, как: обмен валют, расчётно-кассовые операции, выпуск и оборот платёжных банковских средств, а также управление активами и пассивами лиц».*

В данном контексте представляется возможным рассмотреть такую тенденцию эволюции банковского права, как *повышение уровня бюрократизации*. На первоначальных этапах зарождения понятия «банк» и складывающихся в данной области отношений, отсутствовало какое-либо документирование или процедуры обращения финансовых средств. Другими словами, люди не подвергались бремени современного понятия «банковская система» в процессе получения денежных средств они пользовались операциями обмена этих средств, депозитных вкладов или долговых (кредитных) отношений. В таком случае не было необходимости проводить обширные проверки личности лица, его платёжеспособности, требовать присутствия доверенного или гарантированного лица. Простым способом лицо могло осуществить обмен денежных средств, получить в долг необходимую сумму, поставить денежные средства на депозит.

Необходимо отметить, что в процессе развития понятия «банк» появлялась своего рода документация, например, «долговые книжки» или «таблички». Некоторые историки утверждают, что в это древнее время Китай использовал «чековое обращения», которое регулировалось некоторыми нормами, установленные власть-имеющими [1, стр. 2-4]

В настоящее время банковские системы обладают одной из самых глубоких и объёмных бюрократических процедур, которая включает колоссальные алгоритмы, проверки, регистрации, транзакции, масштабные размеры документации, конфиденциальность. В сегодняшних реалиях необходимо проходить сложный путь идентификации, чтобы человек мог осуществлять простые финансовые операции, включая процедуру обмена валюты.

Таким образом фундаментальное банковское право вынуждено на динамичном уровне регулировать возникающие правоотношения, которые, по своей сути, осложнены экономическим аспектом. В таком случае происходит в некоторой степени синтез юридической и экономической науки, которые в результате формируют устойчивую систему взаимоотношений, а также обладают рычагами воздействия и регулирования складывающихся экономических правоотношений.

Одновременно с этим данная тенденция имеет как преимущества, так и недостатки. ***К преимуществам банковской системы можно отнести:***

- во-первых, организацию как внутренней, так и внешней безопасности каждого банковского учреждения в индивидуальном порядке. Под внутренней системой безопасности понимается некая совокупность мер, механизмов и/или технологий, которые, в свою очередь, направлены на защиту банков от различных рисков, угроз и преступных деяний. Внешняя безопасность близка по значению ко внутренней, но её основной акцент заключается в организации защиты от внешних атак банка, то есть взаимодействие банка с внешним миром, включая партнёров, государственных и финансовых органов [2, стр. 1-3].

Другими словами, бюрократизация позволяет обеспечить так называемые «слои» защиты банка в лице его учреждений, от рисков и угроз, которые могут возникнуть в будущем. Так, например, банк может установить многофакторную идентификацию личности лица для того, чтобы последнее могло осуществлять определенные виды финансовых операций. Другим примером служит ситуация, когда банковское учреждение создаёт систему, которая образует некий механизм «застрахованности» банка, чтобы в случае, когда наступают зоны риска, учреждение имело «подушки безопасности» своих активов. Равным образом это предотвращает возможность «злоумышленников» похищать персональные данные, а также обналичивать незаконным образом чужие денежные средства, что актуально, так как в 2017 году был атакован банк Тайваня, откуда было украдено шестьдесят миллионов долларов.

- Во-вторых, организация такой упорядоченной системы позволяет создать некоторого рода отношения подотчётности банков по отношению к государству. Таким образом, государство имеет контроль внутри своих пределов, который регулируется нормами действующего законодательства, тем самым предотвращая «мнимые» деяния банковских учреждений. Также затрагивается вопрос относительно предупреждения «отмывания денег» через банковские учреждения, которое является достаточно актуальным на территории РМ. В связи с этим в законе о предупреждении и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма, в статье 3 закона выявляется такое понятие, как «фиктивный банк», а также «анонимный счёт» и «счёт на фиктивное имя» [3]. Поэтому подотчётность не гарантирует абсолютную прозрачность банковского учреждения, но определённым образом создаёт основание для её наличия и создания прозрачности в такого рода экономических правоотношениях.

Недостатки высокого уровня бюрократизации всех процессов – это обременение обычного пользователя финансовых услуг в доступе. Иными словами, лицо, которое не обладает должными знаниями всех процессов, нуждается в получении квалифицированной помощи, что, в свою очередь, является сдерживающим фактором для лица, желающего начать «взаимодействовать с банком». С другой стороны, лицо, которое в минимальной форме хочет обладать прозрачностью своих финансовых операций, перед государством откажется от использования банковской системы как некоего «посредника», и может пользоваться услугами иностранных банковских организаций, которая предусматривают доступ лиц, не обладающих гражданством страны, где расположен банк. Ярким примером могут служить, банковские учреждения на территории

Швейцарии, основанные на принципе практически абсолютной «банковской тайны и конфиденциальности».

Следующей тенденцией эволюции банковского права выступает **интенсивное развитие информационных технологий**. Роль информационных технологий невозможно оценить, поскольку в короткие сроки произошли огромные изменения в средствах и способах предоставления банковских услуг лицам. В свою очередь, это характеризуется созданием «интернет-бэнкинга», мобильных банковских приложений, наличием банковских карточек с «бесконтактной технологией оплаты», техническая поддержка онлайн, цифровые кошельки, «биометрическая аутентификация», «цифровые валюты и блокчейн».

Опираясь на исследование Барьяктаровича Ракочевч и других, было выявлено, что сама процедура диджитализации и стимулирование клиентов использовать технологии в повседневной жизни приводит к следующим преимуществам: экономия времени, независимости от местонахождения клиента, удобству использования мобильного приложения и «интернет-бэнкинга», а также уменьшению денежных растрат. В общем и целом, исследование приводит к положительной реакции большинства клиентов банковского учреждения [4].

С другой стороны, Араеш М.Б. и другие провели исследование относительно преимуществ информационных технологий для непосредственно самих банковских учреждений. Они разработали платформу, которая состоит из шести компонентов: экономическое управление банковскими процессами, управление клиентским опытом, разработка инфраструктуры и механизма реализации инновационной банковской деятельности, цифровое стратегическое управление клиентами, а также содействие достижению структурной производительности и цифрового управления. Данные авторы пришли к выводам, что это благоприятствует развитию банковского учреждения, включая также аспект увеличения капиталоемкости банковского сектора, а равно усиления уровня конкуренции между банковскими системами и учреждениями [5].

Базируясь на вышеуказанных факторах и исследованиях, можем отметить, что внедрение информационных технологий в банковскую систему, является необходимой мерой, которая благоприятно сказывается на развитии банковских учреждений, а также внешней оценке клиентов данного учреждения. Удобство весомый фактор, которым будет руководствоваться каждый пользователь банковских услуг, особенно если учитывать степень разработанности мобильного банковского приложения и «интернет-бэнкинга».

Стоит выделить преимущества и недостатки внедрения информационных технологий в банковское право в целом. **Что касается преимуществ, то можно выделить:**

- в первую очередь, это удобно и экономит время клиента в процессе осуществления финансовых операций. Например, осуществление перевода денежных средств между детьми и родителями, родителю нет необходимости, как это было ранее, идти в банковское учреждение, стоит лишь осуществить несколько операций в мобильном приложении и нужная денежная сумма оказывается на счету ребёнка. Одновременно с этим, на сегодняшний день

большинство услуг могут быть осуществлены дистанционно. К данной категории можно отнести: коммунальные услуги, оплату штрафов, оплату государственных налогов (пошлины, сборы), оплата онлайн-заказов и другие.

- Во вторую очередь, застрахованность для банка и лица, которая выражается в наличие чеков, счетов на оплату, персональной информации о финансовых операциях. Так, например, лицо может ошибочно отправить денежные средства не на тот счёт, наличие указанных данных позволяет в скорейшие сроки и с минимальными затратами вернуть денежные средства. С другой стороны, выступает банк, который может защитить себя в процессе, когда клиент ведёт мнимые финансовые операции или его действия кажутся преступными. Например, лицо утверждает, что с его счёта была украдена определённая денежная сумма, в таком случае уполномоченные лица вычисляют счет клиента и с легкостью могут определить, действительна ли представленная информация или нет.

К недостаткам динамичного имплементирования информационных технологий можно отнести:

1) большие финансовые затраты для создания банковской платформы, а равно поддержание таковой путём обеспечения её круглосуточной деятельности и создание уровней безопасности, которые будут отражать кибер-атаки злоумышленников. Поэтому в общем и целом, организация функционирования всей базы данных банка, а также процесс интероперабельности между разными банками и государственными системами.

2) что наличие онлайн платформы базы данных создаёт некоторого рода брешь, которая даёт возможность «хакерам»-злоумышленникам осуществлять кибер-атаки как на ценную информацию в ведении банка, так и представляет опасность для денежных средств банковского учреждения в целом. В любом случае, насколько бы ни была совершенна кибер-защита, рано или поздно произойдёт утечка, которая может привести к негативным последствиям.

3) отсутствие нормативной базы, которая в полной мере смогла бы регулировать информационную сферу технологий в области её применения банковскими учреждениями. Молдавское законодательство нуждается в колоссальном дополнении и модернизации этой сферы, поскольку сами технологии непосредственно уже функционируют, а нормативная база отстаёт, что, в свою очередь, негативным образом складываются на регулирование возникающих правоотношений.

В конечном итоге, внедрение информационных технологий является благоприятной тенденцией развития банковского права как существенной отрасли права. Оно положительным образом оказывает влияние как на финансовые процессы внутри государства, так и на мировом уровне в процессе взаимодействия между странами и/или регионами. Стоит отметить, что банк является не только стороной, предоставляющей возможность использования банковских информационных технологий, но непосредственно и пользователем данных технологий [6, стр. 670-671]. Например, в процессе осуществления оценки платежеспособности и кредитоспособности лица, чтобы банки эффективно дирижировали собственными финансовыми средствами.

Последней тенденцией развития банковского права выступает **децентрализованные системы осуществления финансовых операций**. Децентрализованная система осуществления финансовых операций (DeFi) - аббревиатура английского «Decentralized Finance». Касательно вопроса определения данного понятия, не существует конкретного определения, поскольку это явление современного мира. Однако, в работе «DeFi Beyond the Hype. The Emerging World of Decentralized Finance» [7, стр. 2-3], дается следующее определение ранее указанному понятию: *«развивающаяся область на стыке блокчейна, цифровых активов и финансовых сервисов, которые, используя протоколы блокчейна, устраняют финансовых посредников с помощью специальных финансовых сервисов (децентрализованных приложений), которые используются без единого централизованного механизма»* [7, стр. 3].

Ученые Вартонского университета выделяют шесть основных перечней категорий сервисов децентрализованных финансов: [7, стр. 2-3]

- стейблкоины;
- криптобиржи;
- кредитование в криптовалюте;
- деривативы в криптовалюте;
- страхование в криптовалюте;
- управление активами;
- вспомогательные сервисы, такие как криптокошельки [7, стр. 3].

Возникает вполне логичный вопрос относительно того, какое преимущество у децентрализованных финансов, а также насколько это актуально в сегодняшних реалиях. Для начала требуется указать, что сама система таковых финансов основана на блокчейне и смартконтрактах, которые, в свою очередь, являются общедоступными. Блокчейн – это технология распределенного реестра, представляющая собой цепочку блоков, каждый из которых содержит информацию о транзакциях. Все эти блоки связаны друг с другом с помощью криптографических методов, что обеспечивает безопасность, прозрачность и неизменность данных. Смарт-контракт – это программируемый контракт, который автоматически исполняется при выполнении заранее заданных условий без необходимости в участии посредников.

Основополагающая идея заключается в том, что таковая система финансов не подотчетна государственным органам. То есть государство не может контролировать данную область оборота финансов независимо от местонахождения лица, которое осуществляет свою деятельность в данной сфере.

Ссылаясь на статистику с портала «DeFi Pulse», стоимость цифровых активов, которые находятся в обороте, на 2019 составляла один миллиард долларов США, к концу 2020 года составляла 15 миллиардов долларов, а к 2021 году целых восемьдесят миллиардов долларов [7, стр. 2-4]. Это колоссальные цифры, которые явным образом отображают динамичное развитие такого явления, как «децентрализованные финансы». Население мира куда охотнее желает независимо от государства осуществлять те или иные обороты своих денежных средств, поскольку можно осмелиться выдвинуть гипотезу относительно противление абсолютной прозрачности перед государственными органами.

В свете данных факторов стоит внести ясность: наличие децентрализованной системы оборота финансов негативным образом влияет на эффективность работы банков, а также в принципе ставит под «удар» благоприятное развитие таковых. Именно по этой причине данного рода тенденция влияет на эволюцию банковского права, а если быть конкретнее, то такое динамичное изменение в мире стимулирует банковское право развиваться в ускоренном порядке, чтобы отвечать возникающим провокациям и угрозам.

Будет разумным рассмотреть преимущества и недостатки децентрализованных финансов, в свете уже существующей мировой практики. Касательно вопроса перспектив, стоит отметить, что в настоящее время наблюдается процесс токенизации, которая подразумевает процесс, когда реальные активы, финансовые активы, художественные произведения, сырье конвертируют (превращают) в токены, тем самым повышается ликвидность данных активов и открывается доступ к ним для более широкого круга лиц. Так, например, художественная картина. Превращая её в токен, мы создаём её цифровую версию, тем самым, если лицо не может себе позволить купить данную картину целиком, он обладает возможностью покупки лишь её части, и так практически с любым активом.

Таким образом лицо и/или группа лиц, дистанционно могут приобрести/продавать тот или иной токен с целью получения реального дохода, которое впоследствии может быть конвертировано в реальную валюту, например, доллар США или евро. Это огромное преимущество для каждого лица, которое в какой-то мере обладает экономическими навыками, чтобы заработать законные денежные средства. В таком случае, если банковские учреждения смогут взять под контроль поток данных финансов путём обеспечения возможности их обналачивания, перевода, а также поощрения оборота криптовалюты, это благоприятно повлияет на развитие такого учреждения, а также увеличение капиталоемкости последнего.

Следующий аспект, это недостатки, которые могут возникать в процессе осуществления некоторых процедур в сфере децентрализованных финансов. Для начала необходимо обратить внимание на то, что децентрализованные финансы лишают банков возможности функционировать, поскольку изымают роль банка как «посредника», поскольку в нём нет никакой необходимости. А также децентрализованные финансы служат проводником оборота незаконных денежных средств, которые были получены путём продажи наркотических веществ, нелегального оборота оружия и торговлей людьми, что, по сути своей, представляет негативный фактор для населения (мировом смысле) и нуждается в организации контроля и регулирования с целью противостояния последнему.

В то же самое время на национальном уровне отсутствует какое-либо конкретное нормативное регулирование децентрализованных финансов, что приводит к спаду эффективности банков в этой сфере, поскольку определённое количество финансов проистекает независимо от них, а это уменьшает капиталоемкость самого банка. Необходимо предусмотреть нормативные правовые акты, которые в полной мере будут регулировать данные виды финансов. Так,

например, национальное законодательство позволит банкам в законном порядке вводить в оборот цифровую валюту, что позволит использовать банковские учреждения, как посредника, в связи с этим непосредственно банк получает свою выгоду, и лицо, которое участвует в обороте, не должно искать другие пути обналичивания токенов.

Отсутствие правового регулирования и контроля приводит к полной свободе отношений, которые складываются в обращении децентрализованных финансов, но одновременно с этим отсутствуют рычаги защиты прав продавца и покупателя. Иными словами, лицо не застраховано от обмана со стороны злоумышленников, поэтому в масштабной паутине, цифрового мира почти нереально вернуть денежные средства, потерянные обманным путём.

Закключение. Нельзя не отметить тот факт, что банковское право – это объёмная отрасль права, которая не может быть рассмотрена в однозначном порядке. Эволюция банковского права – это богатая история, которая демонстрирует, как данная отрасль права, исходя из внешних и внутренних факторов, подвергалась развитию и модернизации для того, чтобы отвечать современным угрозам и провокациям.

Ссылаясь на приведённые данные национального законодательства Республики Молдова, делаем вывод, что государство нуждается в колоссальных изменениях, относительно сферы регулирования банковского права, особенно в вопросе отношений с децентрализованными финансами, которые есть на территории государства. Другими словами, если не гармонизировать законодательную базу, это рано или поздно приведёт к образованию широких брешей в регулировании возникающих правоотношений, что негативным образом повлияет на развитие государства в целом.

Динамичный характер развития требует постоянного внимания со стороны банков как финансовых учреждений, как «посредников», выступающих в достаточно комплексных экономических правоотношениях.

Таким образом, главный вывод состоит в том, что банковское право – это в первую очередь право, а значит, оно нуждается в фундаментальном основании, в действующем, гармонизированном и актуальном законодательстве, которое в полной мере будет отражать и покрывать возникающие потребности, угрозы или же провокации в сфере финансовой деятельности банков.

Республики Молдова необходимо оставить консервативный образ мышления и перенять финансовую практику развитых государств, которые уже достаточно время динамичным образом участвуют в развитии банковского права, путём модернизации законодательства исходя из действующих реалий, а не придерживаться устаревших правил.

И как верно заметила Екатерина II: «Издавая закон, ставь себя на место того, кто должен ему подчиняться».

Библиография:

1. ДОЛГИХ, Н.В., *История возникновения банковского права как кредитно-банковской системы (с античности и до конца XVIII века)*. [On-line]: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-vozniknoveniya-bankovskogo-prava-kak->

- creditno-bankovskoy-sistemy-s-antichnosti-i-do-kontsa-xviii-veka (дата обращения 12.02.2025)
2. СЕВОСТЬЯНОВА, А.А. *Основные понятия безопасности банковской системы*. [On-line]: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-ponyatiya-bezopasnosti-bankovskoy-sistemy> (дата обращения 12.02.2025)
 3. Закон о предупреждении и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма № 308 от 22-12-2017. В: Monitorul Oficial № 58-66 статья № 133 от 23.02.2018.
 4. BARJAKTAROVIC, Rakočević S., MILOŠEVIĆ, S., RAKIĆ, N. *Digital Banking Services from Customer Perspective* // *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2023. № 562. p. 210–227. DOI: 10.1007/978–3–031–18645–5_13
 5. ARAYESH, M.B., REZAEIRAD, M., AIDI, M., LAMUKI, T.G. *Modeling the platform-based banking in commercial banks of Iran* // *Journal of Banking Regulation*. – 2022. – № 23(4). – p. 351–367. – doi: 10.1057/s41261–021–00169-x
 6. ЗЕЛЕНЕВА, Е.С. *Развитие банковской системы под влиянием финансовых технологий* // *Креативная экономика*. – 2023. – Том 17. - № 2. – С. 661-676. doi: 10.18334/ce.17.2.117074.
 7. АЛЕШИНА, А. В., БУЛГАКОВ, А.Л. *Децентрализованные финансы (DeFi): риски, перспективы и регулирование*. 2022. [On-line]: <https://cyberleninka.ru/article/n/detsentralizovannyye-finansy-defi-riski-perspektivy-i-regulirovanie> (дата обращения 12.02.2025)
 8. Закон о Деятельности Банков № 202 от 06-10-2017. В: Monitorul Oficial № 434-439 статья № 727 от 15.12.2017.

CZU 336.71(478)

ПРЕКРАЩЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Татьяна ШАБАНОВ, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Наталья ЖАНУ**, ассист. унив.

Abstract: *The article analyses the legislation concerning the activity of commercial banks, as well as their termination. The article analyses the notion of 'bank', examines what responsibilities a banking institution has, analyses the ways of liquidation of commercial banks, the procedure and their peculiarities. The article analyses the role and specificity of the National Bank of Moldova.*

Keywords: *commercial bank, liquidation, law, licence, banking, insolvency, liquidator.*

Обсуждение деятельности коммерческих банков в Республике Молдова является актуальной темой в связи с постоянными изменениями в экономической и финансовой системе страны и различными экономическими кризисами, банковскими коллапсами и финансовой нестабильностью. Коммерческие банки – это особая категория предприятий, известных как финансовые посредники. Коммерческие банки привлекают капитал и сбережения, а также другие

средства, которые высвобождаются в процессе хозяйственной деятельности, предоставляют денежные средства во временное пользование другим экономическим агентам, которые нуждаются в дополнительном капитале [2, стр. 131-135]. Прекращение деятельности банков не только затрагивает финансовый сектор, но и оказывает негативное влияние на нестабильность финансовой системы и на жизнь граждан. Закрытие коммерческих банков может спровоцировать финансовые потрясения в экономике страны. В частности, ликвидация значимых финансовых учреждений может привести к снижению доверия со стороны граждан, а также бизнеса к банковской системе. Это, в свою очередь, может повлиять на объемы сбережений, кредитования и инвестиций.

Коммерческие банки в настоящее время заняли свою нишу в экономике, поэтому они играют огромную роль в экономике каждой страны, а именно: способствуют проведению коммерческих операций внутри страны и за её пределами, обеспечивают платежи, обмен валюты [1, стр. 220]. А утрата доверия банковской системы может, наоборот, снизить приток как внутренних, так и внешних инвестиций в страну и вызвать ослабление доверия к национальной валюте. Поэтому необходимо постоянное совершенствование, внесение изменений в законодательство Республики Молдова, регулирующее банковскую деятельность, с целью усиления контроля. Такие законы, как Закон о ликвидации банков № 550/1995, Закон о деятельности банков № 202/2017 и Закон о Национальном банке Молдовы № 548/1995 создают правовую основу для развития деятельности коммерческих банков. Эффективность этого регулирования играет решающую роль в минимизации рисков, связанных с банкротством, а также в защите прав вкладчиков.

Закон о ликвидации банков № 550/1995 и Закон о Национальном банке Молдовы № 548/1995 касательно понятия “банк” ссылаются на Закон о деятельности банков № 202/2017, который содержит следующее: “*банк – юридическое лицо, деятельность которого состоит в привлечении депозитов или других возвратных фондов от населения и в выдаче кредитов за свой счет*”. Т.е законодательно установлено четкое определение данного понятия и соответственно нет различных интерпретаций и споров относительно толкования понятия “банк”.

В соответствии с ч. 1 ст.14 Закона о деятельности банков № 202/2017, банки в пределах выданной лицензии могут осуществлять следующие виды деятельности:

- привлечение депозитов и других возвратных фондов;
- выдачу кредитов, среди которых: потребительские кредиты, кредитные договоры, связанные с недвижимым имуществом, факторинг (с правом обжалования или без), финансирование коммерческих сделок (в том числе фиксированные суммы);
- финансовый лизинг;
- выпуск гарантий и принятие обязательств;
- участие в эмиссии ценных бумаг и других финансовых инструментов и предоставление услуг, связанных с данной эмиссией;
- управление портфелями и консультации в связи с ними;

- хранение и управление финансовыми инструментами;
- информационные услуги по кредитам;
- услуги по хранению в банковских ячейках;
- выпуск электронных денег в соответствии с Законом о платежных услугах и электронных деньгах № 114/2012;

И соответственно деятельность, которая, согласно специальным законам, требует лицензирования, разрешения, утверждения или специального уведомления, может быть осуществлена банком только после получения соответствующих документов. В случае, если определенный вид деятельности регулируется специальными законами, при совершении данной деятельности банки должны соблюдать соответствующие требования этих законов [5, ч. 4 ст. 14].

Важно отметить, что каждый банк должен располагать тщательно продуманной основой управления деятельностью, которая содержит четкую организационную структуру с хорошо определенными, прозрачными и последовательными направлениями ответственности, эффективными процессами идентификации, управления, мониторинга и отчетности рисков, которым подвержен или может быть подвержен банк (симуляции кризисных ситуаций), процессами оценки достаточности капитала в отношении рисков, процессами оценки достаточности ликвидности, надлежащими механизмами внутреннего контроля, включая строгие административные и бухгалтерские процедуры, соответствующими гендерно-нейтральными политиками и практиками оплаты труда, продвигающими разумное и эффективное управление рисками, что предусматривает ст. 38 Закона о деятельности банков № 202/2017.

Банковские учреждения несут ряд функций, которые регулируют требования и направлены на обеспечение стабильности финансовой системы, защиту интересов клиентов и вкладчиков, а также соблюдение норм финансового регулирования.

Таким образом, на основе законодательства РМ, в основные обязанности банков входит: предоставление услуги по приему депозитов, предоставлению кредитов, с учетом расчетных операций и другими банковскими операциями в соответствии с законодательством; банк должен располагать внутренними политиками и процедурами в области предупреждения и борьбы с отмыванием денег и финансированием терроризма и должен применять соответствующие требования законодательства; банк не имеет права конвертировать, утаивать или переводить деньги либо иные ценности, если ему известно, что они были получены в следствие преступной деятельности для сокрытия их незаконного происхождения, а также не имеет права содействовать лицу, которое участвовало в такой деятельности во избежание правовых последствий его деяний; банк обязан вести бухгалтерский учет и предоставлять отчетность в налоговые органы в соответствии с требованиями законодательства; банк обеспечивает защиту личной и финансовой информации своих клиентов и неразглашение ее без их согласия, за исключением случаев, предусмотренных законом; банк должен предоставлять своим клиентам полную и достоверную информацию о своих продуктах и услугах; должен осуществлять проведение регулярного

внутреннего контроля и, при необходимости, внешний аудит своей деятельности для обеспечения соответствия стандартам и требованиям регулирующих органов; при ликвидации банка он обязан информировать своих клиентов о закрытии процедуры и возврате средств.

Исходя из вышеизложенного, данные меры направлены на поддержание финансовой стабильности, защиту интересов клиентов и соблюдение всех регулирующих требований.

На основании Закона о ликвидации банков № 550/1995, можно сделать вывод, что существует 2 способа ликвидации коммерческих банков:

- а) принудительная ликвидация;
- б) добровольная ликвидация.

Что касается принудительной ликвидации, то в случае отзыва лицензии банка в результате установления хотя бы одного из состояний несостоятельности, предусмотренных частью 2 ст. 22 Закона о деятельности банков № 202/2017, либо по одному из оснований, предусмотренных ст. 22, за исключением пунктов f) и g) части (1) и части (3), Закона о деятельности банков № 202/2017 Национальный банк по собственной инициативе принимает решение о возбуждении процесса принудительной ликвидации банка. Одновременно с отзывом лицензии и возбуждением процесса принудительной ликвидации банка Национальный банк назначает ликвидатора, которого он так же вправе заменить.

Случаи отзыва лицензии, о которых говорилось выше, перечислены в ч.1 ст. 22 Закона о деятельности банков № 202/2017, которая предусматривает, что Национальный банк Молдовы может отозвать предоставленную банку лицензию в следующих случаях:

- банк не начал свою деятельность, на которую получил разрешение, в течение года со дня выдачи лицензии, прямо отказывается от нее или прекратил свою деятельность более шести месяцев назад;
- лицензия была получена на основании недостоверной информации или другим незаконным способом;
- банк больше не отвечает требованиям, на основе которых ему была выдана лицензия;
- банк прекращает свое существование вследствие реорганизации;
- банк ликвидирован по решению его акционеров;
- банк в течение первых трех лет своего функционирования выполняет виды финансовой деятельности, существенно отличающиеся от перечисленных в программе деятельности, представленной на этапе получения лицензии, если Национальный банк Молдовы считает, что данное отклонение не оправдано новыми экономическими условиями;
- банк участвует в деятельности по отмыванию денег или нарушает требования по предотвращению и борьбе с отмыванием денег и финансированием терроризма.

Важно также указать, что ситуациями несостоятельности являются следующие:

а) банк не в состоянии исполнить требования кредиторов по оплате денежных обязательств с наступившим сроком платежа (неплатежеспособность);
б) активы банка больше не покрывают его обязательства (чрезмерная задолженность);

с) абсолютное значение собственных средств банка составляет менее 1/4 значения собственных средств, установленного в нормативных актах Национального банка Молдовы.

Если же банк находится в состоянии неплатежеспособности или чрезмерной задолженности либо если существует угроза того, что он станет неплатежеспособным, руководитель исполнительного органа банка обязан незамедлительно уведомить об этом Национальный банк Молдовы. Согласно ст. 23 Закона о деятельности банков № 202/2017, решение об отзыве лицензии вступает в силу в день и точное время принятия решения, указанные в нем, а также со дня вступления в силу решения об отзыве лицензии банк обязан прекратить любую деятельность, разрешенную банкам. Национальный банк Молдовы осуществляет надзор за процессом ликвидации банка до завершения этого процесса и исключения банка из Государственного регистра юридических лиц. Данный банк по требованию Национального банка Молдовы обеспечивает доступ его уполномоченным работникам в помещения и к регистрам банка, представляя документы, сведения и отчеты, связанные с ликвидацией данного банка.

Как было указано выше, при возбуждении процесса принудительной ликвидации банка Национальный банк назначает ликвидатора, но ликвидатором не может быть любой человек. И таким образом, лицо не может быть ликвидатором, если: оно имеет судимость; в течение последних пяти лет привлекалось к гражданской ответственности за мнимые или притворные сделки, сделки, совершенные под влиянием заблуждения, путем обмана, насилия, либо в результате злонамеренного соглашения, или за нарушение доверительных обязательств; если является обвиняемым в уголовном деле или ответчиком в гражданском процессе; либо если не выполнило обязательств по уплате долга или процентов по отношению к какому-либо банку.

Соответственно о ликвидации должно быть сообщено. Так, ликвидатор: в трехдневный срок после своего назначения вывешивает в каждом обособленном подразделении банка объявление об отзыве лицензии банка и начале его ликвидации с указанием фамилии и имени ликвидатора, даты и места, в котором он приступает к управлению банком; публикует объявление в Официальном мониторе Республики Молдова, в газетах, распространяемых по всей территории республики, а также в местностях, где у банка имеются обособленные подразделения; а также в трехдневный срок после опубликования объявления передает Национальному банку их копии [3, ст. 38³].

Статья 38⁴ закона о ликвидации банков № 550/995 предусматривает основные полномочия и права ликвидатора: продолжать или прекращать любые операции банка; производить заем денежных средств под гарантию активов банка или без таковой; привлекать специалистов, экспертов, профессиональных консультантов; управлять счетом банка; осуществлять взыскание задолжен-

ностей перед банком и истребовать его имущество, находящееся во владении третьих лиц, возбуждать судебные иски; выполнять любые операции от имени банка, учитывая при этом необходимость получения им предварительного разрешения Национального банка на осуществление следующих операций: продажа или иная форма ликвидации любого актива банка, стоимость которого превышает 1 миллион леев; предоставление на основе активов банка гарантий кредитору, предоставляющему банку новый кредит, превышающий 500 тысяч леев; уменьшение или отмена любого требования к банку, превышающего 200 тысяч леев, действительность которого сомнительна.

Таким образом, последствиями возбуждения процедуры ликвидации следует считать следующие:

- начисление процентов и пени по обязательствам банка прекращается, а обязательства, срок исполнения по которым не наступил, считаются обязательствами с наступившим сроком исполнения. Банк не отвечает за нарушение своих обязательств в связи с невозможностью их исполнения по причине отзыва лицензии;
- все полномочия органов управления банка переходят к ликвидатору, который становится единственным законным представителем банка. Ликвидатор может делегировать другим лицам лишь те полномочия, которые сочтет необходимыми, если Национальным банком не установлено иное;
- приостановление операций на счетах банка, принудительное взыскание активов банка прекращаются, а наложенные на них аресты и иные примененные к ним ограничения отменяются;
- кредиторы вправе предъявлять свои требования только в ходе ликвидационного производства, за исключением требований по оплате расходов, связанных с ликвидационным производством [3, ч. 1 ст. 38⁵].

Статья 38⁶ Закона о ликвидации банков № 550/1995 содержит определенный порядок ликвидации, а именно то, что в трехмесячный срок со дня вступления в управление банком ликвидатор проводит инвентаризацию его активов и передает Национальному банку копию описи, доступную для широкого ознакомления на постоянной основе; со дня вступления в управление банком ликвидатор может расторгнуть: а) трудовой договор с любым работником банка; б) договоры об оказании услуг, стороной которых является банк; в) договоры найма движимого и недвижимого имущества при условии уведомления за 30 дней собственника об осуществлении банком своего дискреционного права расторжения договора найма.

Далее в двухмесячный срок со дня вступления в управление банком ликвидатор:

а) принимает необходимые меры по прекращению доверительных обязательств банка, возвращает собственнику все активы и материальные ценности, находящиеся в доверительном управлении банка, и производит окончательные расчеты по ним;

б) направляет по указанным в регистрах адресам или вручает под роспись всем вкладчикам, иным кредиторам и клиентам, пользующимся услугами

ответственного хранения ценностей, заказные уведомления о видах и суммах их требований к банку согласно регистрам и о необходимости изъятия клиентами, пользующимися услугами ответственного хранения, своих ценностей.

В уведомлении указывается, что возражения могут быть представлены ликвидатору в месячный срок со дня получения уведомления. Материальные ценности, находящиеся в банке на ответственном хранении и не изъятые собственником в указанный в уведомлении срок, поступают в управление ликвидатора для последующей передачи собственнику в соответствии с действующим законодательством. Ликвидатор представляет Национальному банку по его требованию, а также с определенными интервалами, отчеты и данные, связанные с ликвидацией банка. Ликвидатор обеспечивает публикацию на официальной веб-странице банка информации о результатах продажи или иной формы ликвидации активов банка стоимостью более 1 миллиона леев, в том числе о цене и личности контрагента - физического или юридического лица.

Сторона договора о продаже банка или договора о передаче активов и обязательств банка освобождается от любых пошлин и платежей, связанных с этими договорами, взимаемых за внесение записей в публичные регистры и за услуги, предоставляемые публичными органами. Ликвидатор представляет Национальному банку копии договоров о продаже банка, передаче его активов и обязательств незамедлительно после подписания договоров. Ликвидация активов состоит в использовании их с целью получения денежных средств для погашения требований кредиторов и осуществляется путем продажи имущества, такого как здания, земельные участки, ценные бумаги, дебиторская задолженность, иными способами, как, например, уступка требования, уступка кредитных договоров или новация, по договорной цене [3, ч. 26-27 ст. 38⁷].

После распределения (ликвидации) всех активов ликвидируемого банка ликвидатор представляет Национальному банку отчет. Отчет должен содержать сведения о сумме и классах погашенных и непогашенных требований кредиторов, об использовании активов, о невозможных к взысканию или не имеющих ценности активах с приложением при необходимости подтверждающих документов, а также иные необходимые сведения. К отчету прилагаются ликвидационный баланс банка и иные необходимые документы. После утверждения отчета Национальный банк и ликвидатор освобождаются от каких бы то ни было обязанностей, связанных с ликвидацией банка. Ликвидатор подает в орган государственной регистрации заявление об исключении банка из Государственного регистра юридических лиц и осуществляет иные необходимые для этого действия в установленном законом порядке [3, ст. 38¹²].

Следующим способом ликвидации банка является – добровольная ликвидация, которая содержит определенные условия, указанные в ст. 38¹⁶ Закона о ликвидации банков № 550/1995: ликвидация банка на основании принятого акционерами решения (добровольная ликвидация) осуществляется в порядке, предусмотренном законодательными актами, регулирующими ликвидацию хозяйственных товариществ и обществ, с учетом положений данного закона.

Решение о добровольной ликвидации банка может быть принято общим собранием акционеров только в случае, если банк не находится в состоянии несостоятельности. Решение общего собрания акционеров принимается не менее чем двумя третями общего числа голосов акционеров, присутствующих на собрании.

В случае принятия решения о добровольной ликвидации банк обращается в Национальный банк с заявлением об отзыве лицензии и даче разрешения на добровольную ликвидацию. Заявление подается Национальному банку в пятидневный срок со дня принятия решения общим собранием акционеров. К заявлению прилагаются решение о добровольной ликвидации, план ликвидации, утвержденный общим собранием акционеров, содержащий этапы ликвидации, порядок и сроки погашения требований кредиторов, баланс, подтверждающий достаточность средств, необходимых для погашения требований, сведения о составе ликвидационной комиссии (назначенном ликвидаторе) и иные необходимые сведения.

Национальный банк рассматривает заявление в двухмесячный срок со дня надлежащей подачи документов и дает разрешение на добровольную ликвидацию в случае, если устанавливает, что: решение о добровольной ликвидации принято с соблюдением законодательства; банк является состоятельным и может исполнить без задержки свои обязательства перед кредиторами; представленные документы содержат полные и достаточные сведения; предлагаемый план ликвидации составлен в интересах кредиторов банка; банк представил в установленный срок дополнительные документы, запрошенные Национальным банком, необходимые для установления соответствия условиям выдачи разрешения. После выдачи разрешения на добровольную ликвидацию Национальный банк отзывает лицензию банка.

Как в случае принудительной ликвидации, так и в случае добровольной ликвидации есть определенный порядок ее осуществления, в который входит следующее: после отзыва лицензии и дачи разрешения на добровольную ликвидацию ликвидационная комиссия (ликвидатор) принимает на себя все полномочия по управлению имуществом и операциями банка. Ликвидационная комиссия (т.е. ликвидатор): в пятидневный срок со дня отзыва лицензии подает в орган государственной регистрации заявление о ликвидации банка с приложением необходимых документов, включая акт об отзыве лицензии и разрешение на добровольную ликвидацию банка; публикует объявления о ликвидации; проводит инвентаризацию имущества, оценку активов, погашает требования кредиторов, предпринимает иные необходимые для ликвидации банка меры [3, ч. 2 ст. 38¹⁷].

Согласно ч. 3 ст. 38¹⁷, требования кредиторов удовлетворяются в соответствии со следующей приоритетностью классов требований: а) расходы, связанные с ликвидацией; б) заработная плата работников банка за период до трех месяцев, предшествующих дню решения о ликвидации, выплата алиментов, возмещение ущерба, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья либо смертью; в) депозиты; г) кредиты, предоставленные банку, не обеспеченные залогом; д) вклады юридических лиц и индивидуальных предприятий.

Ликвидационная комиссия в пятидневный срок со дня составления ликвидационного баланса представляет его Национальному банку. Добровольная ликвидация банка не препятствует возбуждению процесса его принудительной ликвидации, если в процессе добровольной ликвидации устанавливается, что банк находится в состоянии несостоятельности. В случае, если устанавливается, что банк признан неплатежеспособным, ликвидатор незамедлительно извещает об этом Национальный банк для возбуждения процесса принудительной ликвидации с приложением отчета и документов, подтверждающих финансовое положение банка. В 15-дневный срок Национальный банк рассматривает представленные документы и, если одно из оснований, предусмотренных ч. 2 статьи 22 Закона о деятельности банков №202/2017, принимает решение об установлении неплатежеспособности банка и инициирует процедуру его принудительной ликвидации. [3, ст. 38¹⁷].

В процессе анализа часто упоминался Национальный банк Республики Молдова, ведь он играет важную роль в обеспечении стабильности финансовой системы страны, регулировании денежно-кредитной политики и надзоре за сферой коммерческих банков. Национальный банк Молдовы является центральным банком Республики Молдова и самостоятельным публичным юридическим лицом и несет ответственность перед Парламентом.

Национальный банк осуществляет следующие основные функции: определяет и осуществляет денежную и валютную политику государства; действует как банкир и агент государства; проводит экономический и денежный анализ и на его основе вносит Правительству свои предложения, доводит результаты анализа до сведения общественности; предоставляет кредиты банкам, в том числе помощь по ликвидности в чрезвычайных ситуациях; выступает как единственный эмиссионный орган национальной валюты; устанавливает режим обменного курса национальной валюты; хранит международные резервы государства и управляет ими; оставляет платежный баланс, международную инвестиционную позицию и разрабатывает статистику внешнего долга Республики Молдова; осуществляет валютное регулирование на территории Республики Молдова; лицензирует, осуществляет регулирование и надзор деятельности по предоставлению платежных услуг и деятельности по выпуску электронных денег [4, ст. 5].

Для осуществления своих функций Национальный банк имеет право издавать постановления, регламенты, инструкции и распоряжения.

В заключении можно сказать, что прекращение деятельности коммерческих банков оказывает прямое влияние на экономическую стабильность государства. Банкротство или ликвидация значимых финансовых учреждений может вызвать цепочку негативных последствий, включая снижение доверия к банковской системе и национальной валюте. В свою очередь, это может повлиять на объемы кредитования, инвестиционную привлекательность страны, а также на уровень сбережений граждан. Одним из ключевых аспектов является защита прав граждан и бизнеса, которые могут потерять свои сбережения в случае закрытия банка. Банки могут быть использованы в незаконных финан-

совых схемах, таких, как: отмывание денег или уклонение от налогов. Ликвидация таких учреждений может быть необходима для защиты финансового сектора от таких угроз и обеспечения стабильности в более широком направлении.

Важно, чтобы законодательство четко прописывало все этапы и процедуры ликвидации. Это поможет избежать правовых неопределенностей и снизить количество судебных споров, которые могут возникнуть в процессе ликвидации. Законодательство должно быть направлено на защиту интересов вкладчиков, чтобы получить максимальную компенсацию в случае закрытия банка.

Библиография:

1. BIȚA, Ariadna. *Rolul băncilor comerciale în sistemul bancar*. În: *Analele științifice ale UASM: Facultatea Economie*. 2021, p. 220. ISBN 978-9975-64-320-7
2. ГАСАНОВА, М. М. *Роль коммерческих банков в современной экономике и перспективы его развития* // Научно-методический электронный журнал «Концепт», 2016. Т. 2, сс. 131-135
3. *Закон о ликвидации банков* № 550 от 21.07.1995. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 1 от 01.01.1996
4. *Закон о Национальном банке Молдовы* № 548 от 21.07.1995. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 297-300 от 30.10.2015
5. *Закон о деятельности банков* № 202 от 06.10.2017. В: Monitorul Oficial al Republicii Moldova № 434-439 от 15.12.2017

CZU 336.719.2:34(478)

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A SECRETULUI BANCAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ionela GHERMAN, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Natalia JANU**, asist. univ., drd.

Abstract: *This article analyzes the evolution and significance of bank secrecy from a historical perspective, with particular emphasis on legislative changes and both national regulations. Bank secrecy is considered a form of commercial secrecy, essential for the protection of data and for ensuring a secure and stable economic environment. In the Republic of Moldova, regulations have evolved significantly during the period 2014–2025, influenced by the banking crisis and the need to align with international standards on financial transparency and anti-money laundering.*

Keywords: *bank secrecy, commercial secrecy, banking crisis, national regulations, transparency, money laundering.*

În contextul unei economii moderne și globalizate, pe de o parte, și, având în vedere, accelerarea schimbului de informații în legătură cu dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiilor, apare necesitatea de protecție a informațiilor confidențiale, acestea având un rol decisiv atât în sectorul financiar, cât și în cel comercial. Secretul bancar este un pilon esențial pentru menținerea încrederii clienților și pentru asigurarea protecției intereselor economice ale companiilor [11, p. 61]. În cadrul unui studiu

analitic realizat la nivelul Uniunii Europene se ajunge la concluzia că, în ciuda faptului că secretul bancar și paradisurile financiare au, în egală măsură, un scop legitim și o justificare comercială, ele pot oferi protecție nelimitată infractorilor care abuzează de scopul lor din dorința de a face afaceri cu orice cost [12, p. 40].

Scopul prezentului articol este de a analiza evoluția și importanța *secretului bancar* din punct de vedere istoric, cu un accent deosebit pe modificările legislative și reglementările naționale. Articolul își propune să clarifice definițiile acestor concepte conform DEX-ului și literaturii de specialitate, să evidențieze rolul lor esențial în protecția datelor și în asigurarea unui climat economic sigur și stabil.

Secretul bancar poate fi considerat o ramură a secretului comercial, având în vedere că ambele concepte urmăresc protejarea informațiilor confidențiale, esențiale pentru activitățile economice și financiare. Deși există reglementări distincte pentru fiecare dintre acestea, ele sunt complementare, întrucât împărtășesc obiectivul de a preveni accesul neautorizat la date sensibile și de a asigura respectarea drepturilor indivizilor și ale entităților economice.

În ciuda diferențelor de reglementare, atât secretul bancar, cât și cel comercial sunt reglementate prin legislații naționale și internaționale, având ca scop protecția informațiilor private ale clienților și ale companiilor. Aceste reglementări sunt esențiale pentru prevenirea abuzurilor, asigurându-se, astfel, un mediu economic sigur și stabil. Protecția informațiilor confidențiale, în acest context, nu doar că apără drepturile economice ale indivizilor și entităților, dar și contribuie la consolidarea încrederii în sistemele bancare și comerciale, facilitând dezvoltarea unui climat de afaceri eficient și protejat.

Conform DEX-ului, *secretul bancar* reprezintă un instrument de protecție a faptelor, datelor și informațiilor referitoare la activitatea desfășurată de o instituție bancară, precum și la relațiile clienților, inclusiv informațiile referitoare la conturi și tranzacții. Instituțiile de credit sunt obligate să păstreze confidențialitatea acestor informații, iar divulgarea acestora se face doar în condiții stabilite de lege, cum ar fi cu acordul clientului sau la cererea autorităților competente, în scopuri legale [6].

Autorul V. Sanduța, în studiul său, definește *secretul bancar* ca fiind obligația instituțiilor financiare de a păstra confidențialitatea informațiilor referitoare la activitățile financiare ale clienților [11, p. 62]. Aceasta include datele privind conturile bancare, tranzacțiile financiare, împrumuturile și orice alte informații ce rezultă din relațiile bancare.

Autorii M. Kazakova și N. Voronyuk, într-un studiu comun definesc *secretul bancar* ca fiind un principiu juridic care impune instituțiilor bancare să păstreze confidențialitatea informațiilor referitoare la relațiile financiare ale clienților, inclusiv tranzacțiile și detaliile conturilor acestora. Aceste informații nu pot fi divulgate decât în condițiile stabilite de lege. Secretul bancar este considerat esențial pentru menținerea încrederii în sistemul financiar [15, p. 124].

În majoritatea jurisdicțiilor, secretul bancar este reglementat de legi specifice și este considerat un drept al clientului, protejat de lege, care nu poate fi încălcat decât în anumite condiții strict prevăzute de lege. De exemplu, în Republica Moldova, secretul bancar este reglementat de *Legea nr. 202/2017* [8], care impune băncilor să

protejeze informațiile sensibile ale clienților lor, exceptând cazurile în care divulgarea acestora este cerută de autoritățile competente, în conformitate cu legea.

Secretul bancar are o istorie îndelungată, originile sale fiind asociate cu apariția primelor instituții de credit. Un exemplu timpuriu al protecției informațiilor financiare poate fi găsit în *Codul lui Hammurabi* (aproximativ 1754 î.Hr.), unde erau reglementate activitățile comerciale și obligațiile bancherilor. Aceste norme stabileau sancțiuni pentru încălcarea angajamentelor contractuale, ceea ce implică, indirect, și protecția confidențialității tranzacțiilor.

Totuși, unul dintre cele mai vechi documente care atestă existența secretului bancar este *Actul de înființare al Băncii Sf. Ambrozio din Milano, în 1593*. Regulamentele acestei bănci interziceau angajaților să divulge informații despre clienți, cu excepția cazurilor în care informațiile erau solicitate de către clientul însuși, reprezentanții legali sau moștenitorii acestuia. Încălcarea acestor reguli putea duce la sancțiuni severe, inclusiv concedierea și aplicarea unor amenzi considerabile [13, p. 20].

În *secolul al XVIII-lea*, regele prusac Friedrich cel Mare a emis un decret prin care obliga funcționarii bancari să mențină confidențialitatea pe tot parcursul vieții lor. De asemenea, legislația germană din secolul al XIX-lea prevedea pedepse stricte pentru divulgarea informațiilor private, inclusiv a celor care constituiau secret bancar [13, p. 21].

În *Imperiul Rus*, secretul bancar era protejat prin reglementările interne ale băncilor comerciale. Statutul unor instituții financiare precum Azovsko-Donetsk Bank, Banca de Conturi din Varșovia și Banca Comercială din Tbilisi (1871) stipula clar că membrii consiliului, conducerea și angajații băncii erau obligați să păstreze confidențialitatea tuturor informațiilor legate de conturile și afacerile clienților [14, p. 23].

În *perioada sovietică*, secretul bancar a fost limitat la protejarea depozitelor populației în instituțiile de economii de stat, fiind considerat un privilegiu acordat de stat cetățenilor. *Legea privind economiile și depozitele din 1948* garanta păstrarea confidențialității sumelor depuse și a tranzacțiilor efectuate de persoane fizice.

După destrămarea URSS, statele ex-sovietice au început să reglementeze secretul bancar prin legi specifice. În Republica Moldova, primul cadru juridic clar privind secretul bancar a fost stabilit în 1991 prin *Legea nr. 601/1991 privind activitatea bancară* [7]. Ulterior, această lege a fost actualizată și consolidată prin *Legea nr. 202/2017* [8], care definește în mod detaliat condițiile de protecție și furnizare a informațiilor bancare.

La nivel internațional, reglementarea secretului bancar variază considerabil. De exemplu, *Elveția*, prin *Legea privind Băncile și Casele de Economii*, impune restricții severe asupra divulgării informațiilor bancare și anume prin faptul că băncile au introdus principiul confidențialității ca o politică esențială pentru atragerea capitalului și stabilirea încrederii între clienți și instituții. Acesta a fost unul dintre primele exemple de reglementare oficială a confidențialității financiare. În schimb, în *SUA*, prin *Bank Secrecy Act (1970)* și *Right to Financial Privacy Act (1978)*, băncile sunt obligate să raporteze anumite tranzacții către autorități pentru prevenirea infracțiunilor financiare [13, p. 32].

În Republica Moldova, primele reglementări clare privind secretul bancar au fost stabilite în legislația bancară de la sfârșitul secolului al XX-lea, fiind influențate de

standardele internaționale și de modificările legislative europene [13, p. 31]. Cu alte cuvinte, secretul bancar în Republica Moldova a fost reglementat pentru prima dată prin *Legea nr. 601/1991* [7], care prevedea obligația băncilor de a păstra confidențialitatea operațiunilor, conturilor și depunerilor clienților. Articolul 25 din prezenta lege garanta protecția informațiilor financiare și stabilea sancțiuni pentru divulgarea acestora. Totuși, această lege a fost abrogată prin *Legea nr. 550/1995 privind instituțiile financiare* care a preluat și dezvoltat prevederile referitoare la secretul bancar.

În 2008, cadrul legislativ privind secretul bancar a fost consolidat prin introducerea Articolului 22 în legislația bancară, care reglementa protecția *secretului comercial, bancar și a obligațiilor fiduciare* într-un singur articol. Conform acestuia se disting două aspect importante: obligația de confidențialitate și excepțiile privind divulgarea informațiilor.

În ceea ce privește obligația de confidențialitate, aceasta presupune că administratorii, funcționarii și agenții băncii, atât actuali, cât și foști, erau obligați să păstreze secretul comercial și bancar, interzicând utilizarea informațiilor obținute în interes personal sau al unor terți. Aceste informații puteau fi utilizate doar în scopurile legitime ale băncii unde aceștia lucrau.

Totodată, excepțiile privind divulgarea informațiilor reprezintă nu altceva decât informațiile care constituiau secret bancar puteau fi furnizate doar unor entități clar definite prin lege, precum Banca Națională a Moldovei, inspectorii și experții contabili autorizați, organele judiciare și de urmărire penală, precum și oficiile de executare ale Departamentului de Executare.

În **2010**, prevederile privind secretul bancar au fost modificate prin separarea acestuia de secretul comercial și profesional, fiind introdus un articol distinct intitulat „*Articolul 22. Secretul bancar și obligațiile fiduciare*”, care detalia:

- a) Definiția secretului bancar, incluzând orice informație referitoare la persoana, activitatea sau conturile clienților;
- b) Obligațiile administratorilor și funcționarilor băncii de a respecta confidențialitatea chiar și după încetarea activității;
- c) Cazurile în care informațiile bancare puteau fi furnizate (instanțe de judecată, organe fiscale, organe de urmărire penală etc.);
- d) Excepțiile de la obligația de păstrare a secretului bancar, cum ar fi furnizarea de informații către Banca Națională a Moldovei, Serviciul de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor și alte autorități competente.

Totuși, în **2018**, prin adoptarea *Legii nr. 202/2017*, întreg capitolul referitor la secretul bancar a fost *abrogat*, marcând o schimbare semnificativă în regimul juridic al confidențialității bancare în Republica Moldova. Această modificare a fost determinată de necesitatea alinierii la standardele internaționale privind transparența financiară și combaterea spălării banilor.

Secretul bancar în Republica Moldova este reglementat prin *Legea nr. 202/2017*, dar și prin reglementări internaționale, cum ar fi *directivele UE anti-spălare de bani* [9, p. 37].

Începând cu anul 2014, secretul bancar în Republica Moldova a trecut prin transformări semnificative, ca urmare a crizei bancare și a necesității de a adapta

reglementările financiare la standardele internaționale. Modificările legislative au fost orientate spre întărirea transparenței și prevenirea fraudelor financiare, menținând, totodată, protecția confidențialității informațiilor clienților. Aceste schimbări au continuat să evolueze până în prezent, în scopul consolidării stabilității și integrității sistemului bancar național.

În perioada 2014-2016, legislația moldovenească a fost profund influențată de criza bancară din 2014, un eveniment major care a avut implicații semnificative asupra protecției secretului bancar și a generat o serie de modificări legislative esențiale.

Criza bancară din 2014, cunoscută și sub denumirea de „*frauda bancară*”, a dus la dispariția a sute de milioane de dolari din trei bănci mari din Moldova (Banca de Economii, Banca Socială și Unibank) [2]. Acest eveniment a pus sub semnul întrebării integritatea și securitatea sistemului bancar, iar *secretul bancar* a devenit un subiect de dezbatere. Pe de o parte, protecția informațiilor financiare ale clienților a fost considerată esențială, însă, pe de altă parte, autoritățile au avut nevoie de acces la aceste informații pentru a investiga fraudele și a recupera fondurile pierdute.

Ca răspuns la criza bancară și pentru a întări securitatea sistemului financiar, autoritățile din Republica Moldova au adoptat măsuri legislative care vizau întărirea supravegherii sectorului bancar și promovarea transparenței financiare. Printre măsurile cele mai importante se numără:

1. În perioada 2014-2016, procesul de lichidare a *Băncii Sociale* a fost unul dintre evenimentele importante ale crizei bancare din Republica Moldova. Banca Socială a fost implicată în *frauda bancară* din 2014, iar autoritățile au decis să o lichideze din cauza riscurilor sistemice și neregulilor financiare [10]. În urma acestei decizii, au fost adoptate măsuri pentru protejarea depozitelor clienților și pentru evaluarea fondurilor pierdute. Procesul de lichidare a *Băncii Sociale* a accelerat reformele în sectorul bancar, inclusiv reglementări mai stricte privind *secretul bancar și transparența financiară*.
2. Deși adoptată oficial după criza bancară, această lege a fost o reacție directă la evenimentele din 2014 și a fost esențială pentru reglementarea sectorului bancar din Moldova. Legea a inclus reglementări mai stricte privind protecția secretului bancar, dar și excepții în care informațiile bancare puteau fi dezvăluite autorităților competente pentru a preveni și investiga fraudele financiare. Astfel, s-a instituit un echilibru între confidențialitatea datelor clienților și necesitatea de a asigura transparența în fața autorităților judiciare.
3. În perioada respectivă, au fost introduse reglementări suplimentare pentru prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului. Aceste reglementări au impus băncilor să aplice măsuri mai stricte de identificare a clienților și să îmbunătățească procedurile de raportare a tranzacțiilor suspecte.
4. În urma crizei, BNM a primit mai multe atribuții pentru a supraveghea activitățile bancare și pentru a asigura stabilitatea sistemului bancar. Banca Națională a fost responsabilă pentru implementarea reglementărilor și pentru monitorizarea băncilor comerciale, iar unele bănci au fost supuse unor teste de stres pentru a evalua reziliența acestora în fața riscurilor financiare.

5. În acest context, s-au adoptat măsuri pentru creșterea transparenței în sectorul bancar, prin obligația băncilor de a dezvălui informații clare și complete despre activele și pasivele lor financiare. Aceste măsuri au fost destinate să restabilească încrederea publicului și să protejeze drepturile consumatorilor și ale clienților bancari.

În această perioadă, protecția *secretului bancar* a fost adaptată pentru a permite autorităților accesul la informații sensibile în scopul prevenirii și investigației activităților ilegale. Astfel, s-au realizat compromisuri între protejarea confidențialității datelor bancare și necesitatea de a preveni și a sancționa fraudele financiare. În același timp, au fost implementate mecanisme mai eficiente de supraveghere și control, care au avut rolul de a preveni repetarea unor astfel de crize.

În cele din urmă, reiterăm că perioada 2014-2016 a fost marcată de o reformă semnificativă a legislației bancare în Republica Moldova, care a fost necesară pentru a răspunde crizei financiare și pentru a restabili încrederea în sistemul bancar. Măsurile adoptate au asigurat o mai mare transparență și un control mai strict asupra activităților financiare, menținând, în același timp, un echilibru între protecția secretului bancar și necesitatea de a proteja interesul public.

După criza bancară, au fost aprobate modificări importante ale *Legii privind activitatea bancară (Legea 202/2017)*, care a înlocuit reglementările mai vechi și a introdus mecanisme pentru asigurarea unui cadru mai sigur de operare a instituțiilor financiare.

În această perioadă s-au intensificat reglementările referitoare la protecția datelor personale, având în vedere implementarea în cadrul Uniunii Europene și adaptarea legislației moldovenești pentru a asigura un echilibru între protecția secretului bancar/comercial și cerințele internaționale.

O nouă schimbare majoră care a avut loc în 2017, prin adoptarea *Legii 202/2017* privind activitatea băncilor, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2018. Aceasta a abrogat integral capitolul ce reglementa secretul bancar în legislația anterioară, marcând o tranziție către o reglementare mai complexă, integrată în politicile de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Astfel, Titlul IV al Legii nr. 202/2017, intitulat „*Politici de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Secretul bancar și conflictele de interese*”, include dispoziții referitoare la secretul bancar și conflictele de interese, subliniind echilibrul necesar între protecția datelor financiare și cerințele de transparență impuse de organismele internaționale.

Aceste evoluții legislative reflectă necesitatea de a adapta reglementările naționale la standardele internaționale, dar și dorința de a asigura un sistem financiar stabil și conform cerințelor de combatere a fraudelor financiare.

Începând cu *Codul lui Hammurabi*, care a fost una dintre primele forme de reglementare legală a comportamentului economic și social, reglementările privind protecția informațiilor comerciale și răspunderea pentru fapte ilicite au evoluat constant. *Codul lui Hammurabi*, redactat în jurul anului 1754 î.Hr., prevedea sancțiuni specifice pentru fraude economice, cum ar fi falsificarea măsurilor comerciale și neplata datoriilor, infracțiuni care aveau un impact direct asupra tranzacțiilor economice ale vremii. Astfel, *Hammurabi* reglementa nu doar protecția drepturilor economice, dar și responsabilitatea celor care încălcau aceste norme, aplicând pedepse severe pentru cei care fraudau sau înșelau [1].

Aceasta idee de protejare a activităților economice și sancționarea celor care comit fapte ilegale s-a păstrat până în prezent, dezvoltându-se în formele moderne de *răspundere civilă, contravențională și penală*. Astfel, reglementările actuale, precum *Articolul 1745 din Codul Civil* [5], protejează secretul bancar, iar *Articolul 107 din Codul Contravențional* [4], sancționează obținerea neautorizată a unor informații comerciale sau bancare. Aceste legi continuă tradiția începută de Codul lui Hammurabi de a proteja drepturile economice ale indivizilor și ale entităților, dar în contextul modern.

Mai departe, *răspunderea penală* a evoluat și mai mult pentru a răspunde la infracțiuni de mare amploare, cum sunt obținerea ilegală și divulgarea informațiilor bancare sau comerciale. De exemplu, *Articolul 245¹⁰ din Codul Penal* al Republicii Moldova [3] prevede pedepse severe, inclusiv închisoare și amenzi mari, pentru cei care încalcă confidențialitatea acestora, iar aceste reglementări sunt mult mai aspre decât pedepsele din trecut, reflectând complexitatea și gravitatea activităților economice și financiare de astăzi.

Astfel, legile de protecție a informațiilor comerciale și economice, care se regăsesc în prezent în legislația modernă, au rădăcini adânci în istorie, începând cu reglementările din Codul lui Hammurabi, și au evoluat în formele actuale de răspundere civilă, contravențională și penală, fiecare având rolul de a proteja atât drepturile individuale, cât și integritatea sistemului economic.

În prezent, se continuă consolidarea măsurilor de securitate cibernetică și de protecție a datelor, având în vedere evoluțiile tehnologice și atacurile cibernetice tot mai sofisticate care amenință integritatea și confidențialitatea informațiilor bancare și comerciale.

După criza bancară din 2014, au existat multiple cazuri de abuzuri privind divulgarea informațiilor confidențiale de către angajați sau instituții financiare. Reglementările nu au fost suficient de stricte pentru a preveni fuga de informații.

Legea privind secretul bancar a fost pusă sub presiune de noi tehnologii și reglementări internaționale, cum ar fi cerințele de schimb de informații financiare cu scopul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului.

La nivel global, practicile de schimb de informații financiare între state au evoluat, iar reglementările de protecție a secretului bancar au fost puse sub semnul întrebării în contextul unei cooperări internaționale mai strânse pentru combaterea evaziunii fiscale.

De-a lungul anilor, secretul bancar și comercial au evoluat semnificativ, iar legislațiile naționale și internaționale au fost supuse unei presiuni tot mai mari pentru a se adapta cerințelor globale. Deși au existat progrese în ceea ce privește reglementarea acestora, problemele persistă, mai ales în contextul schimbului de informații financiare și a transparenței fiscale.

În Moldova, ar trebui întărite reglementările privind protecția secretului bancar și comercial, adaptându-le la standardele internaționale, în special în contextul reglementărilor UE (directivele anti-spălare de bani) [9, p. 18].

Deși transparența fiscală este importantă, reglementările trebuie să protejeze echilibrul între cooperarea internațională și confidențialitatea datelor.

Atât secretul bancar, cât și secretul comercial sunt elemente fundamentale pentru protejarea intereselor economice, fie că este vorba de încrederea clienților sau de avantajul competitiv al companiilor.

În urma studiilor, constatăm că secretul bancar este o formă a secretului comercial. În esență, atât *secretul bancar*, cât și *secretul comercial* sunt concepte fundamentale care protejează informațiile sensibile, dar se aplică în contexte diferite: unul în domeniul financiar-bancar, iar celălalt în domeniul comerțului și al afacerilor. Ambele au un rol esențial în menținerea încrederii în instituțiile financiare și în mediul de afaceri, având ca scop protejarea drepturilor individuale ale clienților și intereselor economice ale companiilor.

În concluzie, reiterăm că secretul bancar reprezintă o formă specifică a secretului comercial, ambele având un rol esențial în protejarea informațiilor sensibile din domeniul financiar și comercial. Deși reglementările sunt distincte, ele urmăresc același scop fundamental: menținerea confidențialității și protecția intereselor economice ale clienților și companiilor.

În Republica Moldova, legislația privind secretul bancar a evoluat semnificativ, mai ales în perioada 2014-2025, pe fondul crizei bancare și al necesității de aliniere la standardele internaționale. Modificările legislative au vizat consolidarea transparenței financiare, prevenirea fraudelor și combaterea spălării banilor, însă au impus și limitări asupra confidențialității absolute a informațiilor bancare.

De-a lungul istoriei, secretul bancar a fost considerat un element esențial pentru stabilitatea sistemului financiar, dar în prezent se află sub presiunea cerințelor de schimb de informații între state și a reglementărilor globale de combatere a evaziunii fiscale. Totuși, protecția datelor rămâne un pilon fundamental al încrederii în instituțiile financiare și comerciale, iar legislația trebuie să găsească un echilibru între confidențialitate și transparență.

Bibliografie:

1. ALEXANDRESCO, D. Codicele lui Hammurabi (Regele Babiloniei). În: Curierul Judiciar, 1904, nr. 39. pp. 325-332. [online] [citat 06.04.2025]. Disponibil: https://biblioteca-digitala.ro/reviste/curierul-judiciar/13_CURIERUL-JUDICIAR_an-XIII_nr_39_23-mai-1904.pdf
2. Banca Națională a Moldovei. Informația aferentă procesului de lichidare a Băncii de Economii S.A., BC „BANCA SOCIALĂ” S.A. și B.C. „UNIBANK” S.A. la situația din 31.03.2024. [online] (citat 09.04.2025). Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/informatia-aferenta-procesului-de-lichidare-bancii-de-economii-sa-bc-banca-sociala-sa-si-27>
3. Codul Penal al Republicii Moldova nr.985 din 10.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74 din 14.04.2009.
4. Codul Contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78-84 din 17.03.2017.
5. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 66-75 din 01.03.2019.
6. Dicționar juridic (DEX) Legea de la A la Z. [online] (citat 09.04.2025). Disponibil: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/secret-bancar>
7. Legea cu privire la bănci și activitatea bancară, nr. 601 din 12.06.1991. În Monitorul Oficial nr. 11-12 din 12.06.1991, art. 99. Abrogată prin LP550 din 21.07.95, MO1/01.01.96 art. 2. // [online] [citat 06.04.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=85874&lang=ro

8. Legea privind activitatea băncilor, nr. 202 din 06.10.2017. În Monitorul Oficial nr. 434-439 din 15.12.2017, art. 727. [online] [citat 06.04.2025]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144465&lang=ro
9. LOMBARDO, Giuseppe, NARDO Massimo, ROVERSI Valeria. Manual de instruire privind combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. Tipografia: C.N. "IMPRIMERIA NAȚIONALĂ" S.A. 120 p. [online] [citat 06.04.2025]. Disponibil: <https://www.onpcsb.ro/pdf/MANUAL%20INSTRUIRE%20-%20ROMANA.pdf>
10. Monitorul Fiscal. 17 întrebări și răspunsuri despre lichidarea BEM, Băncii Sociale și Unibank. FISC.md. [online] (citat 09.04.2025). Disponibil: https://monitorul.fisc.md/ru/mic/17_intrebări_si_răspunsuri_despre_lichidarea_bem_băncii_sociale_si_unibank.html/
11. SANDUȚA, Victoria. Secretul bancar și secretul profesional în dreptul bancar. În: Revista națională de drept. 2014, nr. 8, pp. 61-67. ISSN 1811-0770.
12. ȘARCO, Vasile. Eficientizarea gestiunii activității de prevenire și combatere a spălării banilor. Teză de doctor în științe economice. Chișinău, 2018. 166 p. C.Z.U: 338.246.8 (043.3)
13. БРИГИНЕЦ А. В: Legea și viața: Характеристика банковской тайны и ее место в финансово-правовых отношениях pp. 31-35. ISSN 1810-309X
14. Исаева П.Г. В: Законность и правопорядок в современном обществе: банковская тайна как объект правового регулирования (исторический аспект и зарубежный опыт) pp. 20-26. ISSN 2658-4050
15. Казакова Е.Б., Воронюк Е.П. Банковская тайна. В: Legal Sciences. International journal of applied and fundamental research nr. 8, 2014, pp. 124-126. ISSN 2522-4824

CZU 339.732

СИСТЕМА ВСЕМИРНОГО БАНКА

Надежда СТРЕМБИЦКАЯ, студентка, факультет права и социальных наук,
Бельцкий государственный университет им. Алеку Руссо
Научный руководитель: **Наталья ЖАНУ**, ассис. унив.

Abstract: *The World Bank is one of the most important international financial organizations, exerting significant influence on the economic development of countries, especially developing ones. Its main activities include lending, financial intermediation, and advisory support. The Bank implements projects aimed at modernizing infrastructure, supporting agriculture, developing the social sector, and addressing climate change issues. The World Bank remains a key partner for countries striving for sustainable development.*

Keywords: *world bank, lending, financial intermediation, structural reforms, infrastructure, economic development, investments.*

Всемирный банк является самым престижным международным институтом развития, служащим моделью для большинства банков развития. Его процедуры финансирования и утверждения проектов часто заимствуются и адаптируются региональными институтами в соответствии с их потребностями. Поэтому изучение методов, применяемых Всемирным банком, необходимо как для их понимания, так и для возможного их применения в других организациях [7, стр. 22].

Всемирный банк не является „банком” в обычном смысле этого слова, а скорее представляет собой специализированное агентство. Он входит в число специализированных агентств ООН и объединяет 189 стран-членов, которые совместно несут ответственность за финансирование Банка и контроль за расходованием средств.

Совместно с другими организациями, занимающимися вопросами развития, Всемирный банк направляет свои усилия на достижение Целей развития тысячелетия, установленных членами ООН в 2000 году, которые ориентированы на долгосрочное сокращение уровня бедности [2, стр. 96].

Принципы организации и работы Всемирного банка направлены на поддержку развивающихся стран путем предоставления кредитов для реконструкции и развития. Финансирование осуществляется на рыночных условиях, а страны-акционеры обязаны обеспечивать эффективное использование средств. Банк совмещает две основные функции – международного финансового учреждения и института развития [3, стр. 11].

Несбалансированный подход может привести либо к убыткам (если Банк будет сосредоточен исключительно на помощи), либо к недостаточной поддержке развития (если будет финансировать только прибыльные проекты). Кредиты ограничены правилом «мультипликатора 1 к 1», что обеспечивает финансовую устойчивость, но снижает возможности помощи. Это правило подвергается критике, так как ограничивает поддержку слаборазвитых стран [1].

Развивающиеся страны должны активно участвовать в экономических инициативах, направленных на инвестиции, создание рабочих мест и справедливое распределение доходов. Кредиты МБРР могут получать правительства, государственные и частные компании (при государственной гарантии), а кредиты IDA – только правительства стран-членов [4, стр. 192].

Банк не финансирует военные и политические проекты. Перед выдачей кредита проводится детальный экономический анализ, гарантирующий его возврат. Кредиты доступны только платежеспособным странам, тогда как страны с высокой политической нестабильностью и экономическими проблемами не могут их получить.

С 1973 года уровень ВВП на душу населения стал ключевым критерием для кредитования. Процесс «переклассификации» означает выход страны из списка заемщиков, когда она достигает определенного уровня развития и получает доступ к другим источникам финансирования. Это постепенный процесс, который не начинается ранее пяти лет после достижения установленного уровня ВВП.

В современных условиях, когда ресурсы Всемирного банка ограничены, политика переклассификации пересматривается. Однако этот процесс требует тщательного анализа, так как влияет на стратегию поддержки развивающихся стран и финансовую устойчивость банка.

Всемирный банк предоставляет кредиты правительствам и государственным агентствам, которые могут предоставить надежные государственные гарантии. Среди них – страны-члены с низким уровнем дохода на душу населения. Основные задачи Всемирного банка связаны с достижением Целей развития тысячелетия (MDG), утвержденных в 2002 году. Среди них:

- 1) ликвидация крайней бедности и голода;
- 2) всеобщий доступ к начальному образованию;
- 3) гендерное равенство и расширение прав женщин;
- 4) снижение детской смертности;
- 5) борьба с ВИЧ/СПИДом, малярией и другими заболеваниями;
- 6) обеспечение устойчивого состояния окружающей среды;
- 7) развитие глобального партнерства для устойчивого развития.

В настоящее время первая цель – сокращение вдвое числа людей, живущих в условиях крайней нищеты, и улучшение доступа к чистой воде к 2015 году – близка к достижению. Однако эти показатели отражают средние глобальные данные, тогда как реальные результаты сильно различаются, особенно в Африке.

Последняя цель определяет роль доноров и получателей помощи. Международные конференции: Конференция по финансированию развития (Монтеррей, 2002) и Всемирный саммит по устойчивому развитию (Йоханнесбург, 2002), – подчеркнули необходимость снижения торговых барьеров, увеличения объема помощи и облегчения долгового бремени для развивающихся стран [15].

Всемирный банк играет ключевую роль в обеспечении устойчивого экономического развития, снижении бедности и улучшении инфраструктуры в странах-членах. Его деятельность сосредоточена на трех основных направлениях: **кредитование, финансовое посредничество и консультационная поддержка.**

Кредитование стран-членов направлено на финансирование проектов, способствующих развитию ключевых отраслей экономики. Особое внимание уделяется модернизации транспортной и энергетической инфраструктуры, реализации социальных программ в сфере сельского хозяйства, здравоохранения и образования. Кроме того, Банк поддерживает структурные реформы, нацеленные на повышение экспортного потенциала и стабилизацию финансовой системы, а также помогает странам снижать долговую нагрузку перед международными кредиторами и коммерческими банками. Значительное место занимают экологические инициативы, направленные на улучшение качества воды, снижение выбросов парниковых газов и охрану окружающей среды.

Финансовое посредничество способствует привлечению инвестиций для финансирования программ развития. Всемирный банк активно вовлекает коммерческие банки, международные финансовые институты и частных инвесторов в софинансирование крупных проектов, что расширяет их масштаб и повышает эффективность.

Консультационная и техническая поддержка дополняет кредитные и инвестиционные механизмы, помогая странам-членам разрабатывать и реализовывать инфраструктурные проекты, совершенствовать управление и адаптировать экономические реформы. Банк также оказывает содействие в процессе приватизации и развитии фондового рынка, что способствует созданию устойчивой экономической среды.

Финансирование деятельности Всемирного банка осуществляется за счет взносов стран-членов, из которых 6% уставного капитала вносится напрямую, а оставшаяся часть остается доступной по мере необходимости. Объем

выдаваемых кредитов ограничивается подписным капиталом, резервами и прибылью Банка, что гарантирует его финансовую стабильность и надежность.

Ресурсы Всемирного банка. Всемирный банк финансируется в основном за счет средств, привлеченных на международном рынке капитала, которые составляют 85% его пассивов [15, стр. 193]. Основные ресурсы поступают через выпуск облигаций с рейтингом AAA и размещение краткосрочных ценных бумаг среди правительств и банков. Однако 50% средств привлечены через краткосрочные обязательства, что создает риски несоответствия сроков кредитов и колебаний процентных ставок.

Банк финансирует только валютные расходы проектов, покрывая 30-40% их общей стоимости. Годовой объем кредитования составляет 15 млрд долларов, а дополнительные 5 млрд долларов выделяются Международной ассоциацией развития (IDA). Кредиты выдаются на 12-15 лет с льготным периодом 3-5 лет.

Финансирование проектов инициируется правительствами стран-членов, частные компании не могут подавать заявки напрямую. Однако консультанты, строительные фирмы и финансовые организации могут предлагать идеи и сотрудничать с заемщиками. Проекты часто получают дополнительную государственную поддержку, но это может привести к созданию чрезмерно масштабных и неэффективных объектов.

Для доступа к информации о проектах Всемирного банка компании могут использовать Службу международных бизнес-возможностей и издание Development Business. Рекомендуется прямой контакт с представителями Банка, чтобы отслеживать развитие проектов.

Компании всех размеров могут участвовать в тендерах Всемирного банка, при этом предварительная регистрация не требуется, за исключением некоторых контрактов. Заемщик отвечает за подготовку тендерной документации, а подрядчики обязаны соблюдать условия проекта. Достижение целей Всемирного банка требует от стран-членов разработки прозрачных экономических политик, борьбы с коррупцией и создания условий для частных инвестиций.

Организация и управление Всемирного банка. Всемирный банк представляет собой банковскую систему, состоящую из нескольких ключевых учреждений: [6, стр. 255]

1. Международный банк реконструкции и развития (МБРР), основан в 1944 году (начал деятельность в 1945 году), часто именуется Всемирным банком. Является основным финансовым агентством, предоставляющим кредиты для развития, и имеет штаб-квартиру в Вашингтоне.
2. Международная ассоциация развития (МАР), создана в 1960 году, предоставляет долгосрочные кредиты (на 30-40 лет) самым бедным странам, которые не соответствуют требованиям для получения финансовой поддержки от МБРР.
3. Международная финансовая корпорация (МФК), основана в 1956 году, занимается привлечением инвестиций в частный сектор, поддерживая высокорисковые страны и сектора. Первоначально МБРР финансировал восстановление европейских стран после Второй мировой войны, но по мере

восстановления их экономик расширил свою деятельность на развивающиеся страны.

4. Многостороннее агентство по гарантиям инвестиций (МАГИ), предоставляет страхование от политических рисков и гарантии для инвесторов и кредиторов, вкладывающих средства в развивающиеся страны.
5. Международный центр по урегулированию инвестиционных споров (МЦУИС), занимается разрешением конфликтов между иностранными инвесторами и странами, принимающими инвестиции.

Целью всех этих организаций является содействие экономическому развитию развивающихся стран путем финансирования проектов в государственном и частном секторах, а также оказание технической и экономической помощи. В 2000 году Всемирный банк насчитывал 181 страну-участницу.

Структура управления Всемирного банка. Высшим руководящим органом Всемирного банка является Совет управляющих, в который входит по одному представителю от каждой страны-члена, обычно это министр финансов. Совет собирается не реже одного раза в год одновременно с заседанием Совета управляющих МВФ.

Текущее управление Банком осуществляет Совет исполнительных директоров, состоящий из 24 членов. В его состав входят представители США, Франции, Великобритании, Германии, Японии, а также 19 директоров, представляющих группы стран. Руководство Советом осуществляет президент, избираемый на 5 лет, который также возглавляет администрацию Всемирного банка. Традиционно президентом является гражданин США. Голосование в руководящих органах пропорционально доле участия страны в капитале Банка.

Разработкой стратегии и политики Банка занимается Комитет по развитию, который не является институциональным органом, но состоит из министров финансов стран, представленных в Совете исполнительных директоров. Комитет заседает дважды в год, причем одно из заседаний проходит перед встречей Совета управляющих, где обсуждается объем финансовой помощи развивающимся странам.

Штат Всемирного банка в три раза больше, чем у Международного валютного фонда (МВФ) [5]. Сотрудники работают как в центральном офисе в Вашингтоне, так и в региональных представительствах по всему миру. В середине 1990-х годов у Всемирного банка было около 40 таких офисов.

Влияние Всемирного банка на экономическое развитие Республики Молдова. Всемирный банк оказывает значительное влияние на экономическое развитие Республики Молдова, содействуя модернизации страны через финансирование стратегических проектов, поддержку структурных реформ и улучшение деловой среды. Через программы кредитования, технической помощи и инвестиции в инфраструктуру Банк способствует экономическому росту, снижению уровня бедности и устойчивому развитию ключевых секторов экономики [13].

Одним из важнейших направлений сотрудничества является развитие инфраструктуры. Например, в рамках Проекта по улучшению местных дорог (*Local Roads Improvement Project*), 2016–2022 Всемирный банк выделил около 80

миллионов долларов США на реабилитацию сельской дорожной сети, что позволило улучшить доступ сельских жителей к рынкам, школам и медицинским учреждениям. Эти инвестиции повысили мобильность населения, стимулировали экономическую активность и способствовали развитию торговли [9].

Всемирный банк также активно поддерживает экономические реформы, направленные на улучшение государственного управления, борьбу с коррупцией и повышение эффективности работы государственных институтов. Благодаря технической помощи и экспертным консультациям, страна добилась прогресса в создании устойчивой налогово-бюджетной политики и укреплении банковского сектора [12]. Это, в свою очередь, облегчило доступ малого и среднего бизнеса к финансовым ресурсам.

Значительное внимание уделяется сельскому хозяйству — ключевому сектору экономики Молдовы. В рамках Проекта по трансформации сельского хозяйства в условиях изменения климата (*Moldova Agriculture Competitiveness Project*) было выделено более 75 миллионов долларов США на модернизацию агротехнологий, улучшение ирригационных систем и повышение устойчивости фермерских хозяйств к климатическим рискам [10]. Эти меры способствовали увеличению урожайности и доходов сельских жителей.

В сфере образования и здравоохранения Всемирный банк инвестировал в обновление школьной инфраструктуры, повышение квалификации педагогов и расширение доступа к качественному образованию. Одновременно проводились реформы в системе здравоохранения, направленные на улучшение доступности и качества медицинских услуг, особенно в сельских регионах. Примером может служить Проект по укреплению системы здравоохранения Республики Молдова, в рамках которого были модернизированы десятки медицинских учреждений [8].

Кроме того, Всемирный банк содействует реализации проектов в области энергоэффективности и охраны окружающей среды. Финансирование направлено на снижение зависимости от традиционных источников энергии, поддержку использования возобновляемых ресурсов и защиту природной среды [11]. Эти меры помогают Молдове двигаться в сторону устойчивого развития и "зелёной" экономики.

Таким образом, благодаря финансовой и технической поддержке Всемирного банка Республика Молдова сделала значительные шаги в модернизации инфраструктуры, укреплении экономики, развитии сельского хозяйства, улучшении систем образования и здравоохранения, а также в охране окружающей среды [14]. Конкретные проекты и инвестиции Всемирного банка создали новые экономические возможности и способствовали улучшению качества жизни населения.

На мой взгляд, деятельность Всемирного банка оказывает значительное влияние на мировую экономику, однако важно учитывать и долгосрочные последствия для стран-заемщиков. Хотя финансовая поддержка способствует модернизации инфраструктуры и развитию ключевых секторов, она также может привести к чрезмерной зависимости от внешних займов. Считаю, что условия

финансирования и требуемые реформы не всегда соответствуют реальным потребностям каждой страны. В случае Республики Молдова поддержка Всемирного банка сыграла важную роль в развитии ключевых отраслей, однако успех зависит от прозрачности использования ресурсов и способности страны поддерживать экономический рост без внешней помощи. С моей точки зрения, необходимо уделять больше внимания рискам, связанным с международным кредитованием, и его долгосрочным последствиям.

Заключение. Всемирный банк является одним из ключевых международных финансовых институтов, оказывающих значительное влияние на экономическое развитие стран по всему миру. Через механизмы кредитования, финансового посредничества и технической помощи Банк способствует снижению уровня бедности, модернизации инфраструктуры, росту производительности и укреплению экономической стабильности.

Несмотря на существующие вызовы, такие как ограничения, связанные с кредитной политикой, и необходимость адаптации к изменениям в мировой экономике, Всемирный банк продолжает оставаться важным партнером для стран, стремящихся к устойчивому развитию. В случае Республики Молдова его вмешательство сыграло решающую роль в модернизации инфраструктуры, развитии сельского хозяйства, улучшении систем образования и здравоохранения, а также в обеспечении макроэкономической стабильности.

В будущем успех реализации проектов, финансируемых Всемирным банком, будет зависеть от способности властей эффективно управлять ресурсами и поддерживать стабильную и прозрачную экономическую среду. Таким образом, дальнейшее сотрудничество с Всемирным банком и другими международными финансовыми организациями останется важным фактором для устойчивого развития и интеграции Республики Молдова в мировую экономику.

Библиография:

1. ABULAFIA, D, *The Impact of Italian Banking in the Late Middle Ages and the Renaissance 1300 – 1500*, preluat din A. Teichova (coord.), Banking, Trade and Industry, Cambridge, Cambridge University Press, 1997
2. GAFTONIUC, Simona, *Finanțe internaționale*, Editura Economică, București, 2000
3. LUCHIAN, Dragoș, *Banca Mondială*, Editura Enciclopedică, București, 1992
4. MOISUC, Constantin, *Relații valutar-financiare internaționale*, Editura Fundației Românie de Măine, București, 2002
5. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. [On-line] (дата обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://www.oecd.org>
6. VOINEA, Gheorghe, *Mecanisme și tehnici valutare și financiare internaționale*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2004
7. WATERS M, *Globalization*, Routledge, London, 1996
8. World Bank. *Health Transformation Project in Moldova*. [On-line] (дата обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P145280>
9. World Bank. *Local Roads Improvement Project in Moldova, 2016-2022*. [On-line] (дата обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P150357>

10. World Bank. *Moldova Agriculture Competitiveness Project*. [On-line] (data обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P118518>
11. World Bank. *Moldova Energy Efficiency Projects and Environmental Initiatives*. [On-line] (data обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/07/14/moldova-s-path-to-a-greener-economy>
12. World Bank. *Moldova: Country Partnership Framework 2018–2021*, Report No. 120389-MD
13. *Всемирный банк в Молдове*. Официальный сайт: [On-line] (data обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://www.worldbank.org/ru/country/moldova>
14. *Национальный банк Молдовы. Экономические отчёты и статистика*. [On-line] (data обращения: 15.04.2025) Доступно: www.bnm.md
15. *Форум Всемирного банка и МВФ по вопросам глобального экономического развития*. [On-line] (data обращения: 15.04.2025) Доступно: <https://www.imfconnect.org>

CZU 341.231.14:35

DREPTURILE FUNDAMENTALE ALE CETĂȚENILOR ÎN RAPORT CU ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Ecaterina ȚURCA, studentă, *Facultatea de Drept și Științe Sociale,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: **Aliona CORCENCO**, dr., lect. univ.

Abstract: *In the Republic of Moldova, the consolidation of the rule of law and the modernization of public administration require a constant commitment to respecting and protecting the fundamental rights of citizens. The relationship between the individual and public authorities reflects not only the quality of governance but also the level of democratization within society. This article analyzes how public administration respects, protects, and promotes fundamental rights in the context of ongoing administrative reforms and international commitments undertaken by the Republic of Moldova. Through a critical examination of the legal framework, institutional practices, and the development of national and European jurisprudence, the study highlights current challenges as well as pathways for improving the relationship between the citizen and the state.*

Keywords: *fundamental rights, public administration, Republic of Moldova, rule of law, transparency, democratic governance, administrative law.*

Drepturile fundamentale ale cetățenilor reprezintă piatra de temelie a oricărui sistem juridic democratic, constituind nu doar o expresie a demnității umane, ci și o garanție a limitării și responsabilizării puterii de stat. Aceste drepturi, consacrate în constituții și tratate internaționale, sunt menite să protejeze individul în fața unor posibile abuzuri ale autorităților și să asigure un cadru echitabil de interacțiune între stat și cetățean. Într-un stat de drept autentic, drepturile fundamentale nu sunt simple formule juridice, ci elemente vii, care trebuie să se regăsească în toate aspectele guvernării și administrației.

În Republica Moldova, acest principiu capătă o importanță deosebită în contextul reformelor instituționale și al parcursului european al statului. Procesul de

modernizare a administrației publice impune o reevaluare a modului în care instituțiile interacționează cu cetățenii, iar drepturile fundamentale trebuie să fie filtrul prin care se evaluează calitatea și legitimitatea acestor interacțiuni. O administrație care respectă drepturile fundamentale este una care acționează cu bună-credință, în interesul public, dar cu respect față de individ, diversitate și libertate [15].

Drepturile fundamentale nu pot fi privite doar ca simple garanții constituționale, ci ca standarde reale, dinamice și aplicabile, care trebuie integrate în toate etapele procesului administrativ [11, p. 32]. De la elaborarea politicilor publice, consultarea și informarea cetățenilor, până la adoptarea și implementarea deciziilor, autoritățile publice trebuie să aibă permanent în vedere impactul asupra drepturilor fundamentale [8, p. 44]. Aceste drepturi au o dimensiune subiectivă, întrucât oferă individului posibilitatea de a le revendica în fața autorităților și de a solicita protecție juridică, dar și o dimensiune obiectivă, obligând statul să creeze instituții eficiente, proceduri transparente și mecanisme de control eficiente.

În contextul administrației publice, drepturile fundamentale se reflectă într-un ansamblu complex de raporturi între stat și cetățean, care trebuie să fie echilibrate, transparente, previzibile și supuse controlului juridic. Orice act administrativ trebuie să fie emis în conformitate cu legea, să respecte drepturile persoanei vizate și să poată fi contestat prin proceduri legale. În mod particular, dreptul la petiționare garantează accesul cetățenilor la autoritățile publice și obligația acestora de a răspunde într-un termen rezonabil [1, art. 52]. Dreptul la informație obligă instituțiile să ofere transparență în luarea deciziilor și să asigure accesul liber la documentele publice [3]. Accesul la serviciile publice, fără discriminare, constituie un principiu de bază în organizarea și funcționarea administrației [7]. De asemenea, dreptul de a nu fi discriminat se reflectă în obligația administrației de a trata în mod egal toți cetățenii, indiferent de origine, sex, vârstă, apartenență politică sau religioasă. Nu în ultimul rând, dreptul la un recurs efectiv presupune existența unor mecanisme reale prin care cetățenii pot contesta deciziile administrative abuzive sau ilegale [5].

Aceste drepturi trebuie asigurate nu doar prin reglementări legale, ci și printr-o practică administrativă coerentă, responsabilă și orientată către nevoile reale ale cetățeanului. Administrația publică trebuie să treacă de la o cultură a autorității și controlului, la una a dialogului și cooperării, în care cetățeanul să fie partener și beneficiar activ al actului administrativ. Doar în acest mod se poate construi o administrație eficientă, legitimă și aliniată valorilor democratice europene.

Principiul respectării drepturilor fundamentale presupune, în mod esențial, ca autoritățile administrației publice să-și fundamenteze activitatea pe respectarea strictă a legalității. Legalitatea, în acest context, nu se referă doar la conformitatea formală cu textele legale, ci și la o înțelegere profundă a spiritului legii și a valorilor democratice pe care acestea le promovează. Fiecare măsură administrativă, indiferent de amploarea sau domeniul său de aplicare, trebuie să fie construită pe norme juridice clare, precise și accesibile, care să asigure previzibilitatea și securitatea juridică a cetățenilor [8, p. 47]. Aceasta înseamnă că autoritățile nu pot acționa arbitrar, ci doar în limitele competențelor stabilite prin lege, cu respectarea principiilor proporționalității, nediscriminării și echității.

Legalitatea are un rol fundamental în prevenirea abuzurilor și a deciziilor arbitrare, oferind cetățenilor certitudinea că pot beneficia de protecție juridică efectivă în fața autorităților. Ea constituie și un mecanism de control al puterii administrative, prin care se garantează că acțiunile instituțiilor publice sunt conforme nu doar cu regulile scrise, ci și cu standardele internaționale asumate de stat. În acest sens, respectarea legalității implică aplicarea normelor prevăzute de Constituția Republicii Moldova [1] și de tratatele internaționale la care aceasta este parte, cum ar fi Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene [14]. Aceste instrumente impun statului obligații clare privind protejarea și garantarea drepturilor fundamentale în toate domeniile, inclusiv în cel administrativ.

Aplicarea legalității în administrația publică implică o responsabilitate distribuită între funcționarii publici, care sunt obligați să aplice legea cu bună-credință, și instituțiile de control, care trebuie să vegheze la respectarea regulilor și să sancționeze eventualele derapaje. Tribunalizarea excesivă a raporturilor dintre cetățeni și administrație poate fi evitată prin respectarea procedurilor legale încă din fazele incipiente ale deciziei administrative și prin dezvoltarea unei culturi organizaționale centrate pe integritate, profesionalism și respect față de demnitatea umană. În sprijinul acestui obiectiv, Codul administrativ și Legea privind funcția publică stabilesc reguli clare cu privire la competențele, obligațiile și responsabilitățile funcționarilor publici [5].

Transparența decizională este un alt principiu esențial care contribuie la consolidarea statului de drept și la protejarea drepturilor cetățenilor în raport cu administrația publică [4]. Aceasta presupune nu doar informarea cetățenilor cu privire la deciziile adoptate, ci și implicarea activă a acestora în procesul de luare a deciziilor care le afectează viața. O administrație care funcționează în mod transparent este o administrație care se supune controlului public, care comunică deschis cu cetățenii și care oferă justificări clare pentru măsurile adoptate. Accesul la informațiile de interes public, organizarea de consultări publice și participarea la dezbateri reprezintă instrumente esențiale prin care cetățenii pot influența politicile publice și pot solicita responsabilitate din partea autorităților.

Transparența contribuie direct la diminuarea distanței dintre stat și societate, la întărirea încrederii în instituții și la reducerea riscului de corupție [9]. Ea asigură un cadru favorabil pentru exercitarea altor drepturi fundamentale, precum libertatea de exprimare, dreptul la participare și dreptul la o administrație eficientă. Într-un mediu administrativ transparent, deciziile nu sunt percepute ca fiind impuse de sus, ci ca rezultatul unui proces participativ, deliberativ și deschis. Astfel, transparența devine nu doar un principiu legal, ci o valoare practică a bunei guvernări democratice.

Totodată, în contextul digitalizării administrației, apare necesitatea de a adapta reglementările privind drepturile fundamentale la noile realități tehnologice. Dreptul la protecția datelor cu caracter personal și securitatea informațiilor devin elemente indispensabile ale unei guvernări moderne. Implementarea ghișeului unic, a platformelor digitale de servicii publice și a registrelor electronice trebuie să respecte nu doar normele tehnice, ci și standardele internaționale de protecție a vieții private.

Un alt aspect relevant este legat de accesul egal la serviciile publice, în special pentru grupurile vulnerabile [7]. Excluderea socială, discriminarea indirectă sau

barierele administrative constituie forme subtile, dar periculoase, de încălcare a drepturilor fundamentale. În acest sens, Legea privind egalitatea de șanse și activitatea Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării sunt instrumente menite să asigure o administrație incluzivă și nediscriminatorie.

Administrația publică, în perioade de criză, trebuie să acționeze rapid, dar cu prudență, evitând excesele de autoritate și asigurând mecanisme eficiente de contestare a deciziilor. Lipsa transparenței, comunicarea deficitară și implicarea politicului în actul administrativ au contribuit la deteriorarea încrederii populației în instituții. De aceea, este crucial ca planurile de gestionare a crizelor să includă componente clare de protejare a drepturilor fundamentale, proceduri de consultare publică și evaluări de impact asupra drepturilor omului [13].

Un alt pilon esențial în consolidarea unei administrații publice orientate către cetățean este educația juridică. Un cetățean informat este un cetățean activ, capabil să-și revendice drepturile și să participe în mod constructiv la procesul decizional. În Republica Moldova, nivelul de informare juridică al populației este redus, fapt ce contribuie la vulnerabilitatea față de abuzuri și la pasivitatea civică. Introducerea educației civice și juridice în școli, organizarea de campanii de informare și promovarea culturii participative sunt pași necesari pentru crearea unei societăți democratice consolidate.

Contenciosul administrativ joacă un rol crucial în apărarea drepturilor cetățenilor împotriva abuzurilor administrației. Legea privind contenciosul administrativ oferă cadrul procedural necesar pentru contestarea actelor nelegale [5]. În practică însă, accesul la justiție este uneori limitat de factori precum durata excesivă a proceselor, costurile judiciare sau lipsa de specializare a instanțelor. Întărirea sistemului de contencios administrativ prin formarea judecătorilor, simplificarea procedurilor și crearea unor instanțe administrative specializate poate contribui la eficientizarea protecției juridice.

Expertii în domeniul dreptului public din Republica Moldova, precum Sergiu Litvinenco, Tatiana Puiu, Victor Mocanu, Ion Guțu și Liliana Catan, au subliniat în lucrările lor importanța consolidării principiului legalității, a transparenței decizionale și a responsabilizării autorităților. Contribuțiile lor oferă direcții clare pentru îmbunătățirea cadrului legal și instituțional și pentru adaptarea administrației publice la cerințele moderne ale unei societăți democratice.

În concluzie, respectarea și protejarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor în relația cu administrația publică trebuie să devină nu doar un principiu afirmat în documente programatice, ci o practică zilnică în activitatea tuturor structurilor administrative. Într-o societate democratică funcțională, drepturile fundamentale nu pot fi negociabile, iar administrația trebuie să își asume un rol activ în promovarea și apărarea acestora. Acest angajament trebuie să fie vizibil în fiecare etapă a procesului administrativ, de la inițierea politicilor publice până la punerea lor în aplicare și evaluarea impactului.

Doar printr-o administrație responsabilă, transparentă și orientată spre interesul public poate fi consolidată democrația și statul de drept în Republica Moldova. Administrația nu poate fi percepută ca o structură izolată, birocratică, ci trebuie să se transforme într-un instrument dinamic de sprijin și colaborare cu cetățeanul. Pentru aceasta, este necesară o revizuire profundă a modului în care sunt concepute procedu-

rile administrative, a culturii organizaționale a instituțiilor publice și a raporturilor dintre autoritate și individ.

Reforma administrației publice trebuie să se concentreze pe crearea unui climat de încredere reciprocă, pe eficiență instituțională și pe respectul necondiționat față de demnitatea umană. Încrederea cetățenilor în stat nu se câștigă prin discursuri, ci prin acțiuni coerente, transparente și echitabile. Consolidarea acestei încrederi este esențială nu doar pentru buna funcționare a administrației, ci și pentru stabilitatea socială și dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. Numai astfel, drepturile fundamentale își vor îndeplini adevărata menire: aceea de a proteja, emancipa și responsabiliza cetățeanul în raport cu puterea publică.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova. [online]
2. Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17373&lang=ro Legis
3. Legea nr. 982/2000 privind accesul la informație. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121802&lang=ro
4. Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142655&lang=ro
5. Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10.02.2000. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120978&lang=ro
6. Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119382&lang=ro
7. Legea nr. 121/2012 privind asigurarea egalității. [online] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110176&lang=ro
8. Litvinenco, Sergiu. „Principiul legalității în raporturile administrației publice cu cetățenii.” *Revista de Drept Public*, nr. 2/2019
9. Puiu, Tatiana. „Transparența decizională și drepturile cetățenilor în administrația publică.” Editura Universității de Stat din Moldova, 2020
10. Mocanu, Victor. „Drepturi fundamentale și eficiență administrativă”. *Revista Juridică*, nr. 1/2021
11. Catan, Liliana. „Protecția drepturilor omului în procesul administrativ”. Editura Cartier Juridic, 2018
12. Guțu, Ion. „Drept administrativ”. Editura Universul Juridic, București, 2015
13. Raportul Avocatului Poporului, Chișinău, 2022
14. Curtea Europeană a Drepturilor Omului – hotărâri relevante împotriva Republicii Moldova
15. Agenția de Guvernare Electronică. „Strategia de reformă a administrației publice pentru anii 2023–2030.” Chișinău, 2023

**ORGANIZAȚIA ANTISOVIETICĂ A TINERETULUI STUDIOS
„MAJADAHONDA” DIN ORHEI (1940-1941): ISTORIE ȘI MEMORIE**

Maxim AVĂDĂNIL, student, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Ludmila D. COJOCARU**, dr., conf. univ.

Abstract: *This article explores the little-known case of the “Majadahonda” resistance group, formed by high school students in Orhei in 1940. Through archival sources and oral testimonies, it reveals the ideological motives, actions, repression by Soviet authorities. The study emphasizes the historical importance of youth resistance in Moldova and underlines the need to preserve the memory of those who opposed totalitarianism.*

Keywords: *anti-Soviet resistance, Moldavian SSR, totalitarian-comunist regime, historical memory.*

I. Introducere

Mișcarea de rezistență antisovietică în RSS Moldovenească constituie un subiect important de cercetare în istoriografia contemporană [7, pp. 7-12], iar identificarea noilor informații oferite de mărturiile de istorie orală, precum și deschiderea accesului la dosarele de arhivă, determină un interes constant al cercetătorilor față de acest subiect [7, pp. 13-14]. Activitatea Organizației antisovietice a tineretului studios „Majadahonda” din Orhei rămâne a fi reprezentativă pentru studierea fenomenului de rezistență din primul an de ocupație sovietică în Basarabia, în virtutea caracterului colectiv, dar și a vârstei fragede a membrilor grupului.

Accesul la sursele de istorie orală, precum mărturiile lui Oleg Frunză, participant direct la mișcarea de rezistență „Majadahonda”, și la documentele din arhiva structurilor de represiune, precum dosarele penale nr. 2453 și nr. 2233, face posibilă, prin coroborarea acestor surse, cunoașterea noilor aspecte din activitatea organizației „Majadahonda”.

Comunicarea de față urmează să prezinte activitatea organizației „Majadahonda” în contextul primului an de ocupație sovietică și vine să contribuie la clarificarea formelor de organizare a mișcării, de elaborare a strategiilor de confruntare a regimului, precum și a formelor de represiune aplicate asupra membrilor mișcării. Totodată, în virtutea rolului important pe care îl are memoria istorică în cunoașterea fenomenului totalitar, analiza evenimentelor din perioada ocupației sovietice devine esențială pentru înțelegerea impactului regimului totalitar-comunist asupra populației Basarabiei.

II. Instaurarea regimului sovietic de ocupație

Urmare a semnării în data de 23 august 1939 a protocolului adițional secret Stalin-Hitler, la 28 iunie 1940 are loc anexarea forțată a Basarabiei de către URSS și instaurarea puterii sovietice în acest spațiu. Din primele zile ale noii administrații, au fost puse în aplicare măsuri radicale, menite să dezrădăcineze structurile sociale, economice și culturale existente. Anexarea Basarabiei de către imperiul sovietic a marcat începutul unei perioade de profundă destabilizare politică, socială și culturală,

caracterizată prin instaurarea unui regim totalitar, menit să suprimă orice formă de opoziție și să anihileze identitatea națională românească [3, p. 25]. În județul Orhei, ca și în alte localități ale Basarabiei populate majoritar de români basarabeni atașați valorilor tradiționale și culturii naționale, au fost comise acțiuni care au afectat grav structura socială și coeziunea comunităților locale. Aceste acțiuni au provocat varii manifestări de rezistență din partea populației, dintre care cea mai proeminentă a fost Organizația Tineretului Studios „Majadahonda” din Orhei (1940-1941).

Unul dintre factorii interni care au alimentat rezistența anti-sovietică în județul Orhei a fost arestarea primarului de Orhei, Vasile Mahu, personalitate marcantă a vieții publice interbelice [3, pp. 13-24]. Vasile Mahu era parte din elita Basarabiei interbelice, în perioada 1918-1925 deținând funcția de președinte al Partidului Țărănesc. Totodată, acest intelectual a avut o contribuție semnificativă la dezvoltarea sistemului educațional în Basarabia, punând bazele activității Liceului „Vasile Lupu” din Orhei, promovând valorile culturii românești și susținând o pedagogie centrată pe responsabilitate civică și atașament față de idealul național. Activitatea tumultuoasă din perioada interbelică l-a adus în atenția noilor autorități, acestea considerându-l simbol al „vechiului regim” și, prin urmare, element periculos pentru consolidarea puterii bolșevice în regiune [3, p. 12].

Arestarea lui Vasile Mahu la numai cinci zile după ocuparea Basarabiei a fost percepută ca act de injustiție de către foștii săi colaboratori, dar mai ales de foștii săi discipoli de la Liceul „Vasile Lupu” din Orhei. Actul flagrant de represiune a sporit climatul de nesiguranță în rândul populației, funcționând ca un catalizator pentru conștiința civică a tinerilor. Așa cum demonstrează evenimentele istorice, simbolurile au o forță catalizatoare, iar personalitatea lui Vasile Mahu a devenit simbol viu al demnității și rezistenței morale [3, pp. 13-20]. Formați intelectual într-un mediu cultivat de administrația românească în Basarabia axat pe educație patriotică și valori democratice, tinerii discipoli ai lui Vasile Mahu au primit arestarea dascălului lor ca o chemare la acțiune.

Transformările ideologice și atrocitățile noii administrații au determinat tinerii de la Liceul „Vasile Lupu”, dar și de la Școala nr. 2 din Orhei, să întreprindă acțiuni concrete prin care să-și manifeste rezistența față de regim. Astfel, în luna iulie a anului 1940, urma să ia naștere Organizația antisovietică tineretului studios „Majadahonda” din Orhei, alcătuită în principal din liceeni și tineri intelectuali animați de dorința de a contesta prin acțiune regimul impus de ocupația sovietică [2, f. 149].

III. Constituirea mișcării de rezistență

În august 1940, au fost puse bazele unei organizații clandestine de rezistență anti-sovietică, și anume Organizația ilegală „Majadahonda” a tinerilor din Orhei. Inițiativa aparține lui Anatol Gumă, care a reușit inițial să adune în jurul său circa 32 de tineri, membri activi:

„Avem, deci, înscriși 32 de membri activi, declară Anatol Gumă. Putem considera că există deja o unitate. E necesar să-i dăm o denumire” [3, p. 25].

În urma studierii dosarului de arhivă, constatăm că această informație apare trunchiată din partea structurilor sovietice de represiune, care aveau scopul de a intimida și condamna cât mai mulți membri. Astfel, una din informații invocă afilierea organizației la Garda de Fier, iar ca organizator îl indică pe Oleg Frunză:

„Frunze Oleg Vasilievici, fără a cunoaște despre existența unei organizații a Gărzii de Fier în școală, în luna iunie 1940, a propus crearea unei astfel de organizații, înaintându-se pe sine în rol de racolator al noilor membri, astfel acceptând imediat să devină membru al organizației la momentul când i s-a propus” [2, f. 192].

Statutul noii organizații indica drept scop principal al activității membrilor organizației de a păstra spiritul românesc și opoziția activă față de regimul sovietic de ocupație.

Obiectivele organizației „Majadahonda” ținteau cultivarea și protejarea identității naționale românești, demascarea caracterului opresiv al ocupației sovietice, dar și sensibilizarea opiniei publice locale prin mesaje anticomuniste și acțiuni simbolice de rezistență [3, pp. 22-28].

La fel, cum indică documentul de arhivă, aceste scopuri se regăsesc și în răspunsurile ilegaliștilor din timpul interogatoriilor din 1941, după arestarea lor: „avea sarcina de a [...] ridica spiritul național între membrii organizației și pregătirea terenului pentru sosirea românilor în Basarabia” [1, f. 194].

Alegerea denumirii „Majadahonda” a fost deloc întâmplătoare: ea făcea trimitere la localitatea spaniolă în care, în timpul Războiului Civil Spaniol (1936-1939), mai mulți voluntari moldoveni, inclusiv din Orhei, animatori ai idealurilor antifasciste și democratice, au luptat eroic împotriva regimului lui Francisco Franco [3, p. 26]. Astfel, numele organizației simboliza continuitatea spiritului de luptă pentru libertate și demnitate națională, asumând un sens profund istoric și moral.

Printre primii membri ai organizației „Majadahonda” se numără liceenii Pavel Boguș, Victor Gumă, Onisim Cozma, Victor Brodețchi, Dumitru Dobândă, Grigore Mihu, Gheorghe Martânov, Ion Bacalu, Pavel Boguș, Eleonora Vascan, Tamara Jovmir, Maria Vascan, Larisa Martânov, Rita Stoianov; din rândul studenților era Anatol Gumă, Anatol Cotun, Vsevolod Ciobanu, Oleg Frunză, Dumitru Avramoglo, Sergiu Buiuc, Constantin Prichici, Vladimir Gumă; precum și cadrele didactice Maria Majaru și Dumitru Munteanu.

Anatol Gumă era conducătorul acestei Organizații ilegale, Victor Gumă – locțiitor. Structura internă a organizației de tineri orheeni era una conspirativă, membrii fiind grupați în celule discrete, menite să asigure atât eficiența, cât și securitatea în fața supravegherii structurilor NKVD-iste. Membrii erau împărțiți în patru grupuri, fiecare având funcția sa. În grupul nr. I, constituită ca „Echipă de șoc” [3, p. 26], intrau: Anatol Gumă, Victor Brodețchi, Ion Bacalu, Pavel Boguș, Grigore Mihu, Oleg Frunză, Iacob Blănuș și Anatol Duca. Grupul nr. II era formată din: Vichentie Eprov, Constantin Sârbu, Eugen Brașoveanu, Victor Gumă, Leonid Budeanu, Veaceslav Așvitz, Vlad Dodon și Valerian Dumitrescu. Grupul nr. III era formată din Dumitru Avramoglo, Dumitru Dobândă, Onisim Cozma, Anatol Cotun, Vlad Alexeev, Vsevolod Ciobanu, Dumitru Stici, Mihail Druguș. În cadrul Organizației a existat și un grup de fete: Eleonora Vascan, Maria Vascan, Tamara Jovmir, Larisa (Lora) Martanov, Rita Stoianov, Dusea Creciun.

Printre metodele de rezistență aplicate de membrii Organizației se numărau inscripționarea de lozinci în spații publice, distribuirea manifestelor și pliantelor cu conținut patriotic:

„Nimănui nu-i trecea nici prin gând că ar exista o organizație ilegală de tineri care le făcea zile fripte ocupanților. Dar ea exista și ca dovadă erau foile volante, hulubașii albi, care apăreau tot mai des pe uși, pereți, pe străzi. De parcă cineva din altă lume le semăna pretutindeni. «Trăiască neamul românesc!» citeau orășenii într-o zi. Peste un timp – «Jos călăul Stalin!», în alte zile – «Jos NKVD-ul barbar!». Și multe, multe alte lozinci patriotice” [3, p. 38].

Membrii Organizației au încercat să întreprindă și acțiuni de informare a Armatei Române, pentru a facilita reîntoarcerea acestora în Basarabia. În acest sens, membrii Organizației au reușit să documenteze prin fotografii situația de pe aeroportul militar din localitatea Ciocâlteni, raionul Orhei [9].

O acțiune de mare curaj, care a sfidat regimul sovietic, a fost arborarea tricolorului românesc în noaptea de 24 spre 25 decembrie 1940 [3, p. 34] pe edificiul a trei instituții-cheie din Orhei: sediul fostei Prefecturi, fosta Primărie și sediul NKVD-ului. Aceste acțiuni au fost receptate cu entuziasm de populația locală, constituind o formă de rezistență morală colectivă.

Atmosfera de coeziune, încredere și solidaritate între membrii Organizației „Majadahonda” a reprezentat un pilon esențial în menținerea funcționalității organizației. Tinerii implicați conștientizau riscurile majore la care se expuneau – arestare, tortură, deportare sau chiar moarte, dar aceste pericole nu i-au împiedicat să-și urmeze idealurile.

IV. Declanșarea represiunii

Reacția administrației sovietice la acțiunile de sfidare publică, precum arborarea tricolorului românesc pe clădirile administrative din Orhei, a fost una imediată și extrem de feroce. Considerat act de provocare directă la adresa regimului sovietic, această faptă a determinat mobilizarea structurilor de securitate. La fel, autoritățile locale au fost criticate dur de conducerea de la Chișinău, iar comandantul Securității de Stat din Orhei, locotenentul Gavril Goldenberg, a fost convocat și umilit în cadrul unei ședințe de partid, fiind acuzat de neglijență în supravegherea elementelor subversive [3, p. 46].

Ca urmare, autoritățile sovietice au declanșat o amplă ofensivă represivă împotriva oricăror forme de opoziție locală. Acțiunile de supraveghere s-au intensificat considerabil, fiind mobilizate rețele de informatori, inițiate anchete extinse și aplicate metode coercitive. După o perioadă de patru luni de activitate a organizației „Majadahonda”, forțele de represiune sovietică au declanșat o amplă operațiune de identificare, capturare și anihilare a mișcării de rezistență din Orhei. Un moment de cotitură a fost atins după revenirea la Orhei a locotenentului Goldenberg, care a și declanșat ofensiva de lichidarea a organizației clandestine. În următoarele luni după actul de înfruntare deschisă cu regimul, au fost desfășurate urmăriri și anchete extinse, vizând atât membri direcți ai organizației, cât și susținătorii acesteia [6, p. 260].

Autoritățile au recurs la metode specifice structurilor de represiune, și anume la infiltrarea în organizație a unui nou membru, Arcadie Țelea. Sub acoperire, Țelea a fost utilizat de NKVD pentru a identifica activitatea organizației și furniza informații despre membrii acesteia. În temeiul informațiilor oferite de Țelea, au fost identificați lideri importanți precum Anatol Gumă, dar și alți membri activi ai nucleului de rezistență.

În data de 29 ianuarie 1941, locotenentul Goldenberg a semnat dispoziția nr. 10 de arestare a conducătorului organizației ilegale a tineretului studios „Majadahonda” din Orhei, Anatol Gumă [3, pp. 42-46]. La scurt timp, au fost arestați și alți membri ai Organizației: Anatol Gumă, Ciobanu Vsevolod. „La 19 februarie 1941, Goncarenko însoțit de Platonov Gurenko, i-au arestat pe membrii organizației: Grigore Mihu, Victor Brodețchi, Anatol Cotun, Victor Gumă, Vichentie Eprov, Dumitru Dobândă, Pavel Boguș, Oleg Frunză” [3, pp. 46-50].

Conform dosarului penal nr. 2454, toți tinerii arestați au fost deținuți în închisoarea din Orhei, în regim de izolare totală (câte unul în celulă) și regim aspru (lipsirea de somn și hrană), iar anchetarea se făcea preponderent la miezul nopții și prin metode violente, pentru a-i soma să-și asume vinovăția față de puterea sovietică [3, p. 54]. Situația a ieșit de sub control în data de 22 iunie 1941, odată cu ordinul istoric al mareșalului Ion Antonescu:

„Ostași Români! Vă ordon, treceți Prutul. Eliberați frații noștri!...”

Pentru a accelera procesele „juridice”, mulți dintre deținuți au fost încărcăți în camioane și duși în închisorile din regiunile de est ale URSS pentru a li se continua judecata. Cei rămași au fost plasați în celule comune, supraîncărcate, iar închisoarea a fost incendiată. Și de această dată, pentru a ascunde fărădelegile puterii sovietice, s-a aplicat principiul stalinist: „Нет человека, нет проблем!” (rus. – Nu există omul, nu există probleme!”).

Conform dosarului penal nr. 2454, tinerii care nu aveau atinsă vârsta majoratului – Arcadie Țelea, Victor Gumă, Constantin Sirbu, Eugen Brașoveanu, Ion Bacalu, Pavel Boguș, Gheorghe Martânov, Oleg Frunză – au fost condamnați în baza articolului 54-4 și anexei la articolul 24 al Codului Penal al RSS Ucrainene la 25 de ani de detenție și lipsiți de drepturi civice pe o perioadă de 5 ani [2, ff. 182-186].

Altă din arestați, înscriși în dosarul penal nr. 2233, în data de 20 iunie 1940 au fost transferați la închisoarea din Chișinău. Conform datelor din dosar, procesul de judecată a avut loc în data de 24 iunie 1941, de către Tribunalul din Odesa, special detașat pentru acest caz de judecată, în frunte cu Usujaninov. Prin decizia Tribunalului Militar, ilegaliștii Anatol Gumă, Vichendie Eprov, Gregore Mihu, Dumitru Dobândă, Mihail Grăjdianu, Cozma Onisim, Anatol Cotun și Victor Brodețchi au fost acuzați de crimele săvârșite conform articolelor 54-4, 54-6c și 54-11 ale Codului penal al RSS Ucrainene, care invocă „sprijin pentru un stat ostil străin”, „spionaj în favoarea unui stat străin” și „participarea la organizație contrarevoluționară”, fiind condamnați la moarte prin împușcare.

Sentița Tribunalului Militar a fost executată în data de 27 iunie 1941, în subsolul închisorii din Chișinău. Cadavrele neînsuflețite, cum relevă sursele de istorie orală, au fost aruncate în gropi comune. De menționat, cadavrele au fost aruncate în grabă, fără a fi suficient de bine îngropate, dar nici controlate dacă mai dau semne de viață. Astfel, Anatol Gumă, fiind încă în viață după aplicarea gloanțelor, a încercat să se salveze. Din cauza rănilor serioase nu a reușit decât să scoată capul din groapă, fiind semnalat de câinele unor gospodari din preajmă, însă frica acestora de teroarea regelului a îndelungit fatal efortul de salvare a victimei [3, pp. 69-70].

Acuzațiile formulate împotriva tinerilor din Organizația anti-sovietică „Majadahonda” din Orhei au fost lipsite de argumente reale, adesea rezultate din intero-

gatorii nocturne, torturi psihologice și fiziologice. În ambele dosare intentate de structurile NKVD s-a recurs la formulări staliniste, precum „sprijinirea fascismului” sau „simpatizarea Gărdzii de Fier”, incriminări de colaborare cu serviciile secrete occidentale sau românești, fără dovezi concrete care ar demonstra în mod direct participarea la anumite acțiuni anti-sovietice [6, p. 262].

În cadrul represiunilor declanșate asupra membrilor activi ai mișcării, au avut de suferit și persoane terțe, care nu aveau legătură directă cu Organizația. De exemplu, profesoară de psihologie la școala pedagogică, Maria Majaru, a fost condamnată la 15 ani de detenție sub învinuirea că „știa despre existența organizației ilegale Majadahonda” [1, ff. 172-184]. De asemenea, au avut de suferit familiile și rudele tinerilor, acestea fiind ulterior deportate în regiunile de est ale URSS, etichetate ca „elemente nesigure” sau „complici la trădare”. Această formă de represalii colective făcea parte din strategia sovietică de distrugere a oricărei forme de solidaritate în fața autorității. Academicianul Valeriu Pasat notează că „lupta împotriva dușmanului de clasă a devenit o ideologie de stat, iar represiunea un instrument de guvernare” [5, p. 24]. Autoritățile sovietice au acționat violent, arestând și anchetând atât pe baza unor fapte reale, dar și a suspiciunilor sau lipsei de loialitate. Astfel, „mii de persoane au fost arestate pentru exprimarea unor opinii, pentru apartenența la partide sau organizații interbelice ori doar pentru legături familiale cu foști funcționari” [5, p. 26]. Anchetetele se desfășurau în condiții de teroare, procesele de judecată erau formale, fără probe sau martori, iar sentințele erau decise dinainte [5, p. 38]. În asemenea condiții, frica devenea elementul central al guvernării: „Frica era legea nescrisă a regimului. Cine gândea altfel, risca să dispară” [5, p. 53].

Cazul Organizației „Majadahonda” reflectă amploarea și natura sistematică a represiunii sovietice în RSS Moldovenească. Regimul sovietic a operat cu instrumente ale terorii: arestări, anchete ilegale, deportări și execuții. Ținta ocupației sovietice în Basarabia a fost nu era doar individul, ci întreaga idee de rezistență. Regimul a urmărit lichidarea spiritului de libertate și a demnității umane. Deși Organizația „Majadahonda” a fost anihilată, sacrificiul membrilor săi a lăsat urme adânci în memoria colectivă.

V. Concluzii

Cazul Organizației anti-sovietice a tineretului studios „Majadahonda” din Orhei reprezintă o filă din istoria rezistenței față de regimul de ocupație din Basarabia. Cercetările istorice recente, bazate pe arhive desecretizate și mărturiile de istorie orală, contribuie la reabilitarea memoriei acestor tineri curajoși, care și-au pus viețile în numele idealului de libertate. Organizația „Majadahonda” ne arată că tinerii nu s-au lăsat paralizați de frică, acționând în mod organizat, asumându-și riscuri în numele unor valori fundamentale: libertatea, demnitatea și identitatea românească. Constituită în condiții de ocupație străină și represiune feroce, istoria mișcării demonstrează că spiritul critic, conștiința națională și aspirația spre libertate nu pot fi complet înăbușite.

Pentru mine personal, studiarea istoriei și memoriei Organizației anti-sovietice a tineretului studios „Majadahonda” din Orhei a fost nu doar un efort de cercetare, ci și o reflecție asupra pericolului repetării fenomenului totalitar. Lucrul asupra documentelor de arhivă și mărturiilor de istorie orală m-au ajutat să înțeleg nu doar ce s-a

întâmplat în condițiile primului an de ocupație sovietică în Basarabia, dar și cum a fost posibil să aibă loc aceste evenimente. Am descoperit nu doar fapte, ci și oameni care cu greu se mai încadrează astăzi în statutul de victimă, ci mai degrabă în cel de luptători. Acțiunile tinerilor din acest grup de rezistență antisovietică, unii încă sub vârsta majoratului la momentul constituirii și, respectiv, al arestării, rămân a fi exemplu de verticalitate pentru generațiile care urmează.

Bibliografie:

1. Agenția Națională a Arhivelor, Fond 3401, dosar nr. 2233, f. 221.
2. Agenția Națională a Arhivelor, Fond 3401, dosar nr. 2454, f. 315.
3. BUNACALEA, Petru, CALCEA, Andrei. *Osândiți la nemurire, Mișcarea de rezistență „MAJADAHONDA” din Orhei 1940-1941 (Povestire documentară)*. Chișinău: Tipografia Concernul Presa, 1999. 116 p. ISBN 9789975955409
4. COJOCARU, Ludmila D., BÎRLĂDEANU, Virgiliu. The memory of totalitarian communist regime' victims: from dictate of silence to the statute of cultural heritage. The avatar of a oral history project in the Republic of Moldova. În: *Brukenthalia. Romanian Cultural History Review. Supplement of Brukenthal. Acta Musei*. 2018, vol. 8, pp. 813-824. ISSN 2285-9497
5. PASAT, Valeriu. Calvarul: documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești. 1940-1950. Moscova: Ed. Rosspen, 2006, 453 p. ISBN 9975-78-357-0
6. POSTICĂ, Elena. *Procese judiciare intentate participanților la mișcarea de rezistență antisovietică din Moldova postbelică*. În: Revista Tyragetia, Vol. IV [XIX] nr. 2, 2010. pp. 257-266.
7. POSTICĂ, Elena. *Rezistența antisovietică în Basarabia 1944-1950*. Chișinău: Ed. Știința, 1997. 240 p. ISBN 9975-67-045-8
8. Crimele comunismului în Basarabia (interviu cu Oleg Frunză) ep. 1, 2011, https://www.youtube.com/watch?v=bp_9wrD-RP4 (accesat: 18 ianuarie 2025)
9. Crimele comunismului în Basarabia (interviu cu Oleg Frunză) ep. 2 din 2011, <https://www.youtube.com/watch?v=QSNQCKdCL8> (accesat: 18 ianuarie 2025)
10. ȚURCANU, Ion. *Miscellanea historica et critica. Culegere de studii și articole*. Iași: „Editura Junimea”, 2019. 611 p. ISBN 978-973-37-2282-394

CZU 323.272(498)

REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN DECEMBRIE 1989: ECOURI, EFECTE, ATITUDINI ÎN SPAȚIUL PUBLIC DIN RSS MOLDOVENEASCĂ

Aliea MICȘANSCHI, studentă, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți
Conducător științific: **Virgiliu BÎRLĂDEANU**, dr., conf. univ.

Abstract: The Romanian Revolution of 1989 marked a pivotal moment in Eastern European history, symbolizing the collapse of communist regimes and triggering transformative processes across the region, including in the Moldavian SSR. This communication aims to analyze the echoes, effects, attitudes in the public space of the Moldovan SSR towards the Romanian revolution of 1989. The study draws on political documents, press articles, and personal testimonies to analyze the Romanian Revolution's role as

both a catalyst and model for resistance against Soviet control, highlighting its long-term implications on Moldova's path to sovereignty and independence.

Keywords: *Romanian Revolution, Moldavian SSR, National identity, Soviet Union, Perestroika, Cultural revival, Political emancipation.*

Introducere

Revoluția Română din decembrie 1989 reprezintă un reper esențial în istoria contemporană a Europei de Est, marcând nu doar prăbușirea regimului comunist din România. Pentru Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM), aflată sub influența directă a politicilor de rusificare și de control ideologic impuse de Uniunea Sovietică, evenimentele din România au avut un ecou deosebit de profund. Acestea au generat un val de solidaritate, reflecție politică și mobilizare națională, în special în rândul intelectualității și tineretului.

Studiul de față își propune să analizeze atitudinile în spațiul public din RSSM asupra Revoluției Române din 1989, cu accent pe dimensiunile sale istorice, politice, sociale și culturale, având la bază surse provenite din diverse ziare ale acelei perioade. Prin investigarea ecourilor și efectelor produse de Revoluția Română din decembrie 1989 în spațiul public al RSS Moldovenească, lucrarea urmărește să evidențieze atitudinile exprimate de instituțiile oficiale și de populație, impactul asupra revendicărilor identitare și asupra conștiinței naționale, precum și schimbările produse în discursul public și în orientarea ideologică a elitelor locale, așa cum au fost reflectate în mass-media din acea perioadă.

Obiectivele principale ale cercetării sunt: analizarea ecourilor generate de Revoluția Română din decembrie 1989 în spațiul public din RSS Moldovenească; studierea atitudinilor manifestate de autoritățile oficiale, presa și societatea civilă față de evenimentele din România; precum și evaluarea efectelor acestor evenimente asupra evoluției discursului identitar și a dinamicii politico-ideologice din republică. Demersul este fundamentat pe o metodologie interdisciplinară, care îmbină analiza surselor de presă ale epocii, a documentelor politice și a mărturiilor orale cu studiul bibliografiei academice relevante din domeniile istoriei contemporane, științelor politice și sociologiei istorice.

Lucrarea contribuie la aprofundarea înțelegerii modului în care Revoluția Română din decembrie 1989 a rezonat în spațiul moldovenesc, conturând noi direcții în exprimarea identității naționale și în redefinirea discursului public. Totodată, studiul evidențiază influența acestui eveniment asupra recalibrării raporturilor dintre cele două state românești și asupra conturării unui cadru favorabil emancipării politice și culturale în RSS Moldovenească.

I. Date generale despre revoluția din 1989

Contextul istoric al regimului comunist în România a fost modelat de evenimentele de după al Doilea Război Mondial, când țara a intrat sub influența Uniunii Sovietice și a fost forțată să adopte un regim comunist. În 1947, regele Mihai a fost obligat să abdice, iar România a fost proclamată Republică Populară sub conducerea PCR. Astfel, țara a fost transformată într-o dictatură de tip sovietic, caracterizată prin represiune politică, colectivizare forțată și restricții severe asupra libertății de exprimare și asociație.

În anii '50, sub Gheorghe Gheorghiu-Dej, primul lider comunist al României, a avut loc o perioadă de represiune intensă, cu arestări și procese politice împotriva celor percepuți ca adversari ai regimului, fie că erau foști membri ai partidelor istorice, intelectuali, clerici sau țărani care refuzau colectivizarea. Securitatea, poliția secretă a regimului, a devenit principalul instrument de control și intimidare, iar libertatea de exprimare a fost puternic limitată [1, p. 376].

După moartea lui Gheorghiu-Dej în 1965, Nicolae Ceaușescu a preluat conducerea, adoptând o poziție de independență față de Moscova [1, p. 376]. În anii '60 și începutul anilor '70, Ceaușescu a cultivat o imagine de lider reformist, iar relațiile României cu Occidentul s-au îmbunătățit temporar. Această perioadă de aparentă deschidere a fost înșelătoare, deoarece Ceaușescu a început să dezvolte un cult al personalității și să centralizeze puterea în mâinile sale [1, pp. 96-97].

„Nicolae Ceaușescu, numit secretar general al partidului la moartea lui Gheorghiu-Dej, în martie 1965, și-a întărit rapid autoritatea după accederea la putere. În 1967, el era desemnat și președinte al Consiliului de Stat, cumulând astfel funcțiile supreme în partid și în stat.” [3, pp. 108].

În anii '80, regimul Ceaușescu a intrat într-o criză profundă, pe fondul unei economii în colaps, datorită politicilor sale de industrializare forțată și rambursare a datoriei externe. Aceste măsuri au dus la lipsuri severe de alimente, energie și produse de bază, provocând nemulțumirea populației. Ceaușescu și soția sa, Elena, s-au implicat tot mai mult în toate deciziile politice și economice, iar cultul personalității a atins niveluri extreme, cu o propagandă omniprezentă și glorificarea constantă a „Conducătorului” și „Săvantei de renume mondial”.

În această perioadă, în Uniunea Sovietică, Mihail Gorbaciov a inițiat reformele de *perestroika* și *glasnost*, începând cu mijlocul anilor '80, au dus la o relativă liberalizare a regimului politic [4, pp. 227-228]. Începând cu 1988, s-au format mișcări precum Frontul Popular din Moldova, care susțineau redobândirea identității naționale românești, promovarea limbii române și desprinderea de influența sovietică. Tensiunile etnice și revendicările culturale au început să iasă la suprafață, în paralel cu prăbușirea regimurilor comuniste din Europa Centrală și de Est. Această atmosferă de reformă și contestare a contribuit indirect la radicalizarea mișcărilor anticomuniste și în România.

Revoluția Română din decembrie 1989 a fost momentul care a dus la căderea regimului comunist din România, marcând sfârșitul dictaturii lui Nicolae Ceaușescu și începutul tranziției spre democrație. Aceasta a fost singura revoluție sângeroasă din Europa de Est, soldându-se cu peste 1.100 de morți și mii de răniți.

Regimul lui Nicolae Ceaușescu era unul dintre cele mai represive din blocul comunist. Populația trăia în condiții grele, cu penurie de alimente, raționalizarea energiei electrice și a gazului, supraveghere constantă din partea Securității și o lipsă totală a libertății de exprimare. Politica economică a regimului, axată pe plata rapidă a datoriei externe, a dus la sărăcirea populației și la o stare de nemulțumire generalizată.

Revoluția a izbucnit pe 16 decembrie la Timișoara, unde oamenii au ieșit în stradă pentru a-l susține pe pastorul reformat László Tőkés, aflat sub presiunea autorităților. Protestele au crescut rapid, transformându-se într-o mișcare anticomunistă.

Forțele de ordine au deschis focul asupra demonstrațiilor, omorând zeci de oameni și rănind sute.

Pe 21 decembrie, Nicolae Ceaușescu a organizat un miting în București pentru a demonstra că are sprijinul populației, însă mulțimea a început să huiduie și să scandeze împotriva regimului. În acea seară, protestele s-au extins în toată țara, iar reprimarea a fost extrem de violentă. Pe 22 decembrie, armata a refuzat să mai tragă în demonstrați, iar Ceaușescu a fost nevoit să fugă din sediul CC cu un elicopter. La ora 21:00, pe 23 decembrie, tancuri și câteva unități paramilitare au mers să protejeze Palatul Republicii [2, p. 298].

„Suprapuse Direcției a V-a și USLA, comandourile USLA erau constituite din indivizi care „lucrau” acoperiți în diferite posturi. Erau studenți străini, doctoranzi și băștinași devotați trup și suflet dictatorului. Foarte mulți erau arabi și cunoșteau cu precizie cotloanele Bucureștiului, Brașovului și ale altor orașe din România. Pentru antrenament aveau la dispoziție câteva centre de instruire subterane: unul era în zona Brașovului, iar altul – se pare – chiar sub sediul fostului CC-PCR, poligon care au dat din întâmplare câțiva revoluționari în timpul evenimentelor din decembrie”. A fost capturat la Târgoviște și, pe 25 decembrie, a fost judecat sumar alături de soția sa, Elena Ceaușescu. Amândoi au fost condamnați la moarte și executați în aceeași zi [1, p. 5].

Căderea regimului comunist a dus la o schimbare profundă în România. S-a format FSN, care a preluat puterea și a organizat primele alegeri democratice în 1990. FSN a avut un rol esențial în tranziția României către democrație. Sub conducerea lui Ion Iliescu, FSN a fost responsabil pentru formarea unui guvern provizoriu, iar în 1990 a organizat primele alegeri libere din România după 40 de ani. România a început tranziția spre democrație și economia de piață, deschizându-se către lumea occidentală. Acesta a fost dominant în viața politică a țării în primele etape ale tranziției post-comuniste. În 1996, FSN s-a transformat în PSD, care a continuat să joace un rol important în politica românească.

„La fel ca în 1988, 1989 se încheie cu o dezbatere și o rezoluție privind România. Dezbaterea are loc la 14 decembrie 1989, cu doar două zile înainte ca regimul comunist român să fie răsturnat și liderul său, Ceaușescu, executat. În unanimitate, deputații europeni constată cu îngrijorare că regimul totalitar represiv din România devine din ce în ce mai izolat, prejudiciind procesul de democratizare în curs în celelalte națiuni est-europene. Ei solicită Comisiei să exercite presiuni puternice asupra României atât la nivel diplomatic, cât și comercial, prin retragerea ambasadurilor și denunțarea tuturor acordurilor comerciale, exprimându-și totodată neîncrederea și indignarea față de faptul că comunitatea internațională a tolerat atât de mult timp politicile opresive ale lui Ceaușescu” [3, p. 110].

Revoluția Română din 1989 rămâne un eveniment definitoriu pentru istoria țării, simbolizând lupta pentru libertate și sfârșitul unei perioade de dictatură și opresiune, influențată de schimbările majore din URSS și din fostele republici sovietice, inclusiv RSSM.

II. Sursele de informație din RSSM despre Revoluția Română din 1989

Anul 1989 a marcat un punct de inflexiune în istoria Europei de Est, Revoluția Română zguduind din temelii regimurile comuniste și având un impact profund

asupra percepției politice din întregul bloc sovietic. În Republica Sovietică Socialistă Moldova (RSSM), contextul informațional era unul complex, situat la intersecția dintre inerția controlului sovietic și relativa deschidere adusă de politicile de *glasnost* și *perestroika* [4, p. 226].

Contrar unei percepții simpliste a unui bloc informațional monolitic, RSSM anului 1989 se distingea de România strict cenzurată a lui Nicolae Ceaușescu. Sub influența reformelor inițiate de Mihail Gorbaciov, mass-media din RSSM, inclusiv televiziunea și radioul, se bucurau de o atmosferă oarecum mai permisivă. Această relativă liberalizare oferea, cel puțin teoretic, un spațiu mai larg pentru acoperirea diverselor evenimente, inclusiv cele din țara vecină.

În antiteză, România trăia sub un control mediatic totalitar. Televiziunea națională era un instrument de propagandă omniprezent, iar orice voce disidentă sau informație neconformă cu linia partidului era suprimată cu fermitate. Cetățenii români erau ținuti într-o izolare informațională severă, fiind privați de o perspectivă reală asupra evenimentelor interne și internaționale.

În acest context contrastant, știrile despre Revoluția Română ajungeau în RSSM pe diverse căi. Dacă mass-media oficială sovietică și cea din RSSM prezentau evenimentele cu prudență, încercând probabil să minimalizeze amploarea protestelor și să le încadreze într-o lumină care să nu submineze stabilitatea regimului sovietic, existența unei relative deschideri permitea și o oarecare reflectare a dinamicii schimbărilor din România.

După cum reiese chiar și din paginile ziarului „Moldova Socialistă” din 26 decembrie 1989, informațiile despre procesul și execuția cuplului Ceaușescu erau transmise, deși într-o manieră succintă și bazată pe agenția sovietică TASS. Fragmentul ”

ȘTIRI RADIOFONICE

A avut loc ședința judiciară la tribunalul militar extraordinar în cazul lui Nicolae Ceaușescu și al Elenei Ceaușescu. Revoluția a înviat, odiosul tiran nu mai este, toți să se încadreze în activitatea de făurire a țării! Acesta a fost laitmotivul emisiunii de ieri ale postului de radio București. S-a mai comunicat, că în funcție de președinte al Consiliului Frontului salvării naționale a fost ales Ion Iliescu, iar prim-vicepreședinte Dumitru Mazilu. Prin decretule Consiliului Frontului salvării naționale Petru Roman a fost numit prim-ministru al României, iar Nicolae Militaru ministru al apărării. Radiodifuziunea română a reluat informația transmisă în presă despre judecarea și executarea lui Nicolae Ceaușescu și a Elenei Ceaușescu, radioascultătorii având posibilitatea să audă și fonograma filmului consacrat acestei acțiuni de răzbunare...pe străzile și la stați-ne metroului din BUCUREȘTI. Se anunță prin megafoane despre organizarea unui miting popular în a doua jumătate a zilei. În repetate rânduri, crainicii radiodifuziunii au informat populația, că Frontul salvării naționale n'are nimic comun cu acest miting. Mai mult chiar, ei consideră că acum nu există condiții pentru desfășurarea mitingurilor. Cât privește anunțurile, ele nu-s altceva decât o diversiune. Oamenii au fost rugați să nu se lase provocați.”²², ilustrează o relatare factuală, dar lipsită de analiza profundă a implicațiilor revoluției.

²² Ziarul „Moldova Socialistă” duminică 26 decembrie 1989 Nr. 295 (17304) p. 1

În concluzie, deși regimul sovietic din RSSM menținea un anumit nivel de control asupra informației, contextul politic al *glasnost*-ului și *perestroika*-ei crease o atmosferă relativ mai deschisă decât în România. Astfel, accesul la surse externe, în special Radio Europa Liberă, alături de o reflectare a evenimentelor din România în mass-media locală, a jucat un rol important în informarea populației. Acest acces, deși nu era complet liber, a fost semnificativ în influențarea percepției și atitudinii locuitorilor RSSM, în special a tinerilor, contribuind la o conștientizare a posibilității schimbării și pregătind, în propriul său ritm, terenul pentru viitoarele transformări politice și sociale.

III. Primele reacții ale societății din RSSM asupra revoluției române

Primele reacții ale societății din RSSM la Revoluția Română din 1989 au fost caracterizate de un amestec de neliniște, confuzie și îngrijorare, dar și de un sentiment de solidaritate față de evenimentele care se desfășurau în România. În ciuda cenzurii și a controlului strict exercitat de regimul sovietic, primele informațiile despre căderea regimului Ceaușescu și despre manifestațiile masive de pe străzile Bucureștiului au ajuns rapid în RSSM.

În decembrie 1989, presa de la Chișinău a reacționat cu mare întârziere la evenimentele tragice din România. Revoluția Română a fost remarcată prima dată abia pe 24 decembrie de ziarul *Moldova Socialistă* care insera o declarație a Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova. „*Congresul deputaților poporului ai Uniunii RSS își exprimă profunda îngrijorare în legătură cu știrile care sosesc despre evenimentele dramatice din România, soldate cu victime umane. Aceasta trezește un eveniment de profund regret. Ne exprimăm speranța că în România vor putea fi găsite încă în timpul apropiat posibilități pentru reglementarea problemelor apărute pe cale pașnică, în spiritul toleranței, umanizmului și respectării dreptului omului*”²³.

Declarația Congresului deputaților poporului din URSS arată o abordare precaută, caracteristică regimului sovietic, care urmărea să mențină stabilitatea politică internă și externă. De asemenea, aceasta demonstrează preocuparea pentru imaginea regimului în fața lumii externe și intenția de a limita orice repercusiuni negative în urma evenimentelor din România.

Pe măsură ce informațiile circulau, au început să apară primele reacții de susținere și de solidaritate față de revoluționarii români. Astfel, tot din ziarul „*Moldova Sovietică*” aflăm că în seara zilei de 22 decembrie au fost aprinse mii de lumânări în piața din fața catedralei din Chișinău. A avut loc o slujbă religioasă consacrată memoriei victimelor evenimentelor tragice din România. Au răsunat „*îndurerate cîntece bisericești, rugăciuni, iar după slujba religioasă a avut loc un miting al Frontului Popular din Moldova la care regimul lui Ceaușescu a fost calificat drept ultimul bastion al stalinismului în Europa de Est*”²⁴.

Tineretul, în special, a fost cel care a început să manifeste un interes tot mai mare față de evenimentele din România, iar mișcările de stradă din orașele mari din RSSM, deși de dimensiuni reduse față de cele din România, au fost o primă formă

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem, p. 2

de protest public. Manifestările de simpatie pentru revoluția română au fost adesea însoțite de dorința de schimbare a regimului autoritar din RSSM, care era perceput ca un sistem opresiv similar celui al regimului Ceaușescu.

Totuși, reacțiile din rândul populației din RSSM au fost diverse și, în multe cazuri, destul de favorabile mișcărilor din România, care reflectau dorința unui regim mai liber și mai democratic. Un exemplu de acest tip de reacție se regăsește în declarația oficială emisă de autoritățile din RSSM, care susținea că „*poporul moldovenesc este solidar cu lupta dreaptă a poporului român frate împotriva regimului totalitar și își exprimă speranța că în țară vor triumfa idealurile democrației, socialismului și drepturilor omului*”²⁵. Acest citat reflectă o poziție oficială de susținere față de mișcările din România și exprimă, în mod indirect, nemulțumirea față de regimurile totalitare din blocul sovietic, inclusiv față de propria situație din RSSM.

IV. Acțiunile societății din Basarabia

Primul ajutor din partea poporului moldovenesc a fost fixat în data de 26 decembrie. „*La Comitetul Central al societății Crucea Roșie din republică e o firească animație trezită de dorința oamenilor de bună credință de a ajuta poporul român cu resurse bănești, produse alimentare, sânge, medicamente*”²⁶. Crucea Roșie a trimis echipe de medici și asistenți medicali în România pentru a sprijini spitalele din zonele afectate de revoluție. Aceste echipe au acordat îngrijiri celor răniți în timpul confruntărilor, inclusiv pentru cei cu răni prin împușcare sau traumatism.

În numărul din 25 decembrie al ziarului de limbă rusă *Vecerni Kișiniov*, sunt prezentate câteva articole care abordează evenimentele din România, în contextul Revoluției Române. În primul rând, se relatează despre organizarea unui miting de solidaritate cu poporul român la întreprinderea Pișceprom. Colectivul muncitoresc al acestei întreprinderi, sensibilizat de revolta din România, a decis să doneze 20 de mii de ruble în Fondul pentru ajutorarea poporului român, demonstrând, astfel, susținerea față de mișcarea revoluționară. De asemenea, un alt exemplu de solidaritate este dat de colectivul editurii *Lumina*, care a contribuit cu 5 mii de ruble în același fond, alăturându-se astfel acțiunilor de sprijin pentru români.

În plus, ziarul menționează o campanie de colectare a sângelui, organizată pentru a veni în ajutorul celor afectați de evenimentele din România. Ziarul precizează că Comitetul Executiv al Sovietului orășenesc de deputați ai poporului a oferit informații despre spitalele unde cetățenii din Chișinău puteau dona sânge, subliniind eforturile de a sprijini revoluția română și de a răspunde nevoilor umanitare.

Autoritățile de la Chișinău, deși prudenți în exprimarea publică a opiniei, au susținut în mod oficial mișcările de eliberare din România, iar ajutoarele umanitare trimise în România au demonstrat angajamentul populației moldovenești față de idealurile democrației și solidarității internaționale.

Astfel, Revoluția Română din 1989 a reprezentat un moment de cotitură nu doar pentru România, ci și pentru întreaga regiune, inclusiv pentru RSSM. Aceste reacții reflectă dorința de schimbare în statele și societățile din Blocul Sovietic, inclusiv în

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem, p. 1

RSSM, și dorința unei tranziții către un sistem bazat pe drepturile omului și libertăți fundamentale.

Concluzie

Lucrarea de față a avut ca scop analiza Revoluției Române din decembrie 1989: ecouri, efecte, atitudini în spațiul public din RSS Moldovenească din perspective istorice, politice, sociale și culturale, concentrându-se pe efectele directe și indirecte ale acestor evenimente asupra evoluției regiunii.

Primul obiectiv al cercetării a fost investigarea modului în care Revoluția Română a fost percepută în RSSM. Analiza reacțiilor oficiale ale autorităților din RSS Moldovenească și ale liderilor locali relevă o atitudine precaută, dar nu neapărat ostilă față de evenimentele din România. Deși autoritățile sovietice erau preocupate de menținerea stabilității interne și de prevenirea unui efect de domino în blocul estic, Mihail Gorbaciov a exprimat, cel puțin la nivel oficial, susținere față de Revoluția Română și, mai ales, față de noul grup de conducere condus de Ion Iliescu. Această atitudine s-a înscris în strategia mai largă de perestroika, care promova o tranziție controlată și pașnică în fostele state socialiste.

Al doilea obiectiv a vizat influența asupra revendicărilor identitare. Revoluția a impulsionat mișcările pentru recunoașterea limbii române și a identității naționale, promovând apropierea culturală față de România.

Al treilea obiectiv a fost analiza contribuției revoluției la desprinderea RSSM de URSS. Deși nu a declanșat direct prăbușirea regimului sovietic local, Revoluția Română a inspirat mobilizarea mișcărilor naționale și a accelerat reformele ce au dus la independența Republicii Moldova în 1991.

În concluzie, Revoluția Română din 1989 a avut un impact semnificativ asupra Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, fiind un factor esențial în dezvoltarea mișcărilor naționale și a procesului de desprindere de Uniunea Sovietică. Aceste evenimente au contribuit la renașterea conștiinței naționale și la consolidarea revendicărilor pentru recunoașterea limbii române și a identității naționale, accelerând, în același timp, procesul de schimbare politică care a dus la proclamarea independenței Republicii Moldova. Astfel, Revoluția Română nu a fost doar un moment crucial în istoria României, ci și un factor catalizator pentru transformările profunde din RSSM, care au contribuit la formarea unui stat independent și suveran.

Bibliografie:

1. BETEA, Lavinia. *Viața lui Ceaușescu*. Vol. I. București: Adevărul Holding, 2011. ISBN 978-606-644-036-3
2. CÂMPEANU, Pavel. *Ceaușescu, anii numărării inverse*. In: Polirom, 2002. ISBN: 973-683-840-4
3. DELETANT, Dennis. *Ceaușescu and the securitate Coercion and Dissent in Romania, 1965–1989* București: Humanitas, 2006. 424 p. ISBN 1-56324-633-3
4. NEGRU, Elena. *Glasnost și Perestroika în RSS Moldovenească: 1985–1991*. Chișinău: Editura Cartier, 2000. 256 p. ISBN 9975-79-044-X.